NANGARHAR UNIVERSITY

ننګرهار پوهنتون

شرعياتو پوهنځی

اسلامي ثقافت څانګه

داسلام اعتقادي نظام

(د لوړو زده کړو وزارت د نوي نصاب له مفرداتو سره سم
د عصري پوهنځيو لپاره درسي کتاب)

Ketabton.com

مؤلف

پوهنوال مولوي محمد شريف رحماني

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

سلام Salam
خپرندویه ټولنه
۱۳۹۰

د کتاب ځانګړنې

کتاب نوم:	داسلام اعتقادی نظام
مؤلف:	پوهنوال مولوي محمد شریف رحماني
کمپوز	الحافظ المهندس جمیل الرحمن
ډیزاین:	رحماني
خپرندوی:	مولوي رحماني
چاپ شمېر:	سلام خپرندویه ټولنه - جلال آباد
چاپ وار	۵۰۰ ټوکه
چاپ کال:	لومړی
	۱۴۰۲ هـ . ش/ ۲۰۲۳م

دچاپ حقوق له مؤلف اوخپرندویه اداري سره خوندي دي

دفکري ملکیت دقوانینوبربنسټ دکتاب دچاپ نشراوتوزیع ټول حقوق دمؤلف اوخپرونکي اداري پروړاندی خوندي دی هېڅوک حق له
دغه کتاب اودکتاب څنې برخې کاپي کړي اویایې په خبرولولاس پوري کړي

والسلام

د تر لاسه کولو ځای:اصلاح افکار کتاب پلورنځی

اسحاقزی مارکېټ، لاندینی پوړ، لومړی دوکان، جلال آباد

اړیکشمېرې: ۰۷۹۰۲۰۶۲۶۱

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ---------- م
سریزه ---------- ۱

لومړی څپرکی
دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

لومړی بحث ---------- ٤
اسلامي ثقافت ---------- ۴
لغوي پېژندنه ---------- ٤
اصطلاحي معنی ---------- ٤
داسلامي ثقافت پېژندنه ---------- ۵
داسلامي ثقافت اهمیت ---------- ۵
داسلامي ثقافت مضامین ---------- ۵
سرچینې يې ---------- ۱
موخې يې ---------- ۱
دمضامینوتاریخي مخینه يې ---------- ۱
داسلامي ثقافت لرلید (VISION) ----------
داسلامي ثقافت ځانګې رسالت (MISSION) ----------
روزنیزې موخې يې ----------
ترلاسه شوې پایلې ----------
ځانګړتیاوې يې ----------
داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګواښونه ----------
دفکري یرغل اغېزې ----------
چېلنجونو اوګواښونو سره دمقابلې لار ----------

دویم بحث
داسلام اعتقادي نظام

دعقیدې لغوي پېژندنه ----------
دعقیدې اصطلاحي معنی ----------
اهمیت يې ----------

داسلامي عقایدوډولونه
دایمان اساسات ----- ۱۵
موضوع یې ----- ۱۵
غایه او مصلحت یې ----- ۱۶
رامنځته کېدل یې ----- ۱۶
دزده کړې حکم یې ----- ۱۶
مصادراو سرچینې یې ----- ۱۷
قران عظیم الشان داسلامي عقیدې داثبات ستر پیغام ----- ۱۷
دعقیدې په اثبات کې قراني تګلاره ----- ۱۷
ځانګړتیاوې یې ----- ۱۷
موخې اواهداف یې ----- ۱۸
دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه ----- ۲۱
دزده کړې پراوونه یې ----- ۲۱
په عقیده کې دخلکو درجې ----- ۲۱
اسلامي عقیدې ته دبشراړتیا ----- ۲۲
دعقیدې دعلم نومونه او اصطلاحات ----- ۲۲
داهل سنت والجماعت پېژندنه ----- ۲۲
اصطلاحي پېژندنه یې ----- ۲۴
لقبونه یې ----- ۲۴
خصوصیات یې ----- ۲۴
اعتقادي بنسټونه یې ----- ۲۴

دویم څپرکی

نړۍ لید اود اعتقادي نظام برخې

لومړی بحث ----- ۲۶
نړۍ لید ----- ۲۶
معیاري نړۍ لید ----- ۲۷
دنړۍ لید ډولونه ----- ۲۷
الف سمې (اسلامي) نړۍ لید ----- ۲۷
داسلامي نړۍ لید پېژند ----- ۲۸
موضوع یې ----- ۲۸
الله جل جلاله داسلامي نړۍ لید په رڼاکې ----- ۲۸

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ibr... ...al Library

انسان دالهي نړی لید په رڼا کې ---------- ۲۹
دزده کړې حکم يې ---------- ۲۹
سرچينې يې ---------- ۳۰
اهداف اوموخې يې ---------- ۳۰
اهميت يې ---------- ۳۱
فکري پولې يې ---------- ۳۱
ځانګړتياوې يې ---------- ۳۲
په بشري ژوند يې اغيزې ---------- ۳۳
دنه اهميت ناوړه پايلې يې ---------- ۳۵
ب: فاسد(جاهلي نړی ليد) ---------- ۳۶
۱-تجربوي ---------- ۳۶
۲- فلسفي نړی ليد ---------- ۳۶
الف ـ عقلاني نړی ليد ---------- ۳۶
ب-حسي نړی ليد(ماتريالېزم) ---------- ۳۶
مشخصات ---------- ۳۷
نيمګړتياوې يې ---------- ۳۷
ج-شرک ---------- ۳۷
مشخصات يې ---------- ۳۷
د-رهبانيت ---------- ۳۷
نيمګړتياوې يې ---------- ۳۸
هه- تيوکراسي ---------- ۳۸

دويم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی،انسان اوکايناتو پېژندنه ---------- ۳۸
الله جل جلاله ---------- ۳۸
د(اله) معنی ---------- ۳۹
دالله تعالی پېژندنه ---------- ۴۰
دالله تعالی دپېژندني وسايل ---------- ۴۰
لومړی- عقل ---------- ۴۰
دويم -وحی (اسماء اوصفات) ---------- ۴۰
انسان دالهي قدرت بله ستره نښه ---------- ۴۱

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دانسان امتیازي مقام
دانسان د ژوند معنی
دمذهب پرته ژوند په دنیا کې انسان ---------- ۴۱
دانسان دالحادي پرته ژوند په تیاروکې ---------- ۴۲
په کاینانوکې بې ځایه ګڼي ---------- ۴۳
دانسان اړتیاوې ---------- ۴۳
دانسان مسئولیتونه ---------- ۴۴
دانسان دتخلیق موخه ---------- ۴۵
دنیا دوسیلې په حیث ---------- ۴۵
دنیا دهدف په توګه ---------- ۴۶
دنیادهدف په توګه دانتخاب پایلې ---------- ۴۶
دانسانانودولونه ---------- ۴۶

دریم څپرکی

طبیعت ،کاینات اودایمان ارکان

لومړی بحث ---------- ۴۷
دطبیعت حقیقت ---------- ۴۷
دطبیعت اوانسان مقایسه ---------- ۴۷
طبیعت دانسان په خدمت کې ---------- ۴۷
درامنخته کیدو لاملونه یې ---------- ۴۸
نړۍ دالحادي تصوربه تیاروکې ---------- ۴۸
کاینات اونوی ساینس ---------- ۴۸
دسترانفجاردنظریې تاریخچه ---------- ۴۹
کاینات اوقران کریم ---------- ۴۹
دتصادف دنظریې دردلایل ---------- ۵۰

دویم بحث

دایمان ارکان

دایمان پیژندنه ---------- ۵۳
لغوي معنی ---------- ۵۳
اصطلاحي پیژندنه یې ---------- ۵۳
په ایمان کې دخلکو یوپربل فضیلت ---------- ۵۳
داسلام لغوي معنی ---------- ۵۴
په شرعي اصطلاح کې ---------- ۵۴

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

داسلام حقیقت ---------- ۵۴
دقانوني اوحقیقي اسلام ترمنځ توپیر ---------- ۵۵
داسلام اصلي معیا ر ---------- ۵۵
دا یمان او اسلام فرق ---------- ۵۶
دایمان قوت اوکمزورتیا ---------- ۵۶
دایمان دقوت اسباب ---------- ۵۷
دایمان ضعف (کمزورتیا) ---------- ۵۸
دایمان دضعف اوکمزورتیا نښې ---------- ۵۸
دایمان دضعف اوکمزورتیا اسباب ---------- ۶۰
دایمان دضعف دعلاج لارې چارې ---------- ۶۰
دایمان غوښتنې ---------- ۶۱
دالله تعالی دوجوداثبات دلایل ---------- ۶۲
دالله تعالی دمعرفت پروړاندې پردې ---------- ۶۹

څلورم څپرکی

توحید اودالله تعالی صفات

لومړی بحث ---------- ۷۰
توحید ---------- ۷۰
دتوحید معنی ---------- ۷۰
دتوحیدارکان ---------- ۷۰
دتوحیدموخه ---------- ۷۱
دتوحیدحکم ---------- ۷۱
دتوحیداهمیت ---------- ۷۱
دتوحیدشرطونه ---------- ۷۱
دتوحیدډولونه ---------- ۷۱
۱-دربو بیت توحید ---------- ۷۲
الف-دربو بیت په توحید کې دشرک نښې ---------- ۷۲
۲-دالوهیت توحید ---------- ۷۲
الف-دالوهیت دتوحیدغوښتنه ---------- ۷۳
ب-دعبادت ډولونه ---------- ۷۳
ج-دالوهیت په توحید کې دشرک اثا راو نښې ---------- ۷۳
داسماؤ اوصفاتو توحید ---------- ۷۳

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

لنډ مفهوم یې
شرطونه یې ۷۳
۷۴

دویم بحث

دالله تعالی صفات اودصفاتو ډولونه

لومړی - ثبوتي صفات : ۷۴
دویم سلبي صفات ۷۵
دتوحید مراتب ۷۷
په بشري ژوند دتوحید دکلمې اغیزې ۷۷

پنځم څپرکی

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروډلو باورونه اوپه ملایکو ایمان

لومړی بحث ۷۹
دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه ۷۹
دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تگلاره ۷۹

دویم بحث

دایمان داساساتو دویم رکن په ملایکو ایمان

ملا یکې داسلام په رڼا کې ۸۱
په ملایکو دایمان مفهوم ۸۲
په ملا یکو دایمان دلا یل ۸۲
دملایکو دپیدایښت ماده ۸۲
دملا یکو حقیقت او صفات ۸۲
دملایکو خویونه ۸۳
دملایکو دندې ۸۳
په ملا یکو دایمان اغیزې ۸۴
پیریان او شیطانان ۸۴
دجن مفهوم ۸۴
دپیژندلولارې چارې یې ۸۴
ددوی دوجود دلیل ۸۴
دپیري او ملکې ترمینځ فرق ۸۵
دپیریانو حقیقت او صفات ۸۵
ابلیس او شیطان ۸۵
دابلیس او شیطان معنی ۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشيطان دتخليق (پيدايښت) ماده ---------- ۸۶
دشيطانانو ډولونه ---------- ۸۷
دشياطينو پروړاندې دانسانانو ډولونه ---------- ۸۷
دشيطانانو خانګړتياوې ---------- ۸۷
دشيطان اهداف اومقاصد ---------- ۸۸

شپږم څپرکی

په اسماني کتابونو اوپيغمبرانوايمان

لومړی بحث ---------- ۸۹
په اسماني کتابونوايمان ---------- ۸۹
انسان دوه اړخيزموجود: ---------- ۸۹
قانون ته اړتياولې؟ ---------- ۸۹
دقوانينو ډولونه ---------- ۹۰
دکتاب پېژندنه ---------- ۹۰
لغوي معنی ---------- ۹۰
اصطلاحي پېژندنه ---------- ۹۰
شرعي معنی ---------- ۹۱
ډولونه يې ---------- ۹۱
داړتيا حکمت يې ---------- ۹۱
دايمان حکم يې ---------- ۹۱
دايمان دلايل يې ---------- ۹۲
دنز ول موخه يې ---------- ۹۲
داسماني کتابو نو اتفاقي ټکي ---------- ۹۲
ه اسماني کتابونو دايمان ګټې ---------- ۹۲
ه قران کريم کې ذکر شوي اسماني کتابونه ---------- ۹۳
ران عظيم الشان ---------- ۹۴
دحقانيت اودعدم تحريف دلايل يې ---------- ۹۶
ايمان غو ښتنې يې ---------- ۹۸

دويم بحث

دايمان داركانو څلورم ركن په پيغمبرانوايمان

وت اورسالت ---------- ۹۹
رسالت لغوي معنی ---------- ۹۹

...com: The Digital Library

نبوت لغوي معنی ---- ۹۹
نبوت شرعي حیثیت ---- ۹۹
نبوت خاصیتونه ---- ۹۹
نبي اورسول فرق ---- ۱۰۰
شریت ته دالهي لارښوونودرسېدواحتمالات ---- ۱۰۰
په پیغمبرانو دایمان مطلب ---- ۱۰۰
په پیغمبرانو دایمان راوړلو اهمیت ---- ۱۰۰
دنبو ت اهداف او مقا صد ---- ۱۰۰
پیغمبرانو ته دبشراړتیا ---- ۱۰۱
پیغمبرانوته داړتیا ټکي ---- ۱۰۱
دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره ---- ۱۰۱
پیغمبربشپړلارښود ---- ۱۰۱
دنبوت ارکان ---- ۱۰۲
دپیغمبرانوخصوصیات ---- ۱۰۲
دپیغمبرانوصفات ---- ۱۰۲
دپیغمبرانو مسئولیتونه ---- ۱۰۳
دبلني ځانګړتیاوې یې ---- ۱۰۴
اولوالعزمه پیغمبران ---- ۱۰۴
دپیغمبردپېژندلودلایل ---- ۱۰۴
په قران کریم کې ذکرشوي پیغمبران ---- ۱۰۵
دپیغمبرانو پروړاندې زموږ مسؤلیتونه ---- ۱۰۶
په پیغمبرانودایمان غوښتنې ---- ۱۰۶
معجزه اوکرامت ---- ۱۰۷
لغوی پېژندنه ---- ۱۰۷
اصطلاحي پېژندنه ---- ۱۰۷
دمعجزې شرطونه ---- ۱۰۷
دمعجزې هدف ---- ۱۰۷
دمحمد صلی الله علیه وسلم ستره معجزه ---- ۱۰۷
درسول الله مبارک اودنوروانبیاؤدمعجزوترمنځ مقایسه ---- ۱۰۷
دکرامت پېژندنه ---- ۱۰۷
دکرامت هدف ---- ۱۰۷

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دمعجزې اوکرامت فرق ---------- ۱۰۸
دکرامت مثالونه ---------- ۱۰۸

محمدصلي الله عليه وسلم دنړۍ والو سردار

دنړۍ وال لارښود صفات ---------- ۱۰۹
دده مبارک درسالت عقلي ثبوت ---------- ۱۱۱
دنبوت د پای دلایل ---------- ۱۱۴
دنبوت څوخصو صيات يې ---------- ۱۱۴
په امت باندې درسول الله حقونه ---------- ۱۱۵
داصحابوکرامومقام اوپه اړه يې داهل سنت عقيده ---------- ۱۱۵
مقام اومرتبه يې ---------- ۱۱۶
دوی ته دښکنځلوکولواوبدوردوويلوحکم ---------- ۱۱۶
ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تګلاره ---------- ۱۱۶

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ايمان

لومړی بحث ---------- ۱۱۷
په اخرت ايمان ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې پېژند نه ---------- ۱۱۷
په اخرت دايمان مفهوم ---------- ۱۱۸
په اخرت دايمان اهميت ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې نومو نه ---------- ۱۱۸
دقيامت درامينځته کېدو دلايل ---------- ۱۱۹
داخرت په هکله داسلام تصور ---------- ۱۲۰
دماده پالوپه نظرياتوعلمي نيوکه ---------- ۱۲۰
دقيامت ساينسي او عقلي ثبوت ---------- ۱۲۱
په اخرت دايمان غوښتني ---------- ۱۲۲
په اخرت دايمان اغيزې ---------- ۱۲۴
دقيامت علامې ---------- ۱۲۵
دقيامت دنښانو ډولونه ---------- ۱۲۵
دقيامت کو چنی علامې ---------- ۱۲۵
دقيامت لويې نښې ---------- ۱۲۷
روح ---------- ۱۲۸

دروح لغوي معنی ---------- ۱۲۸
دنفس معنی ---------- ۱۲۸
دروح اجمالي پېژندنه ---------- ۱۲۸
روح دقرانکریم په رڼا کې ---------- ۱۲۸
دانسانیت اساس په روح دی ---------- ۱۲۹
ایاروح قدیم دی؟ ---------- ۱۲۹
دروح پیدایښت ---------- ۱۲۹
انساني اوحیواني روح ---------- ۱۲۹
دمخلوقاتو دولونه ---------- ۱۲۹
دروح مرتبه ---------- ۱۲۹
دروح مړینه ---------- ۱۳۰
دمرگ سبب ---------- ۱۳۰
مرگ ناڅاپه راځي ---------- ۱۳۰
ملک الموت اودارواحو اخیستل ---------- ۱۳۰
له مرگه وروسته دانسان حالت ---------- ۱۳۱
دروح حالت ---------- ۱۳۱
دقبرسوال اوځواب ---------- ۱۳۱
دقبرپه عذاب اوثواب لد کیفیته پرته ایمان ---------- ۱۳۱
دقبردعذاب شمول ---------- ۱۳۱
په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب دمنکرینوشبهات ---------- ۱۳۲
مړوته دژوندیو دگټې رسېدل ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب اسباب اونجات ---------- ۱۳۲
دبرزخ نړۍ ---------- ۱۳۳
دبرزخ مفهوم ---------- ۱۳۳
دقبردعذاب دوام ---------- ۱۳۳
دارواکانوځایونه ---------- ۱۳۳
دانسان دژوندپړاونه ---------- ۱۳۴
دمرگ یاده لواغېزې ---------- ۱۳۴
دقیامت نداری ---------- ۱۳۵
په تبلیغ کې بوکې ---------- ۱۳۵

بعث (له قبر ونو راپورته کېدل) ---------- ۱۳۵
قیامت ---------- ۱۳۶
دعرش تر سیوري لاند ې ---------- ۱۴۷
حساب ---------- ۱۳۷
تله ---------- ۱۳۸
دعملنا موخېرېدل ---------- ۱۳۹
دکوثرحوض ---------- ۱۳۹
دصراط پول ---------- ۱۴۰
جنت ---------- ۱۴۱
دوزخ ---------- ۱۴۲

دویم بحث

په قضااو قد رایمان

قدر ---------- ۱۴۳
لغوي معنایي ---------- ۱۴۳
اصطلا حي معنی یې ---------- ۱۴۴
دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې ---------- ۱۴۴
دقدرمفهوم دنبوي احادیثو په رڼاکې ---------- ۱۴۴
په تقدیر دایمان راوړلو اهمیت ---------- ۱۴۴
په تقدیردایمان معنی ---------- ۱۴۴
دتقدیر مراتب ---------- ۱۴۴
قضاء ---------- ۱۴۵
دقضاء لغوي معنی ---------- ۱۴۵
اصطلاحي معنی ---------- ۱۴۵
قضاء دقرانکریم په رڼاکې ---------- ۱۴۵
دقضاءاوقدرترمینځ فرق ---------- ۱۴۶
دقضاءډولونه ---------- ۱۴۶
دالله تعالی اراده اوډولونه یې ---------- ۱۴۸
دالله تعالی اراده اورضاءاودبنده اراده ---------- ۱۴۸
دانسان خپلواکي ---------- ۱۴۹
دانسان دارادي کړو وړو حیثیت ---------- ۱۵۰
دانسان داختیارساحه ---------- ۱۵۰

دانسان مسؤ ليت
دتقدیر په اړه دبېلابېلو ډلو افکار ---------- ۱۵۱
دالهي ارادې په هکله داهل سنت والجماعت اودمخالفینونظریات ---------- ۱۵۱
په قضا ءاوقدردایمان غوښتنې ---------- ۱۵۲
دقضاءاوقدردعقیدې اغېزې ---------- ۱۵۲
---------- ۱۵۲

اتم څپرکی

دایمان نو ا قض (له مینځه وړو نکي)اهل قبله اواحکام یې

لومړی بحث ---------- ۱۵۳
د نواقضو معنی ---------- ۱۵۳
دایمان دنواقضو ډولونه ---------- ۱۵۳
۱-دایمان اعتقادي نواقض ---------- ۱۵۳
۲-دایمان قولي نواقض ---------- ۱۵۵
۳-دایمان عملي نواقض ---------- ۱۵۶
زندیق ---------- ۱۵۶
لغوي معنی ---------- ۱۵۶
اصطلاحي معنی ---------- ۱۵۶
حکم یې ---------- ۱۵۶
دزندیق دتوبې قبولتیا ---------- ۱۵۷
تکفیر ---------- ۱۵۷
پېژندنه ---------- ۱۵۷
دتکفیرپه هکله دپخوانیوعلماؤوینااوې ---------- ۱۵۷
دتکفیرډولونه ---------- ۱۵۷
دیوچادکافرګرځولوشرطونه ---------- ۱۵۸
دتکفیرموانع اوخنډونه ---------- ۱۵۸

دويم بحث

اهل قبله او احکام یې

---------- ۱۵۸
دمسلکونواومذهبونوترمنځ فرق ---------- ۱۵۹
لویوګناهونودخښتنانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروګمراه ډلوباورونه ---------- ۱۵۹
دتکفیرپه قضیه کې داهل سنت تګلاره ----------

لومړی څپرکی

دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

پیلیزه

هریوملت خانته معتقدات ،فکري ،ټولنیزاواقتصادي ارزښتونه لري او په خپل ثقافت اوکلتور وياړي .ولسونه خيل اوسنی حالت خپلې ماضي پورې تړي که داسې ونه شي نويوقوم به په نوروکلتورونوکې ورډوب نوم اونښان به يې پای ته ورسېږي اوس مثال چې نړی ديوکلي بڼه غوره کړې له نوروولسونوسره مخامخ کېږواوسنی وخت دتمدني شخړوموج دی که لرغفلت صورت ونيسي په لږ وخت کې به ټول ملت الله دې نه کړي په نابودی محکوم شي موږ په بشپړايمان اوپياوړي شخصيت سره په دغه تمدني شخړه کې برياحاصلولی شو .

لومړی بحث

اسلامي ثقافت

په اوس وخت کې چې دشراوطغيان شيطاني لښکرو بشريت په تورتم کې راايسارکړی دی مسلمان ته لازمه ده چې دشردټولو سرکښه خواکونو ته وړاندې دهدايت خلانده مشال په لاس کې واخلي خپل عقل اوفکرداسماني وحی په وسيله پاک اوسوتره وګرځوي دګمراهی ،انحراف ،هوی اوهوس له غلامی څخه بشريت ته نجات ورکړي .داسلام رسالت له بشري سپېڅلي فطرت سره اړخ لګوي په همدغې الهي نګلارې سره موږداوسني متجاوز ، باغي اووحشي ناوړه تمدن سره مقابله کولای شو .

لغوي پېژندنه

په عربي ژبه کې دثقافت لفظ په ګڼومعنو راغلی چې څينې يې معنوي اوځينې يې مادي دي .په معنوي چاروکې دزېرکتيا ،ذکاوت ،هوښيارتيا ،ژرترژره دعلم د لاسته راوړلوپه معنی سره ده .په حسي ـ اومادي چاروکې دکاره دسمولو ،برابرولو ،غلبې اواصلاح په مفهوم سره هم راغلی دی.[1]

اصطلاحي معنی

Culture په فرانسوي ،الماني اوانګليسي ـ ژبوکې کې دزراعت مفهوم افاده کوي :البته دټولنپوهنې دپوهانوپه تعريف کې لاندې شيانوته شاملېږي.

- فنون ،علوم ،معارف ،فلسفه اوعقايد

[1] ابن منظور ، محمد بن مکرم ،لسان العرب ج ١ ، ص ٥٠ ،دار احياء التراث العربي بيروت لبنان

- دافرادوسلوک اوتصرفات اودټولنيزواړيکولارې چارې[1]

داسلامي ثقافت پېژندنه

اسلامي ثقافت داسلامي عقايدو ،افکارو ،احکامو ، قوانينو ، اساساتو ،علومو ،اختراعاتو ، ژبې ،تاريخ ،ارزښتونو ،وياړونواودمشترکواهدافوله مجموعې څخه عبارت دی . په لنډ ډول يې داسې هم تعريفولی شو :اسلامي ثقافت د قران کريم اونبوي سنتو په رڼاکې عملي چلند ته ويل کېږي[2]

داسلامي ثقافت اهميت

هرکله چې اسلامي ثقافت دالله جل جلاله په سترکتاب اودپيغمبرصلی الله عليه وسلم په نبوي سنتو ټينګ اوکلک چلند ته ويل کېږي ،نواهميت يې څرګندوی داځکه چې په قران کريم اونبوي سنتوټينګ عمل خپني مهال په فرض اوځنې وخت په دمستحب بڼه غوره کوي چې بابه دعباداتو ، اخلاقواو معاملاتوسره اړيکه نيسي ــ لکه لمونځ ،روژه ،زکات ،حج له موراوپلارسره احسان اونيکي ،له خپلې ميرمن سره ښه چلند ،صله رحمي اودګاونډي دحقوقورعايت کول احسان ،صبرشجاعت ،سخاوت ،ترحم ،عاطفه ،کورنی نظام ،اقتصادي چارې اخيستل اوپېرودل ،پوراجاره ،شرکت اومضاربت ، شورى ،دملي امانتونوساتنه ،دعدل اوانصاف ټينګښت ، بين المللي اړيکې دجګړې اوسولې دقواعدواواصولومراعاتول اوداسې نور... درسول الله مبارک اودراشدينوخلفاؤدورې ته په کتنې سره مونږته څرګندېږي چې اسلامي شريعت له عقيدې ،عباداتو ،اخلاقو ،ټولنيزاواقتصادي نظام اوسياست څخه ترکيب مونډلی وه مګرپه راوروسته دوروکې دين يوازې شخصي ژوند اخلاقو اوعباداتوپورې منحصر پاتې شو دنيوي چارې اومعاملات له دين څخه جلاشوې نوامت دزوال کندې ته بربووت کچېرې اسلامي امت دوباره خپل تېر برم ته ستنېدل غواړي نولازه يې په اسلام بشپړ عمل کول دي .

داسلامي ثقافت مضامين

داسلام اعتقادي نظام ،تلاوت اوتجويد ،داسلام عبادتي نظام ،نبوي سېپېڅلی سيرت اواسلامي تاريخ ،داسلام اخلاقي نظام ، داسلام ټولنيزنظام ،فکري پوهنه ،اديان اومذاهب ،داسلام سياسي اواداري نظام ،داسلام اقتصادي نظام ،قران عظيم الشان اومعاصرعلوم ،اسلامي تمدن دي

سرچينې يې

د وحې لومړی پيل په قراءت علم اوپوهې سره شوی دبشريت لومړی پلارادم عليه السلام ته الله تعالی علم ورکړی ؤ قران عظيم الشان اسلامي ثقافت په درې بنسټونودروی ، توحيد ، رسالت اواخرت داچې الله تعالی دټولوکايناتوخالق ، مالک ، حاکم بادار راوساتندوی دی اومحمد صلی الله عليه وسلم رونانه

[1] [illegible] ١٩٩٠ [illegible]
[2] [illegible] ١٩٩٠ [illegible] ١١ [illegible]

وخلاند ه شخصیت ترقیا مته پورې دټول بشریت لپاره رهبر، لارښود ماډل اودبېلګه په حیث دی .
داسلامي ثقافت دغه درې واړه بنسټونه (توحید ، رسالت اواخرت) فرداوټولنه دمادي ژوند له پستیو څخه راوباسي دحقیقي خوشالي کمال ، اخوت ،
عدالت ، شرافت ، تعلق بالله اواطاعت رسول دکمال لوړوپوړیو ته یې رسوي په همدې توګه اسلامي ثقافت دژوند ټولو برخو ته شامل دی لکه ټولنیزاوکورنی نظام ، اقتصاد ، سیاست جګړه سوله اونورې وال مسایل اوداسې نور...[1]

داسلامي ثقافت سرچنې

اسلامي ثقافت دوه ډوله سرچینې لري لومړی اصلي سرچینې دویم فرعي سرچینې

لومړی- اصلي سرچینې

اسلامي ثقافت اصلي دوه سرچینې لري

الف- قران عظیم الشــان قرانکریم داســلامي ثقافت لومړی سرچینه ده چې الله تعالی یې له تحریف اوتبدیل څخه دســاتنې ضــمانت کړی دی دټول بشرـیت لپاره بشـرالهي پیغام او قانون دی چې دټولوانســانانو ددنیااواخرت دکامیابی ضــمانت کوي چې کوم خاص قوم ، نســل ، ســیمې ، هیواد ، وخت اوزمان پورې مربوط نه؛ بلکې ترنیامته دملتونو لارښود اودټول ژوند قانون دی چې ټولو تعصباتو ته دپای ټکی ږدي بشرـیت دفکري وحدت په مزي تړي اویوه ســتره ټولنه جوړوي چې دنړۍ هیڅ یوه مفکوره اوتهذیب ورسره په دغه برخه کې سیالي نه شي کولی

ب- نبوي ســنت :دویمه اصــلي سرچینه یې نبوي ســنت دی چې ټولوقولي ،عملي اوتقریري احادیثوته شاملیږي رسـول الله صلی الله علیه وسلم دقران عظیم الشان مفسراومعلم ؤهغه دالله تعالی اسماني پیغام تطبیق کړی دی اوهغه دقران مجید عملي ژوندی بیلګه شـخصـیت ؤدمؤمنانوله مورحضرـت عایشــې رضــی الله عنهاڅخه دهغه داخلاقویه هکله پوښــتنه شــوې وه هغې ورته په خواب کې ویلي ؤچې دهغه اخلاق قران عظیم الشــان ؤ نوبردې اســاس د حرایه غارکې دوحی نزول بیادام المؤمنین ترحجرې پورې چې هلته دده مبارک ساه وتلې ده تقریبادنبوت درویشت کاله ژوندسنت رسول تشکیلوي.

دویم -فرعي سرچینې

داسلامي ثقافت فرعي سرچینې لاندې برخوته شاملیږي

۱- **اجماع**:داصـول فقهې دعلماؤپه اصـطلاح کې دپیغمبرصـلی الله علیه وسـلم له وفاته وروسـته داسلامي امت دمجتهدوعلماؤپه یوه شرعي حکم باندې اتفاق کولوته اجماع ویل کیږي ،البته اجماع هلته صــورت نیسي چې په قرانکریم اونبوي سنتوکې صریح حکم شتون ونه لري.اجماع داسلامي فقهې له مصادروڅخه

۱- ـ حسن (۱۹۸۰ م) ، ... العقائد ... ، دالاتحاد العالمي للمنظمات الطلابية

په اوس وخت کې دنویوراپېښوشویوقضایاوېه یوه سرچینه اودشرعي احکامولپاره دلیل اوشاهدګڼل کیږي
هکله دامت نامتوعلماءبه دې هکله ستررول لوبولی شي .دنویوو ساېلوپه ایجادسره خودانلاین مجازي نامتوله لارې دغه کاردېراسانه شوی دی.[1]

۲- قیاس:قیاس په لغت کې موازنې ته وایي اوپه اصطلاح کې په حکم کې غیرمنصوص مسئله منصوصي مسئلې سره پیوست کولوته وایي ددواړوواقعاتودعلت داشتراک له امله دمشترک حکم جېنت غوره کوي[2]

اسلامي تاریخ :تاریخ دملتونواساس اوپیل تشکیلوي که نورملتونه تاریخ لري؛ نواسلامي امت هم دمجداوعظمتونودویاړتاریخ څخه برخمن دی زموږافتخاراودتاریخ پیل داسلام دخلانده لمرله څرک پېلیږي په همدې اساس نبوي سیرت داسلامي امت معلم اولارښوددی

داسلام دلومړي نسل تاریخ داسلام دتطبیق یوښه تصویردی چې دابوبکرصدیق رضی الله عنه څخه ترحم اوعاطفه . دعمرفاروق رضی الله عنه څخه دعدالت دحضرت عثمان رضی الله عنه څخه دحیاء دحضرت علی رضی الله عنه څخه دشجاعت اومېړانې دحضرت عمار رضی الله عنه څخه دثبات اواستقامت دصهیب بن سنان رومي رضی الله عنه څخه دقرباني دخالد رضی الله عنه څخه داتلولی دابوذرغفاري رضی الله عنه څخه دزهد.دحضرت حمزه رضی الله څخه عنه دمېړانې درسونه زده کولی شو.

۴-اسلامي میراث :داسلامي میراث څخه مطلب اسلامي فقه . اصول فقه . صرف نحوه اوبلاغت .قراءاتو. تفسیراوداصول تفسیراوداصول حدیث علم دی.

۶- انساني ګټورې پوهنې او تجربې:په اموي دورکې دګټورو پوهنوداساس ډېره کېښودل شوه اوپه عباسي کې دورکې خپل اوج ته ورسېده دمامون بیت الحکمت یې ستره بېلګه ده چې هلاکواوجنګیزدجلې په سیندلاهوکړه په دغه دورکې دګنو ملتونودفنونواومادي علوموڅخه استفاده وشوه اوپه نوې بڼه دعلومواساسات کېښودل شوه لکه دطب . جغرافیې . فلکیاتو. حساب .الجبر .هندسې .کیمیا. تاریخ ریاضې . فزیک اوداسې نور.....

۷-ژبه:ژبه دملتونوترمنځ دتفاهم وسیله ده اوداسلامي ثقافت فرعي سرچینه تشکیلوي په همدې توګه دژبوتنوع اوبیلتون دالهي قدرت نښه کېلی کیږي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترځ کې فرمایي ﴿ ومن ءايته خلق السموت والارض واختلف السنتكم والونكم إن في ذلك لايت

---

[1] ... عبدالکریم ۱۲۹۲ ... اصول الفقه ۲۰۰ مخ مسلم ... ننګرهار ...
[2] همدغه ماخذ ۱۱۱ مخ

لِّلْعَٰلِمِينَ ﴾ الروم ژباړه: او دهغه جل جلاله دقدرت له نښـانو څخه داسـمانونو اوځمکې پیدایښـت اوستاسې دژبواو ستاسې درنګونو بیلابیلوالی دی په باوري ډول په دې کې دپوهانو لپاره ډیرې نښانې دي داسـلامي امت مشترکه ژبه عربي دقران کریم ژبه ده .دقران مجید زیات الفاظ له انسـان سره اړیکه نیسـي لیکن دغه سـترکتاب دبلاغت . فصاحت اوادب له حیثه یوه سـتره معجزه ده دقرانکریم هر لفظ اغیزه ناک دی چې دکایناتو له اصـلي حقیقت څخه یې پرده پورته کړې هره موضـوع اوهرمضـمون یې دژبې اوادب لوړمعیاراوسـتراعجازدی چې هیڅوک ورته نه شي رسـیدلی قران مجید عربي ژبې ته همیشـه ژوند وبخښـه دنړۍ هیڅ یوه ژبـه ورسره مقـابله نه شي کولی دنړۍ په نوروژبوکې وخت پروخت بدلون راځي دیووخت ژبه دبل وخت سره بشـپړتوپیرلري قران عظیم الشـان عربي ژبې ته نړۍ وال حیثیت په برخه کړدځمکې په ټوله کره کې مسـلمان ولسـونه دالله تعالی اسـماني پیغام شـیه اوورځ لولي اودحوماتونو له مناروڅخه یې دتوحید . رسالت اواخرت انګازې پورته کېږي. دقران کریم له امله دډېروعجمو هیوادونودژبې دالفبا زیاتره توري عربي وکرژبدل لکه . فارسي . پښـتو . اردو . تاجکي . ازبکي ترکمني . ملایي اوداسـې نور.. زیاتره عجم هیوادونه په عربي ژبه بدل سوه لکه عراق . مصر . سوریه . لبنان فلسطین . الجزائر . تونس . مراکش المغرب . سوډان . اونورافریقایي هیوادونه دوراحله دوی داصحابوکراموسره دزیاتې راشه درشې اوتعامل له امله عرب وګرزېد ل.

۸: شعراوادب:دقران کریم له نزول نه دمخه دعرب قوم شعرپه زلفو . خط . خال . شونډو . رخسار اوعاشقي مشتمل ؤاوس دالله تعالی په ثنا اوصفت .درسول الله په نعت . اخلاقي قضا یلو . حکایاتو .سلوک اومعرفت بدل شـو . قران عظیم الشـان دشرم. حیاء اوپاک لسني تصـورات وړاندې کړل له شـکه پرته قران کریم نه شعراونه نثر بلکې جلا مقام لري الهي معجزکلام دی په خپل اسلوب بلاغت . فصاحت . محاورو . تشبیهاتو اواستعاروکې ساری نه لري.

۹ -رسـم اورواج: قران عظیم الشـان بخوابي رسـمونه او رواجونه له منځه وړي ورل یوازې هغه عرف یې برخای پرېښـود چې داسـلام له اصولوسره یې ټکر نه ؤاوله بشري فطرت سره یې سمون درلوددمثال په توګه په عرب قوم کې دغم پرمهال دوېښـتوشـکول اودګرېوان خیرول دخپـل مخ اوتـندي وهـل اودغم لپاره دوېرکړومنځو په کرایه نیول . دحج په موسـم کې ځان برښډ ول . دسځینه ؤ په سیکار راونل اونور .. شامل ؤ

قران کریم پردغه ټولو دبطلان کرښـه راوویستله اودینه یې دتبرج جاهلیت نوم کېـښود همدارنګه دساډی سر مهال دشـان اوشـوکت درباء اظهار.قومي تعصـب . په ژبه اورنګ فخر . تمسـخر . ملنډې .غیبت . جعلي . عرباني . فحاشي . اوبې حیایي دغه ټول یې منکرات وبلل اوددې پرځای یې معروفات په ګوته کړل

[illegible]

قران عظیم الشان دمسلمانانو لپاره دالله تعالی اوپیغمبر طریقه ترقیامته دایمي اوتلپاتې تګلاره وګرځوله او په همدې توګه یې زمور دتمدن اوتهذیب لپاره څلورخواوې وټاکلې

۱۰-**ټولنیزاوکورنی نظام**: قرانکریم دکورنۍ . نظام لپاره دحلالې رشتې دحدودوپه ټاکلو . دمېړه اومېرمن دحقوقو په مشخص کولو زورواچاوه .حرامې رشتې یې په ګوته کړې په جنسي برخه کې یې دډېرپوسپېڅلې نظام دبنسټ دېره کېښووده دمسخرو . ملنډو ،عیب لټونې . بدګوماني . تهمتونو اوبد نامی دروازې یې دتل لپاره وتړلې کورنی ژوند یې دهررنګه شکونو . شبهاتو اواختلافاتو څخه پاک کړ . کوروتوته دننوتلو پرمهال یې اجازه غوښتل لازمي وګرځول دافرادودتشخص لپاره یې قبیله ضروري اوتقوی یې ورته دبهترۍ معیار وټاکله په انساني حقوقو اومسؤلیتونوکې یې ټول خلک یوشان وبلل .

داروپا طبقاتي دغلامۍ نظام یې ړنګ کړاودانساني حقوقود مساوات اعلان یې وکړ البته په اسلامي فقه کې چې دغلامانو کوم ذکر راغلی هغه دجګړې بندیان دي ددوی دخلاصون لپاره یې هم مناسبې لارې چارې سنجولي دي په فحش ویناؤ اوسکنځلو یې بندیزلګولی دمور اوپلار اودلویانو په درناوي اوپه کشرانو دشفقت تاکید یې کړی دی دغه ټول دقران عظیم الشان برکت دی .

۱۱- **دخوراک اوڅښاک طریقه اولباس**: خوراک اوڅښاک دانسان بنسټیزه اړتیا ده قران عظیم الشان بشریت ته یوازې روحاني غذانه دی وروپه ګوته کړې بلکې دخوراک اوڅښاک طریقه یې هم وروښودلې ده قرانکریم خواړه اودڅښلو شیان په دوو برخووېشلي دي روااوناروا .رواهغه دي چې انسان ته ګټوراوناروا هغه شیان دي چې انسان ته زیان رسوونکي دي .

قران مجید دحلالواوحرامو دایره دژوند ټولو معاملاتو ته پراخه کړه برابره خبره ده که هغه فردي . اجتماعي . اقتصادي اوسیاسي واوسي دغه یې معروف اومنکر (ښواوبدوته) وېشلي دی نوپردې اساس حرام اوحلال یوازې په خوراک اوڅښاک کې نه : بلکې ژبې . غوږونو . لاسونو اوپښو ټولوته شامل دي لنډه داچې دحلالواوحراموپربنسټ دیواخلاقي تهذیب دوجود ډېره اواساس یوازې اویوازې دقران عظیم الشان کارنامه ده داسلام دخلانده لمرترڅرک دمخه عرب قوم دمردارو حیواناتو غوښې خوړلې .وینې به یې څښلې اوبخولې . برښندیه ګرزېدل په همدې توګه ځنې خوراکونه نارینه ؤ پورې مختص ؤ شراب څښل . غلا . لوټ تالان اوزنا ددوی عام رواج ؤ دلباس په هکله داسلام لارښوونه داده چې دبدن پټونکی . پاک لباس اغوستل یې نارواوګرزول دجامو په ټاکنه کې داب اوهوا اوولسي رواج بشپړدخل وي .مګرموږ وینو چې په هغه کې دساده ګې اوپاکیزګۍ نظام له عبادت سره تړاؤ لري په همدې توګه ذوقي سکلا اوسلیقه ... اوساده واوسي پیغمبر صلی الله علیه وسلم په عامه توګه سپین لباس خوښولو . دوربښمو لباس او قیمتي ...

ړ ...

۱۲- فنون: داسلامي مفسرينو په خيال په قران كريم كې دېو لو فنونو بنسټونه اينبودل شوي دغه عظيم الشان الهي پيغام دغوراوفكردخېړنې اوتحقيق لورته هڅونه كوي كه لر فكر وكړو يوازې په قرانكريم كې دېولوعلوموا وفنونو لپاره اصول شته لكه دقراءت فن ، دتجويد فن ، دكتابت فن ، دكاغذ جوړلوفن ،مينا توري اوهندسي خطونه ، دجلد سازۍ فن ، په خوش اوازۍ سره دقرانكريم دلوستلو فن اوداسې نور...
قران كريم دبت يا لنې ، لهولعب اوهر رنگه شرک نفی كړې ده دتصويرونو جوړول ، مجسمه سازي دعرب قوم مهارت ؤ اسلامي ثقافت دذي روح شيانو تصوير وېستل منعه كړل ،مگردونو ، بوټو ، اوكلاتو تصويرونه يې رواوبلل

موخې يې

داسلامي ثقافت سترهدف دصالحې ټولنې اومتوازن فرد جوړول اوله مرگه وروسته په اخروي ژوند كې برى ، دجنت حصول اودالله تعالى رضاء ترلاسه كول دي.

دمضامينوتاريخي مخينه يې

داميرحبيب الله خان دسلطنت په دوردهېوادپه پلازمينه كې دحبيبې ليسه امريكايانو جوړه كړې وه چې ښوونكي يې ټول خارجيان ؤپه ولاياتوكې يوازې ترشپږم ټولگې پورې ښوونځيوشتون درلود؛مگرلوړې زده كړې په ظاهرشاهي دوركې پيل اوپه (۱۳۲۵) هجری لمريز كال دكابل پوهنتون داساس ډبره كېښودل شوه دپوليتخنيک پوهنځی روسانوجوړکړ اوروسي متخصصين په كې استادان ؤدانجنيري اوزراعت پوهنځي امريكايانوچلولې په دېارلس سوه اوه پنځوسم هجري لمريزكال دغوايي دمياشتې په اوومه نېټه دكمونستي عسكري كودتاپه نتيجه كې دهېواددلوړوزده كړومؤسساتوته روسي ژبه اودماركسيزم كمونستي فلسفه دټولوعصري پوهنځيودنصاب برخه وگرځېده .په(۱۳۷۱)هجري لمريزكال داسلامي انقلاب په بري سره دكمونستي مضامينوبرخاى دهېوادپه ټولوتحصيلي مؤسسوكى داسلامي ثقافت مضامين ځاى پرځاى شول .په افغانستان دصليبي يرغل (دناټواوامريكايي) لښكرودرانېولوپه نتيجه كې دوخت دامريكايي ټالي ختي وزيرله خوادغه مضامين له دووساعتونوڅخه يوساعت ته راټيټ كړى شول اوپه تدريجي توگه يې ختمول غوښتل ؛البته داسلامي ثقافت دځنومخلصواستادانودهلوځلواودوخت دسترې محكمې دمشرتابه له خوادغه توطئه شنډه شوه اوس دشكر ځاى دى دغه ځانگه پياوړې متخصيصين پوهاندان اوډاكتران لري دامريكايي لښكرو په ماتي اودمجاهدينو په غلبې سره نوره وغوړېده اوپياوړې شوه الحمدلله.

داسلامي ثقافت لرليد (VISION)

دمنخصصواسلام ته ژمنواومعتدلوكدرونودرلودل چې وكولى شي داسلامي سالمې روزنې په نتيجه كې ماډل شخصيتونه ټولنې ته وړاندې كړي چې په دنيا اواخرت كې بشردسعادت ترپېاوه رسوي.

داسلامي ثقافت څانگې رسالت (MISSION)

داسلام دسپېڅلى دين په لارښوونوباوراويقين دافغان ولس سره څانگه ژمنه ده دديني اعتدال ،دايمان اوتقوى دټينگښت ،دقانون دحاكميت ،عدالت اوعلم اوپه هېواد كې دسالمې اداري دغه ضرورت هلته پوره رامنځته كولو په موخه دلوړو زده كړو مات داسلامي ... دي

...tion.com: The Digital Library

كبري چې له اسلام څخه صحيح فهم اوله اسلامي عقيدې څخه دقيقه پوهه موجوده واوسي ترڅوددينې متخصصوكدرونو اومسلكي اشخاصو په وسيله دژوند دبېلا بېلو برخو لپاره ماډل اونمونه شخصيتونه تولني ته وړاندې كړى شي..

روزنيزې موخې يې

دشرعياتو پوهنځيوپه چوكاټ كې داسلامي ثقافت څانګه دهېواد په بېلابېلودولتي اوخصوصي پوهنتونونوكې ولس اوټولنې ته دخدمت په منظورداسلامي فرهنګ دترويج په خاطردلاندې اهدافودتحقق لپاره كاركوي .

١-په بېلابېلوتحصيلي رشتوكې داسلامي عقيد ي داساساتوپوهاوى.

٢-اسلامي اساساتواوارزښتونوته په التزام دځوان نسل روزل ..

٣-دمعتدلواومتعهدوكدرونوروزل چې له افراط اوتفريط څخه لېرې وي اوددنيا اواخرت دسعادت ترمنځ يووالى رامنځته كړي .

۴-داسلام دكلي مسايلو دتوضيح په خاطر دنقلي اوعقلي دلايلو وړاند ې كول اوهمدارنګه دهرحكم اوهرې موضوع حكمتونه توضيح كول .

۵-دمحصلينوددينې فهم دسطحې لوړول ترڅودټولنې په فردي اوټولنيزه وده كې اغيز من واقع شي .

٦-دعلمي تحقيقاتي مهارتونو وده اودسالم اسلامي فكرپراختيا اوله الله تعالى سره دانساني اړيكو سم تنظيم اودنړى دارزښتاكه نعمتونه څخه سالمه ګټه اخيستل

ترلاسه شوې پايلې

١- داسلامي ثقافت دبشپړ مفاهيمو سره اشنايي داسلامي نړى ليد پېژند نه اودهغو اياتونواونبوي احاديثو بيان چې داسلامي عقيد ې په هكله راغلي دي .

٢-دعباداتو داحكامو ډولونو ، شرطونو ، حكمتونو اومصلحتونو پوهه

٣-داسلامي دټولنيز نظام دحكمتونو اومصلحتونو پوهاوى اوپه همدې توګه دنكاح اوطلاقو داحكامو اودښځې اومېړه دحقوقوڅرګند ونه

۴-داسلام داخلاقي نظام دمفاهيمو زده كړه اوهمدارنګه داسلامي اخلاقو دبنسټونو ، فضايلو اورزايلو بيان اوتوضيح اوپه همدې توګه له عقايد و اوعباداتو سره داسلامي اخلاقو اړيكه ...

۵-دسياست له مفهوم سره دخلكو بشپړه اشنايي همدارنګه داسلام سياسي نظريه اوداسلام دسياسي نظام دبنسټونو درعيت اواسلامي حاكم دحقوقواومسؤليتونو شرحه اوتوضيح

٦-داسلام داقتصادي نظام دمفاهيمو اوبنسټونو اود اوسنيومعاصرو اقتصادي نظامونو سره داسلام داقتصادي نظام دبرتليزې څېړنې بيان

٧-دقران عظيم الشان دكلي مباحثوپېژندل اودقران كريم دعلمي اعجاز پوهاوى

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...an.com: The Digital Library

۸- داسلام دخلانده لمرتر ځرک دمخه تمدنونو ته لنډه کتنه اوداسلامي تمدن بشپړه پېژندنه . خصوصيات ،اثاراودمسلمانانو دپر مختګ اسباب اوعوامل اودزوړتيا او زوال لاملونه يې اوبياخلي هغه مقام ته دخان رسولو معيارونه

ځانګړتياوې يې

- اسلامي ثقافت رباني اوالهي سرچينه لري چې له وحی څخه خروبېږي
- دهرځای اوهروخت دولسونو درهبری صلاحيت لري
- لارښوونې يې شاملې دي دژوند ټول اړخونه ترپوښښ لاندې نيسي
- عقايداو قوانين يې ثابت او غير متزلزل دي
- له علمي حقايقو سره سمون لري اوورسره په ټکر نه دي
- له هرعيب څخه سپېڅلتياچې هېڅ رنګ نقصان په کې په سترګو نه ښکاري[1]

داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګواښونه

دتاريخ په اوږدوکې مسلمانان له ګڼو ګواښونو سره مخامخ شوي دي چې مهم يې

۱-فوځي يرغلونه

اسلامي امت له پيله له پوځي يرغلونو څخه رنځ وړي .د(۴۹۰ هـ) کال نه تر(۶۶۱ هـ) کال پورې صليبيانو په شام اومصريرغل وکړ .دغه دصليبي جګړو په نوم يادېږي بيا په اوومه هجري پېړی کې په عراق اوشام دتاتاريانواوچنګېزيانو يرغل .چې دعباسي حکومت په ړنګېدلو .دبغداددسوزېدلو .دزرګونو علماؤ په وژلواودميليونونوکتابونو په له منځه تللومنتج شو .بيااروپايانو د(۱۷۷۸)م نه تر(۱۹۶۲)م پورې په اسلامي هېوادونودوام داره يرغل راوړ .چې په نتيجه کې يې دمسلمانانو ثقافت له منځه وړو اودمسلمانانومادي شتمنۍ يې چوراوتالاترغه کړې .مصر .شام .اوهندوستان دانګليس له لوري تونس .مراکش او الجزايردفرانسې له خوااولېبيادايتاليې اواندونيزيادلګزامبورګ له خوامستعمره شوې.

په همدې توګه دمرکزي اسيا په هېوادونواوافغانستان دروسانو پوځي تېرى په مرکزي اسياکې يې اوولس ميليونه اوپه افغانستان کې يې دوه ميليونومسلمانانووينې وبهولې دمسلمانانودين .ناموس .شته اومال يې تالا کړل داسلامي امت په زړه فلسطين کې ديهودانو مېشت کېدل اوورسره دانګلستان .فرانسې اوامريکا مالي .سياسي اوعسکري مرستې په عراق اوافغانستان پوځي يرغل له يوغم نه وروسته په دوام داره توګه ل غم په کې شامل دي.

[1] سباعي مصطفى (۱۹۸۰م) اسلامي تهذيب له شهکار ... ۱۲ ...
حبنکه ملی (۱۱۰۵ هـ ق) ... اسلام ... ۱۱۲ ...

۲-فکري يرغلونه

دغه يرغل غيرمسلح دی چې افکاراوخيالات تربريدلاندې نيسي– په نتيجه کې دين ،ثقافت ،اخلاق اوافکارله منځه وړل کېږي چې وسايل يې په لاندې ډول دي:

الف-اعلام: دخپروني وسايل راډيو ،تلويزيون ،سينما ، تياتر ،مجلې ،اخبارونه ،بروشرونه ، اوانټرنيټي محرو لادينه ساېټونه اوداسې نور ....چې په اسلامي معتقداتو پسې بدپروپاګندکوي ددين اودينې احکامو په اړه شکونه اوشبهات راپاروي اوهمدارنګه فسق ،فجور ،بې حيايي ،بربنډ تون، موسيقي ،اختلاط ،زنا ،لواطت ،نڅا ،عياشي اوفحاشي ته بلنه کوي اوس مهال زياتره فضايي شبکې باطل افکاراوداسلام په هکله شکونه اوشبهات خپروي .

ب- استشراق: دلويديځ پوهانو يوه ډله ده ،چې دختيځ علوم(عربي ژبه اوقران کريم)يې زده کړي دي داسلام په هکله دخلکوپه زړونوکې شکونه اوشبهات اچوي په علمي ډول داسلام مقابله کوي اوهمدارنګه په بې خايه اوناروااپروپاګندلاس پورې کوي اسلام هم په بت پالودينونوکې شمېري اووايي ،چې دوی کوڼې ته عبادت کوي ،په داسې حال کې چې اسلام سراسر توحيددی ددوی زياتره ليکنې له بې ځايه تعصب اودښمنۍ ډکې دي زياتره مستشرقين داستعمارلاسپوڅي اوجاسوسان دي په اسلامي هېوادونوکې هم اکاډميک شخصيتونه ددوی مرسته کوي په منځني ختيځ کې يوزراوشپږسوه مستشرقين په کاربوخت دي سره له دې چې لويديځوال په خپله له نصرانيت څخه بېزاره دي ،مګردوی دمسلمانانو په نصراني کولوکې زيارباسي اوهلې ځلې کوي چې په اسلامي هېوادونوکې کليساکاني ودانې کړي ددغه کارلپاره په ملياردونو ډالربوديجه ياکې دتنصيرمهم وسايل :تعليم ،روغتيا ،راډيو ، تلويزيون ،مجله ،اخباراودفقيرانواوسيلاب ځپلولاس نيوی دی .

۳-سيکولريزم: په اسلامي هېوادونوکې دسيکولريزم اوبې ديني لورته دخلکو بلنه اودسياست ،اقتصاد ،قانون ،ټولنې او تعليم څخه دشريعت ګوښه کول شامل دي'

۴-لادينه ډلې ټپلې: دوی دلادينه ډلوټپلو ،نړۍ والوکنفرانسونواودخپروني دبلابېلووسايلوله لارې دغرب فرهنګ ته وده ورکوي چې ددغوکنفرانسونومحوري ټکي کورنۍ اوسخه ،جنسي– حقوق داولاد غورځول ،هم جنس بازي ،دښځينه اونارينه دحقوقوبرابري ،په ميرات کې مساوات ،دزنااو لواطت جوازاودزوجاتو دتعددمخنيوی شامل دي'

دفکري يرغل اغېزې

- په قران کريم ،نبوي سنتو ،اسلامي عقيدې اوداسلامي شريعت په اړه شکونه رامنځته کول.
- په مسلمانانوکې قومي اومذهبي اختلافات ايجادول.
- د[illegible] ،خرافاتواوباطلو مذاهبواوتګلاروپه پسودرول.

[illegible] الاتجاهات الحديثه المعاصره [illegible] ١٦، جامعه المدينه العالميه [illegible] ٢٠١١ [illegible] ٩ [illegible]

...uton.com: The Digital Library

- دمسلمانانوروحي شکست اودلويدبخ په فاسد فرهنگ وياړاوافتخار .
- دعربي ژبې کمزورتيا،او دنورو لهجو پياوړتيااويه استعماري ژبو وياړ .
- دواک له ساحې دشريعت کوښه کول. تعليمي فساد.اودمختلط تعليم ترويج .
- ښځينه فساد.دکورړنګېدل اودښځينه ژبې پردکې اوبې حيايي .

له چېلنجونو اوګواښونو سره دمقابلې لار

له ثقافتي اوفرهنګي چېلنجونو اوګواښونو سره مقابله ګڼ اړخونه رانيسي چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو .

۱-په اسلامي عقيدې اواخلاقو دخوان نسل روزل له الله تعالی سره مضبوطه اړيکه اودهغه په مرستې باوړ

۲-داسلام دشمولي اونړۍ والي تګلارې څرګندول اويه خپل فرهنګ اواخلاقو نده تاريخ وياړ .

۳-په ديني،فرهنګي، سياسي، اقتصادي اوپوهنې برخه کې پرمختګ دوروسته پاتې والي له ټولواسبابوسره مقابله اودجهل، ناپوهۍ اوبېسوادۍ سره بشپړه مبارزه .

۵-دمسلمانانو ترمنځ ديووالي اتحاداواتفاق هلې ځلې که په ولسي سطحه وي اوکه په بين المللي .

۶-راډيو اوتلوېزيون ته بشپړه پاملرنه اودخپل هويت ساتنه .ددعوتي اوخيري ټولنو مادي اومعنوي ملا تړ .

دويم بحث

داسلام اعتقادي نظام

انسان دژوند په دګرارته نړۍ لمر.سپوږمۍ.ستوري .په ځمکه کې ځيانده سيندونه .دنګ دنګ غرونه اورنګارنګ حيوانات اوژوي ګوري.په دغه ارته نړۍ کې خپل ځان ددغوموجوداتو پروړاندې کمزوری احساسوي ځنې وخت لمر.سپوږمۍ.اوستوري په الوهيت نيسي.ځنې وخت بيااور.سيندونه.غرونه.وحشي ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان ګڼي ؛مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لرارته اوپراخه شي ددغو ټولوشيانوپه ناتوانۍ پوهيږي.

انسان ته الله تعالی درې ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل اووحی .په حواسو کی دانسان اوحيوان کوم فرق نشته دانسان لوی امتياز په عقل دی ؛مګرعقل دښواوبدو دځيراوشر په انتخاب کی مستقل نه دی دانسان دلارښوونی لپاره دبشريت له پيله دوحی نزول پيل شو دبشريت دلومړي پلارادم عليه السلام له وخته په ګڼو ملتونوکې دپيغمبرانواواسماني پېغامونولړی روانه شوه چې پای يې په محمدصلی الله عليه وسلم اوقران عظيم الشان سرته ورسيد.

دعقيدې مسايل هغه شيان دي چې زړونه پرې ډاډه کېږي اوپه داسې يقين بدلون مومي.چې هيڅ رنګه شک اوتردد ته په کې ځای پاتې نه شي.عقيده علمي اړخ تشکيلوي اوشريعت عملي برخه رانيسي-داسلامي عقيدې له اساساتو موږقرانکريم اونبوي سنتوخبرکړي يو.

همدا ړيه اثر ص ۳۶۱

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

The Digital Library

دعقيدې لغوي پيژندنه

عقيده دعقد له مادې څخه اخيستل شوې په لغت کې مضبوطې غوټې، ژمنې او تړون ته ويل کيږي د عربي ژبې په محاوره کې راغلي دي عقدالحبل: يعنې رسۍ يې کلکه وتړله په همدې توګه لزوم کلکوالي، سختوالي، تاکيد او ټينګښت ته هم ويل کيږي په قران عظيم الشان کې ټينګې ژمنې او تړون ته عقد ويل شوی هلته چې فرمايي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِ﴾ المائده ۱ زباړه: ای مؤمنانو! عهدونه او تړونونه موپوره کړئ.

اصطلاحي معنی يې: عقيده په غيبي امورو ټينګ باور، تصديق او اقرار ته ويل کيږي چې په قران عظيم الشان اونبوي احاديثو کې يې مورته خبر راکړل شوی، نوپردې اساس اسلامي عقيده دهغو منل شويو قضاياو څخه عبارت ده چې عقل، زړه او دبشر سليم فطرت يې مني.

اويا په اصطلاح کې عقيده هغه علم دی چې په عقلي، نقلي او يقيني دلايلو ددينې عقايد واثبات اودشکونو او شبهاتو له منځه وړل ترڅېړنې او بحث لاندې نيسي.

دغه علم دکافرانو له شکو نو او دروا غو څخه پرده پورته کوي زړونه يې ډاډ او اطمينان ترلاسه کوي څرنګه چې دالله تعالی توحيد ددغه علم له مهمو موضوعاتو څخه دی نو ځکه ورته دتوحيد علم هم وايي، پردې اساس عقيده نظري اړخ دی چې ترهرڅه دمخه له انسان څخه دداسې ټينګ او مضبوط باور او يقين غوښتنه کوي چې شک تردد او اشتباه ته په کې ځای نه وي په دې هکله دومره څرګند نصوص موجود دي او دغه دټول اسلامي امت اتفاقي قضيه ده همدغه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم او دټولو پيغمبرانو ددعوت دلومړي پړاو اساسي او بنسټيزمسايل دي ۱

اهميت يې

عقيده ددين اساس، بنسټ او داسلام لومړی رکن تشکيلوي داځکه کچيرې دين په صحيح او بنيادونو ټينګ شي الله جل جلاله ته به دقبول وړوي؛ البته که عقيده فاسده اوله اضطراب سره مخامخ وي؛ نودانسان ټول اعمال به فاسد او غيرمقبول وي کوم انسان چې اسلامي عقيده نه لري او خپل خالق نه پيژني په نړۍ کې به دړانده په څېر ژوند ترسره کوي هغه به دې نه پوهيږي چې دڅه شي لپاره پيدا شوی په همدې توګه دخپل ژوند په رازونو به نه پوهيږي قران عظيم الشان په دې هکله داسې فرمايي ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَتَمَتَّعُونَ وَيَأۡكُلُونَ كَمَا تَأۡكُلُ ٱلۡأَنۡعَٰمُ وَٱلنَّارُ مَثۡوًى لَّهُمۡ﴾ محمد ۱۲ ژباړه: او کافران ددنيا مزې اخلي او دڅارويو په شان خوراک څښاک کوي دهغوی اخرنی هستوګنځی اور دی.۲

---

۱ الخميس، محمد بن عبدالرحمن (۱۴۲۹ هـ ق) التوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول ټوک ص ۱۰۰ دار [illegible]

۲ [illegible] (۱۹۸۰ م) [illegible] الاتحاد العالمي للمنظمات [illegible]

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

دتوحید دعلم مثال دزړه دی که زړه روغ وي؛نوټول بدن به جوړوي هغه څوک چې الله تعالی نه پېژني نه دژوند هدف اونه دژوند وروستی پړاو(اخرت) پېژني نه حلال پېژني اونه حرام دغسې انسان څنا وراوله څاورو بتروي همدغه حقیقت دیومثال په توکه څرګند وو:

یوه پردي باغ ته یو شخص راوستل شو هلته یې میوې اونورخوراکي توکي ترستر ګوشول دغه شخص دباغ مالک هم ونه پېژاند اونه یې دهغه لارښوونوته پام وکړ دمالک له اجازې پرته یې هلته تصرفات بیل کړل یوه ونه له بیخه باسی بله کري نه ګټوره ونه پېژني اونه مضره ؛مګردده پرخلاف بل شخص باغ ته راوستل شو ترهرڅه مخه یې دباغ څښتن اودهغه اوامروپېژ ندل دهغه دلارښوونو سره سم یې په تصر فاتو بیل وکړ ګټورې اومضر ې ونې یې وپېژندلې.

ددغه مثال په رڼاکې الله تعالی دځمکې څښتن اوپیغمبران دالله تعالی استاز ي اواسماني کتابونه دهغه پیغامونه دي چې ښه اوبد حلا ل اوحرام پکې په ګوته شوي دي . مؤمن مسلمان هغه دی چې خپل خالق پېژني اودلارښوونو سره یې سم چلېږي دده پرخلاف کافر هغه دی چې نه خپل خالق نه دژوند مقصد اونه منزل اونه ښه اونه بد. نه حلال اونه حرام پېژني په خپل سرکارونه کوي دالله تعالی اودهغه دپیغمبرانو څخه په مخالفت اودښمنی لاس پورې کوي .

داسلامي عقیدې زده کړه له خوړو ،اوبواوهواڅخه هم زیات مهمه ده؛ ځکه چې دخوړودنشتوالی له کبله به دیوشخص ژوندپای ته ورسېږي ؛ مګردعقیدې دخرابتیا له امله به یې اخروی ژوند تباه اوبرباد اوتل به په دوزخ کې پروت وي .څوک چې خپل خالق ونه پېژني هغه به دړانده په څېر په نړی کې ژوندتیره کوي نه به پوهېږي چې دڅه شي په خاطر پیداشوی اودځمکې پرمخ یې دپیدایښت موخه څه ده؟ژوندیې پای ته رسېږي نه پوهېږي چې دژوندپیل یې دڅه په خاطر وو؟اوله نړی نه دتللوپه صورت کې یې دسفر مسیرکوم لوري ته دی ؟ددنیاپه لږ ژوند اونعمتونوبه دوکه کېږي اوټول غم اواندېښنه به یې په دنیوي وسایلو منګولې لګول وي

څوک چې داسلامي عقیدې څښتن نه وي هغه د دنیا په ژوند دوکه کېږي ټول غم او قصد به یې ددنیوي سامانونو لاسته راوړل وي په دې نه پوهېږي چې داحلال دي او که حرام ټولې هلې خلې به یې د شخصي ګټو دلاسته راوړلو لپاره وي په دی کار سره په ټولنه کې انانیت وده کوي ټولنیزژوند له منځه ځي او ټول معاملات فاسدېږي په همدې توګه ټولنیز ژوند دشخړواو اخ اوډب ډګر ګرځي هرکله چې ټولنه له اسلامي عقیدې څخه پرته په اعتقادي فسا داخته شي اعمال به فاسد او ګناهونه به ډېر شي په دغه مهال الله جلت عظمته به هغو مسلمانانو دعذاب دنازلولو پرېکړه کوي چې خپل دین یې ضایع کړی دی الله پاک دغه مطلب ته داشاری په ترڅ کې فرمایي :﴿ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ ۱۱ الروم ژباړه:دهغوبدیولـه کبله چې خلکوپه خپلولاسونوکړی دي په وچه

---

[1] غازي عبدالمجيد (۱۳۹۵) کتاب المجيد ۲۱ مخ جامعه رسالت ننګرهار افغانستان

اولمده کې فسادښکاره شوی دی ترڅوالله پاک دخپنوکړنوخوند.وروڅکي کېدای شي چې هغوی حق ته راوګرځي.

له همدې امله اسلامي علماءوعقيدې ته ډېرارزښت ورکاوداصحابوعقيده په کتاب الله اودرسول الله صلی الله عليه وسلم په احاديثواستواره وه چې په لاندې نکاتوکې ښودل کېږي.

۱_ټول پیغمبران دصحيحې اوسالمې عقيدې دښودلواوټينګښت په خاطراستول شوي و

۲_دټولواعمالوقبولتياترسمې عقيدې پورې ارتباط نيسي

۳_عقيده دبنده اورب ترمينځ اړيکې تنظيموي

٤_ددنيوي نېکمرغی اساس دالله عزوجل معرفت دی داډ،سکون،اطمينان اوراحت له الهي معرفت نه پرته شتون نه پيداکوي

۵_اسلامي عقيده دبشرټولوذهني پوښتنوته مثبت ځواب وايي

٦_اسلامي عقيده په دنيااواخرت کې دبرې اوکاميابي وسيله ده

۷_قران عظيم الشان اونبوي سنتودعقيدې اوايمان موضوعات په بشپړه توګه واضح کړې دي

داسلامي عقايدوډولونه

اسلامي عقايد په څلوروبرخوويشل شوي چې هره برخه يې ځانګړي شاخونه لري .

لومړی برخه : الهيات ، چې موضوع يې دالله تعالی ذات ، صفات ، اسماء اوافعال دي

دويمه برخه : نبوات ، دغه برخه پيغمبرانو پورې اړوند وشيانو ته شامله ده لکه دپيغمبرانو صفات عصمت اوسپيڅلتيا ، دنده، اورسالت ته اړتيا ،معجزات ، کرامت اواسماني کتابونه ددې برخې ملحقات دي

درېيمه برخه : روحانيات ، چې ددې مبا حث ترغيرمادي نړی پورې تړاو لري لکه ملايک پېريان اوروح

څلورمه برخه : سمعيات ، چې ددې برخې مسايل تربرزخي اواخروي ژوند لکه دقبرحالات دقيامت نښې. حشر اوله قبرونو دوباره راپاڅېدل دمحشرحالات ، حساب اوجزاء پورې اړيکه نيسي ¹

دايمان اساسات

موږ هم دقران عظيم الشان اونبوي سنتو دترتيب مطابق دايمان پورتني بنسټونه په ترتيب سره ذکرکووقران عظيم الشان دايمان بنسټونوته داشارې په ترڅ کې فرمايي

﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَـٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ بقره .ژباړه:پيغمبر صلی الله عليه وسلم پرهغه هدايت ايمان راوړيدی چې د هغه درب له خوا پر هغه نازل شويدی او څوک چې ددې پيغمبر منونکي دي. هغوی هم دا هدايت د زړه په مينه منلی دی دوی ټولو الله ، د هغه پرښتې ، د هغه کتابونه او د هغه پيغمبران منلي دي او د هغوی وينا داده چې :" موږ د الله په پيغمبرانوکې يو له بله توپير نه

---

¹ امام حسن البناء العقايد الاسلامية ص ۱۰۰

کوو ،موږ حکم واورېده او اطاعت مو ومانه زموږ بخښنه! مونږ ستا څخه د ګناه دبخښنې غوښتونکي یو او
همدا ستا لوري ته زمونږ درتګ دی."

په دغه ایات کریمه کې دایمان څلور بنسټونه بیا ن شوي دي په الله تعالی، ملایکو، اسماني کتابونو او
پیغمبرانو ،دوه نوریې دقرانکریم په ګڼو سورتونوکې ذکر شوي دي دهغو دجملې څخه ﴿ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ۝٤ ﴾ زباړه:او پراخرت باور لري

﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ۝٨ ﴾ الرعد ژباړه: د هر شي له پاره یې یوه اندازه ټاکلې ده.

له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه دایمان په اړه پوښتنه وشوه چې (ماالا یمان ؟ قال ان تؤمن بالله وملا نکته وکتبه ورسله والیوم الاخروالقد رخیره وشره من الله تعالی والبعث بعدالموة. یعنې ته یعنې چې ته په الله تعالی ، ملایکو، اسماني کتابونو ،پیغمبرانو. داخرت په ورځ اودخیر اوشر په تقدیر ایمان اوبه بیاځلي ژوندون باوورلرې

موضوع یې

اسلامي عقیده اودتوحید علم له یولړموضوعاتوڅخه بحث کوي چې په لاندې توګه دي :

۱ -په الله تعالی ایمان دهغه ذات اوصفات اودهغه جل جلا له توحید اوله شرک نه پاک اوسو چه اومخلصانه عبادت

۲ -په ملایکودایمان لرلو اوددوی له کارونو ،وظیفواوله موږ سره یې په دنیا اواخرت کې داړیکو څرنګوالی

۳- دبشري تاریخ په اوږدوکې دانسان دلارښو ونې لپاره دالله تعالی له خواپه را استول شویوکتابونوایمان

۴ -دالله تعالی په پیغمبرانو ایمان ددوی په رېښتینولی ،امانت داری ،معجزاتو اوددوی دنبوت ددلایلواو په ځانګړې توګه دمحمد صلی الله علیه وسلم دنبوت دڅرګندودلایلو پېژندل.

۵ -داخرت په ورځ اوپه دغه ورځ دمؤ منانواوکافرانو لپاره په برابري شوي جزااوسزا په (جنت اودوزخ) ایمان

۶-دالله تعالی په تقدیرایمان [1]

غایه او مصلحت یې :داسلامي عقیدې نهایي موخه اومصلحت په لاندې ټکوکې راخلاصه کوو

۱- داسلامي عقیدې صحت اودداریتونبک بختي ترلاسه کول .

۲-ددین داساساتوساتنه اودمنکرینودشبهاتو اوشکونوڅخه ځان ژغورل .

رامنځته کېدل یې :دقران عظیم الشان دنزول سره سم داسلامي عقیدې دعلم دبنسټ ډبره کېښودل شوه او نبوي احادیث یې دشرحې په توګه رول لوبوي دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارکه زمانه چې داسلامي قانون اواسلامي عقیدې دبنسټ ایښودلودوړو.

[1]- زنداني عبدالمجید (۱۳۹۵) کتاب التوحید ۱۵ مخ حامد رسالت کابل افغانستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

رسول الله صلى الله عليه وسلم ددې علم بشپړ تفصيل داسلام مخالفينو او هم خپلو [illegible]
دپوښتنو دځوابونو په ترڅ کې بيان کړي ؤ دنبوت دخلافت دورې څخه وروسته دراشدينو خلفا
گانو اودلويو اصحابو دوره هم دغسې تېره شوه تردې پورې چې اسلام ختيځ او لويديځ .شمال او جنوب ته
وغځېد او گڼو ملتونو او ولسونو داسلام خلانده دين ومانه او ډېر غير عرب قومونه داسلام غېږې ته راننوتل
دگڼو ملتونو . علوموا و تمدنونو سره داسلام اشنايي ددې لامل وگرځېده چې په ديني علومو دبحث او
استدلال لړۍ پراختيا ومومي او دعقايدو علم هم له هغه څخه بې برخې پاتې نه شي ددويمې هجري پېړۍ
په لومړيو کې ددې علم دپراختيا دبنسټ ډېره کېښودل شوه .

دزده کړې حکم يې

داسلامي عقيدې اودتوحيد دعلم زده کړه په هر مسلمان نارينه او ښځينه تردې بريده فرض عين دی چې
ددين په هکله يې په اجمالي توگه قلبي اوعقلي قناعت ونه حاصل کاندي . ددې علم په اصولو او بنسټونو چې
په امنت باالله کې ذکر شوي بېله شک اوترديد څخه ايمان عيني فريضه ده قران عظيم الشان دغه مطلب ته
داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ ١٩ محمد .ژباړه: نوای پيغمبره !ښه وپوهېږه چې
له الله تعالی نه پرته بل هيڅوك د عبادت وړ نشته .
په دغه ايات کريمه کې په علم اواگاهانه پوهې ترکيز شوی دشک او وسوسې په صورت کې بايد
مسلمانان علماؤ ته مراجعه وکړی او خپل شکونه او شبهات دې معالجه کړي ؛البته کوم وگړي چې دعلم
او پوهې له نعمت څخه برخمن دي دتوحيد دعلم په بشپړو تفصيلاتو پوهه لاسته راوړل پرې عيني فريضه
تشکيلوي ددغې سترې دندې په سرته رسولو سره دعامو خلکو له غاړې څخه مسوليت ساقطېږي .
دډېر افسوس ځای دی چې زياتره مسلمانان په بېلابېلو برخوکې تخصصي- پوهه لري البته په اعتقادي او
ديني مسايلو کې چې دمسلمانانو ددنيوي اواخروي ژوند بريالېتوب وربورې مربوط دی ناپوهان دي .

مصادراو سرچينې يې

داسلامي عقيدې سرچينه قران عظيم الشان اونبوي سنت دي .داسلام دلومړي دورمسلمانانو خپله عقيده
اودژوند نظام له قرانکريم اونبوي سنتو څخه اخيستي ؤ نو ځکه دټول بشريت سرداران وگرزېدل.

قران عظيم الشان داسلامي عقيدې داثبات ستر پيغام

دتوحيد علم دقران کريم بنسټيزه موضوع ده هريو سورت يې په الله تعالی . ملايکو .پيغمبرانو . تقدير
اوداخرت په اړوند ومسايلوراخرخي په ځانگړې توگه مکي سورتونه چې محوري موضوع يې همدغه
توحيد. رسالت. اخرت. تخويف اوبشارت تشکيلوي .

دعقيدې په اثبات کې قراني تگلاره

قرانکريم دتفکرلپاره ځانگړی پروگرام وړاندې کوي . عقل راوېښوي اودکايناتو پراخه ډگرورته مخې ته
ږدي داچې قران عظيم الشان عام انسانان رابولي ؛نودکايناتو نظام . ځمکه . لمر. سپوږمۍ . ستورې .

وربخښي. دانسان نفس اوډخمکې اوډسمندر په تل کې بې شمېره مخلوقات دالهي قدرت په توګه معرفي کوي.

ځانګړتیاوې یې

اسلامي عقیده په علم اوپوهه ولاړه ده دحس، عقل اووحې څخه کاراخلي اوحقیقت ته پرې ځان رسوي. یونوکایناتوته خالق، مدبراوتنظیمونکی ثابتوي اومهمه ځانګړتیایې توحیددی دانسان تخلیق باهدفه بولي اوالله تعالی دقانون جوړولو، داقتداراعلی اولوړحاکمیت حقداربولي اوله انسان څخه دحاکمیت صلاحیت اخلي داالله تعالی پروړاندې دانسان حیثیت دخلیفه اونوکربولي. علم اوعقل ته درناوی کوي دحس، عقل اووحې لپاره جلا حدودیاکې اوډزونډتول اړخونه په نظرکې نیسي- اسلامي عقیده یولړخواص لري چې له نورو معتقداتواوافکاروڅخه یې جلاکوي اوهغه دادي:

۱-ربانیت او الهي سرچینه درلودل

داسلامي عقیدې سرچینه الهي وحې او دبشري دافکارومجموعه نه ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې فرمایي: ﴿إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

یونس ژباړه: زه یواځې په هغه څه پسې تلونکې یم چې ماته یې وحې کېږي اوکه زه له خپل رب نه سرغړوم نوډلوېې ورځې له عذاب نه وېرېږم.

ویږدی اساس داسلامي عقیدې سرچینه، داالله تعالی سپېڅلې ذات دی چې دایمان لورته یې دهغه پیغام په وسیله موږ ته لاړسوونه کړې چې دجبریل امین په وسیله په محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ټول بشریت ته ددغې سپېڅلې عقیدې معلم او مبلغ و.

۲-له بشري فطرت سره سمون

داسلامي عقیدې امتیازي شان له انساني فطرت سره سمون دی دغه عقیده هغه احساس ته چې انسان عبادت او بندګۍ ته هڅوي مثبت ځواب وایي. هغه احساس چې دانسان په زړه کې ځای لري اوډده دبدن مهمه برخه تشکیلوي چې هم دې ته انساني فطرت ویل کېږي هرکله چې په الله تعالی باوردلته په فطرت کې ځای لري نو یردې اساس داسلامي عقیدې ټول حقیقتونه له بشري فطرت سره برابر اوهېڅکله ورسره په ټکر نه دي.

[illegible] (۹۵ ۱۳ هـ) دعقیدې په حوزه کې ټرانې ټکلاره ۳۵۳ مخ [illegible]

[illegible]

قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ الروم

ژباړه: نواى محمده! په دانګ بېلې توګه خپل مخ ددغه دین په لوربرقراروساته اودالله په هغه فطرت کلک شه چې نول خلک يې برې پیداکړي دي دالله پيدايښت بدلون نه مومي همداسم دین دی خودېرخلک نه پوهېږي.

۳- معقوليت(له عقل سره سمون)

اسلامي عقیده بشرسي عقل مخاطب ګرځوي اودمکلفیتونو محورېې بولي اودکايناتودعجایباتوتدبراو تفکرته يې رابولي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارى په ترڅ کې فرمايي ﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ آل عمران. ژباړه: بې شکه چې داسمانونواوځمکې په پيدايښت اودشپې اوورځې په اختلاف کې عقل لرونکيوته دېرې لويې نښې دي. دعقل څښتنان هغه کسان دي چې الله پاک په ولاړه، ناسته اواړخ وهلويادوي داسمانونواوځمکې په پيدايښت کې فکرکوي اووايي اى زموږربه! داځيزونه تابابېزه نه دي پيداکړي ته پاک يې داورله عذاب څخه مووژغوره

که چېرې کله هم انسان په خپل عقل سره په دغوموجوداتوکې غوراوفکر ته ادامه ورکړي اورمرو به يوې نتيجې ته ورسېږي چې هغه دالله تعالى جلت عظمته له لويي او عظمت څخه عبارت ده؛ نواوموږبه دشهادت په کلمه اقرارکوي چې داسلام راوړلو عنوان تشکيلوي.

داسلامي عقيدې دامتيازاتود جملې څخه کایناتو، انسان اوژوند ته یوه شامله کتنه ده دانسان بشپړه پېژندنه يې وړاندې کړې دانسان اصل، پيدايښت دژوند بهلابېل پړاوونه مرګ اوژوند اوله مرګه وروسته به چې انسان له کومو پړاوونوتېرېږي تردې پورې چې وروستني منزل جنت او يا دوزخ هم ور بـه ګوته کوي په همدې دکايناتواصل اوحقيقت ظاهراو وروستني غايه انسان ته ورښيي به همدې توګه ددغې عقيدې يو امتياز داهم دى چې ددنيا اواخرت حقيقت يې انسان ته ورښودلي او دواړوو ترمينځ يې موازنه ساتلې ده قران عظيم الشان دغه مطلب ته داسى اشاره کوي

﴿ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ القصص ژباړه: اوکومه شتمني چې الله درکړې ده په هغې سره اخرت خپل کړه اودنيوي ژوند برخه هم مه هېروه اوښېګنه کوه لکه څنګه چې الله پاک ښېګنه کړې ده په ځمکه کې دفساددراپورته کولوهڅه مه کوه بې له شکه چې الله پاک فسادکوونکي نه خوښوي

The Digital Library

۴-اسانتیا اووضاحت

داسلامي عقيدې له ځانګړنيا اسانتيا او څرګندوالی دی داځکه چې هرڅوک کولی شي چې دبلابلو عقلي .علمي او اجتماعي مســـتواکانو سره سره يې په زده کړې لاس بورې کړي اســلامي عقيده په څرګندو حقايقو ولاړه ده چې بنســټ يې توحيد تشـکيلوي دانسان اودده دخپستن ترمنځ اړيکه تنظيموي داسلامي عقيدې اساني او څرګندې نبې نساني په لاندې توګه دي .

الف-دغه اړيکه چې اســلامي عقيده يې دبنده او خپل څښـــتن ترمنځ ټينګوي څرګنده اړيکه ده خپل څښتن ته دبندګۍ او عبودت مراتب برخای کړل چې په هيلو . دعاء. زاري او غوښتنې سره يې وروړاندې کړي .

ب-دتاريخ په بېلابېلواړخونوکې ډېرو خلکو منلې په ډېر لږ وخت کې دجلاجلا رنګونو او ژبو خلکو دزور و ناوتريخوالی نه برته ورته غاړه ايښې .

ج-په لږ وخـت کې يې په ټولـه ځمکه کې خپربدل په دې دلالت کوي چې دغه عقيده ډېره اســانه اوله هرډول پېچلتيا څخه پاکه ده

د-په هسادی اساس دغه کوم پېچلي رموزاو اشارات نه دي چې وضـاحت ته اړه ولري او نه تـــي عقلي او فلسفي فرضيې دي چې لږ خلک يې ددرک او پوهې احساس وکولی شي

۵-له بشري غوښتنو سره يې سمون داسلامي عقيدې يو امتياز داهم دی چې دبشريت غوښتنو ته مثبت ځواب وايي او په ډېرو ښو لارو چارو دغه غوښتنې پوره کوي ددې عقيدې دمثبتو مظاهرو له جملې څخه: دغه عقيده چې يوځل زړه ته ورسيدله په وجدان کې ځای نيسي او داعمالو په توګه يې اغيزې دانســان په ټولنيز ژوند کې څرګنديږي

- ددغې عقيدې دمثبتو اغېزو له جملې څخه يو داهم دی چې دانسان او کايناتو ترمنځ يردې لرې کوي په دې توګه چې دکايناتو قوانين او حقيقت انسان ته څرګنديږي .
- دغه عقيده دژوند په دګر دانســان ټولې پوښتنو ته ځواب وايي او ټولې ستونزې يې حل کوي .

٦- ثبات اوټينګښت

دبشري عقيدې حقيقتونه کوم داسې نظريات او افکارنه دي چې بشربې داساس ډېره ابسې وي او نه يې په ..بدامو. اټکلونو اوتخمينونو بـــــــت اســـودل شوي دغه عقيده دالله عزوجل له لوري نازله شوې دعقيدې ثبات ددې په هريو رکن کې څرګندېږي خوددې عقيدې دثبات مفهوم دانه دی چې ټول بشري فعاليتونه په ثابته توګه دي بلکې دلته هرڅه په ثابته اندازه دي داســـلام په ثابتو حقايقو کې انســـان کولی شي دژوند دمسایلو په حل کښې او ودې لاس برسي کړي داد الله عزوجل فضل او مهرباني ده چې خپلو بندګانو ته يې په دې ملکه اوښ دګړ پېتي اسې تر ... په هروخت او هر ځای کې ټول انساني فعاليتونه ترمخ بوځي .

...ston.com: The Digital Library

۷- وسطیت
دمنکرینو او ماده پالونکو او دهغه چاسره چي به اسلامي عقیده به دعې خانګړتیاسره دالله عزوجل ذات بندګی ته یې رابولي او همدغه دتوحید اساس او ګنوخدایانو باوري دي بشپړه مبارزه کوي اودیو
﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۱ اللَّهُ الصَّمَدُ ۲ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۳ ﴾ نسبت دی هلته چي فرمايي
وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۴ الإخلاص ژباړه:ای محمده ووایه!الله یودی.الله بې پروادی.نه یې څوک زیږولي اونه له چانه زیږیدلی.اونه یې څوک سیال اوبرابردي.

۸- واقعیت
اسلامي عقیده یوه واقعي عقیده ده په خیال او اټکل یې اساس نه دی ایښودل شوی دانسان له واقعیتونو سره څنګ په څنګ حرکت کوي او تطبیق یې دانسان له وسې وتلی کار نه دی هلته چي فرمايي:
البقرة
ژباړه:الله په هیڅچادهغه له توان څخه پورته بارنه ږدي هرچاته همغه څه دي چي ګټلي یې دي اودهغه څه مسؤلیت یې په غاړه دی چي کړي یې دي.

۹- په دلایلو استحکام
اسلامي عقیده په دلایلو اواستد لال ولاړه ده دالوهیت په قضیه کې مونږ وینوچې قران عظیم الشان له کایناتو ،بشري نفس او له تاریخ څخه دالله جلت عظمته په وجود باندی دلایل راوړي په همدې توګه بعث بعد الموت (له مرګه وروسته ژوند)او نور ټول قضایا اومسایل په ډېرولوړوعلمي اومعقولودلایلو سره مطرح کوي.

موخې اواهداف یې
دعقلت له درانه خوبه دانسان راویښول ترخودخپل وجودپه سترو حقایقوکې فکروکړي

دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه
داسلام لومړي دوربه قران کریم روزل شوی ځارنسل و نو له همدغه مسلمانان دنړۍ دملتونو سرداران و مګرځه وخت یې چي قران عظیم الشان اواسلامي عقیدې ته یې شاوګرځوله ددوی په عملونو یې ناوړه اغیزه پرې وښسته فساد اوبې دینې پراخې ساحې ونیولې په نتیجه کې استعمار ددوی خمکې اشغال کړې اوبه دلت محکوم شول

دږده کړې پراونه یې
په اسلامي امت کې دتوحید اواسلامي عقیدې په علم کې پراونه تېر شوي چې موږ ورته په لاندې ډول ګښه کړو.

Digital Library

۱- د رسول الله مبارک سپېڅلی قراني دورچې د وحي له رڼې سرچينې څرګند شو د قران عظيم الشان د ستر کايناتو په اړه د ګرد الهي قدرت د نښانو په توګه وړاندې کاوه او د بشر وجداني او فطري احساس يې راويښولو

۲ د فلسفې او جدل دور هغه چې بېلابېل ملتونه په اسلام کې داخل شول کنې فلسفې د امت افکارو ته داخلې شوې او سرچينه رڼه پاتې نه شوه او امت په بېلابېلو ډلو ټپلو ووېشل شو.

۳- د جمود دور هغه چې علمي څېړنې په ټپه ودرېدلې د حق او باطل فرق جانښو کولای اسلامي امت نور په کډوډيو او اختلافاتو سر شو.

۴- اوسنی د اسلامي ويښتابه قراني ځلانده دور چې نوی ساينس او دين دواړه سره اوږه په اوږه پرمخ بيايو

په عقيده کې د خلکو درجې

خلک د عقيدې په قوت او کمزورتياکې توپير لري د غه حقيقت د يو مثال په ترځ کې څرګندو و: يو شخص د يو هېواد په اړه چې ليدلی يې نه وي ،مګر له يو ريښتيني شخص څخه خبر وا وري ،نو ارومرو به ورباندې باور کوي ،مګر که چېرې دا خبر د څو تنو له خولې واوري باوري به يې نور هم زياتېږي او که چېرې د هغه ځای عکس ووينې ،نو د شک لپاره ځای نه پاتې کېږي او که په خپلو سترګو يې ووينې او د هغه هېواد په جادو او سړکونو کې وګرځي نو محال دی چې له هغې څخه واوړي

د دې مثال نه د رک او پوهې سره د الله تعالی د وجود د قضيه او د اسلامي عقيدې پښتونه د يو لک څلوريشت زره انبيا ؤ له خولې بيان شوې د ډېرو ملتونو له الله تعالی سره اشادي لوی مشکل يې شرک دی عرب قوم هم د الله تعالی څخه منکر نه ؤ د اوس هم نصرانيان ،يهوديان ،هندوان او بوديان الله تعالی مني مګر د يو لوی يه ستونزه شرک دی نو د ټولې نړۍ د ملتونو اجماع شک ته مجال نه ورکوي .د کايناتو هره ذره د الله تعالی د وجود دليل دی نو پردې اساس د علم او پوهې د ختنانو ايمان له نا پوهانو فرق لري .

اسلامي عقيدې ته د بشر اړتيا

په داسې حال کې چې د ټولو پيغمبرانو زېږې .هېوادونه او وختونه سره جلا ؤ مګر د ټولو يو پيغام ؤ او يوې خبرې ته يې خلک رابلل .دا اوس مهال چې د علم او پوهې دوره ده لوی لوی ملحدين او پوهان يې اعلانوي چې له دين څخه پرته ژوند امکان نه لري دا رواېوښتې او پوهانو څخه غوښتنه کوي چې موږ ته يو دين جوړ کړي ترڅو انساني نفس ته سپېڅلتيا په برخه او اخلاقي نظام ښه برکړي شي .البته چې د اوامرو او نواهيو څخه ازاد دين وي اما اساسات او قوانين ولري .

څو حقيقت دادی چې د بشر په لاس جوړ شوی دين او عقيده هېڅکله نه شي کولی چې اخلاقو ته سمون ور په برخه کړي او د نفسونو د اصلاح لامل وګرځي دوی نابوه او دوکه شوي مغرور خلک دي .دغه يو ثابت علمي حقيقت دی چې انسان تل ايمان او عقيدې ته اړو عقيده او ديانت د سړي ژوند د ضرورياتو د حملې څخه د ی له ... امله د هسکې پرمخ هېڅ قوم له عقيدې پرته ژوند نه دی تېر کړی هر قوم ته الله پاک

المنهج ... ۳۰۰

Ketabton.com: The Digital Library

پیغمبران رالېږلی قران عظیم الشــان فرمايي: ﴿ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴾ ⁽¹⁾ فاطر زبايره: او هېڅ داسې امت نه دی تېرشوی چې هغوی ته وېروونکي نه وي راغلی.

په پورتني ايات کې له وېروونکي خخه مقصد نبي رسول اويا ددين عالم او پوه مراددی چې ددين دوارث په توګه رول ترسره کوي چې خپل ولس دشرک، کفر، معصيت، انحراف، شرک، ظلم او فساد له عواقبو خخه وېروي دژوند په ډګر انســان قوانينو او اصــولو ته اړتيا لري ترڅو دبشر – غوښــتني کړه وړه او سلوک تنظيم کړي له همدې امله بشرد خوراک اوخښاک خخه زيات عقيدې ته اړدی. دغه يوڅرګندحقيقت دی چې دبشر سترګې له رڼا خخه پرته ليدل نه شي کولی په همدې توګه بشري عقل دوحې له رڼاخخه پرته او بد درک کولی نه شي مادي علوم دبشرـــمادي اړتيا وې پوره کوي. البته روحي اړخ له الهي وحی پرته امکان نه لري وده وکړي.

مقام اوفضيلت يې

دهرعلم شرف اوارزښت دهغه دموضوع ترمحتوی پورې مربوط وي مثلا د طب علم له ترکانۍ خخه ځکه غوره دی ځکه چې دبحث موضــوع يې انســان دی داسلامي عقيدې علم غوره او بهترعلم دی ځکه چې دبحث اوڅېړنې موضـــوع يې دالله تعالی ذات، نومونه او صـــفات او دپيغمبرانو درســـالت، نبوت اواخرت موضوعات دي، دنورو علومو په تناسب ددې علم مثال په بدن کې د سردی. دغه علم ددين اساس اوبنسټ تشکيلوي. نو پردې اساس يو شخص ترهغه مؤمن نه ګرځي ترڅوچې يې د توحيد علم نه وي پېژندلی.

نومونه او اصطلاحات يې

دغه علم کې نومونه او القاب لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو

۱- توحيد

دغه علم ته دتوحيد علم هم وايي ځکه چې په دې کې دالله تعالی دتوحيد خخه بحث کېږي.

۲- ايمان

چې له دې نه دعقيدې مسايل مقصد دي له همدې امله دجبريل په مشهور حديث کې دپيغمبر صلی الله عليه وسلم نه دايمان په باره کې يو پوښتنه شوې هغه ورته دعقيدې اساسات وربه ګوته کړي ؤ په قران عظيم الشان کې هم دعقيدې دبشپړو اساساتوذکر راغلی دی

۳- فقه اکبر

دعقيدې علم ته لويه پوهه ويل شــوې ځکه چې عقيده د ددين اصـــل او بنســـټ جوړوي او احکام ددين فروع تشکيلوي.

الحجيبي، محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹ هـ ق) التوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول توک ص ۱۰۰ دارالعــ حوزة دعاء المملكة العربيه السعودية

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنت والجماعت دعقيدې امامان

په دې کې هيڅ شک نشته چې داهل سنت والجماعة دعقيدې لومړی پيشوا،قايداولاربنودمحمدصلی الله عليه وسلم دی ترده مبارک وروسته خلورواړه راشدين خليفه گان اووده ملگري اواصحاب کرام دي تردوی وروسته امام ابوحنيفه ، امام شافعي ، امام مالک ، امام احمدبن حنبل اوشيخ الاسلام تقی الدين ابن تيميه ، امام بخاري اوگڼ شمېرنورفقهاء اومحدثين اوترقيامته ددوی ريښتيني پيروان دامت رباني علماء،پوهان اوداسلامي دعوت ستوري دي

داهل السنة والجماعت پېژندنه

دغه مرکب لفظ دی سنة په لغت کې لارې ته وايي دلته ورڅخه درسول الله مبارک ، ويناوې ، افعال اوتقريرات جمعي اواخلاقي صفات مراددی ،جماعت کثرت اوزياتوالي ته وايي .

اصطلاحي پېژندنه يې

داصحابوکرامو ،تابعينو ، فقهاؤاودمسلمانانوټولگي ته ويل کېږي چې ديوامام اوقايدترمشرتابه لاندې اسلامی شريعت اوحدودنافذ اوجاري کوي[1]

لقبونه يې :

اهل سنت والجماعت دغه القاب لري ۱ ـ ناجيه ډله ۲ ـ منصوره اوغالبه ډله ۳ ـ السلف الصالح ډله

خصوصيات يې

داهل السنة والجماعة عقيده ځني امتيازات لري چې نورې گمراه ډلې ورڅخه برخمني نه دي هغه دادي :

۱ - **دسرچينې وحدت** : دوی قرانکريم اونبوي سنت اودسلفواجماع دخپلوعقايدوسرچينه بولی قياس اورايه په دې کې اعتبارنه لري .

۲ - **صحت**:په صحيحو،فطري ،عقلي اونقلي دلايلو يې عقيده استواره شوې ده

۳ - **څرگندتيااواسانتيا:** په دې توگه چې عام اوخاص ، ښځې اونر،لويان اوماشومان ټول پرې پوهېږي

۴ - **ثبات اواستمرار** :په دې توگه چې په هيڅ صورت کې نه په کې زياتې اونه په کې کمی شوی دتل لپاره په ثبات اودوام ولاړه ده .

اعتقادي بنسټونه يې

اهل السنة والجماعت درسول الله مبارک اودصحابوکرامودتگلارې تسلسل دی بنسټونه يې دا دي :

۱ - بردې خبره اقراراوباورچې الله تعالی واحداولاشريک دی له ده نه پرته بل حقيقي معبودشتون نه لري.

۲ - بردې خبره ټينگ يقين چې الله تعالی داسماء حسنی اوکاملوصفاتوڅښتن دی چې له تحريف ، تعطيل ، تشبيه ، تمثيل اوتکيف نه پرته ورته ثابت دي

---

[1] ابن حزم ، الملل والنحل دوېم ټوک ۲۷۱ مخ

...ton.com: The Digital Library

داللـه تعالى پيغمبراوهغه خاتم الانبياء
۳ ـ پردي خبره ټينګ ايمان چي محمدصلي الله عليه وسلم
اوديپغمبرانوسرداردی ترقيامته پوري ديتول بشريت دلارښوونې لپاره استول شوی دی .
۴ ـ په ملايكو . پيغمبرانواواسماني كتابونوباور اودخيراوشريه تقديريقين
٦ ـ پردي بشپړيقين چي قرانكريم دالله تعالى كلام دی چي په محمدصلي الله عليه وسلم دوحې په ترځ
كي نازل شوی دی .
۷ ـ په كرام كاتبينوايمان چي دبندګانوكړه وړه اووينا وي ثبتوي . په ملك الموة اوعذاب قبر . په قبركي
دكيرٌومكرپه سوال اوځواب باورچي درب . دين اونبي صلى الله عليه وسلم په هكله به پوښتنه كوي
۸ ـ داخرت دورځ په دوباره ژوندون . حساب . ثواب . عذاب . پول صراط اودميزان په تلي ايمان
۹ ـ دجنت اودوزخ به شتون به حوض كوثراوشفاعت ايمان
۱۰ ـ پردي خبره يقين چي مؤمنان به په اخرت اوجنت كي الله تعالى ويني .
۱۱ ـ كامل ايمان له اقرار . تصديق اوعمل څخه عبارت دی
۱۲ ـ دامت دكبيره ګناهونوخښتنان چي عقيده يي روغه رمته وي تل ترتله به په دوزخ كي نه وي
۱۳ ـ دمسلمانانومشران چي دالله تعالى په كتاب اونبوي سنتوپربكړي كوي پرخلاف يي وتل روانه دي
۱۴ ـ درسول الله مبارك له اصحابوسره مينه به له افراط اوتفريط څخه خالي وي .
۱۵ ـ پردي خبره باورچي درسول الله نه وروسته دخلافت لومړی مستحق ابوبكرصديق رضي الله عنه دی
۱۶ ـ پردي خبره يقين چي يوپيغمبردنړی ديټولواولياؤڅخه غوره دی
۱۷ ـ دقيامت په علامو . ددجال په راوتلواوله اسمان . دعيسى عليه السلام په راكوزيدلواوله لويديزه دلمر په
راختلو . اوله څمكی ددابة الارض په راوتلواوداسلام په حقانيت اوله اسلامه پرته ديټولواديانوپه بطلان باور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

نړۍ ليد اود اعتقادي نظام برخې

پيليزه

انسان دځمکې پرمخ ژوندکوي ارته نړۍ لمر،سپوږمۍ،ستوري ،په ځمکه کې څپانده سيندونه دنګ غرونه اورنګارنګ حيوانات اوژوي ګوري،په دغه ارته نړۍ کې خپل ځان ددغو موجوداتو پر وړاندې کمزوری احساسوي ځيني وخت لمر،سپوږمۍ،اوستوري په الوهيت نيسي،ځيني وخت بياور،سيندونه،غرونه،وحشي-ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان بولي مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لږه پراختيا ومومي ددغو ټولوشيانوپه ناتوانۍ پوهېږي.

انسان ته الله تعالی درې ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل، وحی ،په حواسو کې دانسان اوحيوان کوم فرق نشته دانسان لوی امتياز په عقل دی ،دانسان دعقل دلاربښوونې لپاره دبشريت له پيله دوحی دنزول لړۍ پيل شوې ده.

لومړی بحث

نړۍ ليد

دځمکې پرمخ ګڼ ملتونه دبېلابېلوافکاروګري دي اوهرڅوک يوه مفکوره لري هرفکري مکتب که هغه اسلامي وي اوکه غيراسلامي دنړۍ اوځان په اړه يوه نظريه لري همدغې مفکورې ته نړۍ ليدوايي،ددې په خاطرچې حق له باطل څخه بېل کړای شوموږاسلامي نړۍ ليدلولو، ددې بحث ترلوستلو وروسته به لوستونکي وکولی شي په لاندې ټکو پوهه ترلاسه کړي.

۱-دنړۍ ليد پېژندنه: دکايناتوپه هکله دانسان طرزفکرته نړۍ ليد ويل کيږی[۱]

ايډيالوژي او نړۍ ليد:ديودين بشپړ سيستم اوعملی احکاموته ايډيالوژي اواعتقادي سيستم ته يې نړۍ ليد وايي ايډيالوژي دنړۍ ليدڅخه رامينځته کيږي.نړۍ ليد دانسان،کايناتو،ټولنې اوتاريخ په اړه تحليل اوتفسيرکوي نړۍ ليددی چې ايډيالوژي رامينځته کوي که نړۍ ليدونه مختلف وي نوهلته به ايډيالوژۍ مختلفې وي.

دانسان اوحيوان فرق: نړۍ پېژندنه فکراوعقل پورې اړيکه نيسي-ددې پرعکس حيوان يوازې محسوسه نړۍ ګوري دېرحيوانات دي چې له انسان څخه پرمختللي حواس لري دعقاب باصره قوه اودمږی اوسپې شامې (بويولو)ځواک اودموږک دسامعې (اورېدلو)قوه ډېره پياوړې ده ؛مګراحساس اوپوهه جلا شيان دي چې ترانسان پورې ارتباط نيسي.

---

[۱] - محمد مسعود(ب ت):بينش اسلامي،ص ٥٠ خيابان داروبخش تهران ايران

ketabton.com: The Digital Library

معياري نړۍ ليد: دنړۍ په اړه بايد انســان داســې طرزفکرانتخاب کړي چې جامع اوهراړخيزوي موږ بايد ديو نړۍ ليـد دحقـانيت لپاره يوه تله ولرو موږ لاندې يوڅو ټکې ذکرکوو چې ديو معياري نړۍ ليد په غوره کولوکې به له موږ سره مرسته وکړي.

ديومعياري نړۍ ليد ټکي

دلاندې معيارونو نړۍ ليد دانسان غوښتنو ته مثبت ځواب ويلی شي

- له کايناتو باهدفه دقيق معلومات
- روښانه ،سم عقلي اومنطقي ملاتړ
- ستراولوړهدف
- دکمال په لوري دانسان رهبري
- دنتي وجداني اجرايي ضمانتونه

که چېرې دکايناتو په هکله اســاسي اودقيقه پوهه اوهدف و نه لرو پردې باندې نه يو بهترين نظام ټينګښت مومي او نه انسان دکمال لوړو پوړيو ته رسېدلی شي.[1]

که موږ دمثال په توګه مادي لادينه تګلارې ترڅېړنې لاندې ونيســـو هغوی دالله تعالی څخه انکار کوي او ژوند بې هدفه بولي انســان غير مسؤل او ژوند هم تردنيا پورې محدودګڼي اويواځې دانسان مادي اړتياوې په نظرکې نيسي-له همدې امله هلته استـبداد حاکم اودوينوتويولو بازارګرم وي ،له اسـلامه پرته هېڅ يونړۍ ليد نه سـپېڅلی هدف لري اونه انســان دکمال لوړو پوړيو ته رســولی شي هلته دانســان بنه دبشر-؛ مګرپه حقيقت کې لوی ځناور وي[2]

دنړۍ ليد ډولونه

۱:سهي (اسلامي)نړۍ ليد ۲:فاسد (جاهلي)نړۍ ليد

الف-سهي (اسلامي) نړۍ ليد

سمه عقيده هغه ده چې په هروخت کې پيغمبرانووړاندې کړې او سرچينه يې وحی او دکايناتوځښتن دی له اسـلامي عقيدې پرته ټول عقايد اومذاهب باطل دي اعتقادي ســمون نه په يهوديت نه په نصرانيت او نه دفلاسفه ؤ په ويناؤ کې موندلی شو.

ب-فاسد(جاهلي) نړۍ ليد

فاسدنړۍ ليد هغه دی چې دبشري افکاراودودونومجموعه اوسي اودهماغه چاپېريال دخلکودخيال څخه نمايندګي وکړي دعقيدې فساد دتحريف ،تبديل اوتغيرڅخه هم رامينځته کېږي لکه ديهوديانواونصرانيانو عقيده چې په پيل کې په توحيد ولاړه وه؛مګروروسته په کې بدلونونه رامينځته شوه

[1] - معيني جيم(۱۳۶۱هد ش) اشنايي با فرهنګ اسلامي ص ۵۲ تهران ايران
[2] -همدغه ماخذ ۵۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسلامی نړی لید پېژندنه

اسلامی نړی لید دحس،عقل اووحی په څواک دالله تعالی،انسان اوکايناتو دپېژندني څخه عبارت دی.[۱]

موضوع يې

دالله تعالی ذات،اسماء اوصفات،دانسان اوکايناتوڅېړنه ده .کاینات اوانسان دالله جل جلاله دقدرت اثاراونښې دي[۲]

۱-الله جل جلاله داسلامي نړی لید په رڼاکې

الله تعالی جل جلاله

- دټولوموجوداتوخالق،مالک،حاکم،پالونکی،واجب الوجود،ازلي او ابدي ذات دی.
- له ده پرته بل حقيقي معبود نشته تل اوهميشه ژوندی دی،فنا نه لري
- د ټولوکايناتومنتظم دی خوب اوپرکالي پرې نه راځي
- د اسمانونو اوځمکوواکمن
- په حال ماضي اومستقبل دعلم څښتن
- د لوړاوپراخه اقتداراوسلطنت خاوند
- په ذات اوپه صفاتوکي تنها،بې نيازه ذات
- نه مور،نه پلار،نه اولاداونه سيال لري.
- په ښکاره اوپټورازونوعالم
- خورا لوړمهربان ذات اوسپېڅلی بادشاه دی.
- له هرعيب نه پاک،د بندګانو ساتندوی دی
- عزتمند،دکايناتواو ساکښانو خالق،رازق اومصوردحکمت خاوند
- د اسمانونواوځمکوخالق
- د بارانونواوروښکي،د باغونواونباتاتوراټوکونکی،دوياڼو بيونکی.
- د غرونو پيدا کوونکی
- داړتياؤپوره کونکی
- دکړاؤنولرې کونکی
- په ځمکه کې دانسانانو اوسوونکی
- د بادونوالوزونکی
- ټولوساکښانوته روزي رسوونکی

---

[۱] محمد مسعود(ب ت):بينش اسلامي.ص ۵۰ خيابان داروبخش تهران ايران
[۲] الاشقر سليمان(۱۹۷۹م)العقيدة في الله،ص ۱۰ مكتبة الفلاح الكويت

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتیب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په خپل اقتدارکي چاته اړنه، ټول ورته محتاج
- په هرڅه د علم اوقدرت،دمرګ اوژوند،دعزت اوذلت واکمن
- يواځي د عبادت اواطاعت لايق ذات دی

لازمه ده چې قانون يې ومنل شي هيلي اواميدونه وريورې وتړل شي له داسې ستراوسپېڅلي ذات څخه انکار،کفر،شرک اولويه تباهي او بربادي اوپه کفراخته وګړي دخمکي د مخ لعنتي خلک دي.

۲-انسان

په ذاتي ډول دکمال لوړو پوړيو ته درسېدلو فکر ورکړ شوی،بېلابېلي مادی اوروحاني اړتياوې لري ديو پروګرام، قانون او پلان غوښتونکی دی [۱]

انسان دالهي نړی ليد په رڼا کې

- اشرف المخلوقات دی
- الله جل جلاله پيدا کړی اوبېرته دهماغه سپېڅلي ذات په لوري وردرومي
- پيدايښت يې پوچ نه ؛بلکې دسترارزښتناکه هدف په خاطردی
- دانسان مقام دخليفه اودالله تعالی پروړاندې دمسؤل دی
- دبندګانو له بندګی څخه ازاد اوسرلوړی دی
- حاکميت دالله تعالی حق دی

۳-نړی داسلامي نړی ليد په رڼا کې

- ازلي نه ده ؛بلکې حادثه (رامنځته شوې) ده
- دنظم او حکمت څخه برخمنه ده
- دخوځښت اوبدلون په حال کې ده
- له وحدت اونظم څخه برخمنه ده
- دتفکراوتدبر سرچينه ده
- ديو هدف په لوري روانه ده [۲]

دزده کړې حکم يې

داسلامی نړې ليدزده کړه اوپوهه په هرمکلف مسلمان (نارينه اوښځينه) عيني فريضه ده کوم وګړي چې دعلم او پوهې له نعمت څخه برخمن دي ددې علم په بشپړو تفصيلاتو پوهه لاسته راوړل پرې لازمي دي کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم پوره ديارلس کاله دفکراو عقيدې په جوړولو تېرکړي ؤ دېرډافسوس خای کې ديو شخص ترداخلېد و وروسته دتوحيد زده کړه په لومړي توب کې قرارلري په مکه مکرمه

۱ ... ص ۵۱ ... تهران ايران
۲ ... ص ۵۷ ... تهران ايران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چی زیاتره مسلمانان په بېلابېلو برخوکې تخصصي پوهه لري؛مګر په اعتقادي او ديني مسايلوکې چې دمسلمانانودنيوي اواخروي ژوندبرياليتوب ورپورې مربوط دی ناپوهان دي[1]

سرچينې يې

داسلامی نړۍ ليد سرچينه قران عظيم الشان اونبوي سنت دي،داسلام دلومړي دور مسلمانانو خپله عقيده اودژوند نظام له قرانکريم اونبوي سنتوڅخه اخيستي ؤ؛نوځکه دټول بشريت سرداران وګرزېدل[2]

اهداف اوموخې يې

دغفلت له درانه خوبه دانسان راويښول اودې ته يې هڅول چې خپل حواس اوعقل په کاروا چوي ترڅودخپل وجودپه سترو حقايقوکې فکروکړي داسلامي نړۍ ليد موخه دغوپوښتنوته مثبت ځواب ويل دي :

- له کوم ځايه راغلی ؟
- دڅه په خاطر؟
- پيداکونکی يې څوک دی ؟
- صفات يې څرنګه دي ؟
- دغه کاينات څنګه رامينځته شوي دي؟
- دانسان دپيدايښت موخه څه ده ؟
- په کايناتو کې يې مقام څه شی دی ؟
- ددغې څرګندې نړۍ څخه پرته بل دغيبو عالم شته اوکه نه ؟
- له انسان نه پرته بل عاقل مخلوق شته ؟
- ولې په مړينه محکومېږي ؟
- تر مړينې وروسته بل ژوند شته ؟
- له مرګه وروسته به ورسره څه کېږي ؟
- نبوت ته اړتيادڅه په خاطر؟
- پيغمبرانوله ځان سره څه راوړي ؟
- دهغوی دصداقت اوريښتينولۍ دليل څه شی دی ؟
- حق او باطل کوم شيان دي ؟

له اسلامي نړۍ ليده پرته بله هېڅ يوه نظريه نشته چې دغوپوښتنو ته مثبت ځواب ووايي ترڅودانسان دقناعت وړ وګرزي.

۱- جهاد، عبدالواحد.(ب ت) عقايد اسلامي ص ۷۰، اصلاح افکار کابل افغانستان
۲- محمد مسعود.(ب ت) بينش اسلامي ص ۱۷ خيابان دارو بخش تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهمیت یې

اسلامي نړۍ لید دانسان لپاره له اوبواوهوا څخه هم ډېرزیات اهمیت لري له دې نه پرته انسان په حیرانتیاکي ژوندسرته رسوي نه پوهېږي چې له کوم ځایه راغلی اودڅه په خاطر راغلی.اساسي دنده یې څه شی ده اوکوم لوري ته به درومي ؟

دغه علم دعباداتو،اخلاقواو معاملاتو لپاره دبنیاداوتهداب حیثیت لري داسلامي نړۍ لید علم یوشخص له شرک الحاداوګناهونوڅخه ژغوري اوپه انسان کې دالله جل جلاله وېرې ته وده ورکوي اودشبهاتوله فتنوڅخه یې ساتي اوله جهل څخه نجات ورپه برخه کوي اودباطلوافکاروپروړاندې یې مقابلې ته تیاروي

فکري پولې یې

اسلامي نړۍ لیدانسان ته فکري خط ورکوي چې په هغه کې درې شیان اساسي رول لري ۱-حس ۲ـ عقل ۳ـ وحی[۱]

الف -دحواسو رول:داسلام سپېڅلی دین حواس ستر الهي نعمت بولي په ډېروا یاتونو کې دکایناتو واقعیت بیان شوی اوله هغه څخه ګټه اخیستنه هرمؤمن ته وړاندې شوې ؛البته اسلامي نړۍ لیددحواسو دناتوانۍ په صورت کې عقل ته رجوع کوي.

ب-دعقل رول:اسلامی نړۍ لیدعقل دانسان لویه پانګه اودټولومکلفیتونومحوربولي له همدغه امله یې انسان ته په خاورېوفضیلت په برخه کړی دی پردې اساس عقل یوه پوله لري چې هلته په ټپه ودرېږي نوله همدې کبله اسلامي نړۍ لیددربیم شی (وحی) دژوند لارښودګڼي ،موږدغه حقیقت دیومثال په ترڅ کې داسې روښانه کوو:په بازار کې مودموبایل ټېلفون واخیست ډېرښایسته ؤپه سترګومې دموبایل دټولې ښکلا ننداره کوله عقل راته وویل چې څومره هوښیارانجینر ډیزاین کړی دی ماپه خپلو سترګو نه هغه انجینر لیدلی اونه هغه کارخانه. عقل ماته وایي چې دغه مصنوع ارومرویوصانع لري اوس چې له عقل څخه پوښتنه کوم څواب نه شي راکولی دډېرغوراوفکر په نتیجه کې ددغه موبایل دکمپنۍادرس اوکتلاک موترلاسه کړدهغه په کتنې سره مو دهغه دسم استعمال لارې چارې زده کړې.

موږ چې کله ارته نړۍ په سترګو ګوروعقل راته وایي چې دغه ښایسته نړۍ اومنظم نظام ارومرو یوخالق لري چې دغه نظم یې رامینځته کړی دی اوس عقل راته وایي چې زه ښه اوبد نه پېژنم چې ښه کوم دي اوبدکوم دي ؟ دکایناتو څښتن انسان په تیاره کې نه دی پرې ایښی دښواوبدودخیراوشرښوونه دالهي پرې پوه کړاوحقیقت ته ورسېدلم دکایناتو خالق. ښه اوبد.خیراوشراودژوند هدف اودژونداوړده سفرواټنونه یې راته په ګوته کړل.[۲]

۱. الجزائري جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقیدة المؤمن ،ص۷.دار السلام للطباعة والنشر والتوزیع
۲. شانوت محمدا احمد (ب ت) دراسات فی العقیدة الاسلامیة ،ص۱۰ دارالعلم جده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج -دوحی رول:داسلامي نړۍ لید دستروامتیازاتو دجملې څخه دوحی دنعمت څخه گټه اخیستل دي څکه دېرخلک حس اوعقل په نیمه لارکې پرې اینبي دي اسلامي نړۍ لیدپه غیبي امورو کې دحس اوعقل دناتوانی په صورت کې وحی ته رجوع کوي محسوسات دحواسوپه وسیله معقولات دعقل په وسیله اوغیبیات(زموږ له سترگو پټ شیان)دوحی په وسیله درک کوو په دې توگه هغه پوښتنې چې ماتریالستان اوفلاسفه ورڅخه لاځوابه پاتې اوبې لارې شوي په اسلامي نړۍ لیدکې دوحی پراساس ورته ځواب ویل شوی دی[۱]

داسلامي نړۍ لیدځانگړتیاوې اوخواص

اسلامی نړۍ لید له نورو افکارو اوباورونو سره توپیر لري چې په لاندې ټکوکې یې وړاندې کوو

۱-ربانیت:داسلامي نړۍ لید سرچینه د الله تعالی سپیځلی ذات دی چې داسما ني وحی په وسیله یې خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ورښودلې ده ؛نو پردې اساس دپلرونو او نیکونو دافکا روڅخه نه خړوبېږي داسلام څخه پرته ټول عقاید،نظریات اوافکاراو دژوند نظامونه دانساني او بشري فکرڅخه سرچینه اخلي[۲]

۲-ثبات:داسلامي نړۍ لید اساس اوبنسټ الهي وحی ده دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په وفات سره یې لړۍ بنده شوې ده ؛نوداسلامي عقیدې اوبشپړدین احکام ثابت دي چې هېڅکله بدلون نه مومي.

۳-دبشر له ذاتي او فطري غوښتنو سره سمون

دانسان زیاته پوهه ذاتي ده دمثال په توگه داولاد په وړاندې دمورعاطفه ،لوږه اوتنده ،گرمي اویخني ، شهواني احساس اوپه بدن کې روح ،مینه اومحبت ،کینه اوعداوت ،غم اوخو شالي اوپه الله تعالی باور ټول فطري احساسات دي چې زده کړې او تعلیم ته اړتیا نه پیداکوي دکایناتو رنگارنگ نړۍ له ستورودک اسمان ،لمر،سپوږمی،ځمکه اوپه ځمکه کې رنگارنگ نباتات ،سیندونه ،غرونه په زرگونه ډوله حیوانات دبدلون منظم نظام دکایناتو بشپړنظم اودهغې ذره ذره قوانین دانسان خیالي بلند پروازي اوعملي ناتواني دغه ټول شیان انسان دیوصانع اوخالق په وجود مجبوروي ددغه تک شنه اسمان چت اودځمکې تک شین فرش دشپې اوورځې منظم بدلون دیوخالق اوپیداکوونکي ادرس راښيي[۳]

۴-وضا حت: اسلامي نړۍ لیدنورو ملتونو دمعتقداتو په تنا سب څرگند دی اودنورومذهبونو په څېرددیني رهبرانو په واک کې قرارنه لري دلته یې هرڅوک دبلابلو عقلي ،عملي اوا جتماعي مستواگا نو دبېلتون سره سره په زده کړه لاس پورې کوي دغه نړۍ لید په پټو سترگو خلک نه رابولي بلکې په بشپړاوپوره بصیرت سره خلکوته بلنه ورکوي دتاریخ په بېلابېلوا ړخونو کې دېروخلکومنلې په ډېرلږ وخت کې دجلاجلارنگونواو دژبو خلکو دزوراوتاوتریخوالی نه پرته ورته غاړه اینبې ،په لږ وخت کې په ټوله ځمکه کې خپره شوې ده[۴]

---

[۱] همدغه ماخذ ص ۱۱

[۲] خطیب محمد احمد(۱۹۹۰) دراسات في العقیدة الاسلامیة ص ۹مکتبة الفلاح اردن

[۳] محمد الغزالي ابو حیئکه عبدالرحمن (ب ت)الثقافة الاسلامیة السنة الاول ص ۲۰

[۴] خطیب محمد احمد دراسات في العقیدة الاسلامیة ص ۷،مکتبة الفلاح اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Alamiron.com: The Digital Library

ټول اسلامي ارزښتونه ساتل کېږي او په خپل ځای کېښودل کېږي او دا هغه اساس دی چې په همدې اساس سره اسلامي نړۍ لید پراساسه اوله هررنګ پېچلتیا څخه پاک دی په همدی اساس دغه کوم پېچلي

۵-اسانتیا : اسلامي نړۍ لید پراسانه اوله هررنګ پېچلتیا څخه پاک دی په همدی اساس دغه کوم پېچلي رموزاواشارات نه دي چې وضاحت ته اړه ولري او نه تشې عقلي او فلسفي فرضیې دي چې لږ خلک یې ددرک او پوهې احساس وکولی شي بلکې هر څوک پرې پوهېدی شي.

٦-شمول :اسلامي نړۍ لید فرد اوټولنې،دنیا اواخرت،ژونداومرګ،روح اومادې ته شامل دی [1]

۷-وسطیت (میانه روي) اسلامي نړۍ لیدالحاداوشرک ترمینځ موقعیت لري ملحدین اوماده پال وګړي دمحسوسوکایناتوڅخه وراخواپه یوذات باوري نه دي ددوی پرخلاف بت پالونکي،غوا،خو سی،ونې،بوټې ،سیندونه اوغرونه انساني اوغیرانساني څواکونه په الوهیت کې شریک بولي اسلام له دواړوسره مبارزه کوي اودیوسپېڅلي ذات بندګی ته یې رابولي په همدې توګه اسلامي عقیده دتعطیل او تشبیه دګمراه ډلوترمینځ مینځنی مقام لري دتعطیل دعقیدې څښتنان دالله تعالی داسما ؤاوصفا تو څخه انکار کوي او دتشبیه دعقیدې پیروان یې له مخلو ق سره مشا به ګرڅوي ؛مګراهل سنت والجماعت دالله تعالی ټول اسماء او صفات له تعطیل ، تشبیه اوکیفیت څخه پرته مني [2]

۸-په دلا یلو ټینګښت : اسلامي نړۍ لیدپه څرګند ودلایلو ولاړدی هېڅاته هم په پټو سترګودعوت نه ورکوي قران عظیم الشان چې کله هم خلک دعقیدې اساساتوته رابولي دکایناتواودانسان په نفس کې عقلي دلایل وړاندې کوي اوهېڅکله بې دلیله ،ړندې او کنې پیروی ته څوک نه رابولي ؛بلکې ټول قضایا اومسایل په ډېرولوړوعلمي او معقولودلایلوسره مطرح کوي [3]

په بشري ژوند داسلامي نړۍ لید اغیزې

اسلامي عقیده اوباورونه دبشر په انفرادي اواجتماعي ژوند اغیزې لري چې په لاندې تو ګه ورته کتنه کوو:

الف -په فردي برخه کې

۱-اخلاص :اخلاص دعمل دقبولتیا لپاره اساسي شرط دی مؤمن مسلمان دالله او بنده ګانو سره په اړیکو کې مخلص انسان وي.

۲-دالهي تائید احساس:دلته مودمرستې څخه موخه الهي تائید او ساتنه ده که دښمن هرڅومره او څواکمن او زور اور وي مؤمن مسلمان دالله تعالی په مرسته او نصرت بشپړباوري وي په پوره ډاډاو اطمینان اومېړانې سره ددښمن مقابله کوي [4]

۳-دعلم هڅې: مؤمن مسلمان دجهل پربنسټ دالله تعالی په بندګی لاس نه پورې کوي ددین او ددنیا په چاروکې جهل او ناپوهي رنځ دی په ټولوچاروکې به یې هڅې دپوهې پراساس وي [5]

---

[1] همدغه ماخذ، ص ۱٦

[2] خطیب محمد احمد(۱۹۹۰) دراسات فی العقیدة الاسلامیه ص۸ مکتبه الفلاح اردن

[3] همدغه ماخذ، ص ۱۰

[4] یاسین محمد نعیم (ب ت) التربیة الاسلامیه ص ۱۸ اردن عمان

[5] همدغه ماخذ، ص ۱۹.

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-له خرافاتوڅخه لیرې والی :اسلامي نړۍ لیدعقل ته لارښوونه کوي اوله ړندو میراثي افکارو اوعاداتو څخه یې ازادوي اوانسان په کایناتوکي غوراوڅېړني ته هڅوي.

۵-ازادي :اسلامي نړۍ لید له مؤمن څخه غواړي چي دالله عزوجل څخه پرته به دهېڅچا بندګي او غلامي نه کوي او نه به دبل چا قانون ته سرټيټوي.

٦-دعزت احساس:اسلامي نړې لیدانسان په خپلي روزۍ اودمرګ په نېټې ډاډه کوي دغه باورله انسان څخه اتل جوړوي دالله تعالی په لارکې دمسلمان مړینه شهادت او تبعید(له وطنه شړل) یې سیاحت او زندان یې ریاضت(دالله ذکراوفکر) دی[1]

۷-شجاعت : مؤمن مسلمان پردې پوهېږي چې مړینه اوژوند یې دالله تعالی له خوا دي چې هغه جل جلاله دیو چا دمرګ پرېکړه نه وي کړي څوک یې په وژلونه شي محکومولی.

۸-دسرښندني حس:داسلامي نړۍ لید له کبله انسان خپل ځان ،مال ،اولاد ټول دالله تعالی په لاره کې قربانوي داسلام دلومړي دور دلښکرو اعلی سر قومندان خالد بن ولید رضی الله عنه دروم امپراتورته دیوپیغام په ترځ کې ویلي ؤ:زه دداسې یولښکر په ملګرتیا ستاسیمې ته راغلي یم چې هغوی دالله په لارکې مړینه ترژوند غوره بولي[2]

۹-ژوند دهدف پېژندل:په نړۍ کې مؤ من مسلمان په سمه لاره ژوند تیروي اوکافرسرچپه ژوندته ادامه ورکوي قران عظیم الشان فرمایي:﴿ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ ﴾ الملك، ژباړه: څوک چې پرمخې روان وي هغه د زیاتې سمې لارې میندونکی دی او که هغه چې هسکه غاړه سم په یوهوارسرك باندې وي؟

۱۰-دمسؤلیت روح: اسلامي نړۍلید دانسان کره وړه دالهی او امرو په چوکاټ کې تنظیموي په دی صورت کې انسان خپل ځان او نفسي غوښتنې په قابو کې ساتي.

۱۱:ډاډ او اطمینان :داسلامي نړۍ لید په رڼاکې دمؤمن روح اوزړه ډاډه وي او پردې پوهېږي چې په دنیا اواخرت کې ورڅخه الله تعالی راضي دی څوک چې په اسلامي نړۍ لید باوري نه وي هغه به حلال اوحرام څنګه وپېژني له اسلامي عقیدې پرته انسان هغه حیوان ته ورته دی چې دځمکې په سرژوند کوي په دی نه پوهېږي چې دڅه په خاطرځمکې ته راغلی له دنیا څخه به خالي لاس اوناکام درومي[3]

ب-په ټولنیزه برخه کې

۱-اعتقادي تړاؤ:داسلامي نړۍ لید پیروان خپلي اړیکي دعقیدې پر بنسټ ټینګوي هلته دجنس،رنګ، ژبې ، سیمې اومادي ګټو ټولې اړیکې له مینځه ځي

---

[1] - افغانی شمس الحق (۱۳٦٥م) علوم القران ص ۱۰مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان
[2] - همدغه ماخذ ص ۱۰
[3] همدغه ماخذ ص ۱۱

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-صداقت: دداسې فا ضله ټولنې ایجادول چې په سپېڅلتیا،صداقت امانت، شرافت اوعدالت سینګاره وي هلته چې وګړي یې له الله جلت عظمته څخه وېرېږي

۳-اتفاق اواتحاد: داسلامي نړۍ لید په لړکې به دخلکو زړونه په یوذات، یوه کتاب یوه پیغمبر او یوې قبلې راجمع شي ، ایماني و رورګلوي تحقق پیداکوي ؛نوددې ایات کریمه مصــداق به وګرزي ﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴿١١٠﴾ ﴾ آل عمران،ژباړه:تاسـې دامت غوره ډله یې چې دخلکودښـېګڼې لپاره راوېستلي شوي یاست [1]

۴-محبت: داسلامي عقیدې امت دمحبت ، یووالي اوورورګلو ی دفولادین اواوسپنیز دېوال په څېرمضبوط دی چې دځمکې پرمخ دعدل اوانصاف دقیام لپاره مبارزه کوي.

۵-عدل: داسـلامي امت ستر هدف دځمکې پرمخ دعدل اوانصـاف اقامه اودظالمانوله ناولومنګولوڅخه دملتونوازادي ده .

۶-سـوله: دطواغیتواوسرکښـانودغلامۍ څخه دخلاصـون په نتیجه کې به مسـلمانان دامن او امان درشـل ته ورسېږي په اسلامي هېوادونو کې بدامني ،جګړې او بې اتفاقي ددوی دناوړه دسیسونتیجه ده

۷-نجات: دغه امت دځپلو شـخصي ـ ګټواومصـالحو لپاره ژوند نه ترسره کوي ؛بلکې هدف یې دبشرـیت نجات،هدایت اوددنیا اواخرت نېکبختي ده [2]

اسلامي نړې لید ته دنه اهمیت ناوړه پایلې

۱-تنګ ژوند: چې ژوند ی بېلګه یې او سـنی مادي تمد ن دی چې له هر رنګ مادې اسـا نتیا ؤ سره هلته خلک ځان وژني

۲-ځان پا لنه: په دې توګه چې هرڅوک دځپل ځان ګټو پسې ګرزي اګر که بل چا ته زیان ورسېږي

۳-جرمونه: داځکه چې هلته انسان غیرمسؤلا نه ژوند تېروي ؛نو په وحشت اوجنایاتو لاس پورې کوي

۴-ځان وژنه: په لویدیزو هېوادونو کې ځان وژونکي نیستمن نه ؛بلکې شتمن خلک دي

۵-تباهي اوبربادي: دغسې انسان دروحي سکون او ډاډ څخه برخمن نه وي ژوند یې هم له بد بختۍ ډک او مړینه یې هم په سپکه او ذلیله تو ګه وي [3]

---

[1] - افغانی شمس الحق (۱۳۶۵م) علوم القران ص ۱۵ مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

[2] - همدغه ما خذ ص ۱۹

[3] - افغانی شمس الحق (۱۳۶۵م) علوم القران ص ۲۵ مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاسد(جاهلي نړۍ ليد)

جاهلي نړۍ ليد ګڼ ډولونه ډولونه لري موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو

۱-تجربوي:دغه نړۍ ليد دهرې ستونزې دحل لپاره يولړحل لارې وړاندې کوي او بيايې تجربه کوي اوحقيقت ته پرې ځان رسوي دمثال په توګه يو ساينس پوه لومړی په يوه فرضيه فکرکوي بيايې په لابراتوارکې تجربه کوي اويوعلمي حقيقت په لاس راوړي؛البته دغه حقيقت ترهغه داعتباروړ وي ترڅوپه دې هکله قوي اونوې تجربه نه وي رامينځته شوي دغه نړۍ ليد دژونداهداف ښه اوبدخير اوشرانسان ته نه شي وربښودلی.

۲- فلسفي نړۍ ليد :چې بېلابېل فلسفي مکتبونه لري چې په لاندې توګه يې څېړو:

الف ـ عقلاني نړۍ ليد

دوی په فلسفي چاروکې عقل اساسي محوربولي چې ددغه مکتب زياتره وګړي ديونان پخواني فلاسفه اوله پنځلسمې ميلادي پېړی نه تر ننه پورې دلويديز معاصر پوهان دي.دعقلاني نړی ليد نيمګړتيا داده چې دوی يوازې په عقل اعتماد کوي عقل هم يوه پوله لري چې له هغې نه تجاوز نه شي کولای موږ دغه مطلب ديومثال په ترڅ کې څرګندوو:يوڅوک ستادکور دروازه درټکوي عقل درته وايي چې ددروازې ترشا څوک شته داچې څوک دی لوی دی اوکه کوچنی ښځه ده اوکه نرعقل تاته دقناعت وړځواب نه شي درکولی دلته لازمه ده چې دغه شخص دوه کاره وکړی چې يوددروازې خلاصول اوبل دشخص ليدل دي خوعقل تاته دده دخالق ادرس نه شي دربښودلی دابه دوحی په وسيله صورت نيسي.

ب-حسي نړۍ ليد(ماتړياليزم)

ددغې فلسفي ښوونځی په اتلسمه ميلادی پېړی کې ديهودي کارل مارکس او انګلز په وسيله رامينځته شوافکاريې په لاندې توګه خلاصه کولی شو:

- دوی دمحسوساتو نه پرته بل هېڅ شی په رسميت نه پېژني
- نړی له نظم اوانضباط سره ټاکلی هدف نه لري
- دتصادف په توګه رامينځته شوېده
- دغه نړی خالق نه لري اوپخپله رامينځته شوې
- انسان يوحيوان دی غوښتني لرې دپوره کولو لپاره يې بايدله هرې وسيلې څخه کارواخلي
- انسان دهېڅاپروړاندې مسؤليت نه لري دژوندپه ټولوقضاياؤکې ازاداودقانون سرچينه ده .
- ژوندـيوازې په دنياکې دی اخرت له سره شتون نه لري

نودماترياليستي مفکوري لنډيزدادی : له هيڅ نه پيدايم ژوندمې پوچ اوبې هدفه.دژوندهدف مې دنفسي خواهشاتو پوره کول اودهېڅ په لوري تلل دي[۱]

۱- علي جريشه(۱۴۰۵هـ ق) الاتجاهات الفكرية المعاصرة ص ۵۰ جامعة الدعوة والجهاد

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(٣٧) Ketabton.com: The Digital Library

مشخصات يې

- سياسي نظام په دكتاتورى ،زور،زياتي اودبشردحاكميت پراساس ولاړوي.
- قوانين دحاكمې طبقې ګټې په نظركې نيسي.
- دټولنې رهبري دچلبازو،فريبكاروااووينه ښبونكواوفاسدوخلكو په لاس كې پرېوزي.
- ټولنيزژونددشهوت پالنې اوځان غوښتنې پراساس تينګښت مومي
- ګوندي حاكمه طبقه دژونددټولومزاياءوځخه برخمنه ؛مګرټيټه طبقه يوه مړۍ ډوډۍ نه شي ترلاسه كولى

نيمګړتياوې يې

دېرماده پال خلک له دي امله په ګمراهۍ اخته شـول چې داشـياؤپه وظايفوكې يې اختلاط رامينځته كړ مورنه شـوكولى عقلي اموريه لابراتواركې په پنځه ګونوحواسـو سره ثابـت كړو پردې اسـاس دالله تعالى،ملايكو،اسـماني پيغامونو موضـوع عقل اووحى پورې اړيكه نيسي ــ په داسـې مسـايلوكې دمادي اومشاهداتي امورو داخلول دګمراهۍ سبب ګرزي.

ج-شرک

دجاهلي نړۍ ليدبله كثيفه اوناولي ځبره شرک دى چې بنسـټونه يې په تخمين،اټكل او ګومان باندې ولاړدي لكه يوسـړى لمر،سـپوږمى،اواورګوري اوهغه ته دمعبود نسـبت وكړي اوځپل ځان يې پروړاندې خواراوذليل وبولي دغه فكري تګلاره دبلابېلو خدايانو په شتون باوري ده.

۱-مشخصات يې

- عقيده يې له هرشي نه په وېرې،ګومان او اټكل جوړه شوې ده
- دذلت په حال كې ژوند تېروي كله قبر،كله بت ته اوكله دانسان پښوته لوېږي
- دځس اوځاشاكو په ځبر ذليل ژوندكوي اودحوادثو پروړاندي داستقامت ځخه لاس په سركېږي
- دميراثي رواجونو په بندكې ژوندتېروي.
- دغه طرز فكرټګانواودجالانوته دخلكو پرژوندد لوبوزمينه برابروي

اوس مهال دمشركانه جاهليت استازولي نصرانيت،بودېزم او هندوئېزم سرته رسوي. [1]

د-رهبانيت

دجاهلي نړۍ ليدناولي ځبره رهبانيت دى چې دژوندنعمتونه دبدبختى سـبب ګڼي دژوندله ډګره ځخه ځان ساتي اوله خلكوسره په خوشالى اوغم كې ګډون نه كوي. غارونواوسـمڅوته تېښـته كوى په يوكنج كې كښـېني اوله ټولنې خپلې اړيكې غوځوي اوله ټولنيزو دندو

[1] ـفاضل فضل الرحمن(۱۳٦۹ هه ش) اسلام او جاهليت ،ص ۳۲نشر مكتب الخدمات پشاور

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمگړتیاوې یې

- ټولنه له بېکاره خلکو ډکېږي دغه فکر دټولنې د وروسته پاتې والي سترعامل ګڼل کېږي.
- دالله تعالی ښه بندګان له ټولنې ګوښه کېږي دټولنې چارې دبدکاروخلکولاسونوته ورځي.
- دغه طرزفکرستمګرواوظالمانو ته دظلم زمينه برابروي خپل غیرانساني اقتدارپرې ټینګوي.[۱]

هه- تیوکراسي: په دغه نړۍ لید کې عقل ته ځای نه وي په پټواوړندوسترګو دپاپ پیروي کېږي دوی دعقلانیت اوعلم پرضدپالیسي غوره کړه هلته دوه غبرګونه مارکسیزم اوسیکولریزم رامینځته شول

دويم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی،انسان اوکایناتو پېژندنه

۱-الله جل جلا له

الله تعالی په خپل عظمت،لويې،واکمنۍ اوپه خپلوښایسته نومونواولوړوصفاتو کې له هیڅ مخلوق سره مشابهت نه لري اونه مخلوق له الله تعالی سره مشابه کېدای شي ذات یې ازلي اوصفات یې قديمي دي او د کمال دصفاتو څښتن داسبابو خالق دخاص اوکامل وجود خاوند چې سپېځلی ذات یې په هیڅ صورت دحس وړ نه ؛بلکې پېژندنه یې په مخلوقاتوکې صورت نیسي_ څرګنده خبره ده چې په دغو ټولو صفاتو موصوف یوازې دالله جل جلاله سپېځلی ذات دی بشري فطرت پردې باوري دی چې داشیاؤخالق دمخلوق په شان نه وي[۲]

دالله تعالی په نومونوکې جامع نوم الله دواجب الوجود ذات نوم دی چې دالوهیت دبشپړوصفاتوڅښتن په خپل حقیقي وجودکې یواځینی ازلي اوابدي ذات دکمال دبشپړو صفاتو خاوندی دعربي ژبې ځیني پوهان یې مشتقي اود(الاله)څخه یې ماخوذبولي همزه ورڅخه حذف اولام په لام کې مدغم ددواړو لامونو څخه مشدد لام اوالله ورڅخه جوړشوی[۳]

واجب الوجود

واجب چې ذات یې لازم اوضروري، مطلق ،تل ترتله، همېشه مستقل چې چاته اړ،نه اوسي هغه دالله جلت عظمته سپېځلی ذات دی.

ممکن الوجود

ممکن هغه شي ته وايي چې شتون او نه شتون یې دواړه سره برابروي.؛معنی داچې په خپل ذات کې یو بل ته اړ وي. دمادي نړۍ هیڅ شی مستقل اوازاد نه دی ؛نودممکناتو لپاره واجب الوجود مطلق ذات په کاردی چې هغه الله تعالی دی.

---

[۱] - مصباح الله عبدالباقی(۱۳۹۳م)غربي تمدن شاليد حقيقت او فلسفي بنستونه ص ۴۹
[۲] - مولنا ګوهر رحمان(ب ت) توحيد اورسنت ،ص ۱۶۵مکتبه دار العلوم تفهيم القران مردان
[۳] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ج۲ ص۱۳۳بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

د(اله) معنى د(اله)کلمه په عربي ژبه کې لاندې په عربي ژبه کې (اله)معبود ته ویل کېږي که هغه حق وي اوکه ناحق د(اله) د معبود په معنى سره ده معناګاني لري

۱-أَلَهَ يأَلَهُ دعبد يعبد په معنى يعني عبادت يې وکړدلته (اله) د معبود په معنى سره ده انسان دهغه چا عبادت کوي چې دغيبي څواک اود مافوق الاسباب اختياراتو څښتن وي دلغت او تفسير له کتابونوڅخه معلومېږي چې د(اله) اصل مفهوم په هغه غيبي ذات باندې کېږي چې کارساز،حاجت روا،پناه ورکوونکی اود بشپړواختياراتوواکمن وي.[1]

۲-اِلَهَ يأله (اذاتحيرّلان العقول تأله فی عظمته)دغه اصطلاح هلته رايادولی شي چې يوڅوک دچا په لويې اوعظمت کې اريان شي.

۳-اله يأله اى لجأيلجأ:معنى داچې پناه يې ورته وې وړله

۴-الهت الى فلانِ (اى سکنْتُ اليه)يعني دفلاني پروړاندې مې ارام او ډاډ حاصل کړ

۵-الِهَ الفصيل بأمه:يعني داوښې جونګی خپلې مورپورې کلک ونښت

۶-(لاه يليه ليهاً اذاحتجب وارتفع)کله چې يوڅوک په پردوکې پټ اود لوړشان څښتن وي[2]

په اسلام کې دحق (اله)مفهوم

دپورتنيومحاوروپه نتيجه کې حق (اله)هغه څوک وي چې عبادت يې کېږي اودعبادت کوونکي خالق،رازق مدبراودلوړاقتدارڅښتن وي دحوادثواوستونزوپرمهال ورته خلک پناه وړي او خپل حاجتونه ورڅخه غواړي[3]

همدارنګه ربښتيني (اله) هغه څوک وي چې خلک ورسره مينه محبت لري تعظيم اوعاجزي ورته کوي او ويره ورڅخه لري اوانسان يې پروړاندې سکون اوډاډترلاسه کړي دامن ،پناه،مينې اومحبت،دهيلواواميدونو ،بندګی اوتعظيم مرکزدټولې نړۍ څښتن ټول هغه ته محتاج اوپه مرستې غوښتلو مجبور،له بشري حواسوپټ،دذات په پېژندلوکې يې عقل اريان ،خالق،مالک،رازق، دغيبي علم څښتن بشپړواکمن،کارساز،حاجت روا ،قانون ورکوونکی دعظمت اولو يې اودالوهيت دبشپړوصفاتوڅښتن تل ترتله لامثاله ذات واوسي

[1] - مولنا کوهر رحمان(ب ت) توحيد اورسنت ص ۱۷۲مکتبه دار العلوم تفهيم القران مردان
[2] - ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ج ۳۱ص ۴۸۴مکتبة الرسالة بيروت لبنان
[3] - قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ج ۱ ص ۱۵ بيروت لبنان

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله تعالی پېژندنه

دالله دذات په موضـــوع باندې دبحث نه دمخه پردې خبره پوهېدل ضروري دي چې دالله عزوجل وجود مـادي نه ؛بلکې له مادي نړۍ وراخوا يو حقيقي ذات دی په عام ډول ديوشي دوجود پېژندنې لپاره چې له موږسره چې کوم وســايل دي هغه حواس دي دکايناتو علم دحواســو په وســيله معلومېږي ؛البته دماوراء طبيعت دپېژندنې لپاره حواس کافي نه بلکې په عقل سره پېژندل کېږي.[1]

دماده پالو سـاينس پوهانو ترټولو لويه غلطي داوه چې هغوی دسـاينس حدود.ونه پېژندل گومان يې وکړ چې سـاينس هره مسـئله حل کوي دالله تعالی سپېڅلی ذات له دې خورا ډېر لوړدی چې بشري عقل ورته ورســېږي اويا يې انســاني افکاردرک کړي که دانســان عقل هرڅومره پر مختگ وکړي اودانســان خيال اوفکرهرڅومره پرمخ ولاړشي دالله تعالی دادراک څخه دهغه صــلاحيت ډېرلرې اومحدوددی دالله ذات خو لا پرېږده بشري عقل دموجوده اشياءوله کشف څخه هم ناتوانه اوناخبره دی دانسان خپل بدن ورته مجهول او نامعلوم دی.

دالله تعالی دپېژندنې وسايل

لومړی- عقل

لکه څرنگه چې دټولو اســلامي احکـامو سرچينه وحی(قران کريم اونبوي ســـنت)دي په همدې توگه داسلامي عقايدوبنسـت هم په پوره ډووشـيانوابنبودل شوی ؛مگرله دې سره سره سليم عقل دټولواسلامي عقايدو دصحت تائيداوملاترکوي له همدې کبله الله تعالی عقل ته دخطاب شرافت ورکړاوانسان يې دعقل په سيله په خپلو احکاموماموروگرځاوه.[2]

دانســان دبـدن هريوغړی جلا دنـده لري دعقـل دنـده تـدبراوتفکردی ټول کـاينـات لـه اتوم نه واخله تر لويوکهکشانونواوله حجري نه بياتر لويو اجسامو پورې دعقل اوفکر ارت ډگرتشکيلوی قران عظيم الشان دانسان فکردکايناتوارتې نړۍ ته په کتلودغوراوفکرلورته رااړوي اوداسلام دښمنو ملحدوخواکونوپروړاندې دپيغمبرانو داســتـدلال يـادونـه کوي هغوی دالـلـه تـعـالی دتوحيـد پـه دلايلوکې کاينات وړاندې کول لکه لمر،سپوږمۍ اوستورې. ابراهيم اوموسی عليهم السلام دوخت دطواغيتواوسرکښانو پروړاندې له همدغه اسلوب څخه کاراخيستی ؤ.

دويم -وحی (اسماء اوصفات)

دالله تعالی په ســپېڅلو نومونوموږقران عظيم الشـان اونبوي ســنتوپوه کړي يو.الله اســم ذات دی اونوريې صفتي نومونه دي دغوته اسماء الحسنی هم وايي هغه چې په نبوي احاديثو ثابت دي اونهه نوي نومونو ته رسېږي (عن ابی هريرة رواية قال لله تسعة وتسعون اسما مئةالا واحدا لايحفظها احد الا دخل الجنةوهو

---

[1] سيد سابق(۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۱۹دار الکتاب العربي بيروت لبنان

[2] سيد سابق(۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۲۰دار الکتاب العربي بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتريحب الوتر) يعني دالله تعالى نهه نوي نومو نه دي چاچې دغه نومونه حفظ اويادکړل هغه ارومروجنتي
دی اوهغه به جنت ته ولاړشي الله تعالی طاق دی اوطاق خوښوي
په دغه مبارک حديث کې د(وتر)څخه مراد توحيددی يعني الله تعالی لا مثاله اوبې ساری ذات دی
چاچې دغه نومونه زده کړل اوخپل ذهن ته يې وسپارل او باور يې پرې وکړ الله به يې جنت ته داخل کړي.

انسان دالهي قدرت بله ستره نښه

دبشري سترو ستونزو دجملې څخه دانسان پېژندنه ده نه يوازې داچې روحاني برخه يې ناڅرګنده ده بلکې دفيزيالوژيکي اړخ ډېرې برخې يې نا معلومې دي،په نړی کې چې څومره فکري مکتبونه دي دانسان دپرمختګ ،سوکالۍ ،ازادۍ او سرلوړۍ دعوه کوي ايا کېدای شي درنځورداړتياؤ دپېژندنې څخه پرته ورته يوه نسخه وليکو له همدې کبله ډېر فکري مکتبونه دانسان په هکله نيمګړې پوهه لري په نتيجه کې يې ټولې هلې ځلې برباد شوي دي.

په دغه برخه کې به موږ په اسلام او نورو فکري مکتبونوکې په پرتليزه توګه پردې بحث وکړو چې انسان څوک دی؟يوازې مادي اړخ لري اوکه روحاني هم ؟ايا انسان بې هدفه او دمادي اسانتياء و دلاسته راوړلو لپاره پيداشوی دی؟ ايا انسان ازاد او خپلواک دی اوکه ترجبر او زور لاندې قرار لري؟راتلونکی به يې څنګه وي،چېرته به درومي،مقام ،حقوق اومسؤليتونه يې کوم دي؟ اوداسې نور ...[١]

دانسان دلفظ معنی

انسان دانس څخه دی دملګ اوپېرې پرخلاف دليدلوړاوياخويې معنا مينه اومحبت دی ،دانسان فطرت ټولنيزاواجتماعي دی دحجرات په سورة کې دانساني پرګنوپرمختلفوډلودوېشلومقصديودبل سره پېژندګلوی ښودل شوی الله تعالی فرمايي

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ ﴾ الحجرات ژباړه:ای خلکو! مونږ تاسې له يوه نارينه او يوې ښځې نه پيدا کړئ او بيامو تاسې قومونه او قبيلې وګر ځولئ ترڅوچې تاسې يوتر بله سره وپيژنئ په حقيقت کښې دالله په نزد له ډول الله په هر څه پوهيدونکی او باخبره دی . په باوري تاسې نه تر ټولو زيات عزتمند هغه څوک دی چې په تاسې کښې ترټولو زيات پرهيزګار وي

تعارف دانس اومحبت بنسټ دی اوهمدې ته تمدني ژوندويل کېږي[٢] اوياخودانسان لفظ له نسيان څخه اخيستل شوی اونسيان هېرولوته وايي دانسانانوپلارادم عليه السلام څخه هم دالله تعالی وعده هېره شوې وه انسان هم ځينې وخت خپل اصل هېروي چې په نتيجه کې ورڅخه لوی ځناورجوړشي په جناياتولاس پورې کوي الله تعالی فرمايي﴿ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ ﴾

١ - قرضاوي يوسف (١٣٧١هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ص ١٧ لجنة الدعوة الاسلامية
٢ - ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت)لسان العرب ج ١٩مکتبة الرسالة بيروت لبنان

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحشر ژباړه: دهغوکسانو په څیرمه کیږئ چې الله یې هیرکړ :نوالله پر هغوی دهغوی خپل ځانونه هیرکړل همدغه خلک فاسقان دي .
اوسنی مادي وحشي تمدن زموږ ددغې ادعاء ځرګنداوروښانه دلیل اودپورته ایات کریمه مصداق دی[۱]

انسان داسلامي نړۍ لید په رڼا کې

- ښه صورت اوښه ښایسته مخ،عقل او فکر لري
- ښایسته اخلاق او ځیانده احساسات لري
- له شرافت او کرامت څخه برخمن دی
- سلیم منطق اوفصیحه ژبه لري
- دالله تعالی دبندګۍ لپاره پیداشوی دی
- باهدفه ژوند لري
- په تصادفي ډول نه دی رامینځته شوی
- وجود یې نیمایي ملکوتي او نیمایي مادي دی ماتریالستان یې یوازې مادي بولي
- فطرت یې له الله تعالی سره اشنا دی
- الله تعالی پوهه اودپوهې دتبادلې ځواک ورکړی
- ازاد اود اختیار څښتن دی
- دځمکې او اسمان مخلوقات ورته تابع او دده دخدمت لپاره دي
- دخیراوشردواړه ځواکونه لري
- دالهي وحی امین دی
- له ضعف نه یې وجود پیل شوی درشد اوکمال په لوري درومي
- دځمکې دخلافت او ابادولو لپاره ګومارل شوی
- دالله تعالی په ذکرسره ارام مومي
- دعلم او عمل ظرفیتونه یې نامحدود دي
- له فاني نړۍ نه په تللو ورته دتلپاتې نړۍ دروازه پرانستل کیږي
- په اخروي نړۍ کې یې ژوند تل ترتله دی
- دهغه یوکوچنی عمل هم له مینځه نه ځي ؛بلکې ترمرګه وروسته یې عوض ورکول کیږي
- دښه عمل نتیجه یې ښه اود بد عمل یې بده نتیجه ده
- که ایمان ته لاس رسی پیداکړي دځمکې خلیفه اوامین دی
- مکردډې پرعکس لوی ښناوراو وینه څښونکی ګرځي

۱- ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۸۰۷ مکتبة الرسالة بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په اسماني مکتب کې يې مقام له ملايکو هم لوړدی
- په مادي مکتبونوکې له څناوروا ووحشي ژويو هم بتر حيثيت لري
- بشري حقونه ورته په برخه دي
- انسان کولی شي په مستقيمه توګه له خپل رب سره اړيکه ټينګه کړي اودخپلو ستونزواوحاجتونو دحل غوښتنه ورڅخه وکړي.

که چېرته ونه روزل شي اوترڅارنې لاندې ونه نيول شي او دايمان په رڼا روښانه نه شي دتورې شپې په څېر تياره منجمد اوبې روحه اوله هېڅ انساني فضيلت څخه برخمن نه دی حريص،ځان پالونکی،جاهل به اوسي

انسان دالحادي نړۍ ليدپه تياروکې

لومړی انسان څناوراوبيايه شادي اودميليونونوکلونوورووسته په انسان بدل شوی انسان دلومړي ځل لپاره په تياره کې دنياته راغلی لومړی انسان وحشي-اوغيرمهذب ؤاووروسته يې بيا پرمختګ کړی دی.همدارنګه يې ماتړ يالستي نظريه يوازې مادي پېژني اوله روح څخه انکارکوي اوهم يې دغرايزو اوجنسي تمايلاتو تر سلطې لاندې مجبور بولي ،دغه نظريه مردوده اوپه هېڅ يوعلمي ارزښت تکيه نه لګوي دطب دعلم په پرمختګ سره په دغې نظريې پورې ټول ساينس پوهان اوعلمي شخصيتونه خاندي.

په کايناتوکې يې ځانګړنې

انسان دځمکنيو موجوداتوله جملې څخه نا اشنا مخلوق دی بدني منظم ترکيب اوجوړښت يې سړی حيرانوي د بدن څېړنه يې اوږد عمر په خپل برکې نيسي- دټول بدن په غړوکې يې تخصص ديو شخص لپاره ناشونی کاردی البته دروحاني برخې پېژندنه اوتحليل يې دلوی سمندر حيثيت لري[1]

په کايناتوبې ځانګړنې په لاندې توګه دي

- مقام يې دخليفه ټول کاينات يې دخدمت لپاره پيداشوي دي
- دالله تعالی پروړاندې مکلف مخلوق دمکافاتواو مجازاتوورګنلی شي
- په دوه کټه ګوريومؤمنانواوکافرانووېشل کېږي
- مؤمنان مسؤليت لري چې کافران دالله تعالی واکمنی ته تسليم کړي
- کافران په درې ډوله دي ۱-اهل ذمه ۲-معاهدين ۳-محاربين
- دمسلمان ستره موخه دالله رضا او داخرت بری او دنيايي دوسيلې حيثيت لري او دکافر ستر هدف دنيا ګڼلی شي

[1] معلم حسين (۱۳۹۰) هـ ش اسلام دفطرت دين ص ۲۱۸ داصلاح دارالترجمه کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژويو وېش

موږ کولی شو مکلف اوغير مخلوقات په لاندې برخو ووېشو

لکه حيوانات	لکه انسان	لکه ملايک
غريزه يي	وظيفه يي + غريزه يي	وظيفه يي

په بل عبارت په انسان کې دوه متضاد ميلانات شتون لري کېداى شي چې پرمخ ولاړشي اودانسانيت لوړو پړاوونو ته ورسېږي اويا سقوط وکړي او په حيوانيت کې غرق شي

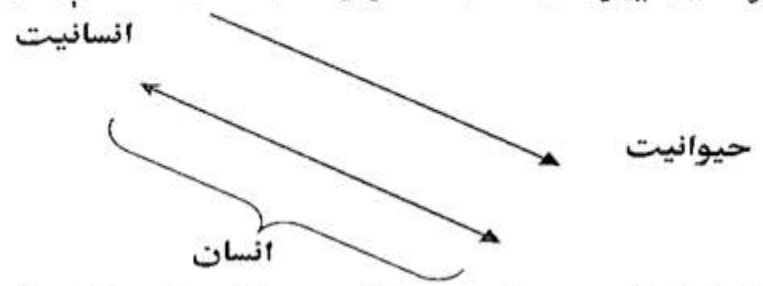

دادانسان انتخاب دی کوم چې کوم يو خانته غوره کوي ۱

دانسان اړتياوې

انسان درې ډوله ضرورتونه لري .فردي .اجتماعي .عالي

۱-شخصي-اړتياوې: مادي اومعنوي دي دانسان مادي ضرورتونه هغه دي چې په فردي توګه په مادي برخه کې ورته انسان اړتيا لري اوهغه په څلوروکټه ګوريووېشل کېږي:

۱:مايعات ۲:جامدات ۳: ګازات ۴:جنس

۲-معنوي اړتياوې: له خپل ځان سره اړيکه (لوړشخصيت درلودل) له خپل خالق سره اړيکه اوله خلکوسره اړيکه.

۳-اجتماعي اړتياوې: کورنی اړيکي،مکتب،مدرسه،پوهنتون،قانون اوعدالت ،امنيت،سياست اواقتصاد.

۴-عالي او عقلي اړتياوې: له کوم ځايه راغلی يم؟چېرته به ځم؟دنيادځه په خاطر ده؟ پای به يې څه وي؟چا پيداکړی يم؟دغو پوښتنوته ايمان مثبت ځواب ويلی شي اوبس؛ ځکه چې دايمان په نتيجه کې انسان:د روحي ارامتيا څخه برخمن ګرځي.دژوند هدف پېژني.دخپل مسير (اخرت)اودژونددسفرپه پېژندلوبريالی کېږي

۱ معيني جيم (ب ت) اشنايي بافرهنگ اسلامي ص۳۳ تهران ايران

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان مسئولیتونه

انسان ګڼ مسؤلیتونه لري موږ ورته په لا ندې توګه کتنه کوو

۱-دالله تعالی پروړاندې

هغه سپیځلی ذات چې دانسان دنیک بختۍ ټول مادي اومعنوي وسایل یې ورته برابرکړي دي .دغه مسؤلیت دوو برخوته وېشل کېږي :

- دالله تعالی علمي اواګاهانه پېژندنه .
- دهغه جل جلاله بندګي،د اوامرواطاعت اوله نواهیوڅخه یې ځان ساتل .

۲-دخپل ځان پروړاندې

- جسمي مسؤلیتونه : دجسم پاکه تغذیه ، پاک ساتل ، له رنځونو وقایه اومعالجه ده .
- روحاني اومعنوي مسؤلیت : دغه ډېره درنه ذمه واري ده .که چېرته په دې کې نیمګړتیا رامنځته

شي روح په رنځ اخته کېږي اوانسان په ځناوربدلون مومي. په ټولنه کې دظالمانو اوجنایت کارانوشتون دانسان دروحانیت دمړینې له امله دی

۳-دټولنې پر وړاندې: انسان ټولنیزمخلوق دی ،په یوازې توګه ژوند نه شي ترسره کولی کورنۍ دټولنې لومړی یونټ تشکیلوي .دکورنۍ دشتون نه پرته به دانسان وجود ممکن نه وي اوکه وي ،نوهغه به دځناوروپه څېروي. ټولنیزمسؤلیتونه په دوو برخووېشل شوي دي

- کورنۍ پورې اړوند : لکه دموراوپلار ،مېرمن ،اولاداودنوروخپلوانوپروړاندې
- دټولنې دنوروانسانانواودنظام پروړاندې:چې په بشپړ تفصیل سره زموږ دیني لارښوونې ورڅخه ډکې دي .پردې اساس که چېرې موږ دالهي ارزښتناکه مادي اومعنوي نعمتونو درناوی ونه کړو ژوند به مو پوچ اوبې ارزښته وي اوهېڅکله به دانسانیت د سترمقام درشل ته ونه رسېږو

دانسان دتخلیق موخه

دانسان جوړښت اوبنه دالله تعالی دقدرت دسترونښانودجملې څخه ده هېڅکله نه شي کېدای چې دغه سترمخلوق دی بې هدفه اوعبث پیداشوي اوسي الله تعالی دانسان تخلیق مقصدپه خپل سپیڅلي پیغام کې په ګوته کړی دی هلته چې فرمایي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ الذاریات ژباړه:ماپېریان اوانسانان له دې پرته دبل څه کارلپاره ندي پیدا کړي چې هغوی زمابندګي وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کې دبنده ګۍ حس یوازې دعبادت خانې په ګوټ کې ناسته نه ؛بلکې په ټول ژوندکې له خپلې خپل سرۍ نه لاس اخیستل اوپه بشپړه توګه خپل ځان الله جل جلاله ته سپارل دي دالهي لارښوونوپه رڼاکې دټول ژوندتنظیمولوته عبادت ویل کیږي.[١]

دنیا دوسیلې په حیث: هرکله چې دنیاداخرت اودالله تعالی درضاءدحصول ذریعه جوړه شي ؛نوبهترین شی دی دنیا اواخرت کې بشریت ته سوکالي اوکامیابي راوړي؛ مګر کله چې هدف جوړه شي فتنه ورته ویل شوېده

دنیا دهدف په توګه: داسلامي شریعت په اصطلاح کې دنیا اندک،ټیټ اوپست ته ویل کیږي هرکله چې دنیادهدف په توګه غوره شي انسان له ذلت او بدبختۍ سره مخامخ کیږي پرهمدغه اساس قراني څرګندو لارښوونودنیادمحبت څخه منعه فرمایلې ده[٢]

دهدف په توګه دانتخاب پایلې: دزرګونوانسانانوقتل،دښارونو ورانول دجګړواوربلول دانسانانواوملتونوخرڅول،چوراوچپاول دمخدراتوانتشارداخلاقي فساداودبلابلورنځونوخپرېداددنیادمینې اومحبت له امله دي

دانسانانوډولونه: قران عظیم الشان یې مورته څرګندوي چې هرکله انسان درشداوبلوغ پړاوته ورسیږي په خپل اختیاراوارادې سره په دووډلووېشل کیږي یوه ګمراه اوبل په سمه لارروان اویاپه بل عبارت مؤمن اوکافرقران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي:﴿ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه:مونږهغه ته لاره وښودله ،یابه شکرکوونکي شي اویاکفرکوونکی.[٣]

١- جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ١٥ بیروت لبنان

٢- جربشه علی(ب ت)حرمات لاحقوق دمام المملکة العربیة السعودیة

٣- عثمان رأفت (١٩٩١م) الحقوق والواجبات فی العلاقات الدولیة فی الاسلام ص ١٠٢دارالضیاء القاهره مصر

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(...com: The Digital Library

دریم څپرکی

طبیعت اوکاینات

پیلیزه

دشلمې پېړۍ ترپیله ساینس پوهان دنیوتن اودکارت په نظریاتو متکي وو.کاینات اوفضايي ساکنه،بې نهایته اوازلي ګڼله.باوريې درلودچې دمادې ځېرې ذرې له ازله په فضاکې دتکامل په حال کې دې.دهمدغو ناسمونظریاتوپه نتیجه کې ماتریالستانو ماده پرشعورمقدمه وګڼله؛مګردکایناتودقیق نظام ماده پال وګړي دېته اړکړي دي،چې دکایناتوپه سترڅواک اعتراف وکړي.دوی دغه سترځواک دطبیعت په نوم یادوي.کله چې له دوی څخه دکایناتو داسرارو په هکله پوښتنه وشي؛نواریان ولاړوي اووایي طبیعت پیداکړي یودکارل مارکس اوانګلز په څېراشخاص چې ساینس پوهان هم نه ؤ،دغه نظریات یې دخپلې مدعااثبات لپاره په کارول اوباوري ول،چې دغه کاینات هېڅ خالق نه لري ماده پخپله ازلي اوابدي ده.دکایناتوشتون یې تصادفي باله اوویل به یې،چې موږ طبیعت پیداکړي یو.له هېڅ نه پیدایو،ژوندموږ هدفه اودهېڅ په لوري دروموږ..[1]

لومړی بحث

دطبیعت حقیقت

ا وس پوښتنه داده چې ښه نوطبیعت څه شی دی؟طبیعت همدغه خومحسوسه نړۍ ده؛لکه لمر،سپوږمۍ،ستوري،ونې کانې،بوټي،هواګانې،حیوانات اوبه،سمندرونه اوداسې نور...ماده پال وګړي پردې باوري دي چې انسان دکېمیاوي تعاملاتوپه نتیجه کې منځته راغلی دی اودغه تعاملات په تصادفي ډول پخپله سرته رسېدلي دي.[2]

دطبیعت اوانسان مقایسه

طبیعت خوله محسوسوکایناتوڅخه عبارت دی،دماتریالستانومعبودطبیعت نه عقل ،نه اراده،نه پوهه اونه علم لري انسان عقل اوپوهه لري؛.انسان اراده لري؛طبیعت اراده نه لري .انسان غوږونه لري؛طبیعت غوږونه نه لري .انسان سترګې لري؛طبیعت سترګې نه لري انسان احساسات لري؛مګرطبیعت احساس نه لري[3]

طبیعت دانسان په خدمت کې

ساینس پوهان طبیعت دځلوروشیانو څخه جوړبولي:اوبه ، هوا، خاوره،چې نباتات ورڅخه راتوکېږي.اور(چې انسان یې دتودوخې لپاره په کارراولي)الله تعالی طبیعت انسان ته تابع ګرځولی دی حقیقت دادی چې دملحدینواوماده پالو زړونه ړانده دي،ایاعقل ته داخبره دمنلو وړده چې کایناتو نه دې

۱ ... ۵۵ تهران ایران
۲ ... ۲۰۰۱م ... ۳۹۳ المکتبة العصریه صیدابیروت لبنان
۳ ... ۲۰۰۱م ... ۲۹۱ المکتبة العصریه صیدابیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رونداوکوڼ طبیعت شتون ورکړي؟هېڅ یوعاقل انسان ته دغسې بې ځایه له خرافاتو ډکې افسانې دقبول وړنه دي[1]

پرهمدې اساس ماتریالستان له جاهلوبت پالوبتردي؛ځکه چې دوی دمادې هرې ذرې ته دالوهیت مقام ورکوي.لمر،سپوږمۍ،ستورې،ځمکه،معدنونه،نباتات اوحیوانات دانسان دګټې لپاره پیداکړی شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي:﴿ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ لقمان: ژباړه:ایا تاسې نه وینئ چې الله تعالی داسمانونواوځمکې شیان ستاسې له پاره مسخرکړي دي اوخپل ښکاره اوپټ نعمتونه یې پرتاسې تمام کړي دي؟خوحال دادی چې له انسانانوڅخه ځیني خلک دي چې دالله په باب شخړې کوي،بې له دې چط له هغوی سره څه علم وي،یا هدایت یاکوم روښنایي ښودونکی کتاب.

درامنځته کېدو لاملونه یې

ددغه ناسم فکردرامنځته کېدوعوامل اواسباب چې په اروپایي ټولنه کې یې دالحاد اولادینه مسلک په خپرېداکې مرسته وکړه مهم یې په لاندې توګه دي :

- دکلیسادديني رهبرانوظلم اوددین تحریف اوبدلون.
- په غیرمعقول شکل خپل فکرپه خلکوتحمیلول اوورته دیني رنګ ورکول .
- خلکوته ګناهونه بخښل اوورته دجنت ټکسونه لیکل.
- په مسیحیت کې بت پالنه اوشرک رانوتل
- دکلیسااوعصري پوهانوترمنځ ټکر
- شهوت پالنه اوله دیني قیودوڅخه پرته ژوندسره دخلکومینه[2]

نړۍ دالحادي تصورپه تیاروکې

الحادي نړۍ لیدماده پرستانه تصوردی،چې دالله جل جلاله وجود نفی کوي اوژوندبې هدفه ګڼي .ژوندتردنیا پورې محدودګڼي اوانسان غیرمسؤل بولي،دغه طرزفکردنړۍ وجوددتصادف پربنسټ ګڼي لناده داچې دماتریالېزم فلسفه داده،چې له هېڅ نه پیدایم ژوندمې پوچ اوبې هدفه اودهېڅ په لوري ځم؛ نوژوند=هېچ=پوچ= هېڅ

کاینات اونوی ساینس:په شلمه پېړۍ کې بشریت دیوه سترعلمي بدلون شاهدؤدځمکې،فضاء اوانسان په اړه ژورې څېړنې وشوې،چې تردې وړاندې یې چاتصورهم نه شوکولی.دهغودجملې څخه یوه دبیګ بینګ(BigBAng په نامه یاده شوه،بله دعالم دسریع اومسلسل پراخېدوپه اړه اودریمه یې دبلیک هول په

[1]-همدغه ماخذ،ص ۹۵

[2]-الجزایري جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقیدة المؤمن ، ص۱۳،دارالسلام للطباعة للنشر والتوزیع القاهره مصر

ketabton.com: The Digital Library

نوم یادېږي داسې لوی ستوري وموندل شول چې دجاذبې قوه یې دومره زیاته وه چې نورورڅخه نشي-
وتلی دلومړی نظریې په باب اوسني ساینس پوهان وایي چې دغه عالم دستري چاودنې په ترڅ کې
راپیداشوی،اسمانونه اوځمکه سره نښتي اویوه وره کتله وه،چې لویه چاودنه وشوه بیا وروسته
عناصراومرکبات پیداشوه دغه نظریه پرتخمینونوولاړه نه ده ددې لپاره په (۲۰۰۱م) کال داروپادپرمحققین
راغونډشول اوپه فرانسه کې یې دهمدغې نظریې پربنسټ دیوعملي تجربې کارپیل کړپه یوه تونل کې چې
نیږدې دېرش کیلومتره ؤداسې نسبي شرایط برابرکړل چې دبیګ بینګ(BigBAng) هغې چاودنې ته
ورته چاودنه ترسره کړي دماده پالو اوکمونستانونظریاتواوافکاروته یې په رسمي توګه دپای ټکی کېښود[۱]

دسترانفجاردنظریې تاریخچه

دسترانفجاردنظریې دکشف افتخارساینس پوهان ښاغلي ا دوان هبل امریکایي ساینس پوه ته بخښي هغه
په خپل مجهزتلسکوب سره دکایناتوانبساط په ثبوت ورساوه؛البته زیات بریالي مشاهدات په (۱۹۹۲م) کال
دناسادسټلایټ په وسیله امریکایي ساینس پوهانو دیوګروپ په وسیله سرته ورسول.ددغومشاهداتونه
وروسته ټولوساینس پوهانو په بشپړاتفاق سره دغه نظریه ومنله اونړی والورسنیوراواخیسته[۲]

کاینات اوقران کریم

قران عظیم الشان دعالم دپیدایښت په اړه فرمایي ﴿ أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا أَنَّ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾ الأنبياء
ژباړه:ایاهغه کسان چې(دپیغمبردخبرې له منلونه یې)انکارکړی دی؛غورنه کوي چې دغه ټول اسمانونه
اوځمکه یوله بله سره نښتي وو،بیاموږدوی دواړه بیل کړل.اوله اوبو نه مو هرژوندی شی
پیداکړوایاهغوی(زموږدغه خلاقیت)نه مني؟

دسترانفجاردنظریې کشف اوپورتني ایات داسلامي اوغیراسلامي ساینس پوهانوپام ځان ته
راواړولواوسني محققین اوساینس پوهان دکایناتوپه هکله هماغه څه وایي چې څوارلس پېړی مخکې قران
عظیم الشان ویلي دي له سترانفجارنه وروسته ددرې دقیقو په جریان کې هایدروجن اوهیلیم دعناصرولویه
برخه جوړه کړه .داځکه چې نن ټول ستوري اولمردهمدغودووغازونودهستوي تعاملاتو په نتیجه کې
ځلیږي؛البته دسترانفجارنه لږوروسته بشپړه فضا تشکیل شوه هغه مهال
کهکشانونه،ستوري،سیارې،سپوږمکۍ اوهېڅ یوه سماوي کتله نه وه ټول عناصرچې زیات مقداریې
هایدروجن دګازي کتلو په بڼه ؤقران عظیم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ ثُمَّ
ٱسۡتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٞ فَقَالَ لَهَا وَلِلۡأَرۡضِ ٱئۡتِيَا طَوۡعًا أَوۡ كَرۡهٗا قَالَتَآ أَتَيۡنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ ﴾ فصلت ژباړه:بیا هغه

[illegible] (۱۳۹۰) [illegible] ساینس او قران علمي اعجاز ص۱۱ دمیثاق ایثار خبرندویه اداره
[illegible] (۲۰۰۱م) [illegible] ص ۱۰ دارالسلام للطباعة للنشر والتوزیع القاهره مصر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمانو خواته متوجه شوچې په هغه وخت کې محضې لوګی ؤهغه اسمان او ځمکې ته وويل (منځته شئ،که تاسې وغواړئ اوکه ونه غواړئ دواړو وويل موږرامنځ ته شودفرمان منونکو په توګه دغې نظريې خرګندونه چې کاينات ساکن نه ؛بلکې دپراختياپه حال کې دي يو لوی انقلاب رامنځته رهمدغې فلسفي نظريې دقران عظيم الشان سره مطا بقت درلود هلته چې فرمايي ﴿ وَٱلسَّمَآءَ بَنَيۡنَٰهَا بِأَيۡيْدٖ إِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴾الذاريات :ژباړه :اواسمان موږ په خپل قدرت سره جوړ کړی دی او موږ ددې پراخه کوونکي و. امريکايي نامتوساينس پوه اډوان هبل دخپل مجهزتلسکوپ په وسيله خپل معلومات اعلان کړل اوهغه اچې کاينات دپراختياپه حال کې دي هغه يوه شپه چې اسمان صاف ؤپه خپل مجهزتلسکوپ سره دکهکشانونونداره وکړه ګوري چې کهکشانونه يوله بل نه فاصله نيسي همدغه چټک انبساط دفراردقوې په حيث دکايناتو دلغزش مخه نيولې ده،که نه تراوسه به د کايناتوجاذبې قوې اوهستوي قوې په کې سقوط کړی وای قران عظيم الشان فرمايي﴿ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٧﴾ ﴾الرحمن: ژباړه :اسمان يې اوچت کړاوتله يې کېښودله.[1]

دتصادف دنظريې درد دلايل

دلته موږ دکائناتودقيق تنظيم په باره کې چې دتصادف دنظريې له منځه وړونکې دي يوڅو مثالونه وړاندې کوو:

۱:دکايناتومنظم نظام دتصادف نظريه ردوي هېڅکله کېدای نشي – چې په تصادفي ډول په کايناتوکې ددومره کېمياوي عناصرودجملې څخه دې داوبودجوړښت لپاره دوه اتومه هايدروجن اويواتوم اکسيجن انتخاب اوپخپله دې سره يوځای شي .

۲:پروتين دژونديو حجراتواساسي مرکب اوله پنځوعناصرويې جوړښت موندلی دی،کاربن،هايدروجن،نايتروجن،اکسيجن اوګوګړ.پروتين کېمياوي توکی دی چې ژونديه کې شتون نه لري ؛مګردغه دغيبي ذات دتدبير نتيجه ده چې له مړو موادوڅخه يې ژوندی موجودجوړکړ،چې عقل ورته اريانېږي[2]

۳:دهرنبات اوحيوان جلاجنيتکي جوړښت په علمي توګه دتصادف نظريه ردوي

۴ :پوستکی د بدن دفاعي ځواک او معده په نری کې ستره کارخانه او مغزستر ټيلېفوني سنترال دی،چې سل زره مليونه عصبي تارونه ورته راغلي دي. داکارناڅاپه اودتصادف پر اساس نه شي کېدای[3]

۵:که دلمرشعاع داوس په نسبت دنيمايي په اندازه وای ؛نودځمکې هرڅه به کنګل اوکه زياتې وای دځمکې هرڅه به ايره شوي وای.

---

[1] - فيض خليل الله(ب ت) ساينس جديد وقران ازخلقت تاعدم کاينات ص ۳۰ مؤسسه انتشارات خاور
[2] - عابدنجيب الله (۱۹۹۴م)کاينات له تحت الثری نه تر عرشه ص ۳۰دار الکتب چاپخای پشاور
[3] - معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنګ اسلامي ص۸۶ تهران ايران

ketabton.com: The Digital Library

۶:که په هواکې داکسیجن سلنه د۲۱پرځای ۵۰ وای نوپه یوې برېښنایي جتکې سره به ټول ځنګلونه سوځېدل.

۷:که اوبه تبخیرکېدای اوفرارېږ کولی اوله هوانه سپکې وای ؛ژوندبه له سره شتون نه درلود[۱]

۸:که چېرې داتوم الکترونونه له پروتونونو سره پیوست وای ؛ نو دځمکې کره به دیوې هګۍ په اندازه وای.

۹:که عناصرویوتربله سره پیوستون نه کولی؛نونه به خاوره وه ،نه به اوبه وې نه ونې اوبو تې نه حیوانات

۱۰:که دځمکې محوري حرکت په شپه اوورځ کې څلېرویشت ساعته نه یازیات اویاکم وای ژوندبه ممکن نه و.

۱۱:که دفضاء لوړوالی له اوسنی اندازې څخه ټیټ وای؛نودملیونونو په شمېرکې هغه شهابونه چې په خارجي هواکې له منځه ځي،یوه برخه به یې دځمکې له کرې سره ټکرکېدای اودسوځېدوړځیزونه به یې لمبه کول.

۱۲:که لمرځېلې نیمایي هغه شعاع چې لرې یې،له لاسه ورکړي موربه ټول له یخه کنګل (منجمد) شو

۱۳:که شپه لس ځلې له ځپلې اوسنۍاندازې نه اوږده وای؛نوداوړې سره لمربه دځمکې دمخ ټول نباتات سوځول اودشپې له خوابه ټول نباتات کنګل (منجمد) کېدل.

۱۴:که دسمندرونواوبه خوږې وای،تولة نړۍبه بدبویي په سراخیستې وه اودځمکې پرمخ به ژوندممکن نه و؛ځکه همدغه ددریابونومالګه ده چې داوبودخرابېدواوبدبویې مخه نیسي-اوکه کلورین له سودیم سره نه یوځای کېدلی مالګه به منځ ته نه وه راغلې اوکه مالګه نه وای ژوندبه نه و.

۱۵:که ځمکه دعطارددکړې غوندې وای،چې یوازې یوطرف یې لمرته دی؛نو هېڅا ژوندنه شوکولی.

۱۶:که چېرته ځمکه دلمرپه اندازه لویه وای،دجاذبې قوه (۱۵۰) برابره لوړیده په دغه صورت کې بیاپه ځمکه کې په هېڅ صورت دژوندشرایط نه برابرېدل.

۱۷:که چېرې په اوبوکې اکسیجن نه وای ټول بحري حیوانات به تس نس شوي وای[۳]

۱۸:که چېرې نباتاتوکاربن ډای اکسایدنه اخستلی اوپه اکسیجن یې نه بدلولی ؛نوټوله فضابه ککړه شوې وای

دویم بحث

دایمان ارکان

رکن دیوشي قوي اومضبوط لوري ته ویل کېږي چې دیوشي وجودورپو رې مربوط وي ،چې په نشت سره یې هغه شی نشت وګڼل شي .اسلامي عقایدڅلوروبرخوته شاملېږي چې له

.... (۱۹۸۲م) کیف ندعوا الی الاسلام ص۱۱۷مؤسسة الرسالة بیروت لبنان

.... (۱۹۸۸م)العقائد الاسلامیة ص ۲۲دار الکتاب العربی بیروت لبنان

.... (۱۹۹۰م)مبسط العقائد .الاتحادالعالمي للمنظمات الطلابیة ص ۲۳.دارالقران الکریم للعنایة ونشره

(c) ketabton.com: The Digital Library

الهیاتو،نبواتو،روحانیاتواوسمعیاتوڅخه عبارت دي دالهیاتوپه برخه کې دالله تعالی دذات،صفاتو،نومونواوافعالواودنبواتوپه برخه کې دپیغمبرانو،ددوی له صفاتو،پاکوالي،اړتیاوو،دندو،کرامت،معجزواواسماني کتابونوڅخه یادونه کیږي اودروحانیاتوپه برخه کې غیرمادي مخلوقات؛ لکه ملایکې،پېریان اوروح اودسمعیاتوپه برخه کې د برزخ،اخروي ژوند،دقبرحالاتو،دقیامت علامو،بیا ځلي ژوند ،حساب، سزا،جنت او دوزخ په هکله بحث کیږي دایمان ارکان په لاندې شکل کې ښودل کیږي:

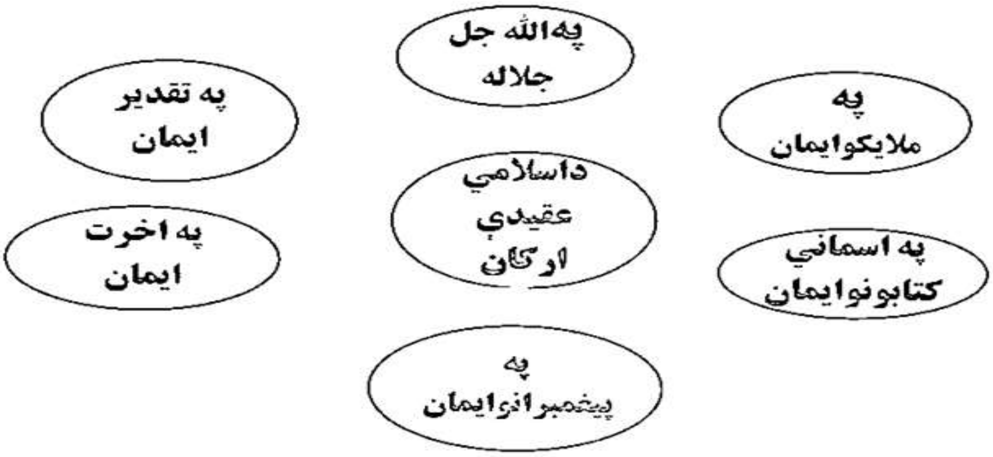

ایمان ډېرلوی نعمت دی دالله تعالی پروړاندې عزتمندانسان مؤمن مسلمان دی دخلکودرجات اومراتب هم دایمان دقوت اوکمزورتیاپربنسټ دي همدارنګه دایمان په عظمت اولوړتیاهغه څوک پوهیږي چې داخرت په ورځ ایمان ولري ؛نوپه همدې اساس یوه ذره ایمان ددنیااومافیهاڅخه غوره دی داځکه چې یوڅوک دذرې په اندازه ایمان څخه برخمن وي که هرڅومره ګناهونه یې کړي وي دتل لپاره به په دوزخ کې ونه اوسي ؛نوپرهمدې اساس یوڅوک چې دایمان اومؤمن په فضلیت پوه شي هڅه به یې داوي چې دایمان په زده کړه اوپه نیک عمل اوپه حق دصبراوتوصیې اودایمان له څښتنانوسره په مذاکرې اوناستې پاستې لاس پورې کړي عبدالله بن رواحه رضی الله عنه به چې درسول الله مبارک داصحابوکراموسره مخامخ شو،ورته ویل به یې (تعال نؤمن ساعة) یعني راشه یوڅه وخت دایمان مذاکره وکړو

دایمان مثال دتخم دی چې تخم نه وي دفصل شتون له امکانه وتلې خبره ده دایمان نه پرته اسلام شتون نه پیداکوي چې تخم هرڅومره اصیل وي بوټي به په هماغه اندازه پیاوړي اوښېرازه وي همدارنګه دایمان مثال دتادازوی اوس مهال په تعمیراتوکې دتاداؤپوخوالي ته ستراهمیت ورکول کیږي نوموږهم دخپل ملت ایماني تربیې اوجوړونې ته بایدزیاته پاملرنه وکړو.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایمان پېژندنه

لغوي معنی
ایمان دمصدر صیغه اود(ا،م،ن)له توروخخه جوړشوی اودوه مفهومه لري ۱-دزړه باوراوتصدیق ۲-دامن اوحفاظت په معنی، ایمان دبنده کره وړه دي پردې اساس هرچاچې په مؤمن به شیا نو(په الله جل جلا له ، ملایکو ، اسماني کتا بونو ، پیغمبرانو ، داخرت پـه ورځ او دخیراو شر په تقد یر)ایمان راؤړخپل ځان يې دکفر ،بې دینی اودالله تعالی دغوسې اوغضب څخه په امن وګرځاؤهمدارنګه يې خپله وینه مال اوځان هم محفوظ وګرزول له همدې امله مؤمنان یودبل په حفاظت اوساتنه کې دي ،مؤمن دالله تعالی صفتي نوم هم دی معنایې دادی چې له خپلوبندګانو سره خپلې ژمنی رېښتینی ګرزوي اوپه اخرت کې له عذابه نجات ورپه برخه کوي ،په توحید او رسالت باندې داقراراو تصدیق نوم ایمان دی په همدې سره سړی داسلام په دایره کې داخلیږي.

اصطلاحي پېژندنه یې
ایمان داچې یوشخص اقرار او تصدیق ولري چې دلته یو لوی ذات شته چې له هر عیب نه سپېڅلی اوډیولوکایناتوخالق مالک حاکم باداراوساتندوی دی ،اهل سنت والجماعت دایمان په تعریف کې ګڼ اراء او نظریات لري چې مو ږ ورته په لا ندې توګه کتنه کوو

لو مړۍ ډله محدثین اوجمهورفقهاء
لکه امام مالک ، شافعي ، احمد بن حنبل ، امام بخاري داؤد ظا هري او امام اوزاعي یې له درې شیانو مرکب بو لي
۱:دشهادت دکلمې اقراراواعلان چې داپه حقیقت کې داسلامی شریعت دمنلو اوعمل اظهاردی په دې سره دغه شخص داسلامي ټولنې غړی ګرزي او ټول حقوق ور په برخه کیږي یوچابه چې په اسلام کې ځان شاملولو ،نورسول الله صلی الله علیه وسلم به دشهادت دکلمې داعلان امرورته کاوه
۲:دزړه تصدیق:کچیرې یوڅوک دشهادت په کلمه اقراروکړي ،مګر په زړه کې یې تصدیق نه وي اعتقادی منا فق ګڼل کیږي دتل لپاره به په دوزخ کې وي
۳:عمل:کامل ایمان په عمل سره تحقق مومی ایمان قوي کیږي په طاعت سره اوکمزوری کیږي په معصیت سره مثال یې دونې ده که چیرې ونه یوازې رېښې ولري نه ښاخونه نه يې پاڼې اونه یې میوه وي په دغه صورت کې به ریښې وچې اوله مینځه ولاړې شي

دویمه ډله : حنفي فقهاء
دحنفي فقها ؤ په نېزد ایمان عبارت دی له: ۱:د زړه تصدیق ۲-په ژبه اقرار، عمل دایمان اساس نه ؛بلکې فرعه او شاخ یې تشکیلوي

په ایمان کې دخلکو یوپربل فضیلت
خلک به ایمان کې یو پربل ددوو وجوهاتوله امله فضیلت لري
۱- دعلم له حیثه:دهرچاچې علم زیات وي په هماغه انډول به یې ایمان مضبوط او پیاوړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دعمل له پلوه:دهرچاچې عمل غوره وي ایمان به یې هم مضبوط اوقوي وي

دایمان په تعریف کې دجلاجلاویناؤحقیقت

شیخ الاسلام امام تقی الدین ابن تیمیه رحمة الله علیه داهل السنة والجماعة خپل مینځی اختلاف په ځینې امورو کې لفظی بولي نه حقیقي ددوی ترمینځ دنظریاتوبیلتون په حقیقت کې دایمان په نوعیت پو رې تړلې دی چې یویې کامل او بل یې نیمګړی او یا په بل عبارت هغه ایمان چې سړي ته داورله ننوتلوڅخه نجات ورکوي او بل هغه چې سړي ته په اورکې دتل ترتله پا تې کیدوڅخه خلاصــون ورپه برخه کوي احنا فوله هغه ایمان څخه بحث کړی دی چې یو شـخص له تل تر تله په اورکې داوسېدو څخه ژغوري ځکه چې ددوی په وخت کې معتزله ګمراه ډله اوسپد له هغوی دګناه مرتکب کافر باله ددوی پر خلا ف یې عمل له ایمان څخه جلا وګڼه ،هم دارازدمحد ثینو په وخت کې مر جئه ګمراه ډله او سـېد له دوی ایمان یوازې تصــدیق بـاله او عمل یې مهم نه ګڼلوددوی پر خلا ف یې له کامل ایمان څخه بحث وکړاودایې څرګنده کړه چې په تش ایمان نجات نه ترلاسه کیږ ي ؛بلکې عمل ته هم ضرورت شته، دایمان په رڼا کی عمل کول سړ ی اورته له ننوتلو څخه ژغوري .

داسلام لغوی معنی

په لغت کې اسـلام ډېرې معنی ګانې لري دهغه له جملې څخه : غاړه ایښــودل . انقیاد، تسـلیمی ، په امنیت اوسلامتی کې داخلېدل.

په شرعی اصطلاح کې

داسـلام معنی دالله تعالی اوفرمان بر داري ده خپل ځان الله تعالی ته سـپارل اسـلام دی په همدې توګه له خپلې خپلسرۍ اوخپلواکۍ څخه لا س اخیسـتل دالله تعالی بادشـاهی اوحکمرانی ته دسرټیټو لو اوخپلې ټولې معاملې اوچارې الهي لارښــوونو ته دسپارلو معنی اسـلام دی الهي لارښــوونو ته دځان سپارلو اوځان حواله کولو مطلب دادی الله تعالی جل جلاله چې دخپل کتاب قران مجید اوخپل وروسـتي پیغمبر محمد صـلی الله علیه وسـلم په وسـیله چې کومې لارښوونې رالستولې هغه له ولې ؟اوځنګه ؟پرته منل اودژوند په ټولوچارو اومعا ملاتوکې یوازې دقران عظیم الشـان اونبو ي سـنتو پیروی اواطاعت کول دي له همدې امله خپل ژوند الله تعالی ته سـپارل اسـلام دی ؛مګرددې پرعکس دخپل پلار نیکه درسم اورواج. دخپل عقل اویادکفر ي نړۍ وال بهیر سره په ځان برابرولو په دې توګه چې په اقتصـادي برخه کې سودی تګلاره خپله شي پـه اخلاقي برخـه کې بربنډ تیا ، موسـیقي اوبې حیایي ترویج اوداســلام جنایي قانون اوحدو دمعطل اواسـلام یوازې دجومات په محدوده کې محصـوریا تې شي په دغه ټولو صـورتو نو کې دغه کار اسلام نه ؛بلکې بې دیني ګڼلی کېږي .

داسلام حقیقت

له اتوم نه نیولې ترلویو کهشــانونو پورې ،په لمر سـپوږمۍ ځمکې ، ســتورو حیواناتو . نباتاتو مایعاتو اوپه ټولو شـیانو دالله تعالی دتکوینی نظام واکمني ده دېته الهي ســنن وایې چې سـاینس یې په فورمولونو سره تشریح کوي لکه دځمکې حرکت . دبارانونو اوربنــت دعناصرو یو تربله ترکیب دانســان په بدن کې دزړه

(c) kitabton.com: The Digital Library

.کولمو ، مغز ، ځيګر ، ګوردو اودبدن دنورو اندامونودندي اوخوځښتونه دغه ټول تکويني نظام دی په تکويني لحاظ ټول کاينات دالهي امر تابع ،منقا د اومسلمان دي قران عظيم الشان دغه مطلب داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ ﴾ آل عمران ژباړه :په داسې حال کې چې د اسمانونو او ځمکې ټول شيان خوښ وي که ناخوښ يوازې د الله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) دي او د هماغه جل جلاله لوري ته د ټولوورګرځېدل دي.

دانسان غيرارادي برخه لکه دزړه ، کولمو ، ځيګراوکولموحرکت دالله تعالی دتکويني نظام ترپوښښ لاندې ده په دې کې معمولي تغيردژوند دپای ته رسېدو لامل ګرزي؛ مګرارادي برخه يې اوهغه داچې څرنګه فکر اوعقيده ولري ، له خلکو سره څرنګه چلند وکړي ، دژوند اقتصادي ، سياسي ، اخلاقي اجتماعي له مور ، پلار ، مېرمن ، اولاد دخپلوانو اونوروخلکو سره اړيکې جګړه اوسوله اودنوروملتو نو سره اړيکي اوروابط څنګه تنظيم کړي ؟دژوند ددغې بر خې دتنظيم لپاره الله تعالی پيغمبر ان رالېږلي اوخپل اسماني پيغامونه يې پرې نازل کړي دي په دغه لړکې دپيغمبرانو سردار خاتم النبين محمد صلی الله عليه وسلم يې ترقيامته په نړۍ وال رسالت سره ماموروګرزاوه اوخپل وروستی اسماني پيغام قران عظيم الشان يې پرې نازل کړ ترڅو په اختياري ډول ملتونه رهبری کړي اوديونړۍ وال تمدن داساس ډېره کښېږدي ؛نوپه دنيااواخرت کې به بريالی وګرزي؛مګر ددې پرعکس به له خسران اوزيان سره مخامخ شي چې دېته تشريعي اسلام وايي .

دقانوني اوحقيقي اسلام ترمنځ توپير

قانوني اسلام

که چېر ته يوڅوک په ژبه کلمه ووايي او په مؤمن به شيانو(په الله تعالی ،ملايکو،اسماني کتابونو،پيغمرانو،اخرت اوتقدير) اقراروکړي له دغه شخص سره به دمسلمان تعامل کېږي اخلاقي اوټولنيز حقوق به ورپه برخه وي، ازدواجي تعلق دميراث وېش اوداسې نور تمدني روابط يې پا يښت پيدا کوي دزړه دتصديق په معاملې الله تعالی ښه پوهيږي ؛البته په اخرت کې دنجات دارومدار په اقرار اودزړه په تصديق دی په دنيا کې په قانوني لحاظ دژبې اقرار کافي دی ؛مګرپه حقيقي اسلام کې دژبې اقرار اوتصديق دواړه لازمي ګڼل کېږي په اخرت کې دانسان دنجات دارومدار په اقرار اوتصديق دواړو دی که اقرار وي اوتصديق نه وي دغه دنفاق ايمان دی په اخرت کې پرې هيڅ فايده نه مرتب کېږي .په دنيا کې پرې خلکو ته دوکه ورکولی شي؛ مګردالله تعالی په وړاندې دغسې ايمان هيڅ ارزښت نه لري.

داسلام اصلي معيا ر

اسلامي معيار اوتله قران عظيم الشان مونږ ته راښو دلې ده هلته چې فرمايي ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾ الأنعام ژباړه: ووايه ، زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ ، زما د عبادت ټول مراسم ، زما ژوند او زما مرگ هر څه د الله رب العلمين له پاره دي چې د هغه هېڅوک شريک نشته ، د هماغه امر ماته شويدی او تر ټولولومړی داطاعت سر ټيټوونکی زه يم ددغه ايات کريمه په تشريح کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي(من أحب لله وابغض لله واعطی لله ومنع لله فقد استکمل الايمان)يعني دچاچې دوستي اومحبت دښمني اوعداوت ورکړه اومنعه يوازې اويوازې دالله تعالی لپاره وي؛نوپه يقيني توگه بشپړ اوکامل مؤ من وگر زيد .[۱]

دا يمان او اسلام فرق

کامل ايمان او اسلام يوشی دی څيني پوهان وايي اسلام عام او ايمان خاص دی اسلام په ظا هري اعمالو اوايمان زړه پورې مربوط دی ايمان په شپږو مؤمن به شيانو (په الله تعالی ،ملايکو، اسماني کتابونو،پيغمبرانو په تقديراواخرت) باورد رلودل اواقرارکول دي اواسلام ظاهري اعمال دي اوارکان يې (دشهادت کلمه ،لمونځ روژه زکات اوحج)دي

مگر له شرعي حيثيته ايمان اواسلام سره تړلي دي اسلام له ايمان نه پرته نه شي رامينځته کېدی اونه کامل ايمان له اسلامه پرته شتون پيداکولی شي ،داسلام معنی دالله تعالی طاعت او فرمان برداري ده الله جلت عظمته ته خپل ځان سپا رل اوله خپلې خپل سری نه لاس په سرکېد ل دالله تعالی با دشاهی اوحکمرانی ته دسر ټيټولو معنی اسلام دی.

ددې پرعکس چې يوڅوک قران عظيم الشان اونبوی سنت خپل لارښود.نه بولي دپلار نيکه غلطورسمونواودودونو پسې خي او يادنړی وال کفري بهيرسره ځان برابروي اود بشر- په لاس په جوړوشوتگلاروقانع وي دغه شخص مسلمان نه ؛ بلکې دروغژن اودمسلمانی دعوه يې با طله او مردوده ده

سړی پردې نه مسلما نېږ ي چې دده نسبت مسلمان موراو پلارته شوی او نه په ميراثي توگه اسلام چا ته په برخه کېږ ي داسلام مطلب دادی چې محمد صلی الله عليه وسلم کومې لارښووني له ځان سره را وړې هغه دې ومنل شي او دهغی مطا بق دې په عمل لاس پو رې کړا ی شي

دايمان قوت اوکمزورتيا

دقران عظيم الشان اياتو نه او نبوي مبا رک احا ديث په دې دليل دي چې ايمان قوت اوضعف مني دايمان اساسات دټولو خلکو مشترک دي کموالی په کې نه شی رامينځته کېدی؛ البته دايمان په نوعيت کې کموالی او زيات والی راخي دمثال په توگه دعقل په اعتبارخلک يو شی دي؛ مگر نوعيت يې فرق کوي.
امام بخاری رحمة الله عليه وايي: چې ما دحد يثو له زرو تنو استاذانو سره ملا قات کړی ټولوويلي چې ايمان مضبوط کېږ ي په طا عت سره اوکمزوری کېږي په معصيت سره همدارنگه دعالم او جاهل ايمان يوشی نه گڼل کېږي حضرت ابو درداء رضی الله عنه فرمايي ديو شخص دپوهې څخه دادی چې دخپل

[۱]- درحماني ژباړه خطبات ص ۷۲

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان حال واخلي چې ایا ایمان بې کمزوری شــوی اوکه قوي شــوی حضرت عمر رضی الله عنه به خپلوملګروته ویل راشئ چې ایمان قوي اومضبوط کړو؛نودالله عزوجل په ذکراویادولو به یې لاس پورې کا وه دایمان په قوت او ضعف دقران اوسنت دومره ګڼ دلایل دي مو ږ دلته همد غه بشپړګڼو .

دایمان دقوت اسباب

حقیقت دادی چې دهریوه هدف اومقصد لپاره الله تعالی اسباب او لارې پیداکړي دي ایمان دانسان ستر ضرورت دی دایمان دپیاوړتیا او قوت لپاره هم اســباب اووســایل دی چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-علم

- **دالله تعالی د اسماء حسنی پېژندنه:** دالله تعالی دسپېڅلو نومونو په الفاظو اومعناګانو پوهه اوالله تعالی ته پرې دعاء اوزاري دایمان وسیله ده پردې اساس هرڅومره چې دالله تعالی په اسماؤاوصفاتو پوهه زیاته شي په هماغه اندازه په ایمان اویقین کې قوت اوپیاوړتیا رامینځته کېږي.
- **درسول الله پېژندنه:** درسول الله دصورت اوسیرت پېژندنه دهغه په نبوت دقناعت وسیله ده دهغه لوړ عالي اخلاق اوستر صفات پخپله دهغه دنبوت دلیل دی.
- **په قرانکریم کې تدبراوتفکر:** دقران عظیم الشان په الفاظو اومعناګانو کې فکر اوسوچ په احکامو اوقوانینوکې یې ژور فکراوپه حکمتونواومصلحتونو یې پوهه درلودل ایمان ته قوت په برخه کوی.
- **دنبوی احادیثو پوهه :** هرڅومره چې دمؤمن مسلمان دالله په کتاب اوپه نبوی احادیثو علم زیاتوالی مومي په هماغه اندازه یې ایمان دیقین تر پړاوه رسېږي.
- **په کایناتوکې غوراوفکر:** داسمانونو اوځمکې دموجوداتو په نظام کې غوراوفکرایمان ته پیاوړتیا بخښي داځکه چې دمخلوق عظمت دخالق دجلال اوکمال دلیل دی له اتوم نه تر کهکشانونو اوله حجرې نه تر لویوحیواناتو پورې دغه منظم نظام دالله تعالی دعظمت دلیل ګڼل کېږي.
- **دالله تعالی ذکراویاد:** په ژبه ،زړه اوعمل سره دالله تعالی ذکراویاد په ایمان کې ځواک اوقوت رامینځته کوی.
- **داسلام دمحاسنوپېژندنه:** داسلام دین ټول په جمال اوښکلا متصف دی عقاید یې،عبادات یې،اخلاق اومعاملات یې ټول معقول،ګټور اوښایسته دي.
- **دالله تعالی په بندګۍ کې کوښښ :** دالله تعالی په بندګۍ کې زیاروېستل اودالله تعالی له مخلوق سره ښېګڼه ایمان پیاوړی کوی .
- **دالله تعالی لورته بلنه:** دالله لورته دعوت په حق امر اوددین په لاره کې په ستونزو صبر ایمان ته قوت په برخه کوي.
- **دکفر او شرک څخه ډډه کول:** دکفر ،شرک اوالحادي تګلارو څخه لېرې والی اود هغوی له پیروانو څخه کرکه اونفرت ایمان ته پیاوړتیابخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **دفرایضو او نوافلو پرځای راوړل** :دفرضي اونفلي بدني او مالي عباداتو پرځای کول دالله تعالی درضاء اوخوشالی لامل گرزي.
- **الله تعالی سره مناجات اودقران کریم تلاوت**:په گوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اوفریاددزړه په مینه دالهي سپېڅلي کلام قران عظیم الشان تلاوت استغفاراوتوبه هم دایمان دپیاوړتیا داسبابوڅخه دی په علم کې زیاتوالی ،دالله تعالی دنومونو پېژندنه او په معنا یې پوهه ، دالله تعالی په ایاتونوکې تدبر، درسول الله مبارک سیرت لوستل ، په کایناتواوانساني نفس کې تدبراوفکر، دالله تعالی ډېرذکراودعاءدجهادلپاره دبدني ځواک تیارول ،دالله تعالی پروړاندې خشوع اوعاجزی اوددین دمحاسنوپېژندل یقین ته پیاوړتیا بخښي

۲- عمل

نېک عمل اوطاعت هم دانسان یقین مضبوطوي داځکه چې عمل دایمان عملي تطبیق دی دالله تعالی په بندگی کې زیاراوله مخلوق سره ښېگڼه،دعوت الی الله له کفراوشرک څخه ډډه،دفرایضواونوافلوپرځای کول،الله تعالی سره مناجات،دقران کریم تلاوت اوپه گوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اودالله تعالی دین ته بلنه.

۳- ذکر

دالله تعالی ذکراودقران عظیم الشان تلاوت دالله تعالی په مخلوقاتوکې غوراو فکراو دالله تعالی په عظمت،قدرت اولوړوصفاتوپوهه حاصلول سترذکرگڼل کېږي.

۴- دنېکانوملگرتیا

له نېکانوسره دملگرتیاپه نتیجه کې دانسي_ اوجني شیطانانواغیزکمېږي ؛مگرددې پر خلاف له ماده پالو اوبېدینه خلکوسره په نږدې اړیکو سره ایمان کمزوری کېږي دربنستینوربانی علماؤسره ناسته ولاړه اودهغوی نېک صحبت ته غوږ ایښودل ایمان ته پیاوړتیا بخښي

دایمان ضعف(کمزورتیا)

دایمان دکمزورتیارنځ هغه لویه بلااوافت دی چې زیات مسلمانان پرې اخته دي دزړه سختیا ، له عبادت څخه لذت نه اخیستل دقران کریم دتلاوت څخه نه اغېزمن کېدل په اساني سره په گناهونو لاس پورې کول دایمان دکمزورتیا نښې دي پردې اساس دزړه دسختوالي موضوع ډېره حساسه ده هرمسلمان ته په کاردي چې دخپل زړه حال واخلي اودعلاج لپاره یې ژرترژره اقدام وکړي داځکه چې موږ الله تعالی له سخت ،رنځور، ړانده،منحرف اومهرشوي زړه څخه وېرولي یوموږ به په لنډ ډول دایمان دضعف نښوته اشاره وکړو

دایمان دضعف اوکمزورتیا نښې

ایمان دقوت او کمزورتیا نښې لري موږ به دایمان دکمزورتیا نښوته گوته ونیسو.

- دگناهونو او نارواکارونو سرته رسول :ځینې خلک په ډېرې اسانتیا سره په گناهونو لاس پورې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دګناه په کولو شرم نه احساسوي

چې بيايې دګناهونو کول عادت وګرزي

او دمړو دجنازو څخه هېڅ عبرت نه اخيستل

- دزړه دسخت والي احساس : مرګ ، او دمړو دجنازو څخه هېڅ عبرت نه اخيستل
- دعباداتو په سرته رسولو کې بې پروايي : دلمانځه پرمهال يې ذهني تمرکز نه وي په ذکراو اذکارو لاس پورې کوي مګرله خپل ذکرڅخه غافل وي
- په عباداتو کې سستي او کوتاهي: دعباداتو په اجراء کولو کې سستي هم دايمان دضعف نښه ده په دې توګه چې دلمانځه حرکات رکوع ،سجده اوقيام يې له خشوع سره نه وي
- دقران کريم څخه نه اغېزمن کېدل : دکمزوري ايمان ښتن دتل لپاره دقران کريم داياتونو داورېدولوڅخه دزړه تنګسيا احساسوي قران کريم سره کومه علاقه نه ښئي که په تلاوت يې لاس پورې هم کړي ژريې بندکړي .
- له ذکراودعاءڅخه لذت نه اخيستل:دکمزوري ايمان ښتن له ذکراودعا څخه خوند نه اخلي چې لاسونه اوچت هم کړي ژرترژره يې ټيټوي همدغه دمنافقانو صفت دی .

دالهي حدودو او محرماتو دماتېدلو پروخت بې پروايي :دمنکراتو او فواحشو دڅرګندېدلو پرمهال ايماني غيرت پـه جوش نه راتلل دايمان دکمزورتيا نښـــه ده دېرخلک دشـــخصي ـــ انتقام په خاطرهررنګه غبرګون څرګندوي ؛مګردډين په هکله بې تفاوته وي

- دشهرت او منصب سره مينه او له خلکو څخه دعزت غوښتنه :دغسې خلک تل دمنصب ، چوکۍ او شهرت وږي وي دتل لپاره له خلکو څخه داحترام غوښتونکي وي
- بخل او دمال سره بې کچه مينه : مؤمن مسلمان مال ته په جيب کې ځای ورکوي نه په زړه کې :مګر دغسې وګړي له مال سره قلبي مينه لري دحلال او حرام پروانه ساتي
- دوينا او عمل نابرابري :دوينا او عمل ترمنځ ټکرهم دايمان دکمزورتيانښه ده په خوله يوڅه وايي او عمل بې بل ډول وي دغسې خلک اسلام ته سترزيان اړوي همدغه خلکو اسلام ته ستره صدمه رسولې ده
- دمسلمانانو په شکست خوشالي :څوک چې دمسلمان په غم دخوشالۍ احساس کوي دکمزوري ايمان ښتن دی .
- اسلامي امت دقضاياؤ په هکله بې پروايي:داسلام ددښمنانو له خوادمسلمانانو په وژلو ،ترور،چور او چپاول او دهغوی دناموس په بې عزتی بې احساسه او سېدل دايمان دکمزورتيا ستره نښه ده .
- ددينې فعاليتونو پروړاندې بې پروايي :داسلام دغلبې ،خپروني او ښوونې په اړه بې پروايي دايمان کمزورتيا ګڼل کېږي
- دنياپورې زړه تړل - ټول غم او فکر يې يوازې دنياو ددنيادشتمنيو راټولول وي له دنيا سره بې کچه مينه دايمان دکمزورتيا نښه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دايمان دضعف اوكمزورتيا اسباب

دايمان دكمزورتيا عوامل په لاندې ډول ذكركېږي

۱-دايماني فضــاء ښخه لېرې والى :دايماني چاپېريال او ايماني ملګرواوورونوڅخه لېرې والى دايمان دكمزورتيا لامل ګرزي دمثال په توګه يوتن په لېرې سفرڅې له ايماني محيط اووروڼوڅخه فاصله نيسي كه چېرې دغه وضعيت دوام وكړي په زړه كې يې وحشت ،غربت اوتياره ځاى نيسي اوزړه يې سخت كېږي

۲-له صالح مربي څخه لېرې والى :يوځوک چې ديوڼېک او پرهېزګاره عالم څخه علم او پوهه ترلاسه كوي اوله هغه سره يې ټينګ ايماني پيوندوي ديوڅه وخت په فاصـلې نيولو سره دده په زړه كې بدلون رامينځته كېږي دپيغمبر صلى الله عله وسلم درحلت نه وروسته اصحابو كرامو همدغه كمې احساس كړى ؤ اوس مهال مسلمانان صالح مربي او پالونكي ته ترټولو زياته اړتيالري .

۳-ددينې او شرعي علومو دزده كړې څخه مخ اړول :دايمان دضــعف داســبابو څخه دقران كريم او نبوي سـنتو اوداسـلامي امت ديوهانواوعلمي شخصيتونودعلمي ليكنو دلوستلوڅخه لېرې والى دى دنبوي احاديثولوستل درسول الله مبارک دصحبت او ملاقات يادراتازه كوي

۴-په ګناهونو ډک چاپيريال كې استوګنه : په يوداسې ګنده او چټل محيط كې استوګنه چې حياءاوپټ په كې ليلام وي دغسې چټله ټولنه ايمان له مينځه وړي .

۵-دنيوي شيانو پورې دزړه تړاؤ :دنيا اودنيوي پېسوشيانو سره مينه دايمان دكمزورتيا لامل ګرزي

۶-اوږدې هيلې درلودل :دايمان دضعف داسبابو څخه اوږدې هيلې درلودل دي

دايمان دضعف دعلاج لارې چارې

ټول اسلامي امت پردې خبره متفق دى چې ايمان قوي كېږي په طاعت سره اوكمزورى كېږي په معصيت او ګناه سره دغه دســترګوليدلې حالت دى چې يوشـــخص بازارته ځي هلته يې بربنډې او لوڅې ښـــځې ترسترګوكېږي كه چېرې همدغه وضعيت دوام وموميږي په زړه كې يې بدلون رامينځته كېږي مګرقبرستان ته په تللواو هلته دمرګ يادول زړه نرموي دانســـان زړه دطاعت او معصـــيت په نتيجه كې دښـــه اوبد په لورې دبدلون وړتيا لري موږ به په دغه برخه كې په لنډ ډول دايمان دضعف دعلاج په لاروچارو بحث وكړو.

- دقران عظيم الشان په معناكې فكراوسوچ
- دذكر په حلقاتو كې ګډون
- دنېكوچارويه كولودوام
- دشرعي اودينې علومو حصول
- دبدو اعمالو دنتايجو څخه وېره
- دمرګ ډېريادول
- دتوپان اوزلزلې پرمهال وېره
- دهيلولنډول

...com: The Digital Library

- دنياته ارزښت نه ورکول
- دالهي شعايرو درناوی

دهندديمې وچې امام شـاه ولي الله رحمةالله عليه ددیني شعايرو اسـاسـات : الله ،رسـول الله،كتاب الله اوبيت الله ښودلي دي؛نوپردې اساس داسلام ټول دين عقايد ، عبادات او معاملات ، اخلاق ، حق پالونکي علماء اوپوهان داالله دسپېڅلي پيغمبر ریښتيني وارثان او ټول جوماتونه او مسـاجد دبيت الله شاخونه او په شعايرالله کې شمېرل کېږي

دايمان غوښتني

ايمان تشه فلسفه نه ده چې له عملي ژوند سره يې اړيكه نه وي ايمان ځيني غوښتني لري چې مونږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

- په الهي نظام ټينګ باور:مومن مسلمان بايد په هغولاربښوونو باندې کلک باور ولري چې الله جل جلاله په خپل سـپېڅلي کتاب قران عظيم الشـان او يا پيغمبر صـلی الله عليه وسـلم په مبارکو نبوي حديثونوکې دوی تـه خبر ورکړی دی او ټول هغـه څه بايد باطل وګڼي چې له دغو دواړو سرچينو سره په ټکر کې وي.
- الله او رسول ته تسليمي:مومن مسلمان بايد له خپل هوی او هوس څخه لاس په سر شي په بشپړه توګـه بايد دزړه په مينه اورغبت سره خپل ځان دالله جل جلاله اورســول الله (ص) لاربښـــوونو اواوامروته وسپاري.
- دفرايضو سرته رسول:دفرايضو اداء کول دايمان غوښتنه ده څوک چې فرايض نه اداء کوي اودايمان دعوی ولري په باوري ډول دروغژن ګڼل کېږي.
- دواجباتوسرته رسول اوله ناروا ووڅخه ځان ساتل :مومن مسلمان بايد الهی اوامر پرځای کړي اوله نواهيو څخه ځان وسـاتي هغه څوک چې واجبات نه ترسره کوی اوله نارواءو څخه ځان نه سـاتي مثال يې هغه چاته ورته دی چې يوڅوک دحاکم په توګه مني ؛مګر له اوامرو اوفرمانونو څخه يې سرغړوي.
- توبه اواستغفار:له مومن مسلمان سره شيطان مل دی هغه تل هڅه کوي ترڅو انسان بې لارې کړي په دغه صورت کې به مومن مسلمان الله تعالی ته رجوع کوي او توبه به وباسي.
- په نېکيو امر اوله بديو منعه:په ښو چارو امر او دبدو چارو مخنيوی دمومن مسلمان ستره ځانګړنه ده دښو چارو خپرول اودټولو مفاسدو مخنيوی دمومن مسلمان لويه ذمه واري ده.
- داالله دين ته بلنه اوجهاد:ددين لورته بلنه اوددين دغلبې اوسر لوړی لپاره هلې ځلې کول دايمان غوښـتـنـه ده هره نظريـه اومفکوره خپرول قايمول اوحاکمول غواړي اسـلام هم دخپرولو اوحاکم ګرزولو غوښتونکی دی.
- دمومنانوسره ولاءاودکافرانوڅخه براء (له مومنانوسره دوستي اوله کفاروڅخه کرکه) دايمان غوښتنه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمؤمن مسؤليتونه

مؤمن مسلمان ځانګړي وجايب اومسؤليتونه لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-دالله تعالی معرفت: مؤمن مسلمان مسؤليت لري چې په علمي اواګاهانه ډول الله تعالی وپېژني کور کورانه ايمان داعتبار وړ نه ګڼل کېږي

۲- دالله دپيغمبر پېژندنه:دمؤمن دويم مسؤليت دپيغمبر معرفت او دده د رسالت دصدق او رېښتينولی پېژندل دي.

۳-دخپل ژوند دحکمت اومصلحت پېژندل:مؤمن مسلمان بايد په نړۍ کې دخپل ژوندهدف او مصلحت وپېژني چې دخه لپاره دنيا ته راغلی؟او کوم لوري ته به درومي؟

۴- دالله تعالی ددين اونظام پېژندل:مؤمن مسلمان بايد دالله تعالی دين وپېژني چې دژوند په بېلا بېلو برخو کې کومې لارښووني ورته لري.

۵- دخپل مصير اومنزل پېژندل:مؤمن مسلمان داخرت لپاره تیاری کوي دبلې دنيالپاره کار کوي په نړۍ کې خپل ځان مسافر بولي او مسؤلانه ژوند تر سره کوي اوپه دې يې باوروي چې په قيامت کې به ورسره د ذرې ذرې حساب کېږي.

دالله تعالی دوجوداثبات دلايل

دالله تعالی وجوديوثابت حقيقت دی دسليم ذهن خښتنان يې په ثابتولوکې دلايلوته هم اړتيانه پيداکوي انسان که خپل ځان اوچاپيريال ته وګوري ديوسترځواک احساس به يې ترسترګوشي څکه دلته نظم،حرکت ،بدلون اوسکون وينو دغه ټول دواحداولاشريک ذات پروجوددلالت کوي په قران عظيم الشان او نبوي احاديثو کې دالله تعالی دوجود په هکله ګڼ دلايل راغلي دي ،په دې توګه کولی شو ووايو چې دکايناتو هر شی دالله تعالی پر وجود دلالت کوي او ټول يې دقدرت اثار دي. دلته ټول شيان مخلوق او خالق يې الله تعالی دی. شاعر څومره ښه ويلي دي:

وفی کل شئ له اية + تدل علی انه واحد

يعني په هر شي کې دقدرت اثار او نښې څرګندې دي ، دکايناتو هره ذره پردې دلالت کوي چې هغه جل جلاله په ذات او صفاتو کې تنها اولاشريک دی.

انسان ته الله تعالی دوه ډوله ځواکونه ورکړي دي ،يو سترګې او بل عقل ؛مګر دواړه درنيا څخه پرته ليدل نه شي کولی .په همدې توګه چې له يو شخص سره حق ته درسېدو لپاره اراده او تصميم نه وي هېڅکله به حق ته ونه رسېږي؛لکه يو شخص بازار ته ځي ؛مګر دهېڅ شي دپېرودلواراده ورسره نه وي. له پيسوسره بوځای کورته خالي لاس راستنېږي .موږ دغه درې واړه حقايق په لاندې فارمولونو کې وړاندې کوو:

فارمول: (سترګه + نور=دمادي نړۍ ليدل) فارمول: (عقل + وحی =سمه پوهه اواحساس)

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ton.com: The Digital Library

دانسان تر ټولو خطرناک رنځ دغفلت دی دالله تعالی دمعرفت په اړه ډېردلایل دي او هغه عبارت دي له[1]

فارمول: (الهي هدایت (وحی) + دانسان اراده =ایمان او حق ته رسېدل) دانسان تر ټولو خطرناک رنځ

دغفلت دی دالله تعالی دمعرفت په اړه ډېردلایل دي او هغه عبارت دي له

۱-قراني حسی دلایل: قران عظیم الشان دانسان فکرد کایناتوارتې نړی ته په کتلودغوراوفکر لورته رااړوي هلته چې فرمايي ﴿ قُلِ ٱنظُرُواْ مَاذَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَا تُغۡنِي ٱلۡأٓيَٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوۡمٖ لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿١٠١﴾ ﴾ یونس: ژباړه:دوی ته ووایه "په اسمانونواوځمکه کې څه دي ،هغه په غړیدلو سترګو وګورئ" اوکوم خلك چې له سره ایمان راوړل نه غواړي دهغوله پاره نښاني اواخطارونه مدافع ګټوري کیدای نه شي.

که چېري په بشپړ غور او دقت سره یوشخص کایناتو ته وګوري نو ده ته به دالله تعالی دتدبیر ،تقدیر،نظام او حکمت نښې له ورایه ځرګندې شي ،بې له ستنو لوړ اسمان په خپل مدارکې په زرګونه تېریولونه ستوري او دهرستوري سرعت، ځمکه ،وچه ،لمده ،غرونه ،هواره ،خوړونه،ویالې ،سیندونه،دځمکې چارچاپېره دهوا غلاف،وریځې او پورته طبقات دځمکې له پاسه دنباتاتو ګڼ انواع ،جوړښت او دندې یې ،دسمندرونو او سیندونو په تل کې په زرګونه ډوله بحري حیوانات په زرګونه ډوله الوتونکي دوچې حیوانات اودبېلابېلو رنګونو انسانان دغه ټول دالله تعالی دقدرت نښې دي .که چېرې انسان په دغو خورو ورو الهي نښانو کې فکر او تـدبر وکړي، دالله جل جلاله له عظمت څخه به یې بدن ولړزیږي دشپې او ورځې دقیق او منظم بدلون، داوبو منظم تبخیر او دوباره راکوزېدل دغه ټول دعلیم او خبیر ذات دقدرت نښې دي[2]

۲-قراني عقلي دلایل داچې قران عظیم الشان دبشریت دلارښوونې لپاره استول شوی او مخاطب یې عاقل انسانان دي، قراني دلایل دانسان له عقل سره برابر دي زیات ایاتونه انساني عقل په کایناتوکې فکر ته هڅوي اودانسان په بدن کې دتفکرلورته بلنه ورکوي په دې هکله په قرانکریم کې ګڼ ایاتونه دي.[3]

۳-الزامي عقلي دلیل :ماده پال وګړي وايي، چې دغه کاینات له نشت څخه پخپله پیدا شوي دي دوی دخاورینې کرې پرمخ دټولو موجوداتوله خالق څخه انکارکوي دغه نظریه باطله ده ؛ځکه چې عدم (نشتوالی) نه شي کولی چې یوموجود رامنځته کړي په فلسفه کې دغه یو منل شـوی حقیقت دی ،چې علت پر معلول او صانع پر مصنوع مخکې والی لري عدم (نشتوالی) کاینات نه شي رامنځته کولی. همدغه مطلب ته قران عظیم الشان داسې اشاره کړې ده.﴿ أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾طور ژباړه:ایادوی له کوم خالق نه پرته پخپله پیداشویدي؟یا پخپله دخپل ځان هستوونکي دي؟

پردې اساس ثابته شوه چې اصل دیوذات وجوددی ،چې هغه دالله تعالی سپېڅلی ذات دی چې په هغه باندې فنا نه راځي .قران عظیم الشان دغه مطلب داسې بیانوي.﴿ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحۡ

---

[1] رحماني محمد... (۱۳۹۳هـ ش) قران پوهنه ،ص ۴۴ اصلاح افکارجلال اباد افغانستان
[2] زرنداني عبدالمجید.(۱۳۹۴هـ ش)اسلامي عقیده دویمه برخه درحماني محمد شریف ژباړه ص۹حامد رسالت خپرندویه ټولنه الفاروق مطبعه کابل افغانستان
[3] قرضاوي یوسف (۱۳۷۱هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ،ص ۲۰ لجنة الدعوة الاسلامية

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتیب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِحَمْدِهِۦۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الفرقان. ای محمده! پرهغه ذات توکل وکړه چې ژوندی دی اوهیڅکله مړکیدونکی ندی دهغه له ستاینې سره دهغه پاکي بیان کړه دخپلو بندګانو له ګناهونو څخه یوازې د همغه باخبرتوب کافي دی.[1]

۴-دسبب دلیل: که تاسې ته څوک ووایې چې په دې ښار کې دوکان دی، دوکاندار نه لري، پخپله ورته سودا راځي او پخپله خرڅیږي او یا یوه کارخانه ده، چې نه یې څښتن شته او نه انجینراونه مستري ټوله کارخانه په خپله تیاره شوې ده او په خپله چلیږي. ایا دداسې شخص په لیونتوب کې به څوک شک وکړي؟لکه څرنګه چې یوتعمیرپرته له معماراولیک پرته له لیکوال اومصنوع پرته له صانع څخه نه شي رامنځته کیدی؛نوپرهمدې اساس دغه ځمکه، لمر، سپوږمی، ستوري، عناصراواجسام له خالق اوایجادوونکي نه پرته څنګه رامنځته شول؟

۵-د فطرت دلیل: رب ورکړې استعدادته فطرت وایې. دبشري پوهې زیاته برخه فطري ده؛دمثال په توګه نوی زیږیدلی ماشوم د دمورسینه اخلي اومورداولادپروړاندې دمینې اومحبت عاطفه لري، لوږه اوتنده، درداوغم، خوشالي اوخپګان، یخني اوګرمي، جنسي غریزه، مینه اومحبت، بغض اوکینه، مال سره محبت، له ازادی او ژوندسره مینه اودانسان په بدن کې دروح شته والی ټول فطري شیان دي چې زده کړې ته اړتیا نه پیداکوي. همدارنګه دکایناتودخالق اوپیداکونکي دوجوداحساس هم دبشرپه فطرت کې ځای لري. په دغه احساس اوشعورکې دکوچني ماشوم نه واخله بیاتربانډ چې اومتمدن، عالم اوفیلسوف اونابغه پورې ټول سره مساوي دي[2]

قران عظیم الشان فرمایي ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ﴿٣٠﴾ الروم: ژباړه: نوای پیغمبره (خپلو پیرواتو سره دې په یولوری کیدوسره خپل مخ د دغه دین خواته برقراروساته، پرهغه فطرت محکم شه چې پرهغه باندې الله تعالی انسانان پیدا کړي دي.

دغه سپیڅلی فطرت کله ناکله دموراوپلاراوچاپیریال دناوړه اغېزوله امله خراب شي پیغمبرصلی الله علیه وسلم همدغه مطلب داسې بیانوي؛ له ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي هریوماشوم په اسلامي فطرت زیږون مومي؛ نوموراوپلاریې یایهودي ګرځوي اویانصراني

۶-دعنایت دلیل: عنایت یعنې څه؟هرکله چې سیلاب له غره څخه راکوز شي، هرڅه په مخه کوي، کورونه او کښتونه ویجاړوي اوس ګورو چې دسیلاب پرمخ کې بند اوبرښناکوټ جوړشوی شاوخوایې ونې کرل شوي او کانالونه ورڅخه ایستل شوي اوله دغواوبوڅخه اغېزمنه ګټه اخیستل شوې. په دغه صورت کې موږ ګورو چې له دقیقې انجینرۍ، پلان او ترتیب څخه استفاده شوې ده. که موږ سپوږمۍ، ستوري اودکایناتودهرې ذرې دقیق نظام، دبارانونومنظم اورښت، دځمکې اجزاء، داوبو جوړښت، بحري

---

[1] همدغه ماخذ ص ۴۰

[2] محمد بن ناصر بن عبدالرحمن (۱۹۹۶م) اسالیب الدعوة الاسلامیة المعاصرة ص ۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيوانات ،الوتونکي اود هريوه جلا ساختمان که په غورسره وګورو ،موږ به اروموپه يوذات باوراويقين ته رسوي.

۷-دتسخيراوتدبيردليل :موږ چې دغه نړۍ په خپلوسترګووينو دظوابطواوقواعدو ترسيوري لاندې ده دلته يومدبرخواک دواک اثاراونښې په خپلوسترګوګورودکايناتوهره ذره ديوقانون اوظابطې پر بنسټ تنظيم شوې ده .دلته هېڅ شی بېهوده اوعبث په سترګو نه ښکا ري ؛ بلکې هر شی ديوهدف په لوري په خوځښت کې دی[1]

۸-دښکلااوجمال دليل :که چېرې يوشی پيداشي خودهغه په وجودکې دغړيونظم ،ګډوډوي اودښکلا شار ،ونه لېدل شي موږحکم کووچې ددغه شي خلقت نيمګړی دی ؛ دمثال په ډول څمکه په نظرکې ونيسئ، چې الله جل جلاله داسې پيداکړې ده چې دانسان دسکونت اواستقرارصلاحيت لري غرونه يې دميخونوپه توګه په کې ځای پرځای کړي دي که چېرې دځمکې قشرتوله تيره ياتوله وچه اوياټول سمندروای، دشنه کولواوزراعت صلاحيت به په کې نه وای هرهغه ژوندی موجودچې دځمکې پرمخ ژوندکوي دمناسب اوحکيمانه جوړښت لرونکی دی که چېرې دانسان جسمي جوړښت ته ځيرشو ،په هغه کې داريانتياوړنقشې طرحې ،نظم ،نسق اودغړوتناسب لېدل کيږي دانسان دغړواسکليتي جوړښت ،دهاضمې جهاز ،دوينې ددوران جهاز ،دتنفس جهاز ،تناسلي جهاز ،عصبي دستګاه ،بولي جهاز ،دځکلو ،بويولو ،اورېدلواولېدلوحواس داهريوپه خپل وارسره دالله تعالی دقدرت اثاردي ،چې عقلونه ورته تسليمېږي[2]

۹-دهدايت دليل :داهدايت عام دی اودکايناتوهرشي ترې برخمن دی که ژوندی موجودوي اوکه جامد ،عاقل وي اوکه غيرعاقل ؛ بلکې دغه هدايت هرشي ته شامل دی ټول شيان دظوابطواوالهي سنتومحکوم دي .موسی عليه السلام دمصردکتاتوروا کمن پروړاندې ويلي ؤقران عظيم الشان يې دارنګه حکايت کوي :﴿ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِىٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَىۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ ﴾ طه ،ژباړه : موسی ځواب ورکړزموږ رب هغه ذات دی چې هرشي ته يې دهغه خپل ساختمان ورکړ ،بيايې ورته لاروښودله .

هو! دکايناتوپه قلمروکې هېڅ شی داسې نه شته چې الله تعالی ورته يومسيرنه وي ټاکلی اويوه دنده سرته ونه رسوي له اتوم نه واخله ترلويوکهکشانونوپورې اوله حجرې نه تر لويوحيواناتاوونباتاتوپورې هريومشخصه دنده لري[3]

۱- نښتي ماخذ، مخ ۴۲
۲- هماغه ماخذ، مخ ۶۳
۳- هماغه ماخذ، مخ ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰-دوحی دلالت: دالله تعالی دوجودله دلایلوڅخه یودلیل دپیغمبرانوسیاست دی چې دادم علیه السلام نه ترمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم پورې یې په پر له پسې توګه جریان درلود،هبوادونه ،قومونه اوژبې یې سره جلاوي مګردټولوپیغام یوؤ،چې هغه له توحیداودالله عزوجل له بندګی څخه عبارت دی .[۱]

۱۱-دتاریخ دلیل: دتاریخ په اوږدوکې داسې نه دي شوي، چې په یوښارکې دې معبدنه وي لیدل شوی. دغه دملتونو اجماع دالله تعالی دوجودستردلیل ګڼل کېږي[۲]

۱۲- دنظم دلیل:دالله جل جلاله دوجودداثبات په دلایلو کې چې دهرلیدونکي پام ورته رااوړي؛ نظم دی. دیومشترک کاردرامینځته کولو په خاطردګڼو شیانو همکاری ته نظم وايي.پردې اساس دنظم درامینځته کېدو په خاطر لاندې شیان اړین دي:شمېر،اړیکه ،هدف ،مرسته ،ناظم.دنظم لپاره ناظم ضروري دی ،چې چېرته نظم وي په پوهه دلالت کوي. بې نظمي دجهل نتیجه ده .

ایا نړی نظم نه لري؟ له اتوم نه نیولې ترکهکشانونوپورې او بیا له حجرې نه ترلویوحیواناتو پورې ټول دنظم څخه برخمن دي په کایناتو کې نظم دېردقیق اواریانونکی دی دبشر-اوسنی پرمختګ دعقل نتیجه ده اوعقل دالله تعالی مخلوق دی[۳]

دپروتین او اتوم په جوړښت کې نظم

۱-پروتین:

پروتین دژوندیو حجراتو اساسي مرکب او له پنځوعناصرو څخه یې جوړښت موندلی؛ لکه کاربن ، هایدروجن ،نایتروجن ،اکسیجن ، ګوګړ.له دې سره سره پروتین کیمیاوي توکی دی، چې ژوند په کې شتون نه لري؛مګر دغه دغیبي ذات دتدبیر نتیجه ده چې له مړو موادو څخه یې ژوندی موجود جوړ کړ عقل ورته اریانېږي ،دغه نظم له کومه شواو چارامینځته کړاوڅنګه یې امکان پیداکړ.چې د (۱۱۸)عناصرودجملې څخه پنځه انتخاب او پروتین ورڅخه جوړکړی شو؟ ځواب دادی چې الله جل جلاله.

۲-اتوم: اتوم چې دمادې لومړی یونټ اوپه دېروپرمختللو میکروسکوبونو هم نه لیدل کېږي .اتوم دېر مرموزاو نااشنا جوړښت لري پروتون مثبت،نیوترون خنثی اوالکترون دمنفي چارج درلودونکی دی. پروتون او نیوترون په هسته کې موقعیت لري اوالیکترون دمنفي چارج درلودونکی دی په الیکتروني خوځښت کې تر ټولو سست دهایدروجن دالیکترون دوراني حرکت دی ،چې په یوه ثانیه کې (۳۰۰۰)کیلومتره سرعت لري.

[۱] همدا نه ماخذ. مخ ۱۷۴
[۲] همدا نه ماخذ. مخ ۱۸۰
[۳] معتبي جيم(ب ت) انتشاراتي بافرهنګ اسلامي مخ ۶۸ تهران ايران

Ketabton.com: The Digital Library

۱۳-دحرکت دلیل: ټول اجسام به یا دحرکت په حال کې وي او یا دسکون ساکن اجسام دحرکت لپاره قوې ته اړتیا لري په حرکت کې تر ټولو مهم دحرکت عامل دی. هېڅکله کېدای نه شي چې دموټر حرکت ومنو او له چلونکي څخه يې انکار وکړوڅکه ترڅو چې چلونکی نه وي موټر په خوځښت نه راځي.[۱]

۱-نړۍ او خوځښت: موږ مخکې اشاره وکړه چې ټوله مادي نړۍ په خوځښت اود هدف په لوري روانه ده. دکهکشانونو، ستورو، سیارو، لمر، سپوږمۍ، ځمکې او داتوم په مدار دالکترون حرکت درواخله قران عظیم الشان دغه مطلب ته د اشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿وَسَخَّرَ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ‌ۖ كُلٞ يَجۡرِي لِأَجَلٖ مُّسَمًّى﴾ ژباړه: اوهغه لمر اوسپوږمۍ د يو قانون تابع ګرځولي دي ددې ټول نظام هرشی تر يو ټاکلي وخت پورې چلیږي

۲-دحرکت عامل اوسبب :په کایناتو کې حرکت او خوځښت يو منل شوی حقیقت دی ،چې ماتریالستان (ماده پالونکي) هم پرې قانع دي؛ لېکن دلته دحرکت عامل دڅېړنې وړدی، په دې هکله دوه نظریات دي:

بېروني (الهي تصور) موږ پردې باور اویقین لرو چې دحرکت عامل اوسبب دمادې له داخل څخه نه دی بلکې دغه له بېرون څخه دیو سپېڅلي ذات دتدبیر نتیجه ده.

داخلي (مادي تصور) ماتریالستان وايي چې دغه دمادې داخلي تضاد دی ،چې مادې ته يې خوځښت ورکړی دحرکت سرچینه پخپله دمادې له مینځ څخه ده[۲]

دماتریالېزم له نظره دمادې دحرکت سبب داخلي ګڼل يوه تشه فرضیه اوپوچه غیر علمي نظریه ده. موږ په فزیک کې دغه قانون لرو چې ساکن اجسام د بېروني قوې څخه پرته په حرکت نه راځي. همدغه حرکت څنګه په يو خاص وخت کې رامینځته شو؟ اوهم دغه سپېڅلی نظم له کومه ځايه شو؟ ایا کېدای شي له انفجاره نظم رامینځته شي؟ ارومروځواب منفي دی.

دستورو پوهان وايي چې ځینې سیارې اوستوري په يوه ثانیه کې لس کیلومتره ځینې درې سوه اوځینې څلورسوه اوځینې درې زره کیلومتره واټن وهي داټول موږ ته ديو مقتدرحکیم اوعلیم ذات ادرس راپه ګوته کوي[۳]

۱۵-دنسبت دلیل: دنړۍ ټول شیان لاندې څو ځانګړني لري ۱ــ محدودیت ۲ــ خوځښت ۳ــ ترون ۴ــ حاجت د نسبیت موږ به هريو په تفصیلي توګه وڅېړو[۴]

[illegible] ص ۸۳
[illegible] ماده السبب [illegible] ص ۹۳ تهران ایران
[illegible] (۱۹۹۶م) اسالیب [illegible] الاسلامیة المعاصرة ص ۶۳
[illegible] بافرهنګ اسلامی ص ۸۲ تهران ایران

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-محدوديت: هېڅ يوموجود غيرمحدود او بې نهايته نه دی؛ داځکه که چېرې موږ يو مادي موجود په نظر کې ونيسو

- دغه موجود حادث دی(موجود نه ؤ وروسته رامينځته شوی) اوبې نهايت نه دی (چې پيل او پای ونه لري)
- ماده حد او اندازه لري؛ يعني کميت او کيفيت لري وخت او ځای په برکې نيسي.

ب-خوځښت او بدلون: دنړۍ ټول شيان دبدلون او حرکت په حال کې دي ترديې چې جامد شيان هم الکتروني حرکت لري پردې اساس نړۍ ټوله په حرکت کې ده ،هېڅ يو شی په يو حال ثابت نه دی.

ج-يو تر بله تړون : ټول شيان يو بل پورې مربوط دي ،په دې توګه که هغه بل شی نه وي دغه شی به هم خپل شتون له لاسه ورکړي؛ دمثال په توګه انساني ژوند هوا پورې تړل شوی ،که چېرته هوا نه وي نو ژوند به هم نه وي ؛همدارنګه دځمکې وجود لمر اوسپوږمۍ پورې مربوط دی که سپوږمۍ او لمر نه وي ځمکه به په يو منجمد تور جسم تبديله شي او ژوند به په کې تل ترتله پای ته ورسېږي. همدارنګه که په اوبو کې اکسيجن او يا هايدروجن ونه اوسي؛ نو اوبه به شتون له لاسه ورکړي او داسې نور.

د-يو بل ته اړتيا: داچې موجودات يوبل ته اړدي . په کايناتو کې به هېڅ شی له الله تعالی نه پرته بې نيازه پيدانه کړې هر شی بل ته محتاج دی.

هه-نسبيت: په کايناتو کې هر شی نسبي توصيف کېږي که موږ ديوې کوټې دچت دلوی والي خبره کوو موږ سره نسبي مطرح ده له دې نه به بل چت لوی اوسي داتوم جوړښت کهکشان ته ورته دی ؛خو اتوم دماليکول او ماليکول ديو جسم او جسم دغرونو او غرونه دځمکې او ځمکه د لمريز نظام او لمريز نظام دکهکشان اوکهکشان بيا دنورو کهکشانونو په تناسب کوچنی دی. پردې اساس دکل او جزء ترمينځ لوی والی او کوچنی توب نسبي دی ،چې کل کوم خواص لري جزء يې هم لري [1]

موږ پورته خصوصيات دمحسوسو مادي موجوداتو ذکر کړل ؛مګر دکايناتوځښتن دغه خصوصيات نه لري موږ دغه حقيقت په يو رسم کې وړاندې کوو.

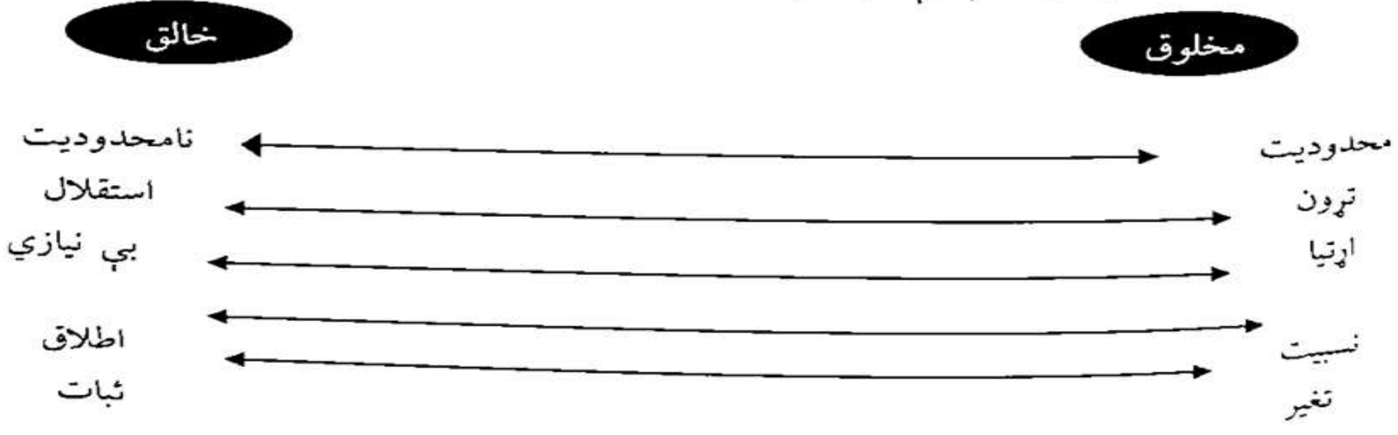

---

[1] معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنک اسلامي ص٨٣ تهران ايران

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکله چې دالله تعالی دمعرفت دلایل ځرګند دي؛نو اوس پوښتنه داده چې خلک ولې ایمان نه راوړي خواب دادی چې دخلکوترمنځ دانسانانو په لاس ځنې جوړې شوې پردې دي چې موږ ورته په لنډ دول کتنه کوو:

۱- دحس دایره:ځینې خلک وایي چې زه په سترګو یوشی وني وینم منلی یې نه شم دغه خلک په عقلي لحاظ له ماشومانو سره ډېر مشابهت لري ؛هغه له محسوساتو پرته په بل څه نه پوهېږي حقیقت دادی چې دانسان دحواسو ساحه ډېره محدوده ده ؛مثلاً فضاء له ډېرو اشکالو ډکه ده؛مګر موږ یې نه ګورو. له ډېرو نه اخوا شی نه وینو، دمادي الکتروني حرکت دځمکې جاذبه ،وضعي او انتقالي حرکت یې .دمقناطیس او برېښنا خواک په سترګو نه وینو، دلمر بېلابېلې وړانګې، حیواني او نباتي حجره، په اوبو کې ګډه مالګه او بوره، دځمکو تل ،لوړ اسمانونه او ډېر شارونه مو لیدلي نه دي ؛مګر شتون لري .دانسان دباصرې (لیدلو)حس له عقاب او دشامې(بویولو)حس یې له مېږي نه هم کمزوری دی ؛همدارنګه بیا فضاء له اوازونو ډکه ده مګر موږ یې نه اورو زموږ دحواسو ادراک زموږ په شاوخواکې دموجوده شیانو څخه هم عاجز او کمزوری دی.

۲- غفلت:غفلت او ناپوهي دانسان فکر فلجوي ،زړونه شنډ او دانسان دمعرفت او ادراک قوت له کاره لوېږي .بټول غم یې دخېټې ډکول او دشهواني غوښتنو پوره کول وي دوی دجهنم خس او خاشاک دي دوی له ځاروي څخه ځکه بتر دي چې هغو ی دعقل له نعمت څخه برخمن دي [1]

۳- دپلرونو ړنده پیروي:دربیم شی چې دهغه په وسیله انسان خپل شخصیت له لاسه ورکوي دپلرونو او نیکونو کورکورانه او ړنده پیروي ده هرکله چې یو انسان په کفري اوالحادي چاپېریال کې را لوی او یا دملحدو خلکو شاګردي وکړي او هغوی ته دخپل ځان واګي وسپاري ددې مصداق بت پاله ،مشرکې ،ناولي او چټلې ټولنې دي چې له هېڅ منطق څخه برخورداره نه دي کله غوا ،کله سپی، کله لمر ،کله سپوږمۍ ،کله کانو او بوټو، ستورو ، اور اودانسان تناسلي اندام ته په لمانځنه بوخت وي [2]

۴- عناد اوکینه:کینه کښ خلک خپل غوږونه بندوي ،چې حق وانه وري اوله حق نه خپلې سترګې پټوي بې له شکه عنادي انسان ته زردلیله قناعت نه شي ورکولی دمکې بت پالو درسول الله صلی الله علیه وسلم په رسالت دعناد له امله انکار کاؤ قران عظیم الشان ارته نړی دالله تعالی د قدرت نښه بولي په خپل ځان او په کایناتو کې په غورکولو سره به انسان دالله تعالی معرفت ته ورسېږي.[3]

۱. [illegible] (۱۹۸۷م) العقائد الاسلامیة ص ۱۹۸ دار الکتاب العربي بیروت لبنان
۲. همدغه ماخذ، ص ۱۰۲
۳. همدغه ماخذ، ص ۱۰۳

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

توحید اودالله تعالی صفات

پیلیزه

توحید داسلامي عقیدې اساس ،داسلام دعمارت مرکزي ستن اوداسماني پیغامونودنزول ستره موخه ده.له توحیدڅخه مقصددادی چې انسان دالله تعالی الوهیت ،ربوبیت،اسماءاوصفات ومني اوپردې باوري وي چې،له ده څخه پرته هېڅوک داطاعت اوعبادت وړنه دی.توحیددانسانانواعتقادته ویل کېږي،په الوهیت سره دالله تعالی یواځې کول اودمحمدصلی الله علیه وسلم په نبوت اورسالت اقراراوتصدیق توحید بلل کېږي،کلیمه طیبه په توحیداورسالت دایمان اعلان ګڼل کېږي.په دې بحث کې دتوحید معنا،دلااله الا الله ارکان دتوحید موخه،اهمیت،شرطونه،ډولونه،اودالله تعالی صفات بیان شوي دي.[۱]

لومړی بحث

توحید

دتوحید معنی:په عربي ژبه کې توحیداختصاص اویواځې ګرځولو ته وایي[۲]

اوپه شرعي اصطلاح کې په ربو بیت،الوهیت،اسماؤاوصفاتوکې دالله تعالی اختصاص ته توحیدویل کېږي.[۳]

د توحیددکلیمې معنی: له الله نه پرته بل دعبادت اوبندګۍ مستحق نشته اومحمد صلی الله علیه وسلم دالله تعالی استازی دی.

دتوحیدارکان

۱-نفي:له ټولو طواغیتو (دکفردټولومشرانو) اودماسوی الله له بندګۍ څخه انکارکول دي؛نوپردې اساس چې یوڅوک دتوحیدپه سپېڅلې کلیمه اقراروکړي؛مګرپه نوروډینونواواسلام ضدافکارواونظریاتو هم باوري اوسي،دایمان اواسلام دعوه یې باطله ده.دمثال په توګه چې یوڅوک یهودیان اونصرانیان او ټولې کفري الحادي ډلې په حقه وګڼي اویا دهغوی په تګلاره خوښ واوسي.دغه شخص کافراوله اسلام څخه وتلی دی .

۲-اثبات :یواځې الله تعالی ته دالوهیت،عبادت اوحاکمیت ثابتول دي.دمکې بت پالوپه الله تعالی باوردرلود؛مګردهغه جل جلاله دعبادت اوحاکمیت څخه یې سرغړولو؛نوپه همدې اساس یې قران عظیم ښان کافران بولي[۴]

۱- ...سابق(۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۲۵دار الکتاب العربي بیروت لبنان

۲- ابن منظور،محمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۵۱۵ مکتبة الرسالة بیروت لبنان

۳- الاشقر،سلیمان (ب ت) العقیدة في الله ص ۱۵۷مکتبة الرسالة بیروت لبنان

۴- جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ۱۹۲بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF

Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحيدموخه: دتوحيد هدف يواځې الله تعالى ته بندګي اوپه همده اعتماد اوبروسه ده،له يوچاسره دوستي اودښمني اوهرعمل دده درضاءلپاره سرته رسول دي، هريونېک عمل چې اساس يې توحيد نه وي ،دالله تعالى په نېزد ارزښت نه لري

دتوحيدحکم: زده کړه يې په هرمسلمان عيني فريضه ده ؛البته په باسواده طبقه په تفصيلي اوپه عوامو خلکوپه اجمالي توګه.[۱]

دتوحيداهميت: دانساناتو اوپېريانودپيدايښت هدف اوپه اسلامی دعوت کې لومړی مقام لري.دنېکو اعمالودقبول ،دګناهونودبخښلواوپه قيامت کې دشفاعت لپاره اساسي شرط دی.په قبرکې ترهرڅه دمخه دتوحيد پوښتنه کېږي

دتوحيدشرطونه

- علم اوپوهه :مومن مسلمان بايدپه علمي اواګاهانه ډول په الله تعالى باوري وي ايمان يې بايد په کورکورانه او جاهلانه توګه ونه اوسي .
- يقين :په دې توګه چې دزړه دتل څخه کلک باورولري اوپه رګ رګ کې يې دغې عقيدې ځای نيولی وي
- قبول اومنل :ځيني خلک علم لري ؛مګردالله تعالى داوامرومنلو ته تيارنه وي توحيدله مؤمن مسلمان څخه بشپړه تسليمي غواړي .
- اخلاص په دې ډول چې ريا،ته په کې ځای نه وي اوپه بشپړاخلاص سره يې دغه عقيده منلې وي
- محبت په داسې توګه چې ايمان ته يې نسبت دميني اومحبت پربنسټ وي[۲]

دتوحيدډولونه

توحيدګي ډولونه لري چې مونږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو:

- دربوبيت توحيد
- دالوهيت توحيد
- داسماؤاوصفاتوتوحيد

دتوحيددغه اصول په دغه ايات کريمه کې يوځای ذکرشوي دي ﴿ رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا ﴿٦٥﴾ د ربوبيت توحيددايات کريمه په دغه برخه

۱ [illegible] اسلامي [illegible] ص ۱۲۵ مکتبة الهادی ډهکی نعلبندی بشاور پاکستان

۲ [illegible] ۱۹۶۱ [illegible] ص ۱۰ دمشق سورية

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا)اوداالوهيت توحيدي په (فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ)اوداسماؤاوصفاتوتوحيدي په (هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا)کې ذکر شوی دی مطلب داچې په اسماؤاوصفاتوکي ساری نه لري[۱]

۱-دربو بيت توحيد

په خالقيت مالکيت اوتدبيرکې دالله تعالي يواځې گرځول اوپردې ټينګ باوردرلودل ،چې دالله جل جلاله نه پرته په دې کايناتوکې نه خالق،نه مالک اونه مدبرشته

الف-دربو بيت په توحيد کې دشرک نښې

عرب قوم،يهودو،مجوسو(اورپالونکو)اونصرانيانو الله تعالى دکايناتودخالق،مالک،مدبر،رازق اوفرياداورېدونکي په توګه منلو؛يواځې دالوهيت په توحيدکې په شريک نيولواخته ؤاوس مهال په اسلامی امت کې دربوبيت په توحيدکې دشرک نښې په لاندې توګه دي:

- ډېرجاهل اوناپوه مسلمانان پردې معتقد دي چې په نړۍ کې ځينې نېک خلک په کايناتو کې تصرف کوي دوی دصالحانو يودفترلري چې له همدې ځخه اوامرصادرېږي اودخلکودکاميابی اوناکامی پرېکړې کوي .
- ډېرى ناپوهان پردې باورلري،چې داولياؤاوصالحانو روحونه ددوی ترمړينې وروسته تصرف کوي،ناروغانوته روغتيابخښي اوخلکوته اولادونه ورکوي.همدغه باطل فکرډېرجاهلان په قبرپالنې اخته کړي دي.
- له پيريانوويره اوورته فريادونه کول اوهغوی ته نذرونه ورانډې کول.
- دالله تعالى دطاعت پرخلاف دځينو خلکواطاعت اوپردې باوردرلودل چې دوی په پټ اوښکاره پوهېږي
- نامسلمانوحاکمانوته بشپړه تسليمي اودزړه په مينه دهغوی دقوانينو منل همدغه دربوبيت په توحيدکې دشرک يوځونښې دي چې سترلامل يې له دين نه لېرې والی اوپه قران کريم اونبوي سنتوجهل اوناپوهي ده[۲]

۲-دالوهيت توحيد

په عبادت،بندګۍاوحاکميت کې دالله تعالى يواځې کول اودالله جل جلاله نه پرته دنورو معبودانوله بندګۍځخه ځان ساتل دالوهيت توحيددی[۳]

۱- قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ج ۱ ص ۱۵ بيروت لبنان
۲- ابن تيميه(۱۹۶۲)رسالة العبودية ص ۱۴۸دمشق سورية
۳- قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ص ۲۱بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتيب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

الف-دالوهیت دتوحیدغوښتنه
دالوهیت دتوحید غوښتنه دالله عبادت اوبنده ګیده،عبادت جامع اوهراړخیزلفظ دی تولوهغواعمالواووینا،وته شاملېږي چې الله تعالی پرې خوشالېږي

ب-دعبادت ډولونه

- قلبي عبادت؛لکه وېره،هیله،مینه،توکل،انابت(رجوع)استقامت،محبت
- دژبې عبادت؛لکه تسبیح،تکبیر،تهلیل،ثناءاوستاینه اودعاء
- داندامونوعبادت؛لکه لمونځ،روژه،زکات،حج،نذر،جهاد،صله رحمي،په نېکی امراودبدوچارو

مخنیوی،دالله جل جلاله اوبندګانو دحقوقوساتنه اودهغه دبشپړقانون حاکمیت.دالوهیت توحیددالله تعالی حق دی،داځکه چې الله تعالی خالق،رازق،مالک اوحاکم دی؛البته عبادت دري ترکیبي اجزاء لري محبت،اطاعت،تعظیم.دزیاتروتش په نامه مسلمانانوالله تعالی سره پېژندګلوی نشته؛نوزیات خلک په بغاوت اوسرکشۍ اخته دي یواځې لاس په نامه ږدي اودعبادت شکل اوصورت جوړوي؛مثال یې هغه نوکر ته ورته دی چې خپل بادارته تشه سلامي کوي؛مګرامرمنلو ته تیارنه وي[1]

ج-دالوهیت په توحید کې دشرک اټا راو نښې
په اسلامي امت کې اوس مهال دالوهیت په توحیدکې دشرک اثاراونښې په لاندې توګه دي:

- دالله تعالی داسماؤاوصفاتو څخه انکارکول اوپه تعطیل اوتشبیه باوردرلودل.
- دبل چا په ربوبیت اوالوهیت باور،داسماني کتاب اوپیغمبرتوهین.
- په بل قانون پرېکړه اوپه بل نظام خوښي او اسلامي قانون ته دفرسوده خطاب کول.
- دغیرالله څخه وېره اودالله تعالی دطاعت پرخلاف یې اوامرو ته غاړه ایښودل.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته هیلې اوامیدونه درلودل،بل چاته عاجزي کول.
- غیرالله ته رکوع اوسجده دقبرونو پروړاندې قرباني،دزیارت په نوم نذر.

دغه چارې په څرګندډول په قبرپرستوقومونوکې په خپلوسترګووینوچې خپل مذهبي مشران دمعبودپه حیث منې دخیراوشرواکمن یې ګڼې اوپه پښوکې یې پرېوځي[2]

داسماؤاوصفاتوتوحید

۱-لنډمفهوم یې:په دې خبره ټینګ باوردرلودل چې الله تعالی دکمال دټولوصفاتو څښتن اودټولوعیبونوڅخه پاک دی هغه صفتونه چې الله تعالی خپل ځان ته ثابت ګرځولي اوپه قران کریم اونبوي سنتوکې ذکرشوي،دالفاظواومعنی ګانوله تحریف،تعطیل،نفی اودکیفیت د تحدیداودمخلوقاتوله صفاتوسره له تشبیه نه پرته یې منل دي[3]

---

[1] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص۸ بیروت لبنان
[2] -الجزایري ابوبکر،العقاید الاسلامي ص ۲۰
[3] - سید سابق(۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۵۰ دار الکتاب العربي بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-شرطونه يې :دمخلوق دصفاتوله مشابهت نه پرته دالهي صفاتو منل ،دالله تعالى دذات په څېرهېڅ ذات اونه يې دنوم په شان هېڅ نوم اونه يې دافعالو اوصفاتوپه شان افعال اوصفات شته دالله تعالى اودمخلوق دصفاتوت منځ يواځې لفظي اشتراک دی ذات يې ازلي اوصفات يې ازلي دي

- موږ ته لازمه ده چې الله تعالى ته هغه اسماء اوصفات ثابت کړو ،چې په قران کريم اونبوي سنتوکې يې يا دونه شوې ده ؛نو پردې اساس دالهي صفاتواواسماؤدثبوت بنسټ وحی ده. دالله تعالى له مخلوقاتوسره دالله جل جلاله دصفاتو په مشابه ګرځولو.په قران اوسنتودثابتوصفاتوڅخه په انکا راوپه تشبيه اوتمثيل باور درلودلو سره يو شخص کافر ګرځي

- دالله تعالى په منصوصي اسماؤاوصفاتو دکيفيت اوحقيقت له معلومولو پرته يقين درلودل ؛مثلا په عرش داستواء په باره کې دپخوانيوعلماؤمسلک داؤچې استواء معلو مه ده کيفيت يې مجهول دی ايمان پرې واجب دی اوپوښتنه يې بدعت ده .

- د الله تعالي نومونه يوازې په نهه نوي نومونو کې منحصر نه دي په رواياتو کې د نورو نومونه ذکر هم شته. دالله ذات کامل اوصفا ت يې کامل دي، څنګه يې چې دشان سره مناسب وي. دالله تعالى صفات به له تشبيه ،تعطيل ،تکيف، بدلون اوتاويل څخه پرته منئ[1]

دويم بحث

دالله تعالى دصفاتو ډولونه

دالله تعالى صفات په دووبرخو وېشل شوي دي

۱: ثبوتي ۲ : سلبي

لومړی- ثبوتي صـفات : هغه دي چې الله تعالى ته ثابت دي،چې څوک يې الله تعالى ته په ثبوت باوري نه وي مومن نه ګڼل کېږي.

ډولو نه يې:دالله تعالى ثبوتي صفات درې برخوته وېشل کېږي

۱ - ذاتي صفات : چې له ازل نه ترابده الله تعالى پورې لازم اونه جلاکېدونکي دي لکه علم ،حيات،قدرت، سمع،بصر،مخ،کلام،ملک،قدم،عظمت،غناء،رحمت ،حکمت، اراده ، قدرت اوداسې نور..

دځينو ذاتي صفا تو شرحه

۱- قـدرت :الله تعـالى قادر اوتواناذات دی اودهېڅ يوکار دکولو څخه ناتوانه نه دی موجوده نړی ددومره عظمت سره دهغه دستراولوی قدرت نښه ده، دهغه بې إندازې قوت دومره دی چې هروخت وغواړي اراده وکړي کولی شي ،ټول موجودات ختم اوبيايې پيداکړي،په اسمانونو ،شـپې ،ورځې ،لمر اوسـپوږمۍ، ژوند اومرګ کې لږسوچ اوفکرموږدالله تعالى سترقدرت ته متو جه کوي.

۲-اراده :الله تعالى چې څنګه وغواړي ،دخپلې غوښتني سره سم په نړی کې تصرف کوي دلته دکايناتو په ذره ذره الهي اراده حاکمه ده.

---

[1] -نعيم ياسين(ب ت)الايمان اركانه حقيقته نواقضه مكتبة الرسالة الحديثه عمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - **علم** :الله تعالی په هرشي عالم دی ،برابر ه خبره ده که هغه له ماضي ،حال اومستقبل سره اړیکه ونیسي. دالله په سپیڅلي ذات کې جهل اوناپو هي ځای نه لري دهغه پو هه په زمان اومکان پورې مقیده نه ده؛ بلکې دټولو شیانو په جزئیاتو اوکلیاتو عالم دی ،موجوده نړی یې په ځانګړي نظم سره دبې انتهاء علم روښانه دلیل دی .

٤ - **ژوند**:الله پاک ژوندی اوژوند دهغه ذاتي صفت دی ،تل ؤ؛ تل دی؛ تل به وي.دحیا ت صفت یې مطلق دی هېڅوک یې په اصلي حقیقت دنورو صفاتو په شان نه پوهېږي .حقیقت دادی چې دنړۍ وجود دتلپاتې اوهمېشني ذات نه پرته امکان نه لري .

۵ - **کلام**:الله تعالی متکلم دی ،څنګه یې چې دشان سره مناسب دی. الله پاک دغه صفت په قران کریم کې خپل ځان ته ثابت کړی دی .

٦-**سمع اوبصر** :څرنګه چې الله تعالی اورېدونکی دی، لیدونکی هم دی، لیدل اواورېدل یې هراړخیزاوشامل دي څنګه یې چې له شان سره منا سب دي؛ زموږ پرې په غیبوایمان دی [1]

۲-فعلي صفات

فعلي صفات هغه دي چې الله تعالی یې دخپلې خوښې سره سم سرته رسوي لکه قدرت ،استواء ،نزول ،تلل ،خندااوخوشالی تدبیر ، غضب ،رزق ،ژوندي کول اومړه کول ،عزت اوذلت لازمه ده چې دهغې دمعنی په نظر کې نیولوسره چې دالله تعالی دشان سره مناسب دي ایمان ولرو.

ډولونه یې

اودابیاپه دوه قسمه دي

- **فعلي متعدي** : لکه په چارحمت اومهرباني کول ، روزي ورکول
- **فعلي غیرمتعدي** : لکه کوزېدل ، تلل اوراتلل .

دويم-سلبي صفات

سلبي صفات هغو صفاتو ته ویل کېږي ،چې الله عزوجل ته ثابت نه دي ثبوت یې دکفر لامل ګرځي؛لکه ړوندوالی ،کوڼ والی ،جهل اوناپوهي ،لوږه اوتنده، فساد ،بخل ناتواني ،رنځ اوتکلیف ،اوداسې نور..

دسلبي صفاتوډولونه

دالله تعالی سلبي صفتونه هم په دوه ډوله دي .

- دالله تعالی دذات څخه جلا سلبي صفت لکه الله تعالی دذات څخه داولادنفی کول .
- دالله تعالی دذات سره متصل لکه خوب ، مړینه جهل اوناپوهي درواخله ...

[1] سید سابق (۱۹۸۷م) العقائد الاسلامیة ص ۶۰ دار الکتاب العربي بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورږ یو لنډ جدول دخینو ثبوتي اوسلبي صفاتو وړاندې کوو

ګڼه	ثبوتي صفات	سلبي صفات
۱	وجود	عدم او نشتوالی
۲	ازلیت	حدوث اونوی رامنځته کېدل
۳	بقاء	فنا
۴	پخپل ذات قایم	بل چاته اړ
۵	وحدانیت	تعدد
۶	علم	جهل
۷	ژوند	مرګ
۸	اورېدل	کوڼ والی
۹	لیدل	ړوندوالی
۱۰	کلام	ګونګ والی
۱۱	حکمت	ناپوهي
۱۲	اصلاح	فساد
۱۳	قدرت	ناتواني
۱۴	سخا	بخل
۱۵	له تکلیف اورنځ نه پاکي	تکلیف او رنځ
۱۶	له خوراک اوڅښاک نه پاکی	خوراک څښاک
۱۷	مور اوپلار نه پاکي اوسپېڅلتیا	مور اوپلار ورته ثابتول
۱۸	مېرمن څخه سپېڅلتیا	دمېرمن ثبوت
۱۹	زوی او لورنه پاکي	داولادثبوت
۲۰	له شریک نه پاکوالی	دشریک ثابتول
۲۱	دقهري شفاعت نه ثبوت	دقهري شفاعت ثابتول
۲۲	عزت	ذلت
۲۳	نه ستوماني	ستوماني
۲۴	ژوند	مړینه
۲۵	عدل	ظلم
۲۶	قدرت	بې واکي
۲۷	دسیال نه شتون	دسیال شتون
۲۸	دمکان اوزمان داحتواء څخه پاکوالی	مکان اوزمان ورته ثابتول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحيد مراتب

خينو پوهانو په دغه مسئله کې تفصيلي بحث کړی اوتوحيديې په لاندې مراتبو وېشلی دی:

۱ – **دذات توحيد** :معناداچې الله تعالی په خپل ذات کې بې ساری اوبې سياله دی .داخلاص په سورة کې دتوحيد ددغې برخې بشپړه څرګندونه شوې ده.

۲ – **دصفاتو توحيد** : معنی داچې الله تعالی دکمال اوجمال ،دعلم،قدرت اوتلپاتې ژوند په صفاتو متصف دی اوپه دې کې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

۳ – **دخالقيت توحيد** :معناداچې په ټولوکايناتوکې دالله تعالی نه پرته بل څوک دکايناتو موجداوخالق نشته، دغه حقيقت په عقلي دلايلو استواردی

۴ : **دربوبيت توحيد** :معنی داچې خيراوشراودټولوکايناتوتدبيريوازې دالله تعالی په لاس کې دی. په دې کارکې ورسر ه هېڅوک شريک نه دي .

۵ - **دحا کميت توحيد** :معنی داچې تشريعي حاکميت يوازې الله تعالی ته ثا بت دی ،دانسان په ارادي برخه کې دښواوبدولاربنود،دخيراوشر،دحلا لواوحراموواکمن الله تعالی دی په دې کارکې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

٦ – **دتشريع توحيد** :معنی داچې هېڅوک په اسلامي ټولنه کې دازادتقنين صلاحيت نه لري ،قوانين به داسلامي شر يعت په رڼاکې جوړېږی .

۷ – **داطاعت توحيد** :معنی داچې دلته به دالله تعالی حکم په حاکم اومحکوم ،په امراومامور،په شتمن او نيستمن ،په ټولوبه يوشان جاري وي دمشرانواوامربه هلته دمنلو وړ وي چې دالهي قانون سره سمون ولري .

۸– **په عبادت کې توحيد** :له دې څخه مطلب دادی چې محبت،اطاعت،بندګي اوتعظيم به يواځې الله تعالی ته کېږي. په دې حق کې ورسره هېڅوک شريک نه دي.

په بشري ژونددتوحيددکليمې اغيزې

- په دغې سپېڅلې کلمې باوري انسان هېڅکله دتنګ نظر څښتن نه وي هغه په يو داسې ذات يقين لري چې دځمکې او اسمان څښتن او د ټولې نړۍ پالونکی دی له دې نه وروسته دکايناتوهېڅ شی ده ته پردی نه ښکاري ؛بلکې ټول کاينات دخپل څښتن ملکيت بولي .
- دغه کليمه په انسان کې عزت او سرلوړي رامنځته کوي. ددې سپېڅلې کلمې ويونکی پردې پوهېږي ،چې يواځې الله تعالی دټولو ځواکونو څښتن دی او له هغه پرته هېڅوک ګټه رسونکی نشته. مرګ او ژوند،عزت اوذلت ده په واک کې دي په دغه صورت کې دهغه غاړه او سر دمخلوق پروړاندې نه ټيټېږي او نه له چا نه مرسته غواړي په زړه کې يې يواځې دالله تعالی لويي وي .
- له عزت نفس سره دغه کليمه په انسان کې عاجزي پيداکوي ،هغه هېڅکله مغرور اوکبرجن نه وي ،ځواک،پيسې مال ،دولت او منصب ده په زړه کې لويي او غرور نه شي پيداکولی البته له کفر او شرک سره کبر اوغرور مل وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددې کليمې ويونکی پاک نفسه او سپېڅلی انسان وي، هغه په عادل او واکمن ذات باوري وي .دده په مقابل کې مشرکان،ملحدين او کافران،چټل،خبيث او ځناور صفته شخصيتونه وي ،چې دانسان له مرينې لذت اخلي. ټول غم او فکر يې دمادي لذتونو او خوندونو لاسته راوړل او دانسانانو تباه کول وي.
- ددې کليمې ويونکی هېڅکله نا اميده اوزړه ماتی نه وي .تل خپل رب ته هيله من وي .که ددنيا دخلکو ټولې دروازې بندې او دټولو اسبابو رسی وشلېږي، بيا هم دالله تعالی له مرستې او ملاتړ څخه نا اميده نه وي ؛البته دغه دزړه ډاډ او سکون دتوحيد دعقيدې له پيروانو څخه پرته بل چاته نه په برخه کېږي.لادينه وګړي ډېر ژر ناهيلي او په ځان وژنه لاس پورې کوي.
- په دې کليمې باوري انسان دعزم،حوصلې،صبر او توکل څښتن وي او پردې يې ټينګ يقين وي، چې دده ترشا دځمکې او اسمان دڅښتن قوت دی.دغه تصور په ده کې دغره په شان استقامت او کلکوالی رامنځته کوي .که دنړی ټولې ستونزې او غمونه پرې امبارشي له خپل عزم او تصميم څخه لاس نه اخلي.
- دغه کليمه له انسان څخه اتل جوړوي ،ديو شخص دبې زړه توب لپاره دوه شيان دي :لومړی دځان مال اواولادمينه ؛دويم له الله نه پرته دبل وژونکي تصـو،دلا اله الاالله باوردغه دواړه شـيان له زړه څخه وباسي.
- دلا اله الاالله عقيده په انسان کې قناعت رامينځته کوي دحرص،کينې او حسد ناوړه احساسات يې له زړه څخه لېرې کوي. هغه نېک انســان اونوروته ګټه رســـونکی وي .دده په مقابل کې مشرـــکان اودهريان دنورودبرې په رخه اوحســدکې ځان وژني اودهغوی په راپرزولو کې له هېڅ رنګ بدتدبيرڅخه لاس نه اخلي.
- ددغې عقيدې څښتن دالهي قانون پابند وي او پردې يې يقين وي چې الله تعالی په هر يوه پټ او ښــکاره شي عالم اوخبرداردی. هېڅکله هم په ناروا لارو چارو لاس نه پورې کوي.همدغه ســپېڅلې کليمه داسـلام اساس او تاداؤ دی .ددې کليمې دباورله ړنګېدلو وروسته داسلام هېڅ شی نه پاتې کېږي داسلام ټول نظام پرهمدغه بنسټ ولاړدی.[1]

[1] درحماني محمد شريف ژباړه .داسلام اساسي ښوونې ۵۰ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه اوپه ملایکو ایمان

پیلیزه

دیونان فلاسـفه اوپه اسـلامي امت کې ځنې گمراه ډلې دالله تعالی دصـفاتوڅخه انکارکوي دوی دومره ناپوهان دي چې دیوخالق په وجوداعتراف کوي ؛مگرهغه له صـفاتوڅخه خالي بولي لکه علم ، قدرت ، سمع ، بصر ، اراده اوداسې نور... داسې خالق چې له مخلوق څخه په ټیټه مرتبه کې قرار ولري ځنگه د(اله) په توگه ومنل شي ، بل لورته ځنې گمراهان الله تعالی ته جسم ، سترگې ، غوږونه ، ژبه اونورحواس ثابتوي

لومړی بحث

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه

نعیم بن حمادرحمة الله علیه فرمایي ځوک چې الله تعالی لـه مخلوقـاتوسره مشـابـه وگرځوي نوهغه کافروگرځېداوځوک چې دالله تعالی له صـفاتوڅخه منکرشـو ؛نوکافروگرځېدقران عظیم الشـان یې په ډاگه اعلانوي ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌۭ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾ ﴾ الشـوری ژباړه:دکائناتو هیڅ شی هغه ته ورته ځېرمه نشته ، هغه دهرڅه اوریدونکی اولیدونکی دی ،

نصرانیانوعیسی علیه السلام اوبت پالوخپل بوتان له الله تعالی سره یوشـان وبلل همدارنگه دخالق مشابه گرزول دمخلوق سره لکه دیهودیانوپه شان چې الله تعالی ته فقر ، عجز ، اوپښېمانتیاثابتوی[1]

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه فرمایي : الله تعالی دمخلوق سره مشـابه نه دی اونه مخلوق دالله تعالی سره مشابهت لري بیاورپسې زیاتوي چې دالله تعالی صفات نه دمخلوقاتودصفاتوپه شان دي دالله تعالی علم اوقدرت اولیدل زموږدلیدلوپه شـان نه دي دهغه ذات اوصـفات دواړه کامل اولامثال اوکیفیت یې موږته معلوم نه دی زموږپرې په غیبوایمان دی .[2]

دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تگلاره

اهل سنت والجماعت دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه هکله لاندې اراء اونظریات لري .

- دالله تعالی ټول نومونه حسنی (ښایسته)دي دهغه په نومونوکې (الله)ذاتي اونوريې صفتي دي .
- دالله تعالی نومونه اوصفات توقیفي (دوحی) پربنسټ ثابت دي
- دالله تعالی ټول صفتي نومونه کامل اوله هرې نیمگړتیاڅخه خالي دي دالله تعالی صفتي

---

[1] شرح اعتقاداهل السنة والجماعة ۲ - ټوک ۵۳۲ مخ

[2] دوکتورخمیس محمدابن عبدالرحمن : التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة ج ۱ص ۲۲۴

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه ډېرزيات دي دالله تعالی ثبوتي صفات دمدحې اوکمال صفات چې هرڅومره ډېروي دالله تعالی په لوړتيااوعظمت دلالت کوي دالله تعالی دصفاتوظاهرمورته معلوم دی ؛مگرکيفيت يې مورته مجهول اونامعلوم دی . دالله تعالی دذات اوصفاتوترمنځ اړيکه دلزوم اويوتربل دپيوستون اونه بيلتون دی

دويم بحث

دايمان داساساتو دويم رکن په ملايکو ايمان

پيليزه

ملايکې دالله تعالی فرمان منونکې لښکرې دي، له نورڅخه پيدا زموږ له نظره پناه ،نه نارينه اونه ښځينه . نه خوري ،نه څه ښښي په بېلابېلو چارو مقررې دي چې کوم کاورته سپارل شوی هغه سرته رسوي .هروخت په تسبيح لگيادي، شپه اوورځ دالله تعالی پاکي بيانوي.هروخت دالله تعالی څخه په وېره کې دي دملايکو صحيح حساب الله تعالی ته معلوم دی.مشهورې مقربې ملايکې څلوردي دلته هرڅه دالله تعالی په امردملايکو په وسيله ترسره کېږي په ملايکو ايمان دقران عظيم الشان اونبوي سنتو په لارښوونوکې دايمان د امورو دجملې څخه دی دپېژندنې يواځېنی لارېې وحی ده، پردې اساس ترهرڅه دمخه دعلم سرچينې دقران عظيم الشان په رڼاکې ترڅېړنې لاندې نيسو:

۱-دعلم دپيداښت لار

الله تعالی دانسان فطرت دتفکر پر اساس جوړکړی ، علو مواو پوهنو ته درسېد لوور تيا يې وربخښلې، همدغه څواک دی چې انسان له نورو حيو اناتو څخه جلاکوي .

۲-دعلم مفهوم

هرکله چې انسان دحسي ـ غړو په وسيله دښا رجي نړۍ سره اړيکه ټينگه کړي ،ده ته يو حالت په برخه کېږي ،چې مخکې يې نه درلود.دمثال په توگه مو ږ يو شخص وينواو مخکې مو ليد لی نه ؤ داسې احساس کوو چې په مو ږ کې يو نوی شی رامينځته شوی چې مخکې مو نه درلود. هرکله چې دهغه شخص تصوير زمو ږ په ذهن کې نه ؤاوس دهغه تصوير په ذهن کې له ځان سره لرو؛ دې ته علم ويل کېږي دقران کريم په رڼا کې علم شپږ سرچينې لري :

۱: **حس او تجر به** :قران عظيم الشان حس او تجر به دعلم دلا سته راوړلو دوسيلې په عنوان يادوي؛ هلته چې فرمايي :﴿ أَفَلَمْ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ ق ژباړه:ښه نو دوی هېڅکله دځان له پاسه اسمان ته ندي کتلي ؟ په څه ډول مو رهغه جوړ او سينگارکړ اوپه هغه کې هيڅ درزنشته .

دغه ايات دتو حيد په مسأله بحث کوي همدغه دبر هان نظم ارزښتنا که دليل دی انسان ته وايي :ستر گې دې پرانيزه .دکاينا تو په هره ذره کې به دالله جل جلا له دعجا يباتو نښې په خپلو سترگووويني. پردې اساس نول ساينس په حس او تجربې بناء دی ساينس دکايناتو پو هې ته وايي ؛نو ټول کاينا ت دالله جل جلا له دمعرفت ډکرکتيل کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عقل : دقران عظیم الشان په رڼا کې عقل دعلم دلا سته راوړلو دویمه سر چینه ده.هلته چې فر مايي ﴿ وَٱللَّهُ أَخۡرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ شَيۡـٔٗا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٧٨﴾ النحل ژباړه: الله تاسې ستاسې د میندو له ګیډو نه په داسې حالت کې راوایستلئ چې تاسې په هیڅ نه پوهیدلئ. هغه تاسې ته غوږونه درکړل، سترګې یې درکړې، او فکر من زړونه یې درکړل. ددې لپاره چې تاسې شکرویستونکي شئ.

په دغه ایات کریمه کې دعلم دوسایلو یادونه شوې، چې لو مړی یې سامعه (داوریدلو) قوه ده چې په هغې سره نقلي علوم اورودویمه باصر ه(دلیدلو) ځواک چې دهغې په وسیله حسي نړۍ ګورواوپه پای کې عاقله قوه چې په فؤاد سره یې تعبیر شوی. په هغې سره له حس نه وراخوا نړ ۍ درک کولی شو.

۳- تاریخ او تاریخي اثار: قران کریم تاریخي مسایل مطر ح کوي ،دتېروملتونوحالات په ډېر دقیق صورت په کې وړاندې شوي .دهغوی دژوند رو ښا نه او تیارې بر خې اودهغې نتا یج دعبرت ددرس په بڼه بیانوي ؛همدارنګه دتېروقومو نو داڼا رو یادونه کوي .دهغو ی دپرمختګ او زوال اســـباب ذکر کو ي،ترڅو راتلونکي نسلو نه ورڅخه پندواخلي.

۴- فطرت او پټ شعور : دعلم ځلو رمه سرچینه قران عظیم الشـان فطر ت او پټ احســاس راښيي .انسان چې کله درشـــد تر پړاوه ورســـېږ ي یو لړحقا یق له زده کړې پر ته پخپله تر لاســـه کوي؛لکه مینه ،محبت ،جنسي غریزه ،خوراک ،څښاک ،یخني اوګرمي اودالله جل جلا له معرفت .

۵- مکا شفه او شهو د : مو جودات په دووبر خو وېشل شوي :یو حسي نړۍ او بله دغیبودنیا. ځیني وخت الله تعالی خپلوخاصـو بندګانو ته یو ځانګړی ځواک وربخښي ،چې په هغې سره دغیبو نړۍ ګوري. رسول الله صـــلی الله علیه وســـلم ته دمعراج په شـــپه دجنتونو اودوزخونو . دســـد رة المنتهی او پورته غیبي نړۍ دننداري ښودنه شوې وه.

۶- اســـما ني وحی: دقرا نکریم په رڼاکې دعلم وروسـتنۍ سر چینه دوحی اســـما ني پیغا م دی قران عظیم الشـان دغه مطلب ته داشـاري په تر خ کې فرمايي﴿ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِ ﴿٣٩﴾ ﴾ الإسراء: ژباړه دا هغه د حکمت خبرې دي، چې ستا رب تا ته وحی کړې دي

دسمعیاتو دپېژند نې او پر هغو دایمان لپاره مهم قران عظیم الشان اونبوي سنت دي[۱]

ملا یکې داسلام په رڼا کې

په ملا یکو ایمان داسلامي عقید ې دارکانو او بنسټونو له جملې څخه دی انکار ورڅخه څرګند کفر ګڼل کېږي[۲]

[۱] [illegible] ... اسلامي ... ص ۱۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
[۲] همدغه ماخذ ص ۲۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-په ملایکو دایمان مفهوم

ددوی په وجود ټینګ باور چې دوی عزتمند مخلوق دی ،الله تعالی دخپل عبادت او بندګی اودچار... درسته رسولو لپاره پیداکړي دي[1]

۲-په لغت کې

ملایک دملک جمع ده دلام او میم په فتحې سره دالوکة څخه اخیستل شوي ،الوکة رسالت ته وایي ،دوی هم الهي پیغامونه پیغمبرانوته له ځان سره راوړي اویا خومضبوط اوقوي مخلوق ته ویل کېږي.

۳-په شرعي اصطلاح کې

ملایکې له یولړغیبي ، نا محسوسو نوراني مخلوقاتو څخه عبارت دي چې له حیواني تما یلاتوڅخه پاکې دي په بېلا بېلو شکلونو ځان بد لولی شي، داستو ګنې ځای یې اسمانونه دي دالله تعالی دسپېڅلي ذات نه پرته یې حقیقت هېچا ته معلو م نه دی.

۴-په ملا یکو دایمان دلا یل

دملایکو وجود یوثا بت حقیقت دی او دلایل یې له شمېره وتلي دي. مو ږ ورته په لنډ ه تو ګه کتنه کوو:

لومړی قران عظیم الشـان: الله تعالی په خپل سـپېڅلي کلا م کې دملا یکو دپیدا ینبـت په هکله مو ږ ته خبر راکړی

دویم نبوي سـنت:ټولو پیغمبر انو دملا یکوپه باره کې خبر ورکړی ،پیغمبر صـلی الله علیه وسـلم هم په ملایکو ایمـان دایمان رکن بللی دی پخپله دالله سـپېڅلی کلا م(قران عظیم الشــان) هم دملا یکو داثارو دجملې څخه دی دالله جل جلاله او نبي صلی الله علیه وسلم ترمنځ واسطه جبریل ؤ[2]

۵-دپیدایښت ماده یې

مکلف مخلوقات چې عقل ورکړل شوی په دري ډوله دي :

- ملایک چې له نور څخه پیداکړی شوي دي .
- پېریان چې له ملایکووروسته له اور څخه پیداکړی شوي دي.
- انسان چې له خاورو څخه پیداکړی شوی دی .[3]

۶- حقیقت اوصفات یې

موږ نه شـوکولی دملایکو حقیقـت معلوم کړو، دعقیـدې په مسـا یلوکې لا زمه ده چې موږ په شرعي څرګندودلایلو اکتفاوکړو، ددوی ځینې صفات په لا ندې دلایلوکې راغلي دي:

- له نورڅخه پیدایښت

---

[1] - همدغه ما خذ ص ۲۴۶

[2] - الخمیس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق) التوضـیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة دویم ټوک ص ۱۰۰۴دارابن جوزي دمام المملکة العربیة السعودیة

[3] - نعیم یاسین(ب ت) الایمان ارکانه حقیقته نواقضه مکتبة الرسالة الحدیثه عمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- لوی جسمونه
- په بېلابېلو شکلونو ځرګندېدل
- دمتفاوتووزرونو درلودل
- نا اشنا خواک درلودل
- په دوی کې خینې مقربې ملایکې دي
- ددتولدا وتنا سل اوله ښځینه توب او نارینتوب ځخه سپځلتیا
- دالله تعالی پرووړاندې د بېلابېلو مرتبودرلودل
- د حسن او جمال صفت درلودل
- د خوراک ،ښځاک او ستړیا ځخه پاکې اوداستو ګنې ځای یې اسمان دی
- دوی دحیاء ښتنا نې دي
- دوی دنظام ښتنانې دي
- ملایکې ډېرې زیاتې دي چې شمېرېې یواځې الله تعالی ته معلوم دی .

۷- خویونه یې

ملایک ډېرښه خویونه لري چې په قرانکریم کې یې ذکرشوی، ځینې یې په لاندې توګه دي

- عزتمند مخلوق دی
- دالله تعالی دحکم عملي کونکې اودګناهونو ځخه ځان ساتونکې دي
- حیاناک مخلوق دی
- مؤمنانو ته بخښنه غواړي [1]

۸- دندې یې

ملایکې په اسمانونواوځمکو مقررې دي په کایناتو کې هرحرکت اوخوځښت دالله تعالی په امرملایکو په وسیله صورت مومي قران عظیم الشان همدغه مطلب داسې بیانوي ﴿ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝٥ ﴾ النازعات: ژباړه:بیا (دالهي حکمونوسره سم)دچاروتنظیم کوي

قران کریم اونبوي سـنـت دملایکو په اصـنافو ډک دي چې په مخلوقاتو مؤظفې اوبېلابېلې چارې سرته رسـوي .ځینې په غرونو. ځینې په وربځو اوباران. ځینې دښـځینه ؤپه رحم ،دنطفې په تدبیر اودخلقت په بشېړتیا ګومارل شـوي :همدارنګه دانسان په ساتنه اودده دکړو وړو په ثبت، دارواحو په اخیستلو. په قبرکې مقررتې دنې نوبردنې اسـاس ملایکې دالله تعالی سـترې لښـکرې اوعزتمند مخلوق دی. مقربې ملایکې جبریل ، میکائیل ، اسرافیل او ملک الموت دی دجبریل دنده پیغمبرانوته وحې راوړل ، دمیکائیل دنده

[1] نعیم یاسین [illegible] الایمان [illegible] ص ٥١ مکتبة الرسالة الحدیثة عمان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارانونه اونباتات دي ،دملک الموت دنده داروا حو اخيستل اوداسرافيل دنده شپيلی اودنړی دموجوده نظم دپای ته رسېدو دخطر دزنگ وهل دي. قران عظيم الشان دملايکودبېلابېلودولونوڅخه ذکر کړی دی[1]

۹- په ملايکو دايمان اغيزې

- دالله جل جلاله په عظمت اورحمت داحساس زيات والی .
- په جهادکې مېړانه، په دې فکرچې ملايکې ورسره ددښمن په مقابل کې يې مرسته کوي.
- دالله عزوجل په اوامرو استقامت اوپردې يقين ،چې په خپلوافعالو اووينا ؤکې يې ملايکې څاري دامن ،دډاډاواطمينان احساس .[2]

پېريان او شيطانان

دپېريانو په وجود يقين هم داســلامي عقيدې برخه ده پېريان دغيبي شـيانو له جملې څخه دي چې الله تعالی او پيغمبر صلی الله عليه وسلم مؤمنان دهغوی په باورما مورکړي دي .پردې اساس د پېر يانو په وجود يقين لازمي دی ،په دې برخه کې به په لاندې موضوعاتوپه ترتيب سره بحث وکړو:

۱-دجن مفهوم

په لغت کې هغه شي ته ويل کېږي چې له حواسو پټ وي په اصطلا ح کې جن دالله تعالی داسې مخلوق دی چې دانسان اوملک په منځ کې قرار لري اوداختيا رڅښتنان دي ،غيرمادي صـورت يې نه ليدل کېږي ،ددې توان لري چې په بل قالب کې دښواوبدواشکا لوپه بڼه ځان څرگندکړي[3]

۲-دپېړندلولارې چارې يې

اســماني وحی يواځېنی سرچينه ده چې موږددغو موجوداتو له عالم سره اشــنا کو ي قرانکريم او نبوي احاديـث يې موږتـه څرگنـدوي، چې پېريـان له څه شي پيداشــوي دي؟ ددوی دچلا اوبېلو قبيلوکړنلاره اوددوی دمکلفيت نوعيت څرنگه دی؟.

۳-ددوی دوجود دليل

الف -قران عظيم الشان : په قران کريم کې دجن دلفظ يا دونه(۳۲)ځله په گڼو سورتونوکې شوې ده. الله تعالی فرمايي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ الذاريات ﴾[4]

ب-نبوي حديث: پيغمبر صــلی الله عليه وســلم په هډوکو او خر شــنو داســتنجاء څخه منعه فرمايلې ده او ويلي يې دي ،چې داســتاســودپېريانوورونوخوراک دی دمســلمانانو ټولې ډلې دپېريانو په شـتو ن اعتراف کوي .په همدې توگه عام اهل کتاب دپېريانو په وجود قايل دي[5]

---

[1] - همدغه ماخذ ص ۵۳
[2] - همدغه ماخذ ص ۵۴
[3] - نذير داد محمد(ب ت) عقايد اسلامي ص ۲۵۳انتشارات رسالت کابل افغانستان
[4] - ابن کثير عماد الدين (ب ت) تفسيرالقران العظيم ج ٦ ص ۲۹بيروت لبنان
[5] - خطيب محمد احمد(۱۹۹۰م) دراسات فی العقيدة الاسلاميه مکتبه الفلاح اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتيب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

... نه څه خوري، نه څه څښـي او له تول...

ج: دپېري او ملک ترمنځ فرق: ملايکې نوراني مخلوقات دي، نـه څه خوري، نه څه څښـي او له تول... اوتناسـل څخه سـپېڅلې دي. دالله تعالی عبادت کوي، معصـيت ورڅخه نه ليدل کېږي ؛ مګرپېريان ل... اورڅخه پيدا شوي ،خوراک او څښاک کوي ، ښځينه او نارينه لري او تولد اوتناسل لري اوپه معصيت هـ... لاس پورې کوي.[1]

۳- حقيقت اوصفات يې

دپېريانوحقيقت په قران عظيم الشـان کې بيان شوی، موږ به دلته ځينې معلومات راوړوچې ددوی حقيق... اوصفات روښانه کوي:

- دپېريانودتخليق ماده داورشعلې دي .
- له انسان نه مخکې پيداشوي دي.
- دليدلوقابل نه دي .
- دانسان په شان مکلف مخلوق دی .
- دانسان اوحيوان په شکل په بېلابېلو بڼوڅان څرګند ولی شي.
- دانسان په شان ژوند،مرينه او قيامت لري.
- نارينه او ښځينه ،تولداوتناسل لري .
- شعوراواراده لري اوله دې پرته دېرڅا لاک دي شاقه چاري سرته رسولی شي .[2]
- خوراک کوي .
- مؤمنان ،کافران ،صالح اوفاسدافرادلري.
- دغيبوعلم نه لري.
- انسان ته زيان رسوي [3]
- پېريان په کنډوالو ،غيرمسکوني ځايونو ،ډېرانونواوچټلوځايونواوښارونوکې اوسېږي زياتره په کثيفو، ناولو، ګنهګاروادمجرموانسانانوکښېنې اوله پاکو انسانانو سره غرض نه لري [4]

په پېريانواوشـيطانانوکې دقوت اړخ هم شـته ؛خوقران عظيم الشـان دشـيطان اودشـيطان دپلويانو دسـ... اومکرکمزوری بولي.[5]

۱- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۳۵ دار الکتاب العربی بيروت لبنان
۲- خطيب محمد احمد (۱۹۹۰م) دراسات فی العقيدة الاسلامية ص ۱۱۲ مکتبه الفلاح اردن
۳- ناصر داد محمد (بی تا) عقايد اسلامی ص ۲۵۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
۴- حامد نجيب الله (۱۳۹۲هـ ش) [illegible] القرآن تر [illegible] ص ۱۴۹
۵- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلاميه ص ۱۲۵ دار الکتاب العربی بيروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابلیس او شیطان

دشیطان په وجود باورهم داسلامي عقیدې برخه ده، داځکه چې شیطان دغیبي اموروله جملې څخه دی، چې الله جلت عظمته اورسول الله صلي الله علیه وسلم موږ دهغه دپیروی څخه منعه کړي یو په قران کریم کې دغه لفظ (۸۸) ځله راغلی دی. دشیطان ،ابلیس اوطاغوت الفا ظ (۱۰۸) ځله راغلي دي. پردې اساس دشیطان په شتون باورلازمي شی دی،په دې لړکې به موږلا ندې مطالب په ترتیب سره ذکرکړو.

۱-دابلیس او شیطان معنی

الف- ابلیس پـه لغـت کـې: عربی کلمه ده، له ابلاس څخه اخیستل شـوې معنیې (دالله جل جلا له له رحمته نا امید) سره راغلی البته ابلیس دشیطانانو پلارګنل کېږي .

ب-پـه اصـطلا ح کې: دابلیس اصـطلاحي معنی: هغـه پېری چې ادم علیه السـلام ته دتعظیم څخه یې انکاروکړاودالله تعالی دلعنت مسـتحق وګرزېد ،ترقیامته یې ورته مهلت ورکړ اودګمراهی ټول وسـا یل یې وربه برخه کړل [۱]

ج- شیطان په لغت کې: دپېریانواوانسانانوپه هرسرکښ اونا فرمان باند ې یې اطلا ق کېږي .

د-په اصطلاح کې: له سرکښو پېریانو څخه عبارت دی، چې دانسان په بنه دځرګندېدوتوان لري.

۲ - دتخلیق (پیدایښت) ماده یې

شـیطان دپېر یـانودنسـل څخه دی،له همدې امله دپیدایښـت ماده یې داورلمبه ده .قران عظیم الشـان فرمایي:﴿ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ الحجرڅباره:اوله هغه نه مخکې موږ پیریان داورله شغلې نه پیدا کړي ول.

۳-دشیطان اصل

څرنګه چې دانسـانانو اصـل ادم علیه السـلام دی.په همد ی توګه دابلیس اصـل هم پېری دی .قران عظیم الشـان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ کې فرمایي ﴿كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ﴾ الکهف) ژباړه: دی دپیریانودجملې څخه ؤ [۲]

لکه څنګه چې ملایک دالله تعالی منونکي لښـکرې دي، دخیر ،نېکی اواصـلاح لوري ته بلنه ورکوي؛ همدارنګه شـیطانان متمردمخلوق دی، چې خلک دالله تعالی دښمنی ،شر، فساداوتباهی ته دعوت کوي. کره وړه یې دملایکودکړووړوسره متضـاددي، دملایکو ماموریت دخلکوترمنځ وحدت، دوسـتي ، محبت یووالی او هدایت دی دشـیطان فعالیتونه سرکشي-، نا فرماني ،اختلاف ، فساد ،تباهی او بې لاري ده. همدغه شیاطین دي چې فاسداو ناکاره اعمال خلکو ته ښه ښکاره کوي [۳]

۱- سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۳۹دار الکتاب العربی بیروت لبنان
۲- نذیر داد محمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲۶۲ انتشارات رسالت کابل افغانستان
۳- سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۴۰ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-دشیطانانوډولونه

لکه څرنګه چې په پیریانوکې شیطان وي ؛همدارنګه په انسانانوکې هم شیطانان وي په یو روایت کې راغلي دي: یوځل ابوذرغفاري رضي الله عنه لمو نځ کاوه رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل ابوذره ! دانسي – او جني شیطا نانوڅخه پناه غواړه ابوذر رضي الله عنه عرض وکړای دالله رسوله ! په انسانانوکې هم شیطانان وي؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل هو! همد غه مطلب ته په قران عظیم الشان کې اشاره شوې ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ ﴿١١٢﴾ ﴾الأنعام:ژباړه: او موږ خو تل همداسې شیطان انسانان او شیطان پیریان د هر پیغمبر دشمنان ګرځولي دي

۵-ددوی ډلې

- مر دة الشیاطین :معنا داچې په کبر، لویی او سرکښي کې او ړداخته ؛نوپردې اساس په ټولو کافرانو دانسي شیطان اطلا ق صحت لري .

طاغوت :زموږ پوهانودطا غوت معنادګمراهی دسرلښکرکړې ده پخپله نه یوازې داچې ګمراه ؛بلکې دګمراهۍاوکفرمشراوقاید.

۶-دشیاطینو پروړاندې دانسانانو ډولونه

- محفوظه ډله چې الله تعالی دشیاطینو له شر څخه ساتلي دي ؛لکه پیغمبران
- هغه ډله چې شیطان یې دګمراهي هڅه کوي لکه مؤ منان.
- د شیطان لاس پوڅي انسي شیطانان؛ لکه عام کافران او منافقین[1]

۷:دشیطانانوځانګړتیاوې

شیطانان لاندې ځانګړتیاوې لري:

الف – تخلیقي ځانګړنې یې

۱- له اوره پیدایښت :الله تعالی فرمایي﴿ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ ﴾الحجر: ژباړه او له هغه نه مخکې موږپیریان داورله شغلط نه پیداکړي وو.

۲- په سترګو نه ښکارېدل: قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴿٢٧﴾ ﴾الأعراف ژباړه: هغه اود هغه ملګري تاسې له یو داسې ځای نهویني چې له هغه ځایه تاسونه ویني

۳-قبیح، بد شکل او ښکرونه :په منځنیو پېړیوکې نصرانیانودشیطان انځورداسې وړاند ې کاوه :تک تورشخص، لوړې وریځې، ښکرونه . ځیرونکې منګولې ،له خولې څخه وتونکې لمبه او شا ته لکۍ.[2]

---

[1] - اشقر عمر سلیمان (۲۰۰۷م)عالم الجن والشیطان ص ۸۰ دارالنفایس للنشر والتوزیع اردن

[2] -نذیر داد محمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲۶۱ انتشارات رسالت کابل افغانستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب:معنوي ځانګړتياوي

۱- ځان لوی ګڼل اوکفر:الله تعالی فرمايي ﴿ أَبَىٰ وَٱسۡتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴾ (۳۴) البقرة.ژباړه خوابليس انکاروکړ، هغه د خپلې لويي په غرورکې اخته اودکافرانو له ډلې څخه شو .

۲-نافرماني : الله تعالی فرمايي ﴿ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمَٰنِ عَصِيّٗا ﴾ (۴۴) مريم: ژباړه شيطان خو له رحمن څخه سرغړوونکی دی..

۳-لعن اورجم : الله تعالی فرمايي ﴿ فَإِذَا قَرَأۡتَ ٱلۡقُرۡءَانَ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴾ (۹۸) النحل: ژباړه : نو کله چې ته په قران لوستلو پيل وکړې نوله رټل شوي شيطان نه الله تعالی ته پناه وړه

۴- سرکشي :طغيان او له حد څخه تجاوزدشيطان په اوصافوکې راځي

۵ - شکست:دحق پروړاندې ناکامي اونابودي دشيطان ځواکونوته تل شکست په برخه وي

۸-دشيطان اهداف اومقا صد

الف- نهايي هدف :دشيطان وروستی هدف دادی چې خلک له جنت څخه محر وم او دوزخ ته يې بو ځي الله تعالی فرمايي ﴿ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ لَكُمۡ عَدُوّٞ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّاۚ إِنَّمَا يَدۡعُواْ حِزۡبَهُۥ لِيَكُونُواْ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴾ (۶) فاطر: ژباړه :په حقيقت کې شيطان ستاسې دښمن دی ؛نوتاسې هم هغه خپل دښمن وګڼئ هغه خپل پيروان خپلې لارې ته ددې لپاره رابولي چې هغوی د دوزخيانوله جملې نه شي .

ب-نيږدې اهداف

- دکفر او شرک په لومه کې دخلکو راګيرول.
- دخلکو هڅو نه ترخو طاغوت ته پربکړې يو سي.
- په ګنا هونو کې دخلکو غورزول.
- په بدعاتودخلکواخته کول ،داځکه چې دبد عت زيا ن دين ته رسيږي.
- دخلکودعباداتواوطاعاتو فاسدول اودالله جل جلا له ددين په وړاندې خنډونه ايجادول [۱].

---

[۱] نابرداد محمد(ب ت) عقايد اسلامي انتشارات ص ۲۶۵ رسالت کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
په اسماني کتابونو او پیغمبرانو ایمان

سریزه

پــه اســماني کتـابونوایمـان دایمـان دریم اوپـه پیغمبرانوځلورم رکن دی الله تعـالی دبشرـیـت دهدایت اولاربــوونې لپاره دتاریخ په بېلابېلو پړاوونوکې دېرلوی اوواړه کتابونه نازل کړي دي، چې په دې کې الهي قانون اودژوندتېرولوصــحیح طریقه بیان شــوې وه.الهي اســتازو(پیغمبرانو) ددې کتابونومفهوم ولسـونوته څرګندکړاوپخپله یې عملي نمونه ول. په ټولواســماني کتابونوایمان راوړل ضروري دي ؛ځکه چې اصـلي مرکزي اومحوري خبره یې یوه وه ،چې هغه دالله تعالی بندګي اوله کفراوشرک څخه ځان ساتل دي؛ مګر اوس مهال له قرا ن نه پرته په اصـلی بڼه بل اسـماني کتاب شـتون نه لري، حقیقت دادی چې کوم صنعتي شرکت له خپلو مصـنوعاتو سره خپل اسـتازی او لاربــوونکي یادښـتونه ونه لېږي، هغه نااهله اود نیمګړې اداري څښتن ګڼل کېږي دیوشرکت لاربوونې شاته غورځول اومصنوع دخپل هوس اوخوښې پر بنسټ په کـارول ترټولولویـه نـاپوهي ده.ایـا دابـه دېرلوی حماقـت نـه وي،چې انســان الهي لاربـــوونې شــاتـه وغورځوي،خپل هوی او هوس اودکفارو پیروی پسې ولاړشي ؟

لومړی بحث
په اسماني کتابونوایمان

انســـان دژونـد پـه دګرهراړخیز نظـام ته چې په دنیا او اخرت کې یې له نېکبختي سره غاړه غړی او دکمال لوړو پوړیو ته یې ورسـوي سـخته اړتیا لري، په دې کې بایدښــه اوبد، اهداف اواهدافو ته درسېدو لارې چارې ضرورتونه، ستونزې اود حل لارې یې ،مسؤلیتونه اومکلفیتونه په ګوته شـوي واوسي .اوس پوښتنه داده چې بشرـي عقل ددې صـلاحیت لري،چې دداسـې یو صـالح نظام په رامینځته کولو بریالی شي؟ نه هېڅکله [1]

۱-انسان دوه اړخیزموجود: انسان مادی اوروحاني مخلوق دی داسلام سپېڅلی دین دواړه اړخونه موازی پرمخ وړي

۲-قانون ته اړتیاولې؟: انســان ټولنیزمخلوق دی. جلاجلااړتیاوې لري په ځاني توګه خپلې اړتیاوې نه شي پوره کولی انساني استعدادونه اوخواهشات هم مختلف دي دانساني اړتیا ؤاواستعدادونو اختلاف+دامکاناتو کموالی اومحدودیت =اختلاف اودښمني نتیجه:دقانون دشتون لزوم [2]

---

[1] - ابن تیمیه تقي الدین مجموعة الفتاوی (۱۹۶۰م)اول ص ۱۵ توک دمام السلکة العربیة

[2] - سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقوانينو ډولونه

۱- بشري قوانين　　　　۲- الهي قوانين(وحی)

دمقنن صفات

كامل عقل ،بشپړ علم،زړه سوی اوترحم،داشتباه څخه پاكوالی ،دغه صفات دكايناتودخالق نه پرته په بشركې نه موندل كيږي داځكه چې :[1]

په بشري قوانينوكې

۱-دشخصي غرايزودخالت ۲-دژوندپه ټولوبرخو،نه حاكميت ۳-له سيېڅلتياڅخه نه برخمنتيا۴-سرچينه يې عقل ده.

عقل

انسان عقل لري ؛خو عقل دښواو بدو په پېژندنه كې مستقل نه دی ؛لكه څرنګه چې سترګه له رڼا څخه پرته ليدل نه شي كولی ،په همدې توګه دانسان عقل دوحی له رڼا نه پرته خطا كيږي .له بلې خوادچاعقل؟ عقلونه هم مختلف دي ؛نوټولنه دګډوډی په لوري ځي ؛نوپردې اساس وحې اواسماني كتاب دنړی والو دوحدت اونېكبختی ضامن دی ؛نو اسماني كتاب ته اړتياده.[2]

اسماني كتاب (وحې)

- سرچينه يې دكايناتو څښتن ده.
- دخلكو په زړونو كې ځای لري .
- دانسان مادي او روحاني لاربنوونې ترپوښښ لاندې نيسي .
- دانسان ددنيا او اخرت دكاميابی ضامن دی.
- دانسان بشپړه روزنه كوي اوواقعي كمال ته يې رسوي.
- انسان له تيارو نه درڼاخوا ته راوباسي.
- دبشر ټولو غوښتنو ته مثبت ځواب وايي.
- سراسر حق او باطل ته په كې ځای نشته .[3]

دكتاب پېژندنه

لغوي معنی : كتاب دمصدرصيغه دمكتوب په معنی سره ده، دپيوستون مفهوم افاده كوي ليكوال اوخياط ته كاتب ويل كيږي؛ ځكه چې هغوی توري اوجامې رايو ځای كوي فوځي لښكرته هم كتيبه وايي.

اصطلاحي پېژندنه :دتوروخپل مينځي پيوستون ته كتاب ويل كيږي.

---

[1] - رحماني محمد شريف (ب ت) اسلامي سياست پوهنه ص ۱۱۴اصلاح افكار ننګرهار
[2] - سيد سابق (۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۴۳ دار الكتاب العربی بيروت لبنان
[3] - طالبي(ب ت) بينش اسلامي ص ۲۷ خيابان داروبخش تهران ايران

PDF ترتيب كوونكی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- شرعي معنی :کتـاب دالهي کلام څخه عبـارت دی ،چې په هغه کې هدايت اورڼا وي ،چې دوحی په ترڅ کې دوخت پيغمبرته ليږل کيږي ،ترڅوولسونه رهبري اوددنيا اواخرت بري ته يې ورسوي.[۱]

۳- ډولونـه يې:اسـماني کتابونه دوه ډوله دي مدون اوغيرمدون ،مدون څلورلوی کتابونه دي اوغير مدون صحيفې دي

اوس مهال نه صحيفې شته اونه يې ژبه ،مګرپه اسماني لويوکتابونوکې نن يوازې قران عظيم الشان په خپل اصـلي حالت کې لفظ په لفظ اوحرف په حرف محفوظ پاتې دی اوترقيامته به همداسـې وي داځکه چې دلکونوانسانانوپه سينوکې محفوظ دی[۲]

په نورودرې اسـماني پيغامونو (تورات ، انجيل ،زبور)کې ډېرڅه بدل شـوي ،اصـلي ژبه يې نشته. بې لارې خلکودهغې په تعليماتوکې ډېرې هغه خبرې ورننوېستلې دي چې ددين له اصلي تعليماتوسره اړخ نه لګوي اوډېرې هغه خبرې يې ورڅخه وېسـتلې، چې دهغوی دغوښـتنوخلاف وې .له همدې امله نن دحق دين دپېژندلواوپرهغه دعمل کولويواځنی محفوظه اومستنده ذريعه قران عظيم الشان دی، ترقيامته دټول بشريت لپاره لاربښـودپيغـام اودنجـات يواځينی وسـيلـه ګڼلی شي .لـه همـدې کبلـه له هغه نه بې پروايي اودهغه داصـولو ،قوانينواولاربښـوو نوپرخلاف دنوررواصـولواولاربښـوونوسره سـم دژوندعيارول ګمراهي ،بغاوت اوکفرګڼلی شي.

۴- داړتيا حکمت يې:دانسان لاربښوونه: که رهبري شي دکمال لوړو پوړيو ته به ورسېږي اوکه نه دانحطاط او زوال په لاره به درومي اوله ځناوروبه بترواوسي.[۳]

۵- دايمان حکم يې :ايمان پرې لازم اوانکارورڅخه کفردی چې په لاندې ټکو کې يې راخلاصه کوو

- په دې خبره ټينګ باورچې الله جل جلاله په خپلوپيغمبرانواسماني پيغامونه نازل کړي دي چې نومونه اوشمېرېې يوازې الله تعالی ته معلوم دی .

- په هغو اسماني پيغامونو چې په قران کريم کې يې يادونه شوې ده ؛لکه دابراهيم اوموسی عليه السـلام صـحيفې، تورات، انجيـل اوزبورپـه دې ټولو لـه تحريف اوتبـديل نه دمخه اجمالي ايمان په ژبه اقراراوپرزړه تصديق لرل.

- په قران عظيم الشان مفصل ايمان، په ژبه اقراراوپه زړه تصديق اوپريکړوته يې ځان سپارل اوپردې باوردرلودل ،چې دالله تعالی کلام اووينا ده په محمد صـلی الله عليه وسـلم نازل شـوی ترڅومسـلمانانوته دژونـد قـانون اولـه تيـاروڅخه درڼاپه لوروېسـتونکی اوسي،په ده کې داسـمانونواوځمکودپيدايښـت اودتېروملتونواوقومونودپرمختګ اوزوال کيسعقيدې،حلالواوحرامو ،ادابو ،اخلاقو،عباداتواومعاملاتو،کورنې

---

۱. حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقيدة الاسلامية ص۲۶واسسهادارالقلم دمشق
۲. حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقيدة الاسلامية واسسهادارالقلم دمشق
۳. حيم ميم (۱۳۲۱هد ش)اشنابی بافرهنګ اسلامي ص۱۰۲تهران ايران

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام،اقتصاد،سیاست اوحکومت ،شوری،عدل اوانصاف ،جنایي سزاګانو،جنګ اوسولې اونورې والوړیکوپه هکله احکام اوقوانین بیان شوي دي.[۱]

٦- دایمان دلایل یې:قران عظیم الشان اونبو ي سنت په اسماني کتابو نود ایمان ستر دلایل دي ؛قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ﴿١٣٦﴾ النساء ژباړه: ای مؤمنانو ! پرالله او پررسول او پر هغه کتاب ایمان راوړئ چې الله پرخپل پیغمبر نازل کړی دی. او پرهر هغه کتاب چې له دې نه مخکې یې نازل کړیدي.

په همدې توګه دجبریل په مشهور حدیث کې هم دایمان اساسات بیان شوي دی[۲]

۷- دنزول موخه یې

- دالله تعالی معرفت اوبندګي اود بشریت رهبري.
- له تیارو،ظلم اوجهل څخه د بشریت نجات.
- انسان ته دښه اوبد،مضراوګټور پوهه ورښودل .
- په دنیااو اخرت کې د سوکاله ژوند لورته یې رهبري.
- ددیني عقایدو،عباداتو، نصا یحو ، ادابو، دثواب اوعذاب لارښود.
- دشخړواواختلا فونودحل قانون [۳]

۸- اتفاقي ټکي یې

- د سرچینې یووالی په دې تو ګه چې ټول کتابونه دالله تعالی له خوانازل شوي ؤ
- دهدف وحدت په دې توګه چې دټولواسماني کتابونوموخه دالله تعالی بندګي وه
- اعتقا دي وحدت :اسلامي عقیده دادم علیه السلام نه تردې وخته پورې یوه وه.
- دعباداتو پرځای کول ؛لکه لمو نځ ، روژه ، زکات ،حج اودنفس تزکیې ته هڅونه.
- ښه اخلاق؛لکه عفوه ،په کړاؤنوصبر ،له موراوپلارسره احسان ،وفا ، صله رحمي ، میلمه پالنه
- دفساد سره مقا بله برابره خبره ده ،چې اعتقادي فسادوي اوکه اخلاقي.
- جهاد ته هڅونه ،ددین لپاره ځاني اومالي سرښندنه وړاندې کول
- دعدل ټینګول.[٤]

---

۱. حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ص ٥٣٦ دارالقلم دمشق
۲. شلبي محمد احمد.(۱۹۹۰م)دراسات فی العقیدة الاسلامیة ص ۸۰ دار عمار للنشر عمان
۳. الاشقر سلیمان(ب ت) الرسل والرسالات ص ۲۳۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان
٤. همغه ماخذ ص ۲۳٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- دايمان گټې يې

- له فکري او اعتقادي خلل او اشتباه څخه دبشريت ساتنه .
- په سمه اوځرگنده لاردملتونوروانول .

په قران کريم کې ذکر شوي اسماني کتابونه

هغه کتابونه چې ايمان پرې لازم او په قران کريم کې يې يا دونه شوې عبارت دي له:

۱-صحيفې : په قران عظيم الشان اونبو ي مبارکواحاديثوکې دصحيفو يادونه شوې ده .

۲-تورات : دتورات لفظ عبراني دی دتعليم ،شريعت او قانون په معنی سره دی اوله هغه الهی کتا ب څخه عبارت دی ،چې الله تعالی په موسی عليه السلام نازل کړی ،دقران عظيم الشان په گڼو ځايونوکې دتورات يادونه شوې.

الف-دتورات لارښووني

- دالهي احکامو،دعباداتو،اخلاقواوحدودومجموعه وه ،چې بني اسرائيل پرې مامورشوي ؤ
- دمحمدصلی الله عليه وسلم دراتلو دزيري ذکراودهغه دځينوصفاتويادونه .
- دوسله والي مبا رزي اودځاني اومالي سرښندنې ذکر.

ب-اوسنی تورات

داهغه تورات نه دی ،چې پرموسی عليه السلام نازل شوی ؛ځکه چې سندي تسلسل نه لري دتورات اصلي نسخه له مينځه تللې اواوه ځله ضايع شوې ده په ده کې باطل عقايددي چې دپيغمبرانودتعليماتوسره سمون نه خوري .[1]

۳ - زبور: زبورليکلی پيغام ته وايي اوله هغه الهی پيغام څخه عبارت دی ،چې په داؤدعليه السلام نازل شوی دقران عظيم الشان په گڼواياتونوکې دزبورذکرراغلی دی.

۴- انجيل: انجيل يوناني کلمه ده ،دزيري په معنا ده اوله هغه الهي پيغام څخه عبارت ده،چې په عيسی–عليه السلام نازل شوی دقران عظيم الشان په گڼواياتونوکې دغه مطلب ته اشاره شوې ده.

الف-دانجيل لارښووني

- د عباداتو اواخلاقولارښودۇ .
- نور،هدايت اودتورات تصديق کونکی ؤ.
- دمحمد صلی الله عليه وسلم دراتللوزيری او دځينو صفاتو ذکر په کې ؤ.
- دځا ني او ما لي سر ښند نې لورته تشويق او ترغيب په کې ؤ.[2]

---

[1] حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقيدة الاسلامية واسسها ص ۵۴۱ دارالقلم دمشق

[2] همدغه ماخذ ص ۵۵۲

ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب-ترپورته کېد و وروسته: په ژوندی بڼه اسمان ته دعیسی علیه السلام ترپورته کېدلو وروسته په انجیل کې بدلون رامنځته شـو تورات ته عهدقدیم انجیلونواودپیغمبرانوپیغامونواووېناؤباندې دعهدجدیداطلاق کېږي دعهدجدیدانجیلونه دنصرانیانوپه نېزدڅلوردي:

- انجیل متی
- انجیل لوقا
- ' یل یو حنا
- انجیل مرقس

هلته نورانجیلو نه هم شته ؛لکه انجیل بر نابا اوګن له پامه غورځېدلي نورانجیلو نه

ج-دعدم صحت دلایل یې :موږ به په اجمالي توګه ددغوانجیلونو بطلان او عدم صحت بیان کړو

- دغه نه دعیسی علیه السلام په لاس لیکل شوي دي او نه دوحی په توګه نازل شوي .
- ددوی ترمینځ سل ځایه تکراوتنا قض لیدل کېږي.
- نسبت یې اشخا صوته کېږ ي نه اسماني وحی ته .
- دالله تعالی دذات او پیغمبرانو په هکله په کې ناوړه وینا وې په کې په سترګو ښکاري
- دعقل اونقل پرخلا ف په باطلوافکارواوعقایدومشتمل دي .
- له علمي حقایقوسره یې تکراوتنا قض دی چې ځینوعلماؤورته اشاره کړ ې ده .
- دسیاسي،اجتماعي اواقتصادي مسایلوپه هکله څه نه لري.

د-دتورات او انجیل پیروي:دغه کتابونه محرف دي بدلون په کې رامنځه ته شوی بله داچې دغه کتابونه دخاص وخت اوخاص ملت لپاره راغلي ؤ، داسې مثال لري ؛لکه ستوري کله چې لمرراوخېژي نوبیادستوروړنا نه وي یهوداونصرانیان ګمراه قومونه دي په هېڅ صورت یې پیروي جوازنه لري[۱]

۵-قران عظیم الشان

قرانکریم داسماني پیغامونوروستنی کتا ب دی ،چې دپیغمبرانودسردارمحمد صلي الله علیه وسلم درسالت ستره اوتلپاتې معجزه ګڼل کېږي.

۱-پېژ ندنه یې: قران اعظیم الشان دالله تعالی هغه معجزکلام دی، چې دمحمد صلی الله علیه وسلم زړه ته دجبریل امین په وسیله راکوزشوی ،په پاڼوکې لیکل شوی اوموږته په تواترسره رارسېدلی تلا وت یې عبادت اودرسول الله صلی علیه وسلم درسالت ستره تلپا تې معجزه ده په عربی ژبه دمسلمانانولپاره دژوند بشپړقانون دی .نه نثردی اونه شعر؛ بلکې ځا نګړی شان لري اوپه نزول سره یې داسماني پیغامونولړۍ پای ته رسېدلې ده .[۲]

---

۱ حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ۵۸۷ دارالقلم دمشق

۲ رحماني محمد شریف (ب ت) قران پوهنه مخ ۱۴ اصلاح افکار ننګرهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې قرآن كريم د رسول الله صلی الله عليه وسلم د رسالت ستره او تلپاتې معجزه ده په ده كې

۲-امتيازات يې: قرانكريم درسول الله صلى الله عليه وسلم درسالت ستره اوتلپاتي معجزه ده په ده كي ستراعجازي خصوصيات خاى پرخاى شوي دي داپه هراعتباربې مثله كلام دى امتيازي خصوصيات لري چې په نورواسماني كتابونوكې نشته اوهغه په لاندې توګه دي:

- الهي كلام: قران كريم دالله تعالى وينا ده. اوس په نړۍ كې داسې كتاب له سره شتون نه لري چې دالهي كلام اعزازورته حاصل وي.
- داسماني پيغامونوخلاصه: قران عظيم الشان دټولواسماني پيغامونودلارښوونوخلاصه ده. چې دتېروشويوټولو اسماني كتابونودتعليماتوتصديق اوتائيدكوي.
- دساتنې ذمه واري: قران عظيم الشان يواځېنی الهي اسماني كتاب دى، چې دساتنې او حفاظت ذمه واري يې الله تعالى كړې ده، قران كريم دغه مطلب داسې بيانوي ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ۝٩ ﴾ الحجر. ژباړه: دا ذكر (قران) داموږ نازل كړيدى اوموږ په خپله ددې ساتونكي يو.
- عموم: قران كريم دنړۍ دټولوملتونودلارښوونې لپاره راغلى تركوم خاص قوم پورې اختصاص نه لري؛ بلكې دټول بشريت لارښود، شامل اوكامل الهي پيغام دى.
- معجزكلام: قران عظيم الشان داسلوب، نظم، فصاحت اوبلاغت اوقانون په اعتباربدي معجزه ده چې نړۍ وال يې چېلنج كړي دي
- وروستى لارښودپيغام: قران كريم دټول بشريت لپاره دهدايت وروستى پيغام دى چې له ده نه وروسته بل كتاب ځمكې ته نه راځي.
- بشپړ لارښود: قران كريم دبشري ژوندمكمل قانون دى چې دژوند هره برخه رهبري كوي
- اسانتيا: دقران عظيم الشان په زده كړه اوحفظ كې اسانې ده هر څوك يې يادولى شي.
- فصيح اوبليغ كلام: قران عظيم الشان يوفصيح اوبليغ كلام دى نه شعردى اونه نثر؛ بلكې قران دى.
- له تضاداوټكرڅخه سپېڅلتيا: دقران عظيم الشان دلارښوونوترمينځ كوم اختلاف اوټكرپه ستركونه ښكاري؛ بلكې دمضامينوترمنځ يې بشپړه هماهنګي موجوده ده ددې پرعكس په دنياوي فلسفوكې دپوهانودافكارواونظرياتوترمنځ تضادليدل كېږي.
- اغېزمن كلام: قران كريم يواغېزناك كلام دى چې دانسان په زړه اودماغ اغېزه پرې باسي كله چې قاري قران لولي؛ نواوريدونكى شخص كه پرې پوهېږي اوكه نه ورڅخه متاثركېږي. دقران عظيم الشان همدغه اعجازپه كافرانواومشركينوخوب حرام كړى و. داصحابوكراموګڼ شمېردقران عظيم الشان په اوريدلومسلمان شوي دي دعمرفاروق رضي الله عنه واقعه مشهوره ده هغه دخپلې خورڅخه دقران په اوريدلواسلام ته راغى؛ همدارنګه دعربونامتوشاعرلبيدهم دقران په اوريدلوداسلام دايرې ته داخل شوى دى
- له ساينس سره نه ټكر: قران كريم په يوداسې معجز اندازسره نازل شوى (كه بشريت هر څومره په

١- صابوني محمد علي (١٩٨٠م) التبيان في علوم القران ص ٧٥ بيروت لبنان مؤسسة مناهل العرفان

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساينس اوټکنالوژی کې ترقي وکړي ورسره يې ټکر نه راځي داځکه چې قرانکريم دالله تعالی ويناوکاينات دهغه عمل دی ؛نودالله تعالی دويناوعمل ترمينځ ټکرنه وي.

دحقانيت اودعدم تحريف دلايل يې

له تحريف،تغير اوبدلون څخه دقران عظيم الشان مصؤنيت دټول اسلامي امت اتفاقي خبره ده ځنی نامسلمان مفکرين هم پردې باوري دي چې قران کريم ستررباني کتاب دی چې هېڅ رنګ تغيراوبدلون په کې نه دی رامنځته شوی تردې وخته په بشپړتواترسره موږ ته رارسېدلی دی.

دتحريف معنی په عربي ژبه کې تغيراوبدلون ته وايي اوپه اصطلاح کې دقران عظيم الشان په الفاظو،حروفو، حرکاتوکې بدلون،کموالي اوزياتوالي ته تحريف ويل کېږي[1]

دتحريف ډولونه

- لفظي تحريف په کمولوسره
- لفظي تحريف په زياتولو سره[2]
- معنوي تحريف چې له خپل حقيقت څخه يې معنی تغيرکړی شي.

دنه تحريف دلايل يې: داسلامي امت پوهانوپه قرا ن کريم دګوتې وهلو اوبدلون د،ردپه هکله ګڼ دلايل ذکرکړي دي دهغودجملې څخه:

۱-قراني دليل :ددغه سترعظيم الشان کتاب دساتنې ذمه واري پخپله الله تعالی کړې ده چې دهوی اوهوس دښمنانو له تحريف څخه به يې ساتي هلته چې فرمايي:﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ ﴾ الحجرژباړه: پاتې شو دا ذکر،دا موږ نازل کړيدی او موږ په خپله ددې ساتندويان يو.

په دغه ايات کريمه کې دذکرڅخه قران کريم مراددی چې له تغيراوبدلون څخه به يې ساتنه کوي که داخبره نه وای ؛نوتراوسه به داسلام دښمنانو څومره شيان په کې ننويستي وای دتېرواسماني پيغامونوتورات، انجيل اوزبوردساتنې ذمه واري الله تعالی نه وه کړې ؛بلکې دغه مسؤليت ددوی علماؤته سپارل شوی ؤ؛نوله همدې امله دالله تعالی وروستی پيغام قران عظيم الشان له هررنګه ويناؤڅخه صاف، سپېڅلی اومحفوظ پاتې شو په بل ځای کې له دې کتاب سره دباطل دپيوستون نفی شوې ده هلته چې فرمايي:

﴿ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ ﴾

ژباړه: حقيقت دادی چې دايوپياوړی کتاب دی باطل نه مخامخ پرې راتلای شي نه دشاله خوا داد پرحکمت والاستايل شوي ذات نازل کړی شوی کتاب دی.

---

[1] طباطبايي الميزان في تفسير القران ۱۲ ټوک ۱۰۸ مخ

[2] الخولي صيانة القران من التحريف ۱۹۸ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوري له وخته ترقیامته پورې له نزول له وخته ترقیامته پورې له دخپل نزول له وخته ترقیامته پوري له ده قران مجيد دخپل نزول له وخته ترقیامته پوري له
:نوپردي اساس تحریف اوبدلون دباطل څرګند ه نښه ده قران مجید دخپل نزول له وخته ترقیامته پوري له
هررنګه بدلون څخه محفوظ دی[1]

۲-نبوي سنت :پیغمبر صلی الله علیه وسلم دخپل وفات درنځ پرمهال دخپل یوفرمان په ترڅ کی داسي ویلي ؤ (فقد ترکت فیکم مالن تضلوا بعد إن اعتصمتم به کتاب الله)[2]ژباړه: په یقیني توګه مې په تاسي کي هغه شی پرېښی که تاسي پرې منګولې ښخې کړې هېڅکله به تاسې ګمراه نه شئ چې هغه دالله تعالی کتاب دی.

درسول الله په مبارک ژوند کې دقران کریم هم په لیکلې بڼه اوهم دحفظ په ډول دسلګونو اصحابوکرامو په مبارکوسینوکې موجودؤ په روایاتوکې راغلي دي چې دهرې رمضان په میاشت کې به جبریل امین رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دقران دورکاؤ یوځل به جبریل اوبیا به رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اورولو قران کریم ترقیامته درسول الله صلی الله علیه وسلم درسالت ستره تلپاتې معجزه ده که چېرې تحریف په کې رامنځته کړی شي ؛نوبیابه څنګه معجزه پاتې شي ؟

:نوپردې اساس درسول الله صلی الله علیه وسلم اوداصحابو کرامو زیات اهتمام قران عظیم الشان ته ؤپخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم سید الحفاظ دی له قران مجید سره داصحابوکرامو مینه په تاریخ کې بې ساري ده دنبوت په سپېڅلي دورکې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې سترپیغام په زده کړه حفظ . لیکلو اوتعلیم پخپله اشراف درلوداوترهغه راوروسته دهغه ځای ناستي خلیفه ګان دقرانکریم حافظان اوښوونکي ؤدغه سترپیغام ترننه په بشپړامانت سره سینه په سینه انتقال شوی[3]

۳-تاریخي دلایل :دمسلمانانو ژوندته که چېرته یوځوک وګوري دنبوت له وخته هغوی له قران سره یو ځای ژوند کاؤ هغه واکمن اوحاکم قانون اوداسلامي دولت دنظام لارښوداوعبادت رمزؤپه پنځه وخته لمانځه کې تلاوت کېده اوپه عملي ژوند کې تطبیق ؤدمثال په توګه لمونځ درواخله ارکان اوشرطونه یې له دغه سترکتا ب څخه خروبېږي نارینه اوښځینه لویان اوماشومان یې عملي کوي په همدې توګه روژه ، زکات ، حج ،اخلاق ، معاملات، کورنی نظام، محرماتي ښځې، درضاع مسئله اوطلاق، په اقتصادیاتوکې سوداواحتکاراوپه سیاست کې شوری اودامانتونوساتنه اوپه عقوباتو اوجنایاتوکې دقتل ،ډاکې اودشرابوحرمت اودجګړې قوانین اودنړی وال سیاست احکام اوقوانین اوداسې نور...درواخله.

پردې اساس داله عقله لرې خبره ده چې دهغه کتاب په تحریف دې لاس پورې کړی شي چې په بېلا بېلوتاریخي پړاؤنوکې دمسلمانانو په زړونواوعملي چلند کې دې موجودوي،داسې خونه وه چې قران کریم دې داوس په شان په تاخچوکې پرګردونوکې پټ پروت وي اوخلک دې په کې په ګوتووهلولاس پورې کړي ؛بلکې دقرانکریم تلاوت سترعبادت اودټول امت په زړونوکې ځای لري دکاغذ دایجاد نه وروسته

---

[1] طباطبايي: الميزان فى تفسير القران ج ۱۷ ص ۳۹۸
[2] قشيري مسلم بن حجاج، صحيح مسلم
[3] محمدشريف رحماني قران پوهنه ص: ۹۵

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو به داسې هېڅ کورنه وي چې دغه سترپیغام دې په کې ونه اوسي دقرانکريم حيثيت خوديو هېواد داساسي قانون څخه دېرسترډی په اساسي قانون کې هېڅوک ګوتې نه شي وهلی په تغير سره يې يوملي پاڅون صورت نيسي- اوس مهال خو په لکونو حافظان لري اوپه اسلامي هېوادونوکې دې کارته سخت اهتمام صورت مونډلی که په قران عظيم الشان کې تحريف رامنځته شوی وای تراوسه به داسلام سرسختودښمنانو څومره په پروپاګندونو اوډنډورو لاس پورې کاوه.

دايمان غوښتنې يې

- ايمان: دهغه په باب شک او شبهه نه کول او پرې بشپړايمان درلودل.
- تدبر: يو ازې لوستل نه ؛بلکې په هغه کې تدبراوتفکرکول .
- فيصله :دشخړودحل اوفصل لپاره الهي کتاب ته مراجعه کول.
- تطبيق: ټول کتاب په ټول ژوندکې تطبيقول او دژوندانه دلاربنو دپه توګه يې منل .
- تبليغ: نوروخلکو ته يې رسول .

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم بحث

دایمان دارکانو څلورم رکن په پیغمبرانوایمان

په پیغمبرانو ایمان داسلامي عقیدې څلورم رکن دی ترڅو الهي پیغامونه ولسونو ته ورسوي اوله تیارو څخه یې درڼا لورې ته راوباسي. په نړۍ کې هریوصنعتي شرکت دخپلو مصنوعاتوسره دخلکودښوونې لپاره خپل انجنیران اوکارپوهان لیږي، ترڅود خرڅ کړشویومصنوعاتوداستعمال لارې چارې ورته ورزده کړي الله تعالی پیغمبران دبشر ـ دهدایت اولارښوونې لپاره استولي، ترڅوولسونه له تیاروافسادې درڼا، اصلاح اوسمون لورې ته رهبري اوله خپل خالق سره یې اشنا کړي. ؛نو پردې اساس مؤمن خپل خالق دهغه استازی اولارښودپیغام اوپه کایناتوکې خپل مقام پېژني اودخپل رب له لورې په رڼا کې خپل ژوندته ادامه ورکوي

نبوت اورسالت

۱-درسالت لغوي معنی

درسالت معنی پیغام اودارسال معنی پیغام رسول اومراسله دپیغاماتوتبادلې ته ویل کېږي. رسالت په اصل کې دسفارت اونمایندګۍ مترادف لفظ دی [1]

۲-دنبوت لغوي معنی

دنبوت لفظ ن ،ب ،و،ت نبوة په عربي ژبه کې

- لوړځای ته ویل کېږي ؛نودنبي معنا دلوړې اوسترې مرتبې څښتن .
- په بل اعتباردنبأڅخه اخیستل شوی چې دخبرپه معنی سره راځي پیغمبران هم دوحی له پیغام سره بشریت ته راځي اودالله تعالی له خوادشرعي احکاموپه تبلیغ اوتعلیم ماموروي. [2]

۳-دنبوت شرعي حیثیت :

نبوت دالله تعالی اوبندګانوترمینځ سفارت اونمایندګي ده ترڅودهغوی داخروي اودنیوي چارونقصان اونیمګړتیاوې لیرې کړي. [3]

دنبوت خاصیتونه

- نبوت اورسالت نه الوهیت اونه دالله تعالی څوی توب اونه کوم فلسفیانه علم دی ؛بلکې دالله تعالی له خواسفارت ،نمایندګي اوپیغام رسول دي. دفلسفې بنسټ عقل اوفکردی ؛لیکن دپیغمبرۍ علوم اومعارفوسرچینه الهي وحی ده .
- نبوت دعیسوي راهبانواوهندي جوګیانودتګلارې نوم نه دی ،چې خلکوته دنفس وژنې اوددنیا دترک کولوښوونه وکړي ؛بلکې پیغمبرخلکوته ددنیادتعمیراودژوندانه داصلاح اوسمون لارښوونه کوي .

---

[1] - ابن منظورمحمد بن مکرم (ب ت)لسان العرب ج ۳ ص ۵۶۱ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

[2] - اشقر عمر سلیمان(۲۰۰۷)الرسل والرسالات ص ۱۱۱ دار النفایس لنشر والتوزیع اردن

[3] - اصفهانی امام راغب مفردات القران دویم توک ص ۴۹۹ بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- نبوت اورسالت کسبي شی نه دی؛ بلکې الهي ورکړه اوانتخاب دی.

۴-دنبي اورسول فرق

رسول هغه الهي استازي ته ويل کېږي،چې په نوي شريعت اوکتاب سره استول شوی وي او نبي هغه چې دپخواني شريعت اوکتاب په رسولواوتبليغ ماموروي.[۱]

۵-بشريت ته دالهي لارښوونودرسېدواحتمالات

- له هرشخص سره دالله تعالی خبرې اترې.
- هرشخص ته ملکه لېږل.
- دانسانانود جملې څخه ځينې وګړي غوره کول ترڅوملتونه رهبري اوعدل قايم کړي اوتولوبې لاریوته دپای ټکی کېښږدي همدغه معقوله لاره وه اوبس

۸-په پيغمبرانو دايمان مطلب

پردې ټينګ باوراوتصـــديق چې الله جل جلاله په هرملت کې پيغمبران لېږلي دي، چې ولســـونه يې دالله تعالی سوچه بندګی‌ته رابللي هغوی ټول دالله تعالی رېښتيني استازي ول ،چې الهي پيغامونه يې په بشپړه توګه ولسونوته رسولي دي، دځينونومونه يې مونږته بيان کړي اودځينو يې نه دي بيان کړي .[۲]

۹-په پيغمبرانو دايمان راوړلو اهميت

څوک چې پـه پيغمبرانو ايمان ونه لري مؤمن نه ګڼل کېږي په همدې توګه په ځينو ايمان او د ځينو، نه منل کفر دی؛ ځکه چې ټول په يو دين او يو پيغام سره اســتول شـوي وو. قران عظيم الشـان دغه مطلب داسې روښانه کوي:﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ ﴾ آل عمران: ژباړه:موږ د هغودهيڅ يو تر منځ توپيرنه کوواوموږدالله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) يو[۳]

۱۰-دنبو ت اهداف او مقا صد

- بندګا نوته دالله تعالی ورپېژندل او دهغه جل جلاله په وحدانيت ايمان .
- انسانانوته دښو اوبدو چاروښوونه .
- خلکو ته ددنيا اواخرت دېري زېری او مجرمانوته تهديد.
- ولسونو ته نېکه بېلګه اودعدل اقامه
- د دليل اقامه ترڅو دقيامت په ورځ خلکو ته بهانه پاتې نه شي[٤]

۱-الوسی سيد محمود روح المعانی اووم ټوک ص ۱۵۷ بيروت لبنان
۲-محمد غزالی احياء العلوم لومړی ټوک ص ۲۹۷ لاهور پاکستان
۳-ميداني حسن حبنكه العقيدة الاسلامية واسسها ص ۲۹۶ دار القلم دمشق سوريه
۴-طالبي بينش اسلامي ص ۵۰ خيابان داروبخش تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱-پیغمبرانو ته دبشراړتیا

دنبوت دضرورت په هکله په سورة النساء کې ددولسو پیغمبرانو دنومونو یادونه شوې ده اوورپسې یې داسې فرمایلي دي: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ ﴾ النساء ژباړه: دا ټول پیغمبران زیری ورکوونکي او ویروونکي لیږل شوي وو چې د هغو له پیغمبرکولو نه وروسته له خلکو سره د الله په مقابله کې څه سند پاتې نه شي او الله په هرحال غالب اوحکیم دی.

پیغمبرانوته داړتیا ټکي

که چیرې الله پاک پیغمبران نه وای لیږلي خلکوته به دقیامت په ورځ بهانه پاتې وای .

- له پیغمبرانوپرته بشریت انساني مقام ته نه شي رسیدلی.
- ډېرحقایق داسې دي ،چې بشري عقل ورته نه رسیږي ؛لکه دالله تعالی ذات اوصفات اخرت ،جنت دوزخ دښواوبدوبیلتون دغه ټول دنبوت په وسیله پېژندل کیږي
- ولسونواوقومونویومثالي قایدته ضرورت درلود ،چې له هرې اشتباه اوگناه څخه پاک ،سوتره اودلوړوانساني کمالاتوڅښتن اوپه معجزوسره یې تائیدشوی وي .[1]

۱۲-دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره

که چیرې انسانانوته پیغمبران نه وای لیږل شوي بشریت به دوحشي- ژوواوځیرونکیوحیواناتوپه څیروای ،چې یوپربل حملې کوي او خپلې داړې پرې ښخوي؛ نوپه نړۍ کې دهرخیراوښیګڼې شتون دپیغمبري ښوونوداغېزونتیجه ده .په همدې توګه هریوشراوطغیان چې په نړۍ کې موجوددی اویابه رامنځ ته کیږي لامل اوسبب یې دنبوي لارښوونوددرسونوکموالی دی ؛نوپردې اساس نړۍ دیواسکلیټ حیثیت لري روح یې نبوي لارښوونې دي دبدن قیام اوتینګښت له روح څخه پرته امکان نه لري له همدې امله هرکله چې دنړۍ څخه دنبوت لمرپرېوځي اسمان به وچوي، ستوري به تت، دلمروړانګې به ختمې اوسپوږمۍ به تکه توره شي غرونه به والوزي اوځمکه به سخت ټکانونه وخوري اودځمکې ټول مخلوقات به په فناء محکوم شي ؛نودنړۍ دنظام شتون دنبوت دتعلیماتو له امله دی .[2]

۱۲-پیغمبربشپړلارښود

په قران عظیم الشان کې دپیغمبرانومنصبي فریضه ددین تعلیم ، تبلیغ ، قایمول اوتینګول ښودل شوي دي، دالله تعالی استازي ددنیادپریښودلو درس خلکوته نه ورکوي ؛بلکې دنړۍدودانولواودخلکوداصلاح اوسمون پیغام له ځانه سره لري دبشري ژوندانه دتعمیرلپاره چې کوموصلاحیتونواولیاقت ته ضرورت شته

---

[1] - میداني حسن حبنکه العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۳۰۲ دار القلم دمشق سوریه

[2] - ابن القیم مفتاح دارالسعاده ص ۱۱۸ بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه تول په ذاتي ډول دپيغمبرپه ذات کې موجودوي ؛نوپه لنډډول دري اوصاف دنبوت لپاره لازم دي چې دنبوت داركانو په نوم يادېږي:

۱۳-دنبوت اركان

دنبوت اورسالت ستركارپه درې پايوولاړدی.

۱ـ رشداوهدايت ۲ـ علم اوحكمت ۳ـ حكومت اوسياست

- پيغمبريوكامل مربي وي دنفس اوروح دتزكيې په تولواذكارو ،عباداتواوطاعاتوپوه وي ،دهغه نيوونه اوروزنه داسماني ملكې په وسيله سرته رسيږي .
- پيغمبرحكيم ،داخلاقو ،كورني نظام اوتمدني سياست داصولوماهروي ،هغه داسې پوه شخص وي چې حكمت يې دژوندانه هرحركت گرڅبدلى وي .
- پيغمبر دتمدني چاروماهرهم وي دعلم دڅښتنانو ،پوهانو ،سياستوالو ،سوداگرو دجگړې دسپه سالارانواودژونددهرې څانگې دافرادومناسبه روزنه سرته رسوي [1]

۱۴-دپيغمبرانوخصوصيات

- په وحې ،نبوت اورسالت اوښو اخلاقو سره له نورو خلكو جلا شخصيتونه او دښواخلاقو ،تواضع ،ترحم او عاطفې په لحاظ لوړ ،پاك زړي اوپه عبادت كې پياوړي ،عقل اوذهانت يې لوړدكامل دين ،صبر ،سترې عاطفې اوښه خوى خاوندان دي خالص اوسوچه توحيد اوديوالله بندگى ته يې خلك رابلل
- له نبوت نه مخكې اووروسته له كوچنيواولويوگناهونوڅخه پاك اوسپېڅلي ؤ ،دپيغمبرفكر ،بصيرت اواخلاق لوړاوكامل وي له بلې خواپه خپل نفس اوځان دپوره كنټرول څښتن وي ،په همدې توگه دهغو ى دالله تعالى څخه وېره اوداخرت تصوريې دومره پياوړى وي ،چې له هغوى نه دگناه چارې هېڅكله سرنه شي پورته كولى .هغوى دالله تعالى ترڅانگړې څارنې لاندې وي ،په همدې توگه پيغمبردالهي احكامو په پوهاوي اود الهي احكامو په پيروى كې داشتباه او تقصيرنه ښكاركيږي.[2]

۱۵-دپيغمبرانو صفات

پيغمبران يوجسمي صفات لري اوبل معنوي موږ به لومړى جسمي اووروسته ترې معنوي صفات ترڅېړنې لاندې ونيسو

الف- جسمي صفات

هغوى انسانان ول دولسونو په منځ كې يې ژوند ،خوراك اوڅښاك كاوه ،صحت رنځورتيا ،كمزورتيا ،بوډاتوب اومړينه پرې راتله ،نكاح كول اواولادونه درلودل تجارت يې كاوه اوپه بازارونوكې گرځېدل .رمه پيول اونورې دنيوي چارې ترسره كول هم په كې شامل ؤ.

---

[1] مولنا گوهر رحمان توحيد اورسنت ص ۲۵۴ مكتبة دارالعلوم تفهيم القران مردان پشاور
[2] صابونى محمدعلي النبوة والانبياء ص ۶۰ مكتبة الرسالة بيروت لبنان

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغوی کې دالوهیت هېڅ اثارنه ؤاونه دملایکو په صفاتو سمبال ؤپه عقل ،پوهه ،عفت ،شجاعت ،سخاوت ،زهدونسب په لوړوالي ،ازادی او سرلوړی اوپه عبادت کې له ټولوخلکولوړشخصیتونه وو .دظاهري خلقت کمال ،په جسماني لحاظ ښایسته اونارینه شخصیت درلودل یې ځانګړني وې ، هېڅکله کبدای نه شي چې پیغمبردې ښځه ،غلام اویاناقص الخلقت شخصیت واوسي .[1]

ب-معنوي صفات

۱-صدق:دغه صفت بایدپه هریومسلمان کې موجودوي ،مګردپیغمبرانولپاره لازمي صفت ګڼل کېږي. هېڅکله امکان نه لري چې یوشخص دې پیغمبروي اوبیادې ورڅخه دروغ ،خیانت اونورناوړه صفات څرګندشي داځکه که چېرې پیغمبران دروغجن وای ؛نوبیابه دوحې په اسماني پیغام کې شک رامنځته کېده .

۲-امانت:پیغمبرانوعلیهم السلامودوحی اوالهي پیغامونوپه رسولوکې له بشپړامانت څخه کاراخیستی دی. داځکه چې امانت له خیانت سره ضد دی. له پیغمبرسره هېڅکله مناسبه نه بربښي چې په امانت کې خیانت وکړي ،چې نه دخپل امت خیروغواړي اونه الهي رسالت په بشپړه توګه ترسره کاندي ټولوپیغمبرانوالهي امانت په بشپړه توګه سرته رسولی هرپیغمبرخپل قوم ته ویلي ؤ :﴿ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾﴾ الشعراء ژباړه:زه تاسې ته دالله له لوري امین استازی یم ؛نو تاسې له الله وویرېږئ اوزما اطاعت وکړئ.

۳-تبلیغ:دغه دپیغمبرانوځانګړی صفت دی. په دې توګه چې هغوی به الهي پیغامونه ولسونوته رسول ،اګرکه په دې تبلیغ کې به دوی ته سترزیان هم رسېده

۴-ذکاوت:ټول پیغمبران دعقلي کمال ،ذکاوت اورشد څښتنان ؤ ،الله تعالی درسالت اونبوت ددرانه مسئولیت لپاره دپاخه عقل ،بصیرت اوذکاوت شخصیتونه ټاکلي ؤ ،ترڅو خپلوقومونوته په بشپړاستدلال سره الهي پیغامونه وړاندې کړي .[2]

۱٦-دپیغمبرانو مسئولیتونه :

- داسما نی ملکې په وسیله وحې زده کول .
- خلکوته دالهي کتاب تشریح اوبیان .
- دخپلو ملګروروزنه اودهغوی فکري اواخلاقي پالنه.
- دولسونورهبري اوقیادت.
- ولسونوته په دنیااواخرت کې دهوساڅوندزېری اودخلاف په صورت کې دتباهی وېره اواخطار ورکول ؤ.

---

[1] -همدغه ماخذ ص ٦٥

[2] - الجزایری جابر ابوبکر (٢٠٠١) عقیدة المومن ص ٣٥٨ دار السلام للطباعة والنشر والتوزیع

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددين تطبيق اوتنفيذاودسياسي چارو سمبالښت.
- له ولسونوسره مباحثه او قناعت ورکول اوددښمنانودشبهاتو خوابول .¹

۱۷-دبلني ځانګړتياوې يې

- دهغوى دعوت اوبلنه رباني اوالهي وه او دوحى څخه يې سرچينه اخيسته.
- هغوى انسانان دبندګانوله غلامى څخه ژغورل او يوازې دالله تعالى بندګان يې جوړول.
- دوى په خپل دعوت کې له هيڅانه اجرنه غوښته سترهدف يې دالله تعالى رضاءاودځمکې پرمخ ددين جارى کول اوتطبيقول ؤ.
- دهغوى په دعوت کې اسانتيا وه له حکمت څخه يې کاراخيست اوخلکوته يې دتوحيداسانه دلايل بيانول .
- خلکوته يې ديوځرګندهدف په لوري بلنه ورکوله .لاره يې څرګنده اوبلنه يې دلمرغوندي روښانه وه.
- له دنيوي ژوندڅخه بې رغبته اواخرت ته يې ترجيح ورکوله اودنياته يې دوسيلې په ستر ګه کتل هغوى کولى شول چې دشاهانواونوروملي شخصيتونوپه څېر لوړژوندسرته ورسوي داقتداراوفتحې پرمهال يې هم همدغه تګلاره وه درسول الله صلى الله عليه وسلم اودده دسپيڅلي کورنى ژوندپه تاريخ کې دلمرپه څېرروښانه دى.سرى اريان شي اوزړه يې له هيبته ودرزيږي .دالله دپيغمبرسترشعارهمداؤ (اللهم لاعيش الاعيش الاخرة)اى الله نه دى ژوند؛مګرژوندخوداخرت دى. ²

۱۸-اولوالعزمه پيغمبران

په ټولوپيغمبرانوکې پنځه لوړمنزلته شخصيتونه دي او هغه عبارت دي له محمدصلى الله عليه وسلم ،نوح ، ابراهيم ، موسى او عيسى عليه السلام څخه قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي :﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ الأحزاب: ژباړه:اواي پيغمبره) هغه زمنه او پيمان په ياد ولره چې مونږله ټولو پيغمبرانو څخه اخيستى دى ،له تا څخه هم اوله نوح ، ابراهيم ، موسي او عيیٰ ابن مريم څخه هم .له ټولو نه مونږپخه ژمنه اخيستې ده .

۱۹-دپيغمبردپيژندلودلايل

داسې نه ده چې هرڅوک دنبوت دعوه وکړي دده بلنه به منلى شي ؛البته نبوت ځينې شرطو نه لري چې دهغې په رڼا کې موږ دپيغمبرشخصيت پيژندلى شو

- دنبوت دملا عي روڼ ، شفا ف اومثالي شخصيت.

---

¹ ميداني حسن حبنكه العقيدة الاسلامية واسسها ص ۳۱۰ دار القلم دمشق سوريه
² صابوني محمدعلى النبوة والانبياء ص ٥٠ مكتبة الرسالة بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپخوانيو پيغمبرانو تصديق اوپه تېرو اسماني پيغامونوکې يې ذکر .

- معجزې يې.
- پيغام او بلنه يې.
- ددعوت کيفيت يې.
- ملګري يې.
- پاليسي يې.

موږ به په دغو ټکو لنډه رڼاواچوو

لومړی: دتاريخ په بېلا بېلو پړاوونوکې پيغمبران عادي اشـــخاص نه ؤ؛بلکې معصــوم او ســپېڅلي خلک ؤجسمي ښکلا،اخلاقي ښا يست؛ لکه سخا وت ،شجا عت ، درک او پوهه به يې له ورايه ښکا ره وه

دويم :يهو ديان او نصرانيان درسول الله صلي الله عليه وسلم راتلو ته منتظرؤ، په تورات اوانجيل کې دده دراتلواوصفاتويادونه شوې وه.

دريم معجزې دپيغمبردصداقت اوريښتينو لی دليل دی، دتاريخ په بېلا بېلو پړاؤنو کې الله تعالی پيغمبرانو ته ورکړ ې دي

څلورم : دې ته بايد وکتل شي چې دده دين جامع هراړخيزاو دبشر-دټولو ستونزو دحل برنامه له ځان سره لري ؟له علمي موازينو اوعقل سره برابره ده او که نه ؟

پـنـځـم: لازمـه ده هـغـه وخـت او ځـای تـه وکـتـل شي چې پيغمبرپـه کې څرګـنـد شـــوی دخلکو علمي ،اعتقادي ،اخلاقي ،سـياسي او اقتصـادي وضـعيت ، اړتيا ،ددعوت اصول يې ثبات اوروحيات اودهغه دژوند ټول اړخونه بايد مطالعه شي ايا ځان غوښتونکی ؤ؟ اوکه شهوت پرست او مال دوست ؟امانت داري او پاک لمني يې څنګه وه؟

شـپږم: دهغه ملګرو ته ليدل په کاردي چې ايا ترخنګ يې شـتمن ،زورور، دنيا غوښـتونکي ،ناپاک ا فاسـد افراد راټول ؤاوکه پاک زړي، نېکان صالحان اود ښې سابقې وګړي ؟

اووم : په دروغودنبوت مدعيان شـــهرت ،مقام ،ثروت او مال ته رســـېدل غواړي، له هر رنګ فريب څخه ځان نه سـاتي ؛البته دنبوت درښتينومدعيانو هدف دانسان له بندګی اواسارت څخه دانسان ازادي په ټولنه کې دعدل ټينګښت اوله سرکښانو سره مبارزه تشکيلوي.[1]

۲۰-په قران کريم کې ذکر شوي پيغمبران

پـه قران کريم کې دپنځـه ويشــت پيغمبرانودنوم يادونه شـــوې ده .هغه مبارک نومونه په لاندې ډول دي: ادم ،نـوح ،ادريـس ،هود ،صـــالـح ،ابراهيم ،اســـماعيـل ،اســـحـاق ،لوط ،يعقوب ،يوســـف ،شــعيـب ،موســی هارون ،الياس ،داود ،سليمان ،يسع ،يونس ،ذالکفل ،ذکريا ،يحی ،عيسـی او محمد عليهم السلام دي ؛مګر په قران کريم کې پنځه پيغمبران دنومونو پرته ذکر شـوی هغه دادي يوشـع ،شـمويل ،حزقيل ،عزير او خضر-

[1] - معيني جيم (ب ت)اشنايي بافرهنګ اسلامی ص ۱۱۴ تهران ايران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه السلام ،دپنځه وپشتو پيغمبرانو نومونه چې په قران کريم کې ذکرشوي ايمان پرې تفصيلي اوپه غير ذکرشويو اجمالي لازم دی.

۲۱-دپيغمبرانو پروړاندې زموږ مسؤليتونه

- له تفريق نه پرته دټولو په پيغمبرۍ باوراوتصديق
- دپيغمبراطاعت اوله مخالفته يې ځان ساتل
- په سيرت او صورت کې يې په بشپړتيااوعصمت باور
- دوی يوتر بله دمرتبو څښتنان ؤ اوترټولو غوره يې محمد صلی الله عليه وسلم دی

۲۲- په پيغمبرانو دايمان غوښتنې

۱- دهغوی تعظيم او درناوی:دپيغمبر صـــلی الله عليه وســـلم داحاديثو اوقران کريم په مجلس کې په ادب سره ناسته.

۲- ورسره ژوره مينه:ځکه که پيغمبران او په ځانګړې توګه محمد رســول الله صــلي الله عليه وسـلم نه وای ،موږ به دځناورو په څېرواى ،هغه زموږ ناجي او محبوب دی ،ورسره مينه دبشپړايمان نښه ده .له موراو پلار، اولاد اودټولي نړۍ له خلکو څخه به رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته محبوب وي.

۳-حکميت:مؤمن مسلمان به خپلي شخړې کتاب الله او درسول الله سنتو ته وړاندې کوي دالله اوپيغمبرپه فيصلو به قانع او خوښ وي، له دې درې شرطونو پرته په پيغمبرايمان دقبول وړ نه دی

۴-هدف او تګلاره په دين کې لټول:مؤمن مســلمان حق نه لري چې دخپلي غوښــتنې او خوښــې پراساس خپل ځانته اهداف او اهدافو ته درسېدلو وسـايل په خپله وټاکي اهداف او اهدافو ته درسېدو وسايل ورته الله جـل جلالـه ټاکلي دي،هېڅکله کېدای نه شي چې اهداف له دين څخه واخلي او وســـايل دهوی او هوس پـه توګه انتخاب کړي هېڅکله نه! په همدې توګه دغه دين له نورو اديانو سره دســـازش لپاره نه دی راغلی. دغه دين بشپړواک ،اقتداراوغلبه غواړي.

۵ بشپړاطاعت :دخپل ژوند په ټولو کړو وړوکې به دپيغمبراطاعت کوو، پيغمبردې په خاطر استول کېږي چې دژوند په ټولواړخونوکې به دهغه اطاعت وکړيشي-هغه به خپل مقتدا اولاربـود او دخپل ځان لپاره به يې بېلګه او مثالی شـخصـيت ګڼو او په نقش قدم به يې درومو،داځکه چې دپيغمبراطاعت په حقيقت کې دالله تعالی اطاعت دی دتاريخ په هر پړاؤ چې پيغمبر ولسونو ته ورغلی ،له هغوی نه يې دالله تعالی دوېرې او دخپل اطاعت غوښتنه کړې ده .

۶-دلارښوونې لپاره ورته رجوع:مؤمن مسلمان به دلارښوونې او هدايت حاصلولو لپاره پيغمبر ته دمرجع په حيث رجوع کوي له پيغمبره درالاندې خلکو اطاعت به په هغه صورت کې کوي چې هغه دالله اورسول پر وړاندې غاړه اېښودونکی او اوامر يې دشريعت سره برابروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

معجزه اوكرامت

لغوى پېژندنه: له عجزاوكمزورتياڅخه ده اوناتوانۍته ويل كېږي

اصـطلاحي پېژندنه: معجزه له هغه خار العاده فعل اوقول څخه عبارت دى چې درسـالت دمدعي په لاس ديوګواښ په توګه ښكاره ګرځند بري چې هېڅوك يې دمقابلې توان نه لري[1]

دمعجزې شرطونه: معجزه پنځه شرطونه لري چې يويې هم كم وي معجزه نه شمېرل كېږي

- چې دالله تعالى نه پرته دبل چاواك كې نه وي
- داچې خارق العاده اودكايناتو دقوانينو پرخلاف وي
- درسالت اونبوت دمدعي پرلاس څرګنده شي.
- چې دنبوت دمدعي دمطلوب چيلنج سره برابره وي
- چې هېڅوك يې دمقابلى وسه ونه لري

دمعجزې هدف: دمعجزې موخه دپيغمبرانو دنبوت دثبوت دليل ده

دمحمد صـلى الله عليه وسـلم سـتره معجزه: درسول الله صلى الله عليه وسلم دمعجزو شمېر ځنو علماءو زرښودلي دي ؛مګردپيغمبرصلى الله عليه وسلم ستره تلپاتې معجزه قرانكريم دى

درسول الله مبارك اود نوروانبياؤدمعجزوترمنځ مقايسه

- دپخوانيو پيغمبرانو معجزې مادي وي ؛مګردرسول الله ستره معجزه قران عظيم الشان معنوي ده
- قرانكريم دټولو نسلونو لپاره درسول الله مبارك دنبوت ستره معجزه ده ؛مګردنورو پيغمبرانومعجزى دموقت وخت لپاره وې.

قران عظيم الشان وې دكايناتو په اساسى حقايقو مشتمل دى مګر دنورو پيغمبرانو معجزې داسې نه وې

- دقرانكريم دساتنې ذمه الله تعالى كړې ده ؛مګردنوروپيغمبرانومعجزي دمؤقت وخت لپاره وې.

دكرامت پېژندنه : هغه خارق العادة اوخلاف طبيعت كار چې الله تعالى يې ديوولى الله پرلاس دهغه دعزت اوددين دغلبې اونصرت په خاط څرګندكړي له كرامت څخه عبارت دى[2]

دكرامت هدف

- دالهي قدرت څرګند بدنه
- ددين غلبه اومرسته اودولى الله عزت
- دولى الله دايمان دقوت زيادت او په دين ټينګ پاتې كېدل
- ولى الله ته زېرى اوخوشالي

[1] معراشخ (۱۴۰۵) الرسايل والرسالات ۱۲۱مخ كويت مكتبة الفلاح

[2] شيخ عثيمين (۱۴۱۳ هه) مجموع فتاوى اومسايل ج ۲۰ ۳۱۱مخ دارلوطن للنشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمعجزې اوکرامت فرق

معجزه او کرامت لاندې بېلتونونه لري

- معجزه دنبوت ددعوی سره ملګرې وي ؛مګردکرامت څښتن دپیغمبر پیرواوریښتني انسان وي
- معجزه پیغمبرانو پورې اختصاص لري اوکرامت اولیاؤ پورې
- کرامت څنې وخت دزمان اومکان تراسبابو پورې مربوط وي یووخت به کرامت حسا ببرې

،مګربل ؛ ت نه لکه حضرت مریم ته بې موسمه مېوې اودعمرفاروق رضی الله عنه اواز رسېدل ساریه رضی الله عنه ته .

اوس مهال نړۍ دیوکلي حیثیت لرې هوایي دهلیزونه فعالیت کوي اوپه همد ې توګه دبېسیم اوموبایل له لارې نړۍ سره نښتې ده .

- داولیاؤمرتبه دپیغمبرانوڅخه ټیټه ده کرامت ورکول کېږي غوښتل کېږي نه پرخلاف دمعجزې

معجزه خوخلک غواړي.

- دمعجزې څرګند ول اړین وي مګردکرامت نه[1]
- درسول الله صلی الله علیه وسلم دځنو معجزاتومثالونه : شق القمر ، دقران نزول ، دخرمادډزګېروی ، درسول الله له مبارکوګوتوداوبو جاري کېدل اوداسې نور....

دکرامت مثالونه

اسودعنسي دنبوت دروغژن مدعي ابوادریس خولاني یې په اورکې اچولی ؤ؛مګرالله تعالی یې محافظت وکړدغه دده دکرامت نښــه وه همدارنګه ام أیمن چې کله دهجرت په لاره ووتله اوتنده یې زیاته شــوه له تندې څملاســته لپاســه یې کشــهارترغوړونو شــوګوري چې ډکه بوکه اوبه یې په سرولاړه ده همدارنګه دقرانکرې دتلاوت پرمهال داسیدبن حضیررضی الله عنه درڼا ګانو لیدل. په همدې توګه دعمرفاروق رضی الله عنه ساریه رضی الله عنه ته د زرکیلومتروپه فاصلــه کې داوازرسېدل اوورته دهغی سیمي ښکارېدل اوددښمن دخطرڅخه خبرورکول.

[1] بن تیمیه النبوات ۲۰۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم بحث

محمدصلي الله عليه وسلم دنړۍ والو سردار

پیلیزه
دمحمدصلی الله علیه وسلم ژونددیوفردژوندنه ؛بلکې دادهغه سپېڅلي بې ساري بدلون کیسه ده. له هغه سره له لومړۍ ورځې دیونړیوال اوښتون اودانسان دهراړخیزبدلون اوخلاصون قضیه مطرح وه. هغه مهال عرب قوم یووحشي۔خناورصفته ملت ؤ.وینې څښل ، قماروهل، زنا ،بې حیایي بربنډتوب چوراوچپاول ددوی دودؤ دبوتانو،لمر،سپوږمی ،ستورواواورعبادت یې کاوه،قبیلوي تبعیض، په رنګ اوژبه ویاړ،اولادوژنه اودلونوژوندي ښخول ددغه سخت زړي ملت خوی ؤ دنړۍ دنوروملتونوحال له دوی نه بترؤ. رسول لله صلی الله علیه وسلم ددغه ناپوه قوم په روزنې لاس پورې کړچې په نتیجه کې له پاده وان نه قاید،له غله نه امین اوله زناکارواوبې حیاخلکویې دعفت اوشرف لوړخلي جوړکړل دعربوجزیره دامن . عدل اواقتصادي پراختیازانګوجوړه شوه، بېسواده قوم دنړۍ والومعلم اولاربنود جوړشواونړۍ ته یې دنظام نمونه واړندې کړه دده مبارک رسالت فرد،ټولنې،روح اوجسد،دنیااواخرت،سیاست اواقتصاداود ژوند ټولوبرخوته شامل دی.[1]

اوس مهال بشریت دظالمانه مادي توپان سره مخامخ ،داخلاقي بربادۍ،روحاني خلا،ټولنیزظلم او دنسلي،قومي او ژبني امتیازاتو په خوساړنه کې پروت دی. متمدن انسان دومره لوی جنایت کاردی چې په ځنګله کې یې وحشي۔خناورپه خپل ظلم او وحشت سره وشرمول دانسانانودوژنې لپاره اتومي بتې اولېږ واتن ویشتونکي توغندي او توپونه جوړیږي ،دملتونو لویه پانګه دبشریت په وژلواودښارونو په ورانولو لګول کیږي.

اوسنی بشریت یو ناجي اونړۍ وال لاربنود ته اړتیا لري چې نړۍ له امن نه ډکه کړي اوبشریت الهي تګلارې ته راوګرزوي اوانسانیت ته دمینې،محبت شفقت اوعدالت درس ورکړي. حقیقت دادی چې هغه یوازې درحمة للعالمین وروستني نړۍ وال نبي محمد صلي الله علیه وسلم لاربښوونې دي چې لالهانده بشریت به یې په غېږ کې دارامۍ اوسوکالۍ ساه واخلي.

۱-دنړۍ وال لاربنود صفات

موږ مسلمانان پردی ټینګ باور لرو چې محمدصلي الله علیه وسلم دنړۍ والو سرداردی دنړۍ دملتونو دمشرتابه لپاره

- لومړی صفت دادی چې هغه دکوم خاص نسل اوځانګړې طبقې دسوکالۍ لپاره کارونه کړي ؛بلکې دټولې نړۍ دانسانانو سوکالي اوکامیابي یې هدف وي اودهغه پروړاندې ټول ملتونه یوشان وي دغه معیاردپیغمبرصلي الله علیه وسلم په سپېڅلي ژوند کې تر سترګو کېده دهغه ژونددکوم قوم پرست اووطن

---

[1] محمدشبیر احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۵ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرست ژوند نه؛ بلکې دبشرـیت سره دمحبت کونکي ژونـدو. دهغـه پرورانـدي حبشي ـ ایراني ،رومي ،مصري ،عرب اوعجم ټول سره وروڼه اود برابروحقوقو څښتنان ؤ.

دویم صفت یې دادی چې دهغه وړاندې کړي اصول اوقواعد نړیواله بڼه ولري ،دټولي نړی انسانان یوشان رهبري کړي او په هغوکې دبشري ژونددټولوستونزوحل موجود وي قران عظیم الشان هم دنړی ټول ملتونه مخاطب گرزوي او ټولوستونزواو مشکلاتوته یې دپای ټکی ږدي.

- دریم صفت یې داوي چې دهغه لارښووني خاصې زماني اووخت پورې ارتباط ونه نیسي؛ بلکې په هروخت کې صحیح اودعمل وړتیاولري قران کریم هم ترقیامته وروستنی الهي پیغام دی.
- څلورم صفت یې داوي چې هغه اصول اوقوانین چې نړی والو ته یې وړاندې کړي وي هغه تش فلسفي اصـول نه ؛بلکې عملي بڼه یې هم ورکړې وي.دغه یو تاریخي حقیقت دی چې محمدصـلی الله علیه وسلم یوازې خیالي نقشه نه ده وړاندې کړې؛ بلکې د درویشتو کلونو په موده کې په لکونو خلکوورته غاړه ایښـې ،دجزیرة العرب په لکونو مربع میله څمکه باندې اسـلام غالب اوبت پال جاهلیت په گوندواود تاریخ کندې ته سپارل شوی او بیادهغه دریښتینو ملگرواوشاگردانو په وسیله اسلام هغه مهال په درې لویو وچو اسـیا،افریقا اود اروپا په زیاتروبرخودغالب نظام رول تر سره کړ .داهغه سـتره تاریخي کارنامه ده چې دهغې پربنسټ موږ رسول الله صلي الله علیه وسلم ته د ټل لپاره دنړی والو دلارښود لقب ورکولی شودهغه لارښووني دکوم څانگړي ملت ملکیت نه؛ بلکې دټول بشریت شریک میراث دی. هر څوک ورڅخه گټه اخیستلی شي اوچې څوک تري گټـه نـه اخلي، پـه ابـدي محرومیـت کې بـه خپـل څـان اختـه کړي

دمحمد صلی الله علیه وسلم مبارک نومونه

دده مبارک نوم محمـددقران عظیم الشـان پـه څلوروسـورتونو آل عمران،محمـد،احزاب اوالفتح کې ذکرشوی. دهغه دویم نوم احمد دی چې دصف په سورت کې یې یادونه شو ي ده چې له دې نو مونو پرته دهغه څوارلس صـفتي نو مو نه هم دي او هغه دادي(الشـاهد ،المبشرـ ، النذیر، الرحمة ، السرـاج المنیر ،المذکر، الشـهید ،الهادی ، الا مین،المزمل ، المدثر ،درسـول الله مبارک ارشـاد دی ،چې زما پنځه نو مونه مشهور دي:

- محمد : یعني هغه پیغمبر چې بیابیا زښت ډېریې تعریف کېږ ي .
- احمد : یعني هغه پیغمبر چې دخپل رب یې ډېر تعریفو نه کړ ي دی.
- الماحی : یعني دکفر دطا غوتي نظام نا بو دوونکی.
- الحاشر:یعني جمعه کونکی.
- العاقب : معنا داچې وروستنی پیغمبر او خاتم النبین .
- دهغه په مبارکو نو مو نو کې دغه څلو ر نو مو نه هم شـامل دي(المصـطفی ، المختار ، الشـفیع الصادق، المصدوق [1]

[1] مولانا گوهر رحمان (ب ت) حقیقت توحید اورسنت ص ۲۷۵ مکتبه دارالعلوم تفهیم القران مردان پېښور پاکستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Kitabton com: The Digital Library

دده مبارک درسالت عقلي ثبوت

لړ شـــان څوارلس ســـوه کاله مخکې تاريخ ته وګورئ،په نړۍ کې نه برقي تارؤ،نه ټيليفون،نه اورګاډی،نه چاپ اونه چاپ خای اونه اخبار اورسالې نه چاپ شوي کتابونه اونه د سـفراوسياحت اسانتيا وې،چې نن ورځ موجودې دي له يو هېواده تربله پورې دمياشتو مياشتو مزلونه کېدل .

موقعيت :په دغسې حالاتوکې دعربو هېوادله ټولو جلاپروت ؤ چارچاپېره يې دايران،روم او مصرهېوادونه ؤ چې په هغوکې څه ناڅه د علومواوفنونوزوراوشورؤ ؛خودشګو ستروډګرونوعربې نړۍ له نورو جلا کړې وه.

اقتصادي حالت

عرب قوم سـوداګرؤپه اوښـانو به يې دمياشتومياشتو سفرکاؤاوهغو هېوادونوته به دسوداګرۍ لپاره تلل .له دغوهېوادونو سره ددوی اړيکې يواځې او يواځې دسوداګرۍ په خاطروې .

تعليمي وضعيت

پخپله په عربوکې نه کوم لوړتمدن ؤ،نه کومه مدرسه اونه کوم کتابتون اونه په خلکو کې دتعليم اوښوونې څه شـوق اوذوق په ټول هېوادکې دګوتوپه شـمارڅوتنه په ليک اولوســـت پوهېدل ؛خوهغوی په دومره اندازه نه ؤ چې دهغه وخت دعلومواوفنونوسره اشناشي.

سياسي وضعه

هلتـه نـه يو مرکزي حکومت ؤاونه قانون هره قبيله خپلواکه وه ،له دې سره سره به سروکال لوټ تالان او وينې بيونکې جګړې تر سره کېدلې .دانسان روح هېڅ ارزښت نه درلود.

اخلاقي حالت

بدکارونه،شراب څښـــل ،د جوارۍ اوقماربازارتودؤخلک به ديوبل پروړاندې بلاتکلفه بربنډېدل اوشرم خـايونـه به يې ښـــکارېدل .تردې پورې چې ښـــځينه ؤ به په بربنډه توګه دبيت الله شريف څخه طوافونه کول ،درواو نـاروا بېلتون نـه ؤ .پـه عربو کې د آزادۍ احســـاس دومره پياوړی ؤچې دهېڅ چاوهېڅ قانون منلوته تيارنه ؤاونه يې دکوم واکمن امرمنلو ته سرښکته کاوه .

ديني وضعه

دجهـالـت اونـاپوهی دغه اندازه وه چې ټول قوم دکاڼو بتانوته ســـجدې کولې په لاره کې به يې چې کوم ډېرکاڼی خوښ شو هغه به يې راواخيست اوپه عبادت به يې ورته لاس پورې کړ.هغه سرونه چې هيڅاته به نه ټيټېدل ،هغه به يې کاڼو ته ښکته کول اوسجدې به يې ورته کولې [1]

دروڼ سهارڅرک

په دغسې حالاتوکې يويتيم شخص پيداکېږي ،دعربوله هلکانوسره رمه څروي .په ځوانی کې سوداګردی.له هېڅچايې تعليم نـه دی کړی ،دلوړوخويونواواخلاقوڅښـتن دی .هېڅکله يې دروغ اوېدلې خبرې نه دي

[1] - خورشيد احمد.(۲۰۱۰م)اسلامی نظريه حيات ص ۲۳۶شعبه تاليف جامعه کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي.په ټول قوم کې په دیانت اوامانت مشــهوردی.له هرې ناپوهی اوناپاکی څخه کرکه کوي دقوم په لوټ،تالان اووینوبیولوغمجن،دنرم زړه څښـتن، دکونډواویتیمانومرستندوی.میلمه پال اودصـحیح عقل خاوند، له بت پالنې نفرت کوي،کلی پرېږدي.په لرې واټن دیوه غره غارته ورځي دیوې رڼاپه هیله ده.چې شاواخواتیارې پرې له منځه یوسي.

دنبوت پیل

په یوځل دده په حالت کې یوسـتربدلون رامنځته شـو.له غاره راووت خپل قوم ته ورغی دبت پالنې غندنه یې پیـل کـړه اودیـوالـلـه بـنـدگـی تـه یـې خـلـک راوبـلـل.دغـلا،لـوټ ،تـالان ،شراب څښلو،زنا،قمار،اوبدوچاروپرخلاف یې مبارزه پیل کړه .بشری کرامت یې اعلان اوداخرت دورځې دسوال اوځواب احساس یې دخلکوپه زړونوکې واچاوه.

دناپوه قوم چلند

ناپوه قوم ددغه سترشخصیت په مخالفت لاس پورې کړ،چې هغه دپلاراونیکه په دوداودستور ولې نیوکه کوي اوښــوونې یې څنگـه دپخوانیوپلرونودتگلارې خلاف دی.لـه همدې امله یې هغه ته بدې ردې پیل کړې.په کاڼویې وویشـــت اودهغه دوژلوپلانونه یې جوړاوله خواره ټاټوبي یې هجرت ته مجبوراوهلته یې هم په ارام پرې نښوده .

دهغه هدف

هغه دخپل نـاپوه قوم پـه سـمـه لاررواناول غوښـتـل سره لـه دې چې قوم ورته په دې شرط دمشرتـابه ،سرواوســپینوزرو ســپـارلوتـه چمتوؤ،چې لـه خپـل کـارڅخه لاس واخلي؛خوهغه په خبره ټینگ ولاړؤ ، دبشریت ددنیااوخرت دبریالیتوب په خاطریې په دې کارلاس پورې کاوه [1]

نوی ارمان

هغه لـه نویوارمانونوسره دحراله غاره راووت اوس یوبهترین خطیب اوله فصــاحته اوبلاغته ډکې خبرې کوي ،اوس داســې کلام خلکوتـه اوروي چې هیچاتراوســه نـه دی اورېـدلی ټولونړیوالوتـه یې چېلنج ورکړ،چې ددې کتاب په شان یوسورت جوړکړي دهغه ویناوادالله تعالی کلام سره توپیردرلود، دالله تعالی کلام له بلاغته ډک اومعجزه وه هغه دجزیرة العرب وگړوته له حکمته ډکې ویناوې پیل کړې چې مخکې ورڅخه چاورېدلی نه وې.

بشپړلارښود

هغه اوس داخلاقو،ټولنیزژندقانون ،اقتصــاداوســیاســت معلم دی چې ترقیامته یې لوی لوی پوهان په څېړنوبوخـت دي دهغه راوړی نظام کامل اوله هرې نیمگړتیاڅخه ســپېڅلی دی هغه دخپلې درویشـت کلنې مبارزې په دوران کې دخپلونېکواخلاقو،شرافت اوخپلولوړوښـوونوپه وسیله خپل دښـمنان دوستان وگرځول او لویوځواکونویې پرووړاندې ماتې وخوړه .

---

[1] همدغه ماخذ ص ۲۴۰

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربري وروسته

هغه چې کله په خپلو دښمنانو برى ترلاسه کړ،نوله هېڅ یودښمن څخه یې انتقام وانه اخیست.له هېچاسره یې سختي ونه کړه ترديې پورې چې چا دده ګران تره په قتل رسولی دهغه سینه یې ورڅیرې کړې وه په هم دې ډول چاچې په کانو ویشتلی اوله هېواده یې شړلی ؤدفتح پروخت یې هغوته هم معافي اوبخښنه وکړه .

مثالي شخصیت

هغه هېڅکله له چا سره خیانت اودوکه نه ده کړې اونه یې له چاسره دتړون په ماتولو لاس پورې کړی په جګړه کې یې له هېچاسره زیاتی نه دی کړی ترديې پورې چې دهغه سرسختو دښمنانو هم کله په هغه دګناه اوياتېري الزام نه دی لګولی داهغه ښېګڼې اوستراخلاق ؤ چې په پای کې یې دټولو عربو زړونه لاس ته راوړل

ستربدلون

بیایي دخپلوښوونوپه وسیله له پونده جاهل قوم څخه یومهذب اودقانون پابندملت اوداخلاقولوړخلي جوړکړل،نړۍ ته یې دتمدن،اخلاقواوبشردوستۍ درس ورکړ.دخپلوروزل شویوملګرو په وسیله یې دایران،روم اومصرلوسلطنتونه پربل مخ واړول اوداسلام لارښوونې یې داسیا،افریقا،اواروپاترلرې ښندوورسولې،نړیوالوچې دتوحیددرس هېرکړی ووهغه یې بېرته تازه کړ.هغه نړیوالوته داخلاقو،قانون ،سیاست اواقتصاداوتمدن پاخه اوسپېڅلي اصول واړاندې کړل چې داسلام دښمنانوهم ګټه ورڅخه واخیسته اوپه تاریخ کې ساری نه لري[1]

مثالي لارښود

اوس دغوراوفکرخبره داده چې دخلوېښتوکالوڅخه وروسته په دغه شخصیت کې یودم څنګه دومره کمالات رایوځای شوه .اوس په یوه وخت کې بې مثاله دلښکروجنګي سپه سالاراویوبهترین قاضي، یوسترقانون پوه ،یوبې مثاله پوهانداوداخلاقواوتمدن یوبهترین مصلح ،سیاست پوه اودالله جل جلاله عابدبنده هم دی،دخپلومېرمنواواولادونواوکورنۍ حقونه هم پوره کوي، دغم خپلواوبې وزلوخدمتګار،دفتحې اوغلبې پرمهال ساده ژوندترسره کوي له خلکوسره یوځای ډوډۍ خوري ،نړۍ له پیله اوترپایه پورې هېڅ انسان دده په څېرمثال اوبېلګه نه شي وړاندې کولې دازموږ پیغمبراونړیوالوسردارمحمدصلی الله علیه وسلم دی[2]

۱-دنبوت پای

حقیقت دادی چې اوس مهال دسمې لارې دمعلومولولپاره دمحمدصلی الله علیه وسلم دښوونواودقرانکریم نه پرته بله وسیله نشته هغه دټول بشریت لپاره دالله تعالی استازی دی اوهغه دنبوت لړۍ پای ته رسېدلې

---

[1] -همدغه ماخذ ص ۲۴۳

[2] - خورشید احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۳ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دنبوت د پای دلایل

دپیغمبرژوندپه حقیقت کې دهغه دښـوونواولارښـوونوژوندوي ،دپیغمبردمړینې څخه مقصدداده ،چې ښـوونې يې بدلون وموومي ،کوم اسـماني پيغام چې پرې نازل شـوی ؤ،په اصـلي شـکل پاتې نه شي؛ خومحمدصلی الله علیه وسلم گواکي ژوندی دی ،ځکه چې قران عظیم الشان په اصلي الفاظوموجوددی. دهغه دژوندانه حالات ،ویناوې اوکړه وړه دنبوی احادیثوپه بڼه ټول محفوظ اودټول امت په لاسونوکې دي. داسې بې بوله چې گواکې پخپله دالله رسول په خپلوسترگوويتودنړۍ دهېڅ شخصيت ژونددومره محفوظ نه دی ساتل شوی څومره چې درسول الله صلي عليه وسلم ژوندمحفوظ دی[۱]

۳-له یوپیغمبره وروسته دبل دراتلو لاملونه

- داچې دلومړي پيغمبرښوونې له منځه تللې وي اودهغې دوړاندې کولوبياضرورت وي
- داچې دپخواني پيغمبر ښوونې پوره نه وي په هغو کې دترميم او اضافې کولواړتيا وي
- داچې د پخواني پيغمبر ښوونې تر يوه ځانگړي قوم پورې محدودې وي نوروقومونوته شاملې نه وي دغه درې واړه لاملونه اوس پاتې نه دي

۴-دنبوت څوخصو صيات يې

محمد صلی الله علیه وسلم په نورو پيغمبرانو ځينې ځانگړنې لري چې موږ ورته په لا ندې توگه کتنه کوؤ

۱:دهغه درسالت مثال دلمر په څېردی لمرټوله ځمکه روښانه کوي دهغه رسالت هم دځمکې ټولو ولسو نو ته شامل دی قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر څ کې فرمايي ﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴿١٥٨﴾ الأعراف: ژباړه: ای محمده !ووايه چې ای انسانانو ! زه ستاسو ټولو لوري ته د الله استازی يم

۲:دقراني تلپا تې معجزې درلو دل : په هغه داسـې معجز کلا م نازل شـوی چې د ژوند دټولو برخو په هر وخت اوهرځای اودهر ملت درهبری صـلا حيت لري او دسـا تنې ذمه واري يې الله جلت عظمته اخيستې ده

۳:دهغه خاتم الانبياء دی دنبوت لړی پرې پای ته رسـېدلې تر ده وروسـته بل پيغمبر نه رازي او نه بل پيغام ځمکې ته راتلو نکی شـته څوک چې درسـول الله صـلی الله علیه وسـلم درسـالت په ختم باوري نه وي داسلام له دايرې بېرون څخه گڼل کېږ ي قران عظيم الشـان فرمايي ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ الأحزاب: ژباړه: (ای خلکو ! محمدصلی الله علیه وسلم ستاسې له نارينه ؤ څخه د هيچا پلارنه دی ،مگر هغه د الله رسول او خاتم النبيين دی . او الله دهرشي علم لرونکی دی .

---

[۱] دروحاني ژباړه(۱۳۹۰)داسلام اساسي ښوونې ص ۵۸ اصلاح افکار ننگرهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:ترقیامته دهغه نوم لوړشوی په اذان او کلمه طیبه کې به یې مسلمانان یادوي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترخ کې فرمایي ﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ ﴾ ژباړه:اوستاپه خاطر موستا دیادېدو اوازه لوړه کړه

۵:هغه یې ټولو نړی والو ته درحمت په تو گه انتخاب کړ ی

٦:هغه تـه دکوثر دحوض زېر ی ورکړ ی شـوی قران عظیم الشـــان پـه دې هکلـه داســې فرمـایي﴿ إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ﴿١﴾ ﴾الکوثر(اي پیغمبره ! بیشکه موږ تاته کوثر درکړی دی

۸ :هغه ته داو داسه قایم مقام تیمم رواشوی په داسې حال کې چې دتېروامتونولپاره له اوبونه پرته جا یزنه وُ

۹ : هغه ته په قیامت کې دلو ی شفا عت مقام ورکړ شو ی مگرنور پیغمبران به نفسي نفسي نارې وهي

۱۰ : هغه ته ستر او لوی امت ورکړشوی

۱۱:دهغه امت دگنا هو نو له امله ټول په عذاب نه اخته کېږ ي چې ټول له مینځه ولاړشي .

۵-په امت باندې یې حقونه:

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپل امت ځیني حقوق لري چې مو ږ ورته په لاند ې تو گه کتنه کوؤ .

۱: په هغه ایمان درلودل:له شک نه پرته درسول الله په نبوت اقرار اوباور درلودل ضروري اولازمی خبره ده قران عظیم الشـــان فرمایي ﴿ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ﴿٧﴾ ﴾الحدید: ژباړه: ایمان راوړئ پرالله او دهغه پر پیغمبرباندې

۲: دهغه اطاعت: او پیروی کول چې په قراان عظیم الشـــان کې دد ې گڼ دلایل دي ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا۟ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٣﴾ ﴾محمد.ژباړه: ای موءمنانو ! دالله اطاعت وکړئ او دپیغمبر اطاعت وکړئ او خپل عملونه مه بربادوئ .

۳: له هغه سره محبت کول :له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره محبت دایمان بر خه ده

۴ : هغه ته نوم نه اخیستل :الله تعالی مسلمانان له دې څخه منعه کړي دي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په خپل نو م سره راو بولي

۵: په هغه باند ې درودویل: هر مسـلمان ته لا زمه ده چې په رسـول الله صـلی الله علیه وسلم باند ې درود ووایي

٦ :دهغه تعظیم اوادب کول:درسول الله صلی الله علیه وسلم تعظیم ،ادب اواحترام په ټول امت فرض دی [1]

داصحابوکرامومقام اوپه اړه یې داهل سنت عقیده

موږبه ترهرڅه دمخه دصحابي پېژندنه ، مقام اومنزلت اوپه اړه به یې داهل سنت والجماعت عقیده ذکرکړو **داصحابي پېژندنه** :هغه څوک چې درسول الله مبارک سره دایمان په حالت کې مخامخ شـوی اوپرایمان وفات شوی وي له اصحابي څخه عبارت دی

[1] - خورشید احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۷ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقام اومرتبه یې: اصحاب کرام داسلام غوره نسل ؤ له دوی سره محبت په هریومسلمان واجب اولازم اوبغض اوکینه ورسره کفراوبې دیني ده ، اصحاب کرام درسول الله مبارک شاګردان دي ددوی مقام اومرتبې دلایل په لاندې توګه دي .

الف : قران عظیم الشان : الله تعالی فرمایي ﴿ لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ ﴾ الفتح ژباړه: الله تعالی له مؤمنانو څخه خوشحاله شو کله چې هغوی له ونې لاندې له تا سره بیعت کاوه، دهغود زړونوحال هغه ته معلوم دی له دې امله یې پرهغو ډاډینه نازله کړه اوهغوته یې په انعام کې نیژدې فتحه ورکړه.

په بل ځای کې ارشاددی ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ ﴾ التوبة ژباړه: هغه مهاجرین اوانصارچې هغوی ترټولود مخه دایمان بلنې ته په لبیک ویلوکې وړاندې شول ، دغه راز هغه کسان چې وروسته له نیکۍ او ریښتینولۍ سره په هغو پسې راغلل. الله له هغو نه خوښ او هغوی له الله نه خوښ شول. الله د هغو له پاره داسې باغونه تیار کړیدي چې تر هغو لاندې به ویالې بهیږي او هغوی به په کې د تل له پاره اوسیږي، همدا ډیر لوی بریالیتوب دی.

ب : نبوي سنت: پیغمبرعلیه السلام فرمایلي دي (خیرالقرون قرني ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم) یعنې غوره خلک زمادژوندانه داوسېدونکو پېړۍ ده بیاورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وي بیاورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وی یعنې دتابعینواوتبع تابعینوپېړۍ

دوی ته دښکنځلوکولواوبدوردوویلوحکم

پیغمبرصلی الله علیه وسلم اصحابوکراموته دښکنځلوکولوڅخه منعه فرمایلي ده هلته چې فرمایي (لاتسبوااحدامن اصحابي) یعنې تاسې زمادیوه صحابي په اړه هم بدې ردې مه وایاست .نوپردې اساس اصحابوکراموته بدې ردې ویل له اهل سنت والجماعت څخه وتل اودګمراه ډلوپه کتارکې دربدل دي

ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تګلاره

داصحابوکراموپه اړه داهل سنت والجماعت منځنی کړنلاره دافراط اوتفریط ترمنځ ده ددوی ترمنځ چې کومې شخړې پېښې شوې موږپه کې بحث نه کوو په دې هکله دعمربن عبدالعزیزرحمة الله علیه ویناکافي بولوهلته چې وایي : دغه خلک هغه قوم دی چې الله تعالی ددوی دوینوڅخه زموږلاسونه پاک ساتلي دي نوموږته لازمه ده چې ددوی دابروتویولوڅخه خپلې ژبې پاکې وساتو[1]

[1] دخمیس محمدبن عبدالرحمن : التوضیحات الجلیة علی العقیده الطحاویة اول ټوک ۱۲۰۹ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ایمان

پیلیزه

ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به چاته هم مرګ په برخه نه شي دغه ژوندبه یاد ایمان اونېکواعمالوله املـه دعیش اوارام ژونـداویـابه دکفراوبـدواعمالوله کبله دغمونواوکړاوونوژوندوي همدغه باوراویقین ته داخرت عقیده وایي داچې دنړۍ هرڅه دالهي تقدیراوپلان پربنسټ دي دلته هرڅه دقیق محاسبه شوي مرګ ،ژوند رنځ ،خوشـالي ،غم اودردهرڅه ټول دالله تعالی له خوادي.

لومړی بحث

په اخرت ایمان

دنړۍ دموجوده نظام دورانېدوپیل به داسرافیل دشپیلی دپوکې څخه وکړای شي، ټول کاینات به ګډوډځمکه به ډېرسخت ټکانونه وخوري لمراوسپوږمی به په ټکر ،ستوري به تت اوخپاره شي، غرونه به دډانډه س شویووړیوپه څېرشي اوبه به اورواخلي دځمکې ژوي به ټول مړه شي، بیابه دالله تعالی په حکم دویم ځل شپیلی پوکړای شي؛ قبرونه به وچوي اوټول مړه شوي انسانان به دادم علیه السلام له وخته تر قیامته دوباره راژوندي کړای شي اودخپلوقبرونوڅخه به را اوچت اودحشرــ په میدان کې به راغونډاودالله جلت عظمته پروړاندې به ودرېږي ،داژوندبه همېشه ژوندوي، دابه ډېره وېروونکې ورځ وي، دخلکوزړونه به له وېرې لړزېږي اوهریوبه خپل انجام ته منتظروي،ټول انسانان به دحشرـ په میدان کې دالله جل جلاله پروړاندې راټول وي په دغه ورځ به یوازې دده حکومت وي، هېڅ‌چاته به دساه وېستلومجال نه وي، دهغه له اجازې پرته به چاته دخولې پرانستلوهمت نه وي .الله جل جلاله به دخپل علم ،حکمت اوانصـاف پربنسټ له هرچانه جلاجلا دټول ژوند حساب واخلي انسان ته به دخپلو عملونواسنادپه لاس ورکول کېږي دهغه ټول اعمال به ورته مجسم شي دهغه اندامونه به پرهغه ګواهي ورکوي اوحساب به ورسره وشي، له هېچاسره به ظلم ونه کړای شي نېکوخلکوته به په ښي لاس اومجرمانوته به په کیڼ لاس عملنامې ورکړای شي. ښـي لاسي به کامیاب اوکیڼ لاسي بـه ناکام اوناـمرادوي دېري مونـدونکوخېرې به له خوشـالۍ‌څلېږي اونامراده خلک به تورمخي اوله غمه ډک وي نېکان به جنت ته اوبدخلک به دوزخ ته بیول کېږي ګنهګارمؤمنان به له دوزخ څخه ترټاکلې مودې وروسته راوېستل کېږي اوجنت ته به ځي

۱- پېژند نه یي

دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده، هلته چې ترمړینې وروسته به انسانان دحساب اوجزاءلپاره له قبرونوراپاڅولی شي اودرب العالمین پروړاندې به درېږي دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وایي؛څکه چې دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده. هلته چې ترمړ ینې وروسته به انسانان دحساب اوجز اء لپاره

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

له قبرونوراپاڅولی شي اودرب العالمین پروړاندې به دربري دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وايي ؛څکه چې له دې نه وروسته بله ورځ نشته تردې وروسته به جنتیان جنت ته اودوزخیان به دوزخ ته ځي.[1]

۲- دايمان مفهوم يې

په اخرت ايمان ددغې ورځې اړوندوچاروته شمولیت پیداکوي؛ لکه کو چنی اولویې نښې، دقبرعذاب او راحت، داسرافیل شپېلی، له قبرونودخلکوراوچتېدل، حساب اوجزا، دقیامت هیبتناکه منظر، دمحشرتفصیل، دعملناموخپرېدل، دمیزان دتلې تپنګښت، دصراط پول، دکوثرحوض، شفاعت، جنت ودوزخ.[2]

۳- دايمان اهميت يې

داخرت په ورځ باوردايمان دارکانو له جملې څخه دی داخرت په ورځ ایمانستراهمیت لري دقران عظیم الشان په ډېروځايونوکې په الله جل جلالہ له دایمان ترڅنګ ذکرشوی، دایمان دشپږګونواساساتو له جملې څخه دی

۴-داخرت دورځې نومو نه

څینوعلماؤداخرت دورځې ګڼ نومونه ذکرکړي دي ،موږدلته دقیا مت مشهورنومونه ذکرکوو:

۱ - الساعة : دقیامت دقایمېدووخت

۲ - یوم القیامة : دالله تعالی پروړاندې دودرېدلوورځ

۳ - یوم الوعید: دعذاب ورځ

٤ - یوم الدین :دجزاورځ

٥: یوم الحسرة: دافسوس ورځ

٦ - الدارالا خرة : داخرت کور

۷ - یوم التناد:یوبل ته دچیغو ورځ

۸: یوم الجمع :دجمعه کېدوورځ

۹: یوم الفصل : دفیصلې ورځ

۱۰ - یوم الحساب :دحساب ورځ

۱۱ - یوم الخلود:دهمېشه والي ورځ

۱۲ - یوم الخروج : دراوتلوورځ

۱۳ یوم التغابن:دتاوان ورځ

۱٤ یوم التلاق:دملاقات ورځ

۱٥ یوم الازفة:نېژدې ورځ

---

۱. ابن کثیر (ب ت) النهایة لومړی ټوک مخ ۲٥٦ لاهور پاکستان

۲. کیلانی اسعد(ب ت) داسلامي تحریک دویم کتاب مخ ٦۹ لاهور پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ – الواقعة : ستره پېښه
۱۷ – الحاقة :رېښتيني ورځ
۱۸ – القارعة :ټکوونکې ورځ
۱۹ – الطامةالکبرى :ستره هيبتناکه ورځ
۲۰ : الصاخة :کنيوونکې ورځ
۲۱ – يوم البعث :له قبرونودراپورته کېدوورځ
۲۲ – الغاشية : پټوونکې ورځ [1]

۵- درامينځته کېدو دلايل يې

قران عظيم الشان يوازي دقيامت په امکان اکتفاء نه ده کړي؛ بلکې په ډېرواياتونوکې يې دهغې په وقوع تاکيدکړی دی اسلامي پو هانوددې بېلابېل دلايل بيان کړي دي.

۱- دحکمت دليل

داچې دالله تعالى څخه هېڅکله بېهوده اوبابېزه فعل نه صادرېږي ؛نودانسان پيدايښت ديوسترهدف لپاره دی دانسان دژوندنهائي هدف دادی چې خپل همېشني کمال ته ورسېږي ددغه هدف تحقق داخرت دژوندون نه پرته امکان نه درلوداوهغه داچې هلته تل ترتله واوسېږي قران عظيم الشان دانسان دژوندحکمت ته داسې اشاره کوي ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ ﴾ المؤمنون : ژباړه:اياتاسې انګيرلې وه چې موږتاسې بابېزه پيداکړي ياست او زموږلوري ته ستاسې هيڅکله راګرځېدل نشته؟

په بل ځای کې ارشاددی ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ ﴾ الدخان : ژباړه:دغه اسمانونه اوځمکه اوددوی ترمنځه شيان مورد لوبو لپاره نه دي پيداکړي [2]

۲- دعدالت دليل

الله تعالى عادل دی اوذظلم صدورورڅخه ممکن نه برېښي. دالله تعالى عدالت ددې غوښتنه کوي چې نېکوکارانواوبدکارانوته خپل ثواب اوعذاب ورکړي .داچې دنيوی ژونددثوابونواوعذابونولږظر فيت لري، ټول انسانان دخپلواعمالوسزاپه دې نړۍ کې نه ګوري ؛نوپرهمدې اساس الهي عدالت ددې غوښتنه کوي چې بله نړۍ دې اوسي اوهلته دې نېکوکارانواوبدکاروته خپله بدله ورکړای شي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ الجاثية : ژباړه: اياهغه کسانوچې هغوی دبدۍ مرتکب شوي .داانګېرلې ده چې

[1] حبنكه ميداني عبدالرحمن حسن، العقيدة الاسلامية اسسها ص ۶۲۸ دارالقلم بيروت لبنان
[2] ... داسلامي عقائدو اصول ص ۷۱ ننګرهار افغانستان

...com: The Digital Library

موربه هغوی اوایمان راوړونکي اونیك عمل کوونکي سره برابرکړو،چې دهغوژوندا‌ومرګ یوشانته شي؟ډېره ناوړه فیصله ده چې دوی یې صادروي.[1]

۶-داخرت په هکله داسلام تصور

۱: انساني ژوندپه اصل کې داخروي ژوندیوه مقد مه اوسریزه ده دغه ژوندلړ اوموٴ قتي ؛مګراخرت تل ترتله اوهمېشه دی دغه ژوندنیمګړی اوهغه کامل دی ،دېتولواعمالوبشپړنتایج په دې عارضي اولړ ژوندکې مېچاته نه په برخه کېږي ؛بلکې ددغه لړژونددحقیقي نتایجوثمرات به په اخروي ژوندکې ځرګندېږي .

۲ - ځرنګه چې په نړۍ کې هرشی عمرلري چې په نتیجه کې به له منځه ولاړشي ،په همدې توګه دغه ټول نظام هم عمرلري چې په پای ته رسېدلوسره به یې وروسته بل نظام اوبله نړۍ رامنځته شي چې د هغې طبیعي قوانین به ددې او سني نظام سره بشپړتفاوت ولري.

۳ - ددغه موجوده نظام تړنګېدواودانسان ددوباره ژوندنه وروسته به دانصاف اوعدل یوه ستره محکمه قایمه کړای شي چې هلته به دانسان دهرعمل محاسبه کېږي اودخپل ښېګڼو پروړاندې به حا ضرېږي اودنېواوبدواعمالوسزابه هرچاته ورکول کېږي.[2]

۷- دماده پالوپه نظریاتوعلمي نیوکه

په انسانانوکې یوه دماتریالستانوډله ده هغوی نه دکایناتوخالق مني اونه داخرت نړۍ هغوی پردې باورلري چې ماده ازلي اوتل ترتله ده په مړینې سره دانسان هرڅه پای ته رسېږي ، دوباره ژوندون له سره شتون نه لري. دوی یوازې په خپلوحواسواعتمادکوي اووایي چې داخرت نړۍ موږمحسوسه کړې نه ده ؛نوله سره نشته.دغه فکرسراسرناسم څکه دی چې ډېرشیان شته ؛مګرسترګې یې نه محسو سوي؛ دمثال په توګه دمادې الیکترونیکي خوځښت،دځمکې جاذبه،مقناطیسي- قوه،دغه ارته لویه نړۍ چې دانسان له احاطې بېرون ده ،یوواقعیت دی په همدې توګه دمرګ اوژوندپه اړه په حواسواعتمادکول معقول کارنه برېښي څکه موږ سره داسې سترګې نشته چې دمرګ له پولې اخوا نړۍ پرې ووینوله دې وروسته دنړۍ په موجوده نظام دنه زوال حکم پردې اساس لګول چې موږیې ورانی نه دی لیدلی داخبره دې ته ورته ده، چې یوڅوک ووایې دغه تعمیرېه تل ترتله وي ځکه چې مایې ړنګېدل نه دي لیدلي ایادعقل پربنسټ دغه استدلال صحت لري؟نه مېڅکله نه [3]

د له مرګه وروسته ژوندقضیه یوازې عقلي اوفلسفي مسئله نه ده ؛ بلکې زموږله عملي ژوندسره یې ژوره اړیکه ده .زموږداخلاقي اوتمدني ژوندټول انحصارپه همدغې مسئلې پورې تړلی دی ؛ ځکه چې یوڅوک پردې باوري وي چې هرڅه دې په همدغه ژوندپورې اړونددي ، له مرګه وروسته ژوندله سره شتون نه لري

---

[1] نذیر داد محمد، (ب ت) عقاید اسلامی ص ۱۷۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
[2] قشیری مسلم بن الحجاج (ب ت) صحیح مسلم باب اثبات حوض النبی لاهور پاکستان
[3] خورشید احمد (۲۰۱۰م)اسلامي نظریه حیات ص ۸۱ شعبه تالیف وترجمه جامعة کراچي

Kitabton.com: The Digital Library

او سوال په داخرت يوځوک چې لري تفاوت څخه انسان هغه له کړنلاره اوعملي اخلاقي شخص ددغسې، په ترځ کې ځرګندوو:
خواب باوري وي دغه حقيقت ديومثا ل په ترځ کې ځرګندوو:
خواب باوري وي دغه حقيقت ديومثا ل چې کندهارته په رسېدوسره به دوه تنه ترکندهاره دسفرپروګرام جوړوي، يوشخص پردې باوري دی چې زماسفرنه يوازې پای ته رسېږي ؛بلکې دهغه ځای دپوليسواومحکمې څخه ازاديم دده برعکس دويم شخص پو هېږي چې ترکندهاره تلل يوازې دسفريو پړاؤدی، زه داسې سيمې ته روان يم چې ددې ځای اودهغه ځای بادشاه يودی، دهغه په دفترکې زمادټولوکړووړوريکاردموجوددی، تاسوپه خپله ووايا ست چې ددې دواړواشخاصوپه اعمالوکې به څومره لوی بېلتون موجودوي ؟
چې ددې دواړواشخاصوپه اعمالوکې به څومره لوی بېلتون موجودوي ؟
دماده پال اومؤمن انسان په سيرت اواخلاقوکې لوی امتيازوي ماده پرست انسان مايوسه اوپست همته شخص وي ،دشريرواوظالموانسانانوپه بڼه ژوندسرته رسوي ،دشهوت،شهرت اوځان پالنې په احساس ژوندکوي دده پرعکس په اخرت باوري انسان مسؤلانه ژوندلري اودخرت لپاره په تياري کولوبوخت وي ،دژوندستره اسره يې بشرته خيررسول دالله تعالی رضاءاودجنت حصول وي.[1]

۱-دقيامت ساينسي او عقلي ثبوت

دلمرزياته برخه دهيليم اوهايدروجن غازونه دي اودواړه دهستوي تعاملاتو په نتيجه کې دخلااودلمردژوندلامل ګرزېدلي دي. هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته داخلېږي، دلمرهسته چې له هايدروجن څخه ډکه ده په هماغه اندازه هايدروجن له هستې څخه وځي اوپه هيليم بدلېږي ،چې په پای کې نور،انرژي اوتودوخه توليدوي لمردووډلايلوپراساس تراوسه ځلاندی :
۱ -که چېرې په لمرکې هستوي ځواک اوجاذبه قوه شتون ونه لري لمربه دهايدروجن دبم په څېروچوي.
۲ -که چېرې په لمرکې اتومي تعاملات نه وي لمربه په داخل کې رنګ او پای ته به ورسېږي اتومي چاودنې به ترهغه په لمرکې جاري وي چې هايدروجن دلمرپه هسته کې په بشپړه اندازه مو جوداوسي، په داسې حال کې چې لمرپه هره ثانيه کې (۷۰۰)مليو نه ټنه هايدروجن له لاسه ورکوي چې په نتيجه کې نور،تودوخه اوانرژي توليدوي ،داچې په يوه دقيقه،ساعت اوورځ کې دهايدروجن څومره اندازه ضايع کېږي ،تاسويې پخپله حساب وکړئ تراوسه (۳۷) برخې په سلوکې دلمرهايدروجن ضايع شوی، هرکله چې دهايدروجن زياته برخه ضايع شي دلمريزنظام بربادي به پيل کړای شي.[2]
له يوې ټاکلې اوږدې مودې وروسته به دلمردهستې دهايدروجن زياته برخه په هيليم بدله شي اودلمرپه هستوي تعاملاتوکې به ډېرلوی خلل رامينځته شي په دغه مهال لمردهايدروجن له کمبودسره مخامخ کېږي ،هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته ننوځي اوپه ډېرسرعت سره به راؤزي ؛نورنوهيليم له هايدروجن څخه پرته هستوي تعاملات له لاسه ورکوي.جاذبه قوه زياتېږي لمرپه ډېرشدت اوسرعت دخپلې هستې په

---

[1] -همدغه ما خذ ص ۳۸٦
[2] - فيض خليل الله (۱۳۸۷هـ ش)ساينس جديد وقران ازخلقت تا به عدم کاينات ص ٦۴ مؤسسة

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتيب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کې نړېږي (solarcollaps)دلمرنړېدابه دومره قوي سريع انفجاروي. چې نورې سياري به هم له تزلزل سره مخ کړی دلمرنورې سياري له خپل مدارڅخه بېځايه کېږي اوفراربه وکړي دهيليم سريع حرکت ددې باعث ګرزي چې دلمرتودوخه زياته شي، دهرې شيبې په تېرېدوسره دلمرتودوخه زياتېږي اوپه ځمکه کې دژوندانه شرايط له منځه ځي دګرمی دزيا ت والي له کبله دجنو بي اوشمالي قطب يخچالي برخه اوبه کېږي اوداوبوسطحه لوړېږي اووچې ته مخه کوي. دسمندرساحلي برخې اوبه لاندې کوي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې سمندرونه وشليږي

په دغه مهال دلمرحجم زياتېږي اوسوررنګ به لري،دځمکې فضاء به هم سوررنګ پيداکوي اودزياتې تودوخې له امله به چاودنې پيل شي. قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي

﴿ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ ﴾ الرحمن: ژباړه:که دتښتې هڅه وکړئ ،نوپرتاسې به داورشُغلې اولوګې خوشې کړای شي چې تاسې به دهغومقابله ونکړای شئ.

دزياتې تودوخې له امله دځمکې ترپوښ اوغرونولاندې اورغورځوونکې برخه دومره ګرمېږي ،چې دهغې دبخارفشارځمکه چوي اوډېرې سختې زلزلې پيلېږي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيا نوي ﴿ إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ ﴾ الزلزلة: ژباړه:کله چې ځمکه په خپل ټول قوت سره وخوځول شي .

په دغه وخت کې دلمرجاذبه قوه زياتېږي، په سمندونوکې ډېرې لويې څپې رامنځته کېږي دلمرتودوخه دومره لوړېږي چې دځمکې دمخ ټول ځنګلونه سوزي اودځمکې په هره برخه کې چاودنې رامينځته کېږي. قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښا نه کوي ﴿ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾ ﴾ المزمل: ژباړه:دابه هغه ورځ وی چې ځمکه اوغرونه ولړزيږي اودغرونو حالت داسې شي لکه دشګوډېری چې خورېږی . په بل ځای کې داسې ارشاد دی ﴿ ٱلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ ﴾ القارعة: ژباړه:هغه ستره پېښه ! اوس دلته داپوښتنه راولاړېږي چې موږولې په ځمکه کې دلمردانفجاراتواوچاودونوغږنه اورو؟ځواب يې ځرګندی اوهغه داچې دفضاءهغه برخه چې له ګازونوخالي ده له هغې څخه نور،تودوخه اوانرژي په ډېرې اسانتياسره ورڅخه عبورکوي؛البته ددې پرعکس اوازله خلاڅخه نه تېرېږي دزمکې اولمرترمينځ ډېره لويه فاصله موجوده ده دلمردچاودنواوازونه همدلته توقف اوبېرته دلمرپه لوري ورګرزي که څېرې فضاء نه وای دلمرهولناکه چاودنوبه ځمکه دومره لړزوله چې دغرونولوړې ځوکې به رانړېدلې وای .

هلته قيامت ته نږدې دلمردانبساط اودزيات لمريزطوفان(solar wind)له امله به دغه خلاء له منځه ولاړه شي عطارد.لمرته نږدې سياره به دلمرداخل ته ولاړه شي په پای کې به سپوږمی هم دلمرخېټې ته ورننوزي قران عظيم الشان دغه منظرداسې بيا نوي ﴿ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ﴿٩﴾ ﴾ القيامة: ژباړه: اوسپوږمی بې نوره شي اولمراو سپوږمی يوځای کړای شي

The Digital Library

په دغه مهال به دځمکې اوبه اورواخلي قران عظیم الشــان فرمـایي ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝٦ ﴾ التکویر :ژباړه: اوکله چې سمندرلمبه کړل شي

دتودوخې درجه به دوه زره خله زیات والی وموومي پدغسي تودوخه کې غرونه ویلې کیږي اودسیلاب په بڼه حرکت کوي قران عظیم الشــان دغه مطلب داسې بیانوی ﴿ وَإِذَا ٱلْجِبَالُ سُيِّرَتْ ۝٣ ﴾ التکویر:

ژباړه:اوکله چې غرونه وخوځول شي

په دغه وخت کې لمردومره لوئیږي چې دځمکې دفضـازیاته برخه نیسي-؛ نورنو هیلیم دهستو ي تعاملاتو خواک له هایدروجن نه پرته له لاســه ورکوي. جاذبه قوه زیاتیږي اولمرپه دپرشــدت اوچټکتیاسره دخپلې هستي په لورنړیږي ددغه سترانفجارنه وروسته نوري سیاري له خپل مدارنه بېځایه کیږي. قران عظیم الشان دغه مطلب داسې بیانوی ﴿ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ۝٢ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې ستوري خواره واره شي

لمرپه یوسپین دوله جسم بدلون مومي چې حجم به یې دځمکې سره برابرالبته کثا فت اوکتله به یې زیاته وي ساینس پو هان یې(Black Dwarf)بولي دځینوساینس پوهانوله نظره به دلمرحجم دځمکې دحجم په اندول پاتې شي اوخپل پاتې نوراورناپه له لاسه ورکړي اوبه یوتورجسم بدل شي قران عظیم الشان په دې

هکله داسې فرمایي﴿ إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝١ ﴾ التکویر: ژباړه: کله چې لمرونغښتل شي

ځیني ســاینس پوهان پردې باوردي چې دلمردهســتوي تعاملاتودنشــتوالي له کبله کوچنی کیږي خوکتله اوجاذبه به یې هماغه شان وي په پای کې به لمردسپوږمی څخه کوچنی اوبیابه د فوټبال دتوپ په اندول او په پای کې به یې حجم له صــفرسره مســاوي شي؛ مګرجاذبه اوکتله به یې په خپل ځای وي چې ســا ینس پوهان یې (Black Hole)بولي [1]

۲-په اخرت دایمان غوښتنې

۱ – ددنیاپه مقابـل کې اخرت غوره کول :په اخرت دایمان لومړی غوښــتنه ددنیا په مقابل کې اخرت ته ترجیح ورکول دي اخروي ژوندبه یې ســتره موخه اودې تـه بـه تیـاروي ،چې داخرت دبهبود لپاره به ددنیاهررازســتونزې ګالي اومحرومیتونه به مني دنیاته به یې شــا اواخرت ته به یې مخه وي مومن مســلمان دنیااوددنیاسامان وسیله اوداخرت توښه بولي په دنیاکې به دمسافر په توګه ژوندترسره کوي دنیا به په اخرت خرڅوي اوددنیا هرڅه به داخرت لپاره قربانوي. دنیایوه مؤقتي قرارګاه ده اوداســې مثال لري ،چې یوڅوک دمؤقت وخت لپاره د ونې سیوري لاندې توقف اودڅوشیبولپاره ارام کوي ددنیا ژوند همداسې وګڼئ اصل هدف اومقصد اخرت ده .

۲ – له مرګ څخه نه وېرېدل :په اخرت باند ې دایمان بله غو ښــتنه له مرګه نه وېرېدل دي. دالله په لارکې مړینه به دهغه ترټولولوړه هیله وي. په هغه قام اوملت کې دشــهادت تلوسه اوهیله مري چې په اخرت ایمان ژوند بیل دی مرګ له یوې نړۍ څخه بلې ته دورتګ وسیله ده. مرګ دژوندپای نه ؛بلکې دبل ژوند لپاره کوي چې انســان له مرګه ووېرېږي.

[1] - فیض خلیل الله (۱۳۸۷هـ ش)ساینس جاذبه وقران ازخلقت تا به عدم کاینات ص ٦٦

۳ - ډاډ اواطمینان :په اخرت دایمان څښتن هېڅکله نه ناامیده کېږي، ترسختو نه په سخت حالت کې مطمئن وي ؛څکه هغه دخپل مستقبل له نتیجې نه ډاډه وي. انسان هغه مهال په نا امیدۍاخته کېږي، چې گومان وکړي عملو نه یې بې نتیجې پاتې شوه .دهغه کوښښ ضایع شو ؛خوچې انسان په دې باور وي چې دی دخپلو اعمالواوهلوځلوعوض ارومرو ترلاسه کوي ،هغه په هېڅ صورت کې نه مایوسه کېږي ،چې دغه په اخرت باندې دایمان نتیجه ،غو ښتنه اوتقاضاده[1]

۳په اخرت دایمان اغیزې

په اخرت دایمان اغیزې په لاندې توگه وړاندې کېږي :

۱ - په انسان کې دعبادت،طاعت او بندگۍ داحساس وده.

۲ - دغه تصور انسان دې ته هڅوي ،چې خپل ځان اومال دالله تعالی په لارکې ځارکړي .

۳ - دغه فکر په انسان کې دریښتینولۍ احساس رامنځته کوي هغه هېڅکله دروغجن نه وي .

٤ - دغه طرزفکرمظلوم انسان ته ډاډپه برخه کوي چې که چېرې نن موله ظالم نه غچ وانخیست سبا ته دقیامت په ورځ به انتقام ورڅخه واخیستل شي.

۵ - په اخرت ایمان دانسان په ټولنیز،سیاسي اواقتصادي ژوندکې انضباط رامنځته کوي. همدغه دننه قلبي احساس مؤمن له کافره جلاکوي کفري ټولنه دمادي ځواکونو اودبرچې په زورامن ټینگوي ؛مگراسلام دخلکوپه زړونوحکومت کوي، له زراوزورنه پرته ورته ځان تسلیموي هلته دستورومخابراتي وسایلواوپولیسوپه ذریعه ښارونه ساتل کېږي که دغه وسایل شنډکړای شي نواریانوونکي جرایم به په سترگو ولیدل شي.دنیوپارک په ښارکې په یوه شپه کې دلږوخت لپاره دبر ښنبادنه شتون له امله ددوه لکه غلاگانو جرایم ثبت شول چې ددوه ملیارده ډالرو په تناسب مال په کې چورشوی ؤ .

٦ -داخرت په ورځ ایمان په یو شخص کې داخرت دعذاب وېره اوالله جلت عظمته ته دهیلو اوامیدونواحساس ورکوي، طاعت ته هڅاند اوله گناهونوخپل ځان ژغوري.

۷ -په اخرت دباورڅښتن نعمتونه دطغیان اوسر کشۍ ترسرحد ه نه رسوي اوغمونه یې نه نااامیده کوي؛ بلکې تل ترتله دتوازن په حال کې وي.

۸په اخرت ایمان په انسان کې ښایسته اخلاق رامنځته کوي لکه سخاوت، شجاعت،تواضع رحمت،شفقت اوداسې نور ..

۹-مؤمن مسلمان دالله تعالی رضاءغواړي په دنیاکې که چېرې ورڅخه نعمتونه فوت شي ،داخرت هیله من وي .[2]

---

[1] - حکمتیار (ب ت) په اخرت ایمان ص ٦۹ خېرونکی دمیثاق ایثار اداره

[2] تېر شوی ماخذ ص ۷۰

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقیامت علامې

دقیامت په راتلوکې هېڅ شـک اوشـبهه نشـته.قیامت نېژدې دی اوعلم یې یوازې الله تعالی ته په برخه اوایمان پرې دمغیباتو له جملې څخه ده. دقیامت کوچنۍ اولویې نښې شته، چې په قران عظیم الشان اونبوي حدیثوکې بیان شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴾ محمد: ژباړه:نوآیادوی فقط دقیامت انتظارباسي چې هغه په ناڅاپي ډول وربانديې راشي؟دهغه علامات (نښې نښانې)خوراغلي دي.کله چې هغه پخپله راشي نوایاددوی لپاره به دنصیحت قبلولوڅخه فرصت باقي پاتې شي؟

په پورتنی ایات کریمه کې قیامت ته ساعت ویل شوی ،دلته له ساعت څخه هغه وخت مراددی چې قیامت به په کې قایمېږي. قیامت ناڅاپه راځي دقیامت له نښـوڅخه هدف دادی ،چې قیامت نیژدې اودنړۍ عمرنورپای ته رسېدونکی دی .

۲-دقیامت اطلاق

په شریعت کې په درې شیانودقیامت اطلاق کېږي:

الف -کوچنی قیامت : چې دانســان له مړینې څخه عبارت دی.څو ک چې په مړینه محکوم شي؛ نودده قیامت قایم شو؛ ځکه چې دغه شخص داخرت نړۍ ته انتقال وموند .

ب -مینځنی قیامت :چې هغه دیونسل مړینه ده

ج - لوی قیامت : چې هغه له قبرونودحساب اوسزالپاره دمړورا اوچتېدل دي .

۳-دقیامت دنښانو حکمت

له قیامت نه دمخه دنښانو حکمت دادی، چې خلک دغفلت له درانه خو به راپاڅېږي، توبه اوالله تعالی ته رجوع وکړي ،له دنیاڅخه ځان غوڅ اوداخرت لپاره په بشپړتیاري لاس پورې کړي[1]

۴-دقیامت دنښانو ډولو نه

الف- دقیامت کو چنۍ علا مې

دقیامت کوچنۍ نښـانې ډېرې دي. تفصیلي بحث یې زموږ موخه نه ده ،په اجمالي توګه به موږ ورته اشاره وکړو په دې کې ځینې واقع شوي اوځینې یې دواقع کېدوپه حال کې دي :

۱: درسول الله صلی الله علیه وسلم بعثت اونبوت .

۲: درسول الله صلی الله علیه وسلم وفات .

۳: دبیت ا لمقدس سوبه .

٤:دعمواس وبا .

---

[1] - الخمیس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق)التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة ص ٦

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵: دمال زيات والى اوله خيرات څخه دخلكو بې پروايي .
۶: دفتنو خرګندېدل .
۷: دنبوت ددروغژنو مدعيانو خرګندېدل
۸: په حجازكې داور خرګندېدل دغه په (۶۵۴ هه كال رامنځته شوى)
۹: دتركانوسره جګړه.
۱۰: دعجمو سره جګړه.
۱۱: دامانت ضايع كېدل.
۱۲: ددينې علم له مينځه تلل اودجهل خرګندېدل .
۱۳: دپوليسواودظالمانودمرستيالانو زياتوالى.
۱۴: په عامولاروكې دزناخرګندېدل، ترديې پورې چې شريف شخص به وايي كاش ددېوال ترشاواى .
۱۵: دسود ترويج .
۱۶ : دموسيقي او ښځينه سندرغاړواونڅاګرو زيات والى اوقانوني جواز.
۱۷ : دشرابوڅښلوزياتوالى اودشرابوحلال ګڼل .
۱۸ : دجوماتونوښايست اوپرې وياړل .
۱۹ : دلويواسمان څكوبلډنګونواوقصرونوجوړول.
۲۰: دوينځې باداره زېږول (دكورنى نظام ړنګېدل دمشراوكشر ددرناوي خاتمه) .
۲۱ : دوژنواوشخړوزيات والى ترديې چې قاتل به نه پوهېږي چې قتل يې دڅه په خاطر كړى دى اومقتول به نه پوهېږي چې دڅه په خاطر وژل شوى دى.
۲۲ : دزماني نږدې كېدل .
۲۳ : دبازارونو نږدې توب (دنويو وسايلو ايجاددسفردوسايلو زيات والى) .
۲۴: په اسلامي امت كې دشرك خرګندېدل .
۲۵ :دبخل زيات والى.
۲۶ : دمالونو زياتوالى اوپه سوداګرى كې دمېږه سره دمېرمن مرسته .
۲۷ : دزلزلوزيات والى .
۲۸ : دځمكې خسف (ننو تل).
۲۹ :مسخه (دانساني جثې بدلون).
۳۰: له فضاء څخه دكاڼواورښت .
۳۱ :دصالحواونېكانو خلكومړينه
۳۲ : دذليلو اوسپكو خلكو مشرتوب .
۳۳ : داسلام اچول دپېژندګلوى اساس ګرځول .
۳۴ : دبربنډو ښځو خرګندېدل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ :دمؤمن دخوبونوربېنتياكېدل .
۳٦ :دلېک اولوست زيات والي اوخپرېدنه
۳۷ :داسلامي سنتوتوهين اوسپكاوى.
۳۸ : دسپوږمی پرسېدل .
۳۹ : ددرواغو زيات والي اوپه خبرونوكې عدم تثبت .
۴۰ : ددرواغو دگواهۍ زيات والي اودحق شهادت پټول .
٤١ : دښخودشمېرزيات والي اودنارينه وكمبود .
٤٢ : دناڅاپه مړينوزيات والي .
٤٣ : دباران زيات والي اودحاصلاتوكمبود.
٤٤ : دفرات په سيند دسروزرو دغره څرگندېدل .
٤٥ : انسان سره دځناورو اوجامداتو خبرې اترې .
٤٦ :دسختوازمېښتونوله امله دمرگ هيلې.
٤٧: درومیانوزيات والي اوله مسلمانانوسره جگړه.
٤٨ : دقسطنطينې (استانبول)فتحه .
٤٩ : له يهودوسره جگړه .
۵۰ : دمؤمنانودارواگانودقبض په خاطر دښايسته هواگانوچلېدل.
۵۱دموراو پلا رمخالفت او دځپلوليو غوښېدل.
۵۲:دبيت الله دعزت اودرناوی پای ته رسېدل اودکعبې ړنگېدل [1].

ب-دقيامت لويې نښې

دقيامت دسترونښوله جملې څخه چې په نبوي احاديثوکې ذكرشوي، يوه غيرمرتبه مجموعه ده دلته چې په رواياتوكې كوم ترتيب ذكرشــوى په وقوع كې داســې نه دي، له همدې امله دقيامت دنښــانوپه ترتيب كې اســلامي پوهانوبېلابېل نظريات وړاندې كړي دي،حافظ ابن حجررحمة الله عليه دغه روايات جمع كړي په دې كې يې ددجال راوتل اوله لويديځه دلمرراختل يې په لومړيتوب كې راوســتي دي ،ددغورواياتوله مجموعې څخه څرگندېږي چې ددجال راوتل تر ټولولويه نښــه ده چې دعيسی عليه السلام په لاس به وژل كېږي پــه همدې توگــه لــه لويــديځه دلمرراختــل دكايناتودســتربدلون نښــه ده چې پای يې دقيامت پ دادی چې له لويديځه دلمرپه راختلوسره دتوبې دروازه بندېږي (دابة الارض)له ځمكې څخه راووزي مؤمن تــه بــه مؤمن اوكــافرتــه بــه كافرليكي ،دلويونښـــودجملې څخه چې قيامت ته نږدې رامنځته كېږي ددجال

[1] - الا شقر سليمان(ب ت)القيامة الصغرى ص ۲۲۴ بيروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خرګندېدل،دعیسی_ علیه السلام له اسمانه راکوزېدل،یاجوج اوماجوج اودځمکي خسف(ننوتل) لوی دود،له لویدیزه دلمرراختل،ددابة الا رض راوتل اواورچي خلک به دحشر په لوري راجمع کوي. [1]

روح

روح دالله جلت عظمته په مخلوق کي دپټواسرارود جملي څخه دی چي دالله عزوجل نه پرته پرې هېڅوک نه پوهېږي .دانسان پوهه دالله عزوجل دلایتناهي علم په وړاندي ډېره لږه،کوچنی اومحدوده ده ځکه ترانسان تراوسه پوري دخپل چاپېريال په مادي حقایقو بشپړه پوهه نه ده حاصله کړي؛ نوبیاڅنګه کولای شي چي دروح په جوړښت چي دالهي مغیباتواوپټورازونوله جملي څخه دی پوهه ترلاسه کړي.

دروح په هکله باید دومره پوه شوچي په ټول بدن کي ځای لري اوهغه ته خوځښت،پوهه،فکر،ذکاوت،اراده،اختیار،محبت اوکینه ورپه برخه کوي چي کله هم له بدن څخه ووځي انساني بدن په هماغه جامدې اومړي مادي بدلون مومي پردي اساس روح دانسان دغوره والي یواځینی نښه ده ،دجسم اصل حقیقت له خاورینو موادوڅخه دی انسان چي کله په مړینه محکوم شي بدن یې تجزیه کېږي اوپه هماغولومړنیوتوکوبدلون مومي چي بدن ورڅخه جوړښت موندلی ؤ.

۱-دروح لغوي معنی

دلغت په اعتباردروح لفظ ګڼي معناوي لري په قران عظیم الشان کي وحی ته روح ویل شوی ؛همدارنګه جبریل ته روح ویل شوی ؛البته ددغه لفظ اطلاق په زیاته اندازه په انساني روح کېږي.

۲-دنفس معنی

دنفس لفظ په عربي ژبه کي په ډېرومعناووسره راغلی : وینې ته هم نفس ویل کېږي، بد نظر ته هم نفس وايي؛همدارنګه نفس دذات په معنا سره راغلی دی؛ البته په هغه صورت کي چي روح له جسم سره یوځای وي دنفس اطلاق په انساني روح کېږي

۳-اجمالي پېژندنه یې

دغه یونوراني، اسماني (علوي)، لطیف ژوندی اوخوځنده غیرمادي جسم دی چي په خاورین جسد کي نفوذکوي او په بدن کي داسي جریان پیداکوي لکه دګلاب ګل او یا دزیتون داني چي غوړیې په هره برخه کي شتون لري ،ترڅو چي انساني جسم اوغړي دروحاني لطیف غیر مادي شي اغېزي منلوته تیاروي، تر همدغه وخته لطیف جسم په کثیف مادي جسم کي اوسېږي .؛لېکن هرکله چي خاورین جسم مخ په خرابېدوشي مړینه واقع کېږي؛ نو روح له بدن څخه وځي او عالم ارواح ته وړل کېږي همدغه خبره دقران کریم نبوي سنتو، داصحابو کرامو داجماع، عقل اوبشري فطرت سره برابره ده [2]

۴-روح دقرانکریم په رڼا کي:په قران عظیم الشان کي دانساني روح په هکله لاندي الهي فرمان دغور وړدی ،هلته چي فرمايي: ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

---

[1] ... یاسین(ا ب ت) الایمان ارکانه حقیقته نواقضه ص ۱۷۵ مکتبةالرسالة الحدیثه اردن عمان
[2] ... توحید، امر سنت قران اور حدیث کي روشني مي ص ۸۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خو تاسې له علم نه ډېره لږه برخه موندلې ده."

زژباړه: دوی له تانه د روح په باب پوښتنه کوي، ووايه "دا روح زما درب په حکم راځي، خو تاسې له علم نه لږه برخه موندلې ده."

دانسانيت اساس په روح دی

په قرآن عظيم الشان کې دجسم او روح مجموعې ته انسان ويل کېږي؛ البته دبشر دانسانيت ، عقل ، پوهې او دنورو فضايلو او خصوصياتو دارومدار په انساني روح دی دقران عظيم الشان په اتوايا تونو کې دانساني روح ذکر راغلی دی.

٦-ايا روح قديم دی؟

ټول پيغمبران پردې متفق دي، چې دمادي اجسامو په شان روح هم مخلوق دی. کوم ازلي قديم او غيرمخلوق شی نه دی. انسان دروح او جسد نوم دی. قران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ هَلْ أَتَىٰ عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ حِينٌ مِّنَ ٱلدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْـًٔا مَّذْكُورًا ﴿١﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه: ايا په انسان د زمانې يو وخت داسې هم تېر شوی دی چې هغه کوم دياد وړ شی نه ؤ ؟[۱]

دروح پيدايښت

اوس پوښتنه داده چې روح له جسد نه مخکې پيداکړې شوی دی اوکه وروسته؟ په دې هکله اسلامي پوهان بېلابېل نظريات لري ځيني وايي چې له جسد نه مخکې پيداشوې او ځيني وايي چې وروسته پيداشوی دی.[۲]

انساني اوحيواني روح

په انسان کې دوه ډوله روحونه موجود دي: يو حيواني روح (دويني جريان) او بل انساني، په حيواناتو کې انساني روح شتون نه لري او نه يې دروح دقبض لپاره ملک الموت راځي.

دمخلوقاتو ډولونه

- چې عقل او پوهه لري ؛ مگرشهوت نه، لکه ملايکې
- چې له عقل څخه محروم دي ؛ مگراراده اوشهوت لري .لکه حيوانات
- چې له عقل ، ارادې اوشهوت نه خالي دي.لکه جامدات اونباتات
- چې عقل ،اراده اوشهوت لري .لکه انسان

دروح مرتبه

په يومثال کې دجسم اوروح ډېر ښه انځورداسې وړاندې شوی: جسم اوبادي دمملکت اوروح دحکمران، حواس او عقل يې فوځ، اندامونه اوغړي يې رعيت اوشهوت يې ددښمن حيثيت لري که چېرې حکمران اوواکمن په دوارو دښمنانو قابواوغلبه حاصله کړي ؛نو دمملکت نظم به سم وي اوکه نه بربادي او

---

۱ همدغه ماخذ

۲ همدغه ماخذ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ناهي بې بقيني بربښي، دپورته مثال په رڼاکې دخاورين جسد اهميت اوارزښت په خپل ځاى کې يومنل شوى حقيقت دى ؛مگردانسانيت اصل جوهر روح دى .که چېرې مادي جسم هرڅومره پياوړى .روغ اوجوړوي؛ خوچې روحاني ځواک يې کمزورى اوسي ؛نودانسان امتيازي حيثيت پاى ته رسېږي اوانسان دعاموخناورو په شان يو ځناور شمېرل کېږي .

ادروح مړينه

ايا روح په مړينه محکومېږي؟بېشکه روح مري ؛مگر په فنانه محکومېږي په همدې توگه بشري جسدمري البته په بشپړډول له مينځه نه ځي. داوراحو مرگ له اجسا دو څخه په وتلو سره سرته رسېږي .چې دغه دمرگ په څکلوسره تعبيرشوى اوکه داسې مطلب ورڅخه واخلو.چې روح په بشپړه توگه فنا کېږي اوله مينځه ځي؛ داسې هېڅکله نه ده؛ بلکې له مرگه وروسته هم په عذاب اويا نعمتونوکې وي .

دمرگ سبب

دټولو مخلو قاتو په نسبت دمرگ يواځېنى سبب دژوند دنېټې پاى ته رسېدل دي نه بل څه! الله جل جلاله دمخلوقاتولپاره اجل ا ودمړينې نېټه ټاکلې ده .چې له هغې څخه نه وروسته کېږ ي اونه مخکې کېږي قران عظيم الشـان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ کې فرمايي ﴿فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ النحل :ژباړه: بياکله چې هغه وخت راځي نوله هغه څخه يوره يوساعت هم وړاندې ورو‌سته نه شي کيداى.

نوپردې اساس دمقتول مړينه دده داجل په پاى ته رسېدلوسره ده همدارنگه سوزول شوى اوپه اوبوکې غرق شـوى اورنځورهم دراخله ددې ټولومړينه داجل په رارسـېدوسره سرته رسـېدلې الله تعالى دژونداومرگ دواړوخالق دى

مرگ ناڅاپه راځي

ځينې خلک داسې وايي: زه به وروسته توبه وباسم داسمه خبره نه ده ځکه مرگ ناڅاپه ميلمه دى هېڅوک دسـترگې درپولوپـه انـدازه دژونـدمـالکان نه دي نوپردې اســاس مرگ دالله جل جلاله په واک کې دى .هېڅوک نه پوهېږي چې ده تـه بـه مرگ کله راځي نوعاقل اوهوښـيـارانســان ته لازمه ده چې دمړينې نه مخکې نېکواوصالحواعمالوته مخه کړي .

ملک الموت اودارواحواخيستل

دمرگ اوژوند دواړو ښښتن يوازې الله تعالى دى يواځې هماغه سپېڅلى ذات دمرگ پرېکړه صادروي او دغه دماموريت يې يوې ملايکې ته سپارلى چې په ملک الموت سره شهرت لري قران عظيم الشان فرمايي ﴿قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ السـجدة ژباړه:دوى ته ووايه :دمرگ دغه پرښته چې پرتاسې موظفه کړاى شوې ده ستاسې روح به په پوره بشپړه توگه ترخپلې قبضې لاندې راولي.اوبيابه تاسې دخپل رب لوري ته وگرځول شئ.

له مرګه وروسته دانسان حالت

داسلام دسپېڅلي دين په رڼاکې له مړيني وروسته روح دوه پړاوونه وهي چې يوه ته يې دبرزخ نړۍ وايي چې په مرګ سره پيل اوترقيامته دوام پيداکوي اودويم پړاويې داخرت نړۍ ده چې په اخرت سره پيلېږي اوترابده دوام مومي. پردې اساس دانسان روح ترمړينې وروسته دبرزخ نړۍ ته انتقالېږي اوترقيامته هلته پاتې کېږي .

دروح حالت

هرکله چې روح له بدن څخه جلاشي مړينه واقع کېږي. په دغه حالت کې يې هوښ اوادراک باقي وي دهغوخلکواوازهم اوري چې دده دمړي ليدنې ته راغلي دي .دهغوی اوازپېژني ،دهغوی سلام ته ځواب ورکوي دجنت دنعمتونوخونداويادوزخ درداحساسوي.

دقبرسوال اوځواب

دقبر سوال اوځواب ددوو ملايکو منکراونکير په وسيله صورت نيسي اودرې پوښتنې به درب ،نبي او دين په هکله کوي څينې اسلامي پوهان په دې نظردي چې سوال اوځواب يواځې روح پورې اړه لري پرته له دې چې بدن ته وروګرځول شي ؛خونورعلماءبيا وايي له حديث څخه ثابته ده.روح دبدن څينوبرخوته ورګرځول کېږي، اهل سنت والجماعت ټول په دې نظردي چې هرڅوک له مړينې وروسته اګرکه په قبراوياهرځای کې چې وي ترپوښتنې لاندې نيول کېږي تردې پورې که چېرې ځناوروخوړلی اويايې بدن سوځول شوی اوپه هواکې دګردونوپه څېرالوزول شوی اويايه اوبوکې غرق اودکبانودخوراک وړګرځېدلی وي خوشالي اوعذاب روح اوبدن دواړوته شاملېږي

دقبرپه عذاب اوثواب له کيفيته پرته ايمان

موږدګنودلايلوپه اعتباردقبرپه ثواب اوعذاب باورلرواودکيفيت په هکله يې خبرې نه کوودا ځکه چې هغه جلاژوندی دی ،حقيقت دادی چې اسلامي شريعت غيرمعقول شيان نه بيانوي ؛البته داسې شيان څرګندوي چې عقل ورته حيران وي داځکه چې هلته دروح اوجسداړيکه ددنياداژوندپه څېرنه ؛بلکې هغه جلاژوندی دی چې هلته په ورتللوسره پرې يوشخص پوهېږي.

دقبردعذاب شمول

ښځ شويواوناښخ شويوټولوخلکوته دقبرعذاب شموليت پيداکوي که ځناورواويادسمندرکبانوخوړلی اوياسوځول شوی اويايه ايروبدل شوی وي. عذاب اوراحت ورته دقبرپه شان رسېږي. که ديوشخص مړی هواته په ونه کې ځوړنداويايونبک انسان داورپه کنده کې ښخ کړای شي ؛نو دواړوته به دعذاب اوراحت څخه رسېږي حقيقت دادی چې خاورين موادالله تعالی پيداکړي دي اوالله تعالی ته تابع دي ؛ ځکه چې الله تعالی يې خالق دی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت: داهل سنت والجماعت دټولوپوهانوپه اتفاق عذاب اوراحت روح اوبدن دواړوته په برخه کېږي په همدې توګه دقبرعذاب دايمي اومؤقت هم وي. په کافرانواومنافقانوبه ترقيامته وي ؛البته ددې امت په ګناه ګاروچې ګناه اوجرم يې لږوي؛ دمؤقت وخت لپاره به وي.

دقبردعذاب دمنکرينوشبهات

ځينې ملحدين دقبرله عذاب څخه انکارکوي اووايي چې موږقبرپرانست نه موهلته ملايکې وليدلې. نه ماران اولړمان اونه داورلمبې ،نه مودقبرپراختيااوتنګستياوليدله په کوم حالت کې موچې مړی ايښی وو په هماغه بڼه موموند.دداړه تخته زوړندانسان ډېره موده زوړندوي نه موورڅخه سوال اوځواب وليده اونه بل څه ؛همدارنګه دځناورو،کبانواومرغانوله خواخوړل شوي انسان څخه به څنګه پوښتنې صورت مومي اوهم بې قبرچېرته دی چې ددوزخ کنده اويادجنت باغچه شي؟

درد دلايل يې

داسلام دښمنوځواکونودغه بې ځايه پوښتنې اوشبهات دشريعت.حس اوعقل پربنسټ مردودې دي.داځکه چې دقبرعذاب په قراني څرګندوايااتونواونبوي احاديثوسره ثابت دی .څرنګه چې دبرزخ نړۍ له غيبوسره اړيکه لري، دحسي ـــ مادي عالم سره ارتباط نه پيداکوي .حقيقت دادی چې دبرزخ احکام په ارواحودي، بدنونه داورواحوتابع وي، دبرزخ نړۍ له دنياسره فرق لري.دقبرعذاب معقول هم دی، تاسوګورئ چې يوشخص دخوب په حال کې ځومره لالهانده،ستړی ستومانه اوپه کړاوونواخته وي ؛مګربل لورته بل شخص هوسا،ارام اوخوشاله وي .په يوبستردوه تنه ويده وي ؛مګريوپه کړاواوبل په راحت کې وي. دقبرعذاب اونعمتونه ،پراختيااوتنګي يوازې مړی احساسولی شي نه نورڅوک؛ همدارنګه دقبراوردنيا داورپه شان نه دی؛ بلکې هغه جلااوردی. دانسان دادراک ساحه ډېره محدوده اولږ ه ده ،انسان نه هرشی ليدلی اونه هر څه اورېدلی شي واقعيت دادی چې له زنديقانواوملحدينوسره له تکذيب اوانکارنه پرته بل څه نه وي.

مړوته دژونديو دګټې رسېدل

له ګڼو رواياتو څخه څرګندېږي چې له مړينې وروسته دژونديو نېک کړه وړه، دعاګانې ،خيراتونه . صالح اعمال، جاريه صدقه، نېک اولاداودعلم زده کړه او ښوونه مړوته ګټه رسوي

دقبردعذاب اسباب اونجات

دقبردعذاب اسباب: ناپوهي . دالهي اوامرونافرماني ، دګناهونواوجرايموسرته رسول.چغلي اودتشومتيازوڅخه ځان نه ساتل دي

دنجات اسباب يې: له خوب نه دمخه له ځان سره محاسبه اوتوبه ده[1]

---

[1] نذير دادمحمد(ا ب ت) عقايد اسلامي ص ۱۳۰ انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دبرزخ نړۍ

دبرزخ مفهوم

برزخ دحایل اوفاصلې په معناسره دی، دبرزخ دنړۍ په هکله ګڼ دلایل موجود دي، قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ٱرْجِعُونِ ﴿٩٩﴾﴾ المؤمنون: ژباړه: داخلك به له خپلو كړو وړونه لاس وانخلي) تردې پورې چې كله له دوی نه كوم يوه ته مرګ راشي نووبه وايي چې ای زماربه: ماهمغې دنیاته بیرته ولیګه چې زه ورنه راغلی یم.

له پورتني ايات څخه لاندې ټکي څرګندېږي:

الف: دانسان روح یومجردموجود دی، پردې اساس له مړينې وروسته له منځه نه ځي؛ بلکې موجودیت يې دوام پیداکوي.

ب: داچې تراوسه پورې دقيامت لويې علامې نه دي رامنځته شوي، پردې اساس داخرت نړۍ لاتراوسه نه ده پیل شوې له دې دواړوټکوڅخه داخبره معلومېږي، چې دانسان روح بايد ترمړينې وروسته اوله قيامته مخکې په بله دنياکې وي چې دې ته دبرزخ نړۍ وايي[1].

برزخي ژونداوجنت

الهي ارشاددی ﴿٤٥﴾ ﴿ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾﴾ غافر: ژباړه: د دوزخ اور دی چې هغه ته سهاراوماښام (په عالم برزخ کې) هغوی ته وړاندې کولی شي، اوکله چې دقيامت ساعت راشي نو امربه وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ.

الله تعالی په دغه ايات کې دغه مطلب څرګندوي چې دفرعونيانوتعذيب به دقيامت له راتلومخکې سرته رسېږي دلته برزخي دوزخ مراد دی. په همدې توګه ګڼ اياتونه اونبوي احاديث دبرزخي عذاب په واقع کېدودلالت کوي. دقبرعذاب اوراحت هماغه برزخي منل شوی قطعي اوغوڅ حقيقت دی، چې هېڅ تردید شک اوشبهه په کې شتون نه لري.[2]

دقبر دعذاب دوام

په کافرانو اومنافقانو دقبر عذاب تر قيامته وي؛ البته دځينو ګنهګارانو عذاب مؤقتی وي اوله يوڅه وخته وروسته لېرې کېږي

دارواګانوځايونه

- دپيغمبرانوارواګانې په اعلی عليين دجنت په لوړمقام کې دي.
- ځينې ارواګانې؛ لکه دځينوشهيدانودشنومرغانوپه جوجورو په جنت کې الوتنې کوي.

---

[1] همدغه ماخذ، ص ۱۳۹

[2] رازي فخر الدین (۱۹٦۸م) كتاب النفس ج ۱۰ ص ٦٦۴ بیروت لبنان دار الكتاب العربی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خيني نوري ارواګاني به د جنت په دروازه کې زنداني وي .

- خيني نوري ارواګاني به په ځمکه کې زنداني وي او پورته نړۍ ته نه شي تللی. هغه د ځمکې ذليلې او خوارې ارواګاني دي .ذليله او خوارې ارواګاني او سپېڅلې پاکې ارواګاني يوځای نه شي اوسېدلی
- خيني نوري ارواګاني لکه د زناکارو خلکو داور په تنورونو کې سوځېږي او ځيني نوري بيا د دوزخيانو د وينو په ويالو کې لامبووهي.

د انسان د ژوند پړاوونه

۱-جنين په بڼه د مور خيټه ده چې ډېره تنګه او په درې تیاروکې نغښتې دی.

۲-د ځمکې پراخه نړۍ ده چې د لته رشـد کوي او پالنه مومي او د لته د خير او شر د نېکمرغی او بدمرغی اسـباب په خپله انتخابوي.

۳-د برزخ نړۍ ده چې له دغې مادي نړۍ څخه ډېره پراخه او لويه ده ،مادي نړۍ ته يې د حجم نسبت داسې مثال لري؛ لکه د مور خيټه او ارته نړۍ.

۴-قيامت دی چې هغه له جنت او دوزخ څخه عبارت دی چې له هغه وروسـتـه بيا بل پړاو وجود نه لري .الله تعالی جل شانه ارواګاني له دغو پړاوونو څخه يو بل ته انتقالوي. دغه پړاوونه هريو ځانګړی شان او حکم لري چې په بل پړاوکې متصورنه دی. [۱]

۶د مرګ يادولو اغېزې

څوک چې مرګ ډېر يادوي، الله تعالی به درې شيان ورپه برخه کړي:

- ژر توبه
- د زړه قناعت
- په عبادت کې نشاط او فعاليت .

ددې برعکس چې څوک مرګ هېر کړي، په درې بدمرغيو به اخته کړای شي:

د توبې ځنډېدل

- په کفاف (سراوبر ژوند) نه خوښي
- په عبادت کې تکاسل او سستي

پر دې اساس مؤمن مسـلمان له مرګ څخه عبرت اخلي ،د الهي احکامو په تطبيق التزام کوي، په هره وړه او لويه خبره کې الله جل شانه خپل مراقب او څارندوی بو لي [۲]

۱ـ ... رحمان (اب ت) توحيد اور سنت ص ۲۴۶ مکتبه دارالعلوم تفهيم القران مردان پشاور

۲ـ ... محمد (اب ت) عقايد اسلامي ص ۲۳۶ انتشارات رسالت کابل افغانستان

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دقيامت ننداري

قران عظيم الشـان اونبوي حديثونه په كنلوسره داخبره څرګندېږي چې دنړۍ دعمرپه پای ته رسېدلواودقيامت په پيلېدوسره دوه سترې حادثې چې له يو بل سره مشابه دي اودشپېلي په پوكي سره شهرت لري رامينځته كېږي دشپېلي وهل دخطردزنګ حيثيت لري داسرافيل دلومړۍ شپېلي پرمهال به ډېريوهيبتناكه اووېروونكې غږ پورته كړی شي دابه دنړۍ دموجوده نظام دپای ته رسېدلو زنګ وي ددغې سترې پېښې له امله به دخلكو زړونه وچوي ځمكه به ډېرسخت ټكانونه وخوري . اوبه به اورواخلي. غرونه به دډانډس شوېو وړيوپه څېروالوزي ،ددويمې شپېلي په وهلو سره به له قبرونوڅخه ټول انسانان لوڅ لېږ. سرتوراو پښې ابله دمحشرـ ميدان ته روانېږي ؛ترڅوداالله جلت عظمته په درباركې له خلكو سره حساب صورت وموني ،موږ به په دغه برخه دنړۍ دنظام دبربا دېدلود لومړۍ اودويمې شپېلي (دخطر زنګ) داالله تعالى پروړاندې دربېد ل . حسـاب او ميزان. دعملنا موخپرېدل ،دكوثرحوض ،دصراط پل. جنت اودوزخ ترڅېړنې لاندې ونيسو .

۱-په شپېلي كې پوكی

پېژنـدنـه يې: داله هغه بېـكر څخه عبارت ده، چې دقيامت نه مخكې به يې مقربه ملايكه اسرافيل عليه السلام داالله تعالى په امرغږوي اودابه دنړۍ دورانېد و دخطرزنګ وي .

الف-دلايل يې په شپېلي كې دپو كې دلا يل په قران عظيم الشان.نبو ی سنتواودامت په اتفاق سره ثابت دي.لومړۍ دليل يې قران عظيم الشان دی په قران كريم كې په دې هكله ګڼ شمېرايا‌تونه دي ،مو ږ په يو اكتفا كوو، هلته چې فرمايي:﴿ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ يس،ژباړه: بيا به يوه شپېلي پوكړای شي او په ناڅاپي ډول به دوی دخپل رب حضـورته دوړاندې كېدولپاره له خپلو قبرونوڅخه راووځي .

ب- شـمېرېې :اسرافيل عليه السـلام به دخطر دوه شـپېلي (دخطر زنګونه) ووهي. په لومړي ځل به ټول خلـک بې هوښــه اومړه شي .اوبـه بـه اورواخلي اوغرونـه به والوزي اوله يو بل سره به په ټكر شي دانفطا راوتكوير په سـورتونوكې دغه انځوربيان شـوی دی دغه پوكې ته دهيبت. ټكان او سـختې چيغې نوم هم وركړشـوی په دويم ځل به ټول خلـک له قبرونوڅخه راژوند ي كړای شي اودرب العالمين دحساب لپاره به وړاند ې كولی شي دويمې شپېلي ته رادفه هم وايي .

۲-بعث (له قبرونو راپورته كېدل)

الف-پېژند نه يې :بعث په لغت كې راپا څېد لو ته وايي اوپه شرعي اصـطلا ح كې له جسـماني دوباره ژوند ون څخه عبارت دی. چې دقيامت په ورځ به روح له جسم سره دحساب اوفيصلې په خاطريوځای كېږي

ب-دثبوت دلايل يې :له مرګه وروسـته دوباره ژوندون په قران كريم. نبوي سـنتو،اجماع عقل اوسـليم نطرت سره ثابت دی .د قران عظيم الشـان كې په ګنوځايونوكې دغه مطلب ته اشـاره شـوې: ﴿ يَوۡمَ هُم

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

بَٰرِزُونَ لَا يَخۡفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنۡهُمۡ شَيۡءٞۚ لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَۖ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ ﴿١٦﴾ غافر: ژباړه :هغه ورځ چې خلك بې پردې وي، له الله نه به دهغو هېڅ خبره هم پټه نه وي(په هغه ورځ به په لوړاواز پوښتنه وشي)نن باچاهي دچاده ؟ (ټول مخلوق به غبروکړي) ديوه قهار الله.

ددوباره ژوند ون دګڼودلايلوله جملې څخه دالله جلت عظمته په قدرت او مطلق علم اتکاء درلودل دي.

دقيامت دمنکرينودشبهاتو په ځواب کې چې يوځل انسان په خاورو بدلو ن ومو مي ځنګه به د دويم ځل لپاره ژوند ی کړی شي ؟ داچې الله تعالی قادراودمطلق ځواک اودعلم څښتن دی، دمړودوباره ژوندي کول دهغه له واک نه بېرون نه دي قران عظيم الشان دقيامت دمنکرينودشبهاتودله منځه وړلو لپاره دهغوی لومړي پيدايښت ته پام رااړوي، قران عظيم الشان فرمايي:﴿ أَوَلَيۡسَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخۡلُقَ مِثۡلَهُمۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلۡخَلَّٰقُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٨١﴾ ﴾ يس : ژباړه: ايا هغه ذات چې اسمانونه اوځمکه يې پيداکړل پردې باندې قادرنه دی چې ددوی په څېرپيداکړای شي ؟ ولې نه پداسې حال کې چې هغه ماهرخلاق دی

ددويم ځل ژوندون په هکله ستردليل په ځمکه کې دفصلونوشنه کېدل اووچېدل دي قران عظيم الشان دقيامت منکرينوته تاريخي حوادث هم مخې ته ږدي، هلته چې خلک په مړينه محکوم شوي اوبيا يې ددويم ځل لپاره ژوندي کړي. تر څو دقيامت په دوباره ژوند دليل شي.

ج-مر تبه يې:له قبرونودوباره راپا څېد ل داخرت په ورځ په ايمان کې شامل دي ددې اهميت او په دين کې سترمقام له هېڅا نه پټ نه دی.هلته چې الله جل جلا له ددې کارپه رامنځته کېدوسوګندخو ړلی اوويلي يې دي چې دايو ريښتيني اوارو مروپېښېدونکې خبردی .

د-دانکارحکم يې:له بعث بعد الموت څخه انکارپه الله جل جلا له.اسماني کتا بونواوپيغمبرانوکفرکول دي.

قيامت

الف-دنو مېدلو لا مل يې:داچې خلک به له قبرونوراپا څېږي اودالله جلت عظمته په وړاندې به درېږي اويا داچې په دې ورځ به جبريل اوملا يکې دصفونوپه بڼه دالله جل جلا له پروانديې ولا ړ ې وي .

ب-دشا ن لوړ تيا يې : دقيامت ورځ ډېره ستره او عظيم الشانه ورځ ده ،هلته چې قران عظيم الشان ددغې ورځې عظمت ته په لاند ې تو ګه اشاره کوي: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٞ ﴿١﴾ يَوۡمَ تَرَوۡنَهَا تَذۡهَلُ كُلُّ مُرۡضِعَةٍ عَمَّآ أَرۡضَعَتۡ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ حَمۡلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٞ ﴿٢﴾ ﴾ الحجرژباړه: ای خلکو !دخپل رب له غضب نه ځان وژغورئ.حقيقت دادی چې دقيامت زلزله لوی(هولناك)شی دی. هغه ورځ چط تاسې هغه وويني.حال به داوي چې هره تی ورکوونکې به له خپل تي رودي ماشوم څخه غافله شي،او هره حامله به

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

هغوی به نشه نه وي بلکې خپل حمل وغورځوي،اوخلك به تاته بېسده ښکاره شي،پداسې حال کې چې دالله عذاب به ډېر سخت وي.

ځینو علماوو ویلي دي که د قیامت دورځې په شان اوس لمړراخېژي ؛نودځمکې هرڅه به اورواخلي ، تبرې به ویلي اواوبه به ټولې په بخارتبد یلې شي

ج-دعرش تر سیوري لاندې :هلته ډېراعمال دي چې الله تعالی به یې دقیامت دسختیو څخه دنجات وسیله وګرزوي، هغه خلک چې الله تعالی به یې دخپل عرش درحمت تر سیوري لاندې ودروي په نبوی مبارک حدیث کی اوه ډوله خلک ښودل شوي دي.

۴-حساب:په عربي ژب دودکی حساب شمېرلوته وايي او په اصطلاح کې د قیامت په ورځ دبندګانوپه اعمالواوکړووړودالله تعالی خبرتیاته ویل کېږي.

دحساب دلایل

الف - دقران کريم : په دې هکله ډېر ګڼ دلا یل دي، هلته چې فرمايي ﴿ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾ الغاشية:

ژباړه: بیا د هغو حساب همدا زموږکاردی.

ب-نبوي سنت: پیغمبرصلی الله علیه وسلم به په خپلو ځینولمونځونوکې داسې دعاکوله (اللهم حاسبنی یسیرا) ای الله له ما سره اسانه حساب وکړې.

ب:دامت اجماع :دټولو مسلمانانو په اتفاق سره دقیامت په ورځ حسا ب ثابت دی

ج-حکمت یې:حساب او کتاب دالهي حکمت غوښتنه هم ده داځکه چې الله جلت عظمته خپل اسماني کتابونه نازل کړي دي او خپل استازي یې رالیږلي دي او په خلکو باندې یې په هغه پیغام منل او عمل کول لا زم ګر زولي ،چې پیغمبرانوعلیهم السلامو خپلو ولسو نو ته له ځا ن سره راوړی ؤدهغوخلکو پرضد یې جګړه فرض ګرزولې وه چې څوک لـه دغه نظام سره په ټکر کې واقع دي. دهغوی مالو نه او دهغوی وینې یې رواګرزولې وې ؛نوکچېرته حساب او کتاب جزاوسزا نه وای؛ نو دا کارخو بیا عبث ګرزېد ؛ځکه چې مجرم اوغیر مجرم په یوردیف کی راتلل. الله تعالی خو له عبث کارڅخه منزه اوپاک دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر خ کې فرمایي ﴿ فَلَنَسْأَلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴾ الأعراف: ژباړه: نو دا کارارومروکیدونکی دی چې موږلـه هغو خلکو څخه حساب واخلو چې موږ هغوی تـه پیغمبران ورلیږلي دي اولـه پیغمبرانونه به هم پوښتنه وکړو(چې هغوی دپیغام رسولو فریضه ترکومه ځایه سرته ورسوله اوهغوته په مقابل کې څه ځواب ورکړشو)بیابه موږ په خپله په کامل علم سره ټوله ماجراد هغوی مخې ته وړاندې کړو ،او موږ چېرته غائب نه وو

د-دالهي محا سبې کیفیت :داسلامي شریعت څر ګند دلایل دحساب په کیفیت او صفت ګواه دي ،په اجمالي توګه داسې ویلی شو چې دقیامت په ورځ به الله تعالی خپل بنده په خپل مخکې ودروي، په

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خپل جرم، اعما لو اووېناوو به يې قانع کړي،په دنيا کې ايمان و، که طاعت او استقامت اوکه کفر،عصيان اوانحراف ،په ټولوالله جل جلاله پوه ؤ؛ نوپردې اساس الهي محا سبه شمولي بڼه لري ؛دمثال په توګه دوی ته دالله تعالی وينا چې داسې موولې کړي دي.ددوی معذرتونه ،اوپردوی ددلا يلواقامه، دګواهانو شهادت ،تردې چې دانسان اندامونه به ګواهي ورکړي .داعمالو وزن اوداسې نوروټولو ته شامل دي

هه-دحساب ډولونه :دحساب څخه ځينې سخت ، ځينې اسانه او ځينې دبيان،عزت اودرناوي حساب دی ،ځينې درټلو ، مؤاخذ ې اوسزاحساب دی.

و-بې حسابه وګړي:حساب ټولوخلکو ته شامل دی ؛مګر هغه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم مستثنی ګرزولي دي ؛البته له کافرانو سره حسا ب نه کېږ ی؛ ځکه چې دوی نېک اعمال نه لري ،لېکن ددوی ناوړه اعمال شمارلی شي دوی به پرې اعتراف وکړي اوپرې شرمنده به کړی شي.

ز-محاسبه شوی امت: تر هرڅه دمخه به دمحمد صلی الله عليه وسلم له امت سره محا سبه کولای شي

ح-دمحا سبې عمل :ترهر څه دمخه به له مؤمن سره دلما نځه حساب کېږ ي ،که لمو نځ يې سم ؤ؛ نو ټول اعمال به يې سمو ن ومومي او که لمو نځ يې فاسدؤ، ټول اعمال به يې فاسدوي .دبند ګانوپه حقونوکې به ترهر څه دمخه دوينوپه تويولوکې محاسبه کېږي .[1]

۵-تله

داخرت په ورځ داعمالو اوکړووړو په وزن کولو ايمان لازم دی مو ږ به په دې هکله په لاندې اموراتو بحث وکړو:

الف-پېژ ندنه يې :داهغه وسيله ده چې په دې سره دشيانو سپکوالی او درونو والی معلو مولی شي ،په شرعي اصطلا ح کې له هغه څه نه عبارت دی ،چې الله تعالی به يې دبند ګانو داعمالو لپاره وټاکي

ب-داثبات دلا يل يې:دميزان تله په قران کريم ، نبوي سنتو او دامت په اجماع سره ثابت دی.

لومړی-قران عظيم الشان:الله جلت عظمته دميزان(تلې په هکله داسې فرمايي دی﴿ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾﴾ الأعراف: ژباړه:اوپه هغه ورځ به تله کټ مټ حق وي دچا چې پله درنه وي هماغوی به خلاصون ومومي

دويم دليل :نبوي سنت او دامت اجماع : ټول امت داعمالو دتول اووزن په اعتبار متفق دي خواوس پوښتنه داده چې ايا دميزان تله حسي ـ ده او که معنوي ؟ هغه تله چې دقيامت په ورځ به په کې اعمال تلل کېږي حسي اوحقيقي ده دوه پلې لري [2]

ج-دتول شيان: په دې کې دبند ګانواعمال تللی شي؛ اګرکه دغه اعمال اعراض وي؛ مګرالله تعالی به ورته اجسام په برخه کړي. نېک اعمال به په يوه تله اوبداعمال به په بله تله کې واچول شي،ځينو

[1] عثيمين(ب ت) لمعة الاعتقاد ،ص ۴۱۸دمام المملكة العربية السعودية
[2] صدر الدين علی بن محمد ابن ابی العز (۱۹۹۳م)عقيدةالطحاوي ص ۴۱۲ مؤسسة اولی النهی بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

علماؤويلي دي چې داعمالوپانې به وتلل شي اوځينونوروويلي دي چې په خپله عامل شخص به وتلل شي ځينواسلامي پوهانوويلي دي :دملتونو،افرادواواعمالوپه اعتبار به تلې گنې وي. په قران عظيم الشان کې موازين جمع راغلې ده

د-دتلې دنصب حکمت: دتلې په نصب کې حکمت دالهي عدل اظهاردی له همدې امله هېڅوک به عذر نه شي وړاندې کولی له همدې کبله الله تعالی انبيا ء عليهم السلام رااستولي دي ترڅوخلکو ته بهانه پاتې نه شي

٦-دعملنا موخپرېدل

دعملنامود غوړېدلو څخه موخه هغه دفترونه دي چې ملايکو به په کې دانسان ټول اعمال شمېر لي اوساتلي وي.دقيا مت په ورځ به راڅرگنداوخپلوڅښتنا نوته به ووېشل شي. مو منانو ته به په ښي لاس او کافرانواومنا فقينو ته به په کېڼ لاس ورکول کېږي.

الف-دلايل يې: دعملنا مودخپرېدادلايل قران عظيم الشان ، نبوي سنت اودامت اجماع ده.دمومنانو مورحضرت عايشه رضی الله عنها فرمايي چې مادپيغمبرصلی الله عليه وسلم نه پوښتنه وکړه: ايا تاسوته به دقيامت په ورځ خپل اهل اوعيال درپه يادوي ؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم په ځواب کې ورته ويلي ؤ:په درې ځايونو کې به هېچا ته څوک ورپه يادنه وي: يوداعمالودتول په مهال،ترڅوڅرگند ه شي چې درنه به شي اوکه سپکه اوبل هغه وخت چې عملنا مې خپرې شي. تر څوورته څر گنده شي چې په ښي لاس به ورکول کېږي اوکه په کيڼ دشا له خوا.اوبل دصراط په پله چې ددوزخ په مينځ کې به پرې تېرېدل صورت ومومي.

ب-دعملنا مو درا نيو لو بڼه: مؤمن مسلمان ته به عملنا مه په ښي لا س ورکول کېږي خو ښ اوخوشا له به وي.

٧-دکوثرحوض

الف-پېژ ندنه يې: دغه داوبو هغه حوض دی، چې دپيغمبرعليه السلام لپاره به دقيامت په ورځ دمحشر په ميد ان کې لگبدلی وي

ب-دلا يل يې : دکوثر حوض په قران عظيم الشان ،نبوي سنتواودامت په اجماع سره ثا بت دی په قران عظيم الشان کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته فرمايي ﴿إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ﴿١﴾﴾ الکوثر ژباړه: (اي پيغمبره !) بيشکه موږ تاته کوثر درکړی دی

په نبوي احاديثو کې دکوثردحوض په هکله گڼ روايات راغلي دی چې دتوا تر حدته رسېږي او څه لپاسه دېرش اصحابوکرامو روايت کړي دي. له بلې خوادحوض کوثر په هکله ټول امت اتفاقي عقيده لر ي .

ج-صفت يې :دکوثردحوض په هکله گڼ روايات راغلي دي ،چې مو ږ يې لنډيز وړاندې کو و: دغه يوسترحوض دی. چې له جنت نه دکوثرله ويا لې رابهېږي اوبه يې له شېدواوسپينوزروسپيني اوله واوري يخې اوله شاتوخوږې اوله مشکوخوشبويه دي لو ښي يې داسمان دستوروپه شان پلن والي اواو ږ دوالی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Digital Library

بې دیوي میا شتې دمزل په اندازه ول دی یوځل چې چا ورڅخه او به وڅښلې. هېڅکله به تږی نه شي په منځ کې یې مشک شنه شوي اوځنډې یې په مرغلراودسروزرو په ټو ټواو جواهراتوښایسته شوي دي.

د- اختصاص یې :اوس پو ښتنه داده چې ایادغه حوض یواز ې رسول الله صلی الله علیه وسلم پورې مختص دی او که نورپیغمبران یې هم لري ؟ په ځینورواياتو کې راغلي دي چې هر پیغمبرحوض لري لېکن زموږدپیغمبرمحمدصلی الله علیه وسلم حوض ترټولو ستر. لوی اوخو ږدی اوډېرمراجعین لري .

هـ- شتون یې :دکوثرحوض اوس هم شتون لري ،دلیل پرې دعقبه بن عامر رضی الله عنه روایت دی چې یوه ورځ پیغمبرصلی الله علیه وسلم له خپل کوره راووت اوداحددشهیدانومزارته ورغی اوپرهغوی بې داسې دجنازې لمونځ وکړ؛لکه څنګه چې یې پر شخص په مړي ترسره کوي. بیاترستنبدوروسته منبرته وخوت اوویې ویل: زه له تا سې نه مخکې تلونکی یم اوزه پرتا سې ګواه یم په الله سوګندچې زه خپل حوض ته هم دا اوس ګورم.

و-ورڅخه شړل شوي خلک:حوض ته راتلونکي ریښتیني مؤمنان دي اوورڅخه شړ ل شوي مرتد.بې دينه عناصراومبتدعين ددين بدلوونکي وګړي دي .څوک چې دمسلمانانوله جماعت نه مخالفت وکړي اوله هغوی څخه خپله لاره بېله کړي؛ لکه ددې وخت ګمراه ډلې ،ظا لمان اودلوېې ګنا ه ښتنتان .حقیقت دادی چې تل ترتله دوزخ دکافراومنکرلپاره ده چې په زړه کې یې یوه ذره ایمان هم نه وي.

۸-دصراط پول

الف-پېژندنه یې: داهغه اوږدپول دی چې د دوزخ لپاسه تېرشوی ،ترڅوپرې خلک جنت ته ورسېږي .

ب-دثبوت دلایل یې: قران عظیم الشان.نبوي سنت اودامت اجماع ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي: ﴿ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ﴾ مریم ژباړه:له تاسې نه هېڅوک داسې نشته .چې دوزخ ته ورتلونکی نه وي.داخویوه فیصله شوې خبره ده چې دهغې اورومروترسره کول ستادرب په ذمه دي.

ځینو مفسرـینو له دې څخه دصراط په پله تېرېدل اخیستي دي او ځینو دوزخ ته ننو تل؛ لېکن له دې څخه به بیا نجات پیداکوی .

ج-په پله دخلکوتېرېدل :دصراط پول دجهنم لپاسه ایښودل شو ی. دجنت اودوزخ ترمنځ حایل دی .خلک به دخپل عمل په اندازه په تېزی سره پرې تېرېږي ځینې خلک به دسترګې درپ .ځینې دتږدسرعت په اندول. ځینې ؛ لکه باد.ځینې به دتیزاس ،ځینی داوښ ،ځینې به پیا ده روان وي اوځینې به دښسېنې دکړ ناهوپه وسیله راونیول شي اوپه دوزخ کې به غورزول شي لنډه داچې څوک دصراط په پله ....تېرشي دجنت ته به داخل شي همدغه ویناد نبوي احادیثو خلاصه ده .

د-دصراط پول او کافران :حقیقت دادی چې دصراط پول دمو منانو لپاره لګول شوی. په دوی کې منافقین اواتنیځا رمؤمنان هم دي .دهمدوی لپاره دصراط پول نصبولی شي. خلک به په دووبرخو وېشلی

ايښو دلونه مځکې په دوزخ کې شي يومؤمن موحداوبل کافراومشرک مشرکان به دصراط په پله د پښې غو ر خو ل کېږ ي .

جنت

په دي کې هيڅ شک نشته چې کله مومنان جنت ته په ډېرعزت اوویاړسره داخل اوملايکې يې په سلام سره استقبال کړي، له دې نه پرته بله هيڅ خوشالي اوکاميا بي نشته .

الف-پېژندنه يې :جنت دګيوونوشنه باغ ته ويل کېږي په شرعي اصطلاح کې دنعمتونواوخوشاليوهغه کوردی چې الله تعالی په اخرت کې دمخلصومؤمنانو لپاره تيارکړی دی

ب-دجنت دنومېدو لا مل :ده ته جنت دددنياله باغ سره دتشبيه پراساس وايي اويا څو جن هغه څه ته ويل کېږي چې له سترګو پټ وي دجنت نعمتو نه هم زموږ له سترګوپټ دي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾﴾ السجدة: ژباړه: نو دسترګويخېدوکوم وسائل چې د هغو د عملونو په مکافات کې د هغولپاره پټ کړای شوي دي هيڅ نفس پرې خبرنه دی

ج-دجنت درجې: جنت بېلابېلې درجې اومرتبې لري جنتيان به دخپلواعمالو په برابر په کې اوسېږي .

د-جنتيان څوک دی ؟ جنتي هريوپرهيزګارمؤمن دی قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾﴾ آل عمران ژباړه: پر هغه لاره په منډه منډه وځغلئ چې ستاسې دپروردګارد بخښنې اود هغه جنت خواته تللې ده چې هغه لکه داسمانونو اوځمکې په شان پراخ دی،او هغه له الله وېرېدونکيو خلکو له پاره تيارکړای شوي دی

هه- او سنی شتون يې : جنتو نه هم دااوس مو جو ددي په عربی ژبه کې اعداد تيا رولوته والي ټول اهل سنت دجنت په شتون اوپه اوسني وجو ديونظرلري .

و-پناه کېدل اوزوال يې:دجنت نعمتونه تل تر تله دی چې پناه کېدل نه لري دجنت په دوام دقران عظيم الشان ګڼ اياتونه دليل دی ؛نوپردې اساس جنت اودوزخ پناه نه لري؛بلکې هميشه دي

ز-دجنتو نو ځای : جنتو نه په اعلی عليين کې دي قران عظيم الشان فرمايي ﴿كَلَّآ إِنَّ كِتَـٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾﴾ المطففين: ژباړه: هيڅکله نه، اورومرو دنيکانو عملنامه دلوړ مقامه خلکو په دفترکې ده

ح-په جنت دايمان مطلب: په جنت دايمان معنا دادی چې يو شخص ټينګ باورولري چې جنت شته او نعمتونه يې تل تر تله او هميشه دي

ط-لومړي ننوتو نکي :جنت ته به تر ټولو دمخه رسول الله صلى الله عليه وسلم ننوزي اوپه ټولوامتونوکې به لومړی درسول الله صلى الله عليه وسلم امت ننوزي اوددې امت لومړی شخص به ابوبکرصديق رضی الله عنه جنت ته داخلېږي.

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ی-جنت ته بې حسابه : دغه ددې امت په ایمان کې لوړمنزلته پرهیزگاره بادیا نته شخصیتونه دي چې جنت ته به دیو صف په توگه داخلیږي مخونه به یې دسپوږمۍ په شان ځلیږي ددې امت فقیران به دشتمنو څخه مخکې جنت ته ځي په دې هکله دوه ډوله روایات راغلي په یوه کې دځلوېښتوکلونودمخکې والي اوپه بل کې دپنځه سوه کلونودمخکې والي ذکرراغلی دی داچې فقیران اوشتمن دجلاجلاحالاتوڅښتنان دي په فقیرانوکې هم ځیني وگړي په ایمان اوتقوی کې سره جلا دي او شتمن هم همداسې درواخله هرکله چې حساب دلوړي فقیراوداخري شتمن جنتی څخه واخلي ؛نو پنځه سوه کاله کیږي اوکه چیرې په فقیرانوکې وروستی فقیرجنت ته په داخلېدوکې اولوړی شتمن جنت ته په داخلېدوکې محا سبه کړی شي نوځلوېښت کاله عمرجوړیږي

ک-تل تر تله او همېشه :جنت همېشه او فنا نه لري او جنتیان تل تر تله خلک مړینه نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترخ کې فرمایي ﴿ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ٱلْمَوْتَ إِلَّا ٱلْمَوْتَةَ ٱلْأُولَىٰ وَوَقَىٰهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ ﴾ الدخان: ژباړه: هلته به دمرگ خوند هغوی هیڅکله ونه څکي . فقط په دنیاکې چې کوم مرگ راغی خوراغی اوالله به هغوی د دوزخ له عذاب نه وژغوري

دوزخ

۱-پېژندنه یې:هغه تا وجن گرم کور دمجرمانو زندان او ستر ه رسوایي چې الله جل شانه کافرانو منا فقینو .سر ښانو او دپیغمبرانو دښمنا نو ته تیارکړی دی

۲-ددوزخ پوړونه :دوزخ ددوزخیانو دبدو اعمالو په اعتبار ببلا بېل پوړونه لري دوزخي ،هر یوکافر بدبخته ملحد او بې دینه انسان دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په تر خ کې فرمایي ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ ﴾ هود ژباړه: څوك چې بدمرغه وي هغوی به دوزخ ته لاړ شي (چې هلته به د گرمۍ او تندي له ډیرې سختی نه) د هغوی ستمهاراو پشهار وي.

۳-شتون یې : داهل سنت والجماعت دټولو علماءو په اتفاق جنت اودوزخ همدا اوس مو جود دي پنا ه کېدل او له مینځه تلل نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترخ کې داسې فرمایي ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا ﴿٦٥﴾ ﴾الأحزاب ژباړه: په هر حال دایقیني خبره ده چې الله پرکافرانو لعنت کړی دی او دهغولپاره یې لمبه شوی اور تیار کړی دی .چې په دغه کې به هغوی دتل لپاره اوسیږي . کوم ملاتړ اومرستندوی به ونه مومي

۴-ددوزخ ځای :په اسفل سافلین دځمکې لا ندې برخه کې موقعیت لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترخ کې داسې فرمایي ﴿ كَلَّآ إِنَّ كِتَـٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ ﴾ المطففین : ژباړه: هېڅکله نه،اوروډوبدکارانوعملنامې دسجین په دفترکې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه ایات په تفسیرکې دبراء بن عازب رضی الله عنه څخه دقبردعذاب په هکله مشهورروایت دی الل
تعالی به ووایي چې زمادبنده داعمالو دفتر په سجین کې داووځمکو لاندي ولیکئ ځینو نوربیا وايي چې
دوزخ پورته اسمان کی دی ځیني نوربیاپه دي هکله څه نه وايي ؛بلکې دځای علم یې الله تعالی ته سپاري
اووايي چې مو ږ ته دالله تعالی په مخلوقاتوداحاطې علم نشته

۵-په دوزخ دايمان معنا :پردې ټينګ باورچې همدااوس مو جوداو پنا ه کېدل نه لري په دې کې ددوزخ
په عذابونو باورهم شا مل دی

دویم بحث

په قضااو قد رايمان

پیلیزه

په قضا اوقدرايمان داسلامي عقيدې شپږم رکن دی، ځوک چې په قضا اوقدر باوري نه وي هغه کافرګڼل
کېږي،پردې اساس هر مسلمان ته لازمه ده چې په تقدير ايمان ولري [۱].

تقديرالله جل جلاله ازلي علم دی، چې دهرشي اندازه او دهرشي داندازي لپاره يې حد تاکلی
،دټولومخلوقاتوداندازي اومقدارترمنځ يې دقيق تناسب غوره کړی .هرڅه ته يې دخوځښدولپاره مسيرتاکلی
دپيداينبت،دوام اوفنا لپاره يې معينه نېټه انتخاب کړې هرشي په خپل معين او ټاکلي وخت اوهرڅه
دټاکلوظوابطواوقواعدوسره سم ترسره کېږ ي.حرکت،سرعت،دنور سرعت، دصوت سرعت،دعناصرو ترمنځ
ترکيب دموادواو مرکباتو پيداينبت،اوبېرته تجزيه ټول دثابتواوبدلون نه منونکوقواعدوسره سم سرته رسېږي
دځمکې له پيداينبت نه ترقيامته پورې چې کومې پېښې ترسره کېږي ټول يې په کامل اومفصل ډول په لوح
محفوظ کې ثبت کړي دي ، نن ورځ ساينس دغه قواعد دفورمولونو په بڼه توضيح کوي.په لوح محفوظ
کې دراتلونکوپېښواودانسان دکړووړوپه هکله ليکنه دانسان اختيارات نه سلبوي اوهغه په يوه مجبورمحکوم
اوبې واکه موجودنه بدلوي اونه دهغه په اراده کومه اغيزه پرې باسي .

موږ بايددقضااوقدرپه مفهوم ځان پوه کړو. موږ ددغو الفاظوپه معنی اومفاهيموباندې په ايمان اوباور
درلودلومکلف يو.که ددغوالفاظو په مفهوم اومعناپوه نه شواوحقيقت يې مورته څرګند نه شي؛ نويواځې په
الفاظوبه دايمان معنی به څه حيثيت ولري په قضاءاوقدر ايمان داايجابوي چې په همدې موضوع پورې
مربوط مفاهيم توضيح کړو

قدر

۱-لغوي معنايې:قدر په عربي ژبه کې اند ازې ،توان اوحدته ويل کېږي. په قران عظيم الشان کې زياتره
داندازي په معنااستعمال شوی

---

[۱] - ياسين نعيم(۱۹۸۷ م)الايمان اركانه. حقيقته . نوا قضه . ص۱۷۷مكتبه الرسالة الحديثه

(c) ... library

۲-اصطلاحي معنی يې: قدرله هغه ټينګ، پاخه اومحکم نظام څخه عبارت دی چې الله تعالی جل جلاله دکایناتو دتنظیم لپاره وضعه کړی دی .[۱]

ځيني علماء قضاء اوقدريوشان ګني؛ مګرځيني نوربياتقديرالهي ازلي پرېکړې ته وايي چې تراوسه لاعملي شوې نه ده او قضا ديوکارواقع کېدل بولي

۳-دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې: همدغه پورتني مفاهيم دقران عظيم الشان په ګنو ځايونو کې راغلي دي، هلته چې فرمايي :﴿ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَهُ بِقَدَرٍ ﴾ القمر.ژباړه:اوموږهرڅه له يوتقديرسره پيدا کړي دي

۴-دقدرمفهوم دنبوي احاديثو په رڼاکې: دايوڅرګندحقيقت دی چې دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دملګرو په زړونوکې ددغې عقيدې ستره اغېزه پرته وه په څمکه کې خپاره شول ؛خوله ځان سره يې په تقديردايمان عقيده درلوده له ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی وايې چې يوه ورځ په يوې سپرلی رسول الله پسې سپوروم، راته يې وويل: ای زلميه دالله جل شانه ددين ساتندوی اوسه ،الله تعالی به ستاساتنه وکړي دالله تعالی ددين ساتندوی اوسه دالله مرسته اوتائيدبه په خپل مخکې وګورې کله چې غواړې دالله تعالی څخه يې غواړه اوچې مرسته غواړې ،دالله تعالی څخه يې غواړه پردې پوه شه چې که ټوله نړۍ ستا پرخلاف سره يوځای شي چې تاته څه ګټه ورسوي تاته ګټه نه شي رسولای؛ مګرهغه چې الله جل شانه تاته ليکلي وي اوکه دوی ټول ستاپرخلاف سره يوځای شي ،چې تاته دڅه شي زيان ورسوي، تاته زيان نه شي رسولای ؛مګرهغه چې تاته الله تعالی مقررکړی وي قلمونه پورته کړی شوي اوپاڼې وچې شوي دي [۲]

۵-په تقدير دايمان راوړو اهميت: تقديرداسلامي عقيدې دارکانو دجملې څخه دی دغه باوردسړي په زړه کې په الله تعالی توکل ،ډاډ اوسکون زياتوي

۶-په تقديردايمان معنی : په تقدير دايمان مفهوم دالله جل شانه په قديم علم او په الهي شامل ځواک ايمان درلودل دي.

۷-دتقدير مراتب: په تقديرايمان څلورمراتب لري :۱- علم ۲- ليکل ۳- مشيت ۴- پيداکول موږ به هريو تربشپړې څېړنې ونيسو:

الف-دعلم مرتبه : پردې ټينګ باورچې الله جل جلاله په ټولوکايناتوازلي اوابدي علم لري په ټولوشيانو دالله تعالی علم محيط دی، هيڅ شی ورڅخه پټ نه دي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ عَلِمِ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي ٱلسَّمَوَٰتِ وَلَا فِي ٱلْأَرْضِ وَلَآ أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴾[۳] سبأ: ژباړه: ووايه! قسم دی زماپه عالم الغيب الله ،هغه به پرتاسې راشي ،له هغه نه ديوه بخري په

---

[۱]- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۹۵دار الكتاب العربی بيروت لبنان

[۲]- بغا مصطفی (۱۹۸٦م)الوافي فی شرح الاربعين النووية ص ۱۲۱ دار ابن كثير بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندازه کوم شی نه په اسمانونوکي پټ دی اونه په ځمکه کې نه له بخري نه غټ اونه له هغه نه کوچني،هرڅه په يوڅرګندفترکي درج دي .

ب-دليکلو مرحله : معنی دا چې الله تعالی دټولو شيانواندازه ترقيامته په لوح محفوظ کې ليکلي ده قران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوۡلَىٰنَاۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿٥١﴾ ﴾ توبه ژباړه: دوی ته ووايه " موږ ته هيڅکله خطر (ضرر يازيګنه) نه رسيږي ،مګرهغه چې الله راته ليکلي دي هماغه الله زموږمولادی . او مؤمنان بايد په هماغه توکل وکړي."

له دغه ايات څخه څرګندېږي چې په ځمکه کې مصيبتونه ،زلزلې،توپانونه ،رنځونه،غم او خوشالی ټولې دالهي تقدير نتيجه ده .

ج- دمشيت مرتبه : معنی داچې الهي اراده اوتصميم په هرشي کې جاري دی هېڅوک يې دمخنيوي صلاحيت نه لري ،داسمان اوځمکې کوچنی اولوی شی دالهي فعل نتيجه او ټول يې مخلوق دي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښې سره څه نه کيږی ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توګه الله د علم او حکمت خاوند دي.

دالله تعالی مشيت اواراده په دوه ډوله د: يوه تکويني اوبله تشريعي په تکويني اراده کې انسان اختيارنه لري؛ البته په شرعي اراده کې انسان دواک او اختيار څښتن دی .

د - دتخليق مرتبه: ددې مرتبې مطلب دادی چې الله تعالی دهرشي خالق دی له الله تعالی نه پرته ټول شيان مخلوق دي ،همدغه دټولواسماني پيغامونواوديپغمبرانواتفاقي مسئله ده، قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ﴿٦٢﴾ ﴾ ژباړه:الله دهرشي هستونکی او هماغه دهر شي ساتونکی دی.

پردې اساس دانسان فعل هم دالله تعالی مخلوق دی

قضاء

۱-دقضا لغوي معنی : قضاءپه لغت کې پرېکړې اوفيصلې صادرولوته وايي.

۲-اصطلاحي معنی: په اصطلاح کې په ازل کې دالهي تقديرپه برابردکايناتوايجاد ته ويل کيږي.[۱]

۳-قضاء دقرانکريم په رڼاکې: په قران عظيم الشان کې قضاء زياتره وخت دفيصلې کولو،امرصادرولواو پای ته رسولوپه معنی راغلي: هلته چې فرمايي ﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن

۱ خطيب محمد احمد (۱۹۹۰م)دراسات في العقيدة الاسلامية ص ۱۹۷ دار عمار للنشر عمان اردن

فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ البقرة: ژباړه هغه د اسمانونو او ځمکې هستوونکی دی او د کومې خبرې چې فيصله صادروي ، صرف دومره امر ورته کوي چې "شئ" نوهغسې کيږي
دپرېکړو اوفيصلوصادرولو اختيارات اوواګي ټولې دالله جل جلاله سره دي او په دې کې هېڅوک له هغه سره شريک نه دي

۴-دقضاءاوقدرترمينځ فرق : دابادیواوتعميراتودجوړښت لپاره ترهرڅه دمخه يوانجينرنقشه او پلان ترتيبوي ضروري مواد،دروازې ، کړکی،دتعميراندازه هرڅه دده په لاس کې وي اومعماريې تطبيقوي انجنيرحق لري اوکولای شي چې په نقشه اوخپل تصميم کې بدلون راولي له همدې کبله دالهي رحمت له جملې څخه په خپلوبندګانو باندې داهم دی چې دصالحواونېکواعمالوپه وسيله په تقديرکې بدلون راځي له همدې امله موږ ته ددعاءاهميت اوګټه څرګندېږي داځکه که چېرې په چاروکی بدلون نه وای؛ نوددعاء به هېڅ ګټه موږته نه رسېدله[1].

۵-دقضاءډولونه

قضاء په دوه ډوله دی تکويني اوتشريعي

الف-تکويني قضاء

کوم ظوابط اومقررات چې په کايناتواو عالم کې وضعه شوي، ټول کاينات دهغه مطابق عيارشوي اوهرڅه دهغه مطابق ترسره کېږي دېته تکويني قضـاءوايي داثابت قوانين دي چې بدلون نه مومي اوالله جل شـانه دهغه دبدلون اوتغيرواک هېچاتـه نـه دی ورکړی لـه اتوم نـه واخلـه ترلويوکهکشـانونو،بيالـه حجرې نه ترلويوحيواني اونباتي اجساموپورې ټول ديودقيق نظام،قوانينواويوسيستم لاندې دي،مثلاًداتوم جوړښت اوچارچونه يې، دعناصروجوړښـت اودهرعنصرـجلامداروله اوله نوروعناصروسره يې ترکيب ،دنورسرعت ،دصـوت سرعـت، دوړانګوبېلابيـل ډولونـه، دځمکې قطر،دلمراوځمکي ترمينځ واټن، دځمکې محوري اوانتقالي حرکت،دځمکې طبقات، دفضاطبقات، په هواکې داکسيجن سلنه ،داوبودقيق جوړښت ،په همدې توګه په ځمکه کې يې اندازه ،داوبوسـايکل، دتسخين، انجماد،مايع اوګازدرجې، داوسپنې دتسخين اومايع حالت درجـه ،لـه ځمکې دسـپوږمۍ فاصـله ،په فضـاکې يې دسرعت اندازه ،داوزون طبقه اودنده يې ،دلمرودنده ،دلمردشـعاعواندازه ځمکې ته دراروانوشــعاعګانوتخمين، په همدې توګه حجره اودحجرې ساختمان او فعاليت يې ،حيواني اونباتي حجره ،دهرحيوان کروموزمونه ،دانسـان دعصبي حجراتوتشکيل ،جنسيـ حجرې ،دسـپرم سـاختمان ،داوم جـوړښـت،دبـدن دسروکـرويـاتوشـمېراودنـدې، دسپينوکروياتوشمېراودنده يې، دانسان ساختمان دزړه،ځيګر،دماغ، باصرې، سامعې اودانسـان اوحيوان دهاضمې،دوکونتري سـيستم، دهرحيوان جلاجوړښـت ،دنباتاتوبېلابېل صـنفونه،دندې،ترکيب،تنفس،زوجي تکثر،دانسـان ژوند،مړينه رنځ،صـحت صـورت اوشـکل، طول،عرض ښـايسـت اوبدرنګي، توروالی اوسوروالی،ذکاوت اوپوهه، ناريتوب اوښځينه توب ، شپه اوورځ،ګرمي اويخني، بربېښنااوباران اوداسې

---
[1] الطنطاوي علي (۱۹۸۵) تعريف عام بدين الاسلام ص ۱۵۲دارالفرقان عمان اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتيب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور..ټول دتکويني تقديربرخه ده دانســان ارادې ته په کې دخل نشــته لنډه داچې تکويني تقديريومنظم پلان دی چې هېڅکله بدلون نه مومي اوانسان ته په کې دخل په برخه نه دی پردې لحاظ دځمکې اواسمان هرڅه دالله عزوجل په وړاندې منقاددي.

ب-تشريعي قضاء

هغه احکام چې دانسـان په ارادي برخه کې وضعه شوي او انسان ورباندې مکلف شوی ،چې هغه مراعات اوخپل ژوند دهغې مطابق عيارکړي؛ دېته تشرـيعي قضــاء وايي ،دتشرـيعي قضــااحکام اوقوانين دانســان دژونددهغوبرخودتنظيم لپاره وضـعه شوي. چې هلته انسان ازادي اواختيارلري هلته انسان کولا شي له دوو لارو يوه په خپله خوښـه انتخاب کړي،په تشرـيعي قضاکې دانسان اراده او عزم دخل لري ،انسان دواک او اختيار څښـتن دی پخپله خوښــه اواراده ښــه اوبدپخپله انتخابوي تشرـيعي تقديرانســان ته خيراوشر ښــه اوبدورښـيي دده دعقيدې بنسټونه ،دده دخالق حقونه ،د عبادت لارې چارې، ښــه اوبد اخلاق. د جنسي-غريزې سـمه اشباع اوموخه يې، دښمنی لاس ته راوړل اوسم لګښت يې. حکومتي سيستم اود حکومت دمســؤلينو صــفات، ددوی مســؤليت اوپه ملت يې حقوق ، دحکومت دجوړېدو موخه ،له نورو ملتونو اودولتونو سره ددولت اړيکې. دمسـلمانانوخپل منځي اړيکې. جرايم او دسـزا نوعيت يې. دجګړې اصـول اوداسې نور...[۱]

لنډه داچې لـه زانګو نـه ترلحـده اولـه سرنـه ترنوکـه دټول ژونـددمـادي اوروحـاني. ددنيوي اواخروي ژونددسـمون لپاره اصـولواوقوانينوته تشريعي تقديروايي،انسان دژوند تېرولولپاره نظام او قانون ته اړتيالري دژوند تېرولولپاره لاندې صورتونه دي:

- دپلاراو نيکه رسم اورواج ،دود اوکلتورمنل.
- دخپل نفس غوښتنې منل.
- دنوروملتونوڅخه دنظام او قانون واردول.
- دکايناتو درب لارښوونو(وحی) ته غاړه اېښودل اوورته ځان تسليمول

اوس مهال يوازې قران عظيم الشـان او نبوي سـنت تشرـيعي تقدير ګڼل کېږي .دتشرـيعي تقدير لپاره الله تعالی پيغمبران لېږي. هغوی ولســونو تـه دعوت ورکوي او پـه روزلويي لاس پورې کوي بيـا ددغوروزل شووافرادو په وسيله په ټولنه کې يوسرتاسري هراړخيزبدلون راولي دپيغمبري انقلاب او بدلون موخه دبشرله اسارته دانسان ازادي اودجبراواستبداد.جهل اوناپوهی دنظام ړنګول دي پاتې شوه اسلام راوړل دغه دزوراو جبرکـارنـه دی او نه دجبراو زوراســلام دمنلووړګڼل کېږي اســلام او کفراودښـــواو بدو انتخاب دانســان داختيارنتيجه ده،په اختياري برخه کې الله تعالی انســان ته دوه لارې ښــودلې دي ،چې يوه دهدايت اوبله دضــلالت اوګمراهی لاره ده قران عظيم الشــان همدغه مطلب ته داشــارې په ترڅ کې فرمايي ﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ ۱۰ ژباړه: او دوه ښکاره لارې مو هغه ته و (نه) ښودلې ؟

۱ [illegible] ۲۷ [illegible]

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...pton.com: The Digital Library

دبشريت دخلاصون يواځينی لارالهي اسماني پيغام ته ځان سپارل اوتسليمول دي.په دې سره به نړی واله سوله دعدل اوانصاف نظام يقيني شي انسان به له ځناورتوبه راووزي اوځمکه به دامن زانگوجوړه شي

۱-دالله تعالی اراده اوډولونه يې

دارادې معنی قصداوديوه كاردسرته رسولوعزم ته ويل كيږي اوپه دوه ډوله ده تكويني اوتشريعي اراده. په تكويني اراده كې تغيراوبدلون نه رامنځته كيږي ددې موجوداتوهركاردقضـــاءاوقدرسره ســم دالله تعالى په اراده ترسره كيږي داسې نه ده چې دكايناتوترپيداكولواوهغوته دظوابطواومقرراتودټاكلونه وروسته يې خپل سرته پريښـي اوچارې په خپل سرپه تسلسل سره رواني دي ؛بلكې هركاردالله تعالى په اراده پيلېږي اودهغه په اراده پای ته رسيږي اوهغه وربانديې نتايج مرتب گرځوي . الله تعالى فرمايي ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾﴾ يس ژباړه:هغه څوچې كله ديوشی اراده كوي.نودهغه كار همدومره دی چې ورته حكم وكړي چې شه اوهغه كيږي

البته شرعي اراده دامراوالهي فرمـان په معنی ده الله تعالى جلت عظمته شرعي اراده دزوراوجبرله لارې نه جاري كوي؛ بلكې انسان دخپلې خوښې پراساس يې عمل ته اقدام كوي اويايې نه كوي

۲-دالله تعالی اراده اورضاءاودبنده اراده

دانسان اراده،عزم،غوښتنه اوتصـميم دالله تعالى دارادې اومشيت تابع ده قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ كې داسـې فرمايي ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښی سره څه نه كيږی ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توگه الله دعلم او حكمت خاوند دي.

دپورتني ايـات څخه څرگنـدېږي چې داللـه جـل جلالـه اراده دانســان په اختياراوارادې مقدمه ده .څكه دايږهرانســان چې څـه كوي دالله تعالى په اراده يې كوي هغه ورته دپرېكړې عزم اوبياداقدام صـــلاحيت وركوي .دغه مطلب ديومثال په ترڅ كې توضـــيح كوو: ته دخراب موټر څښتـــن يې. تاخپل موټريوجوړ موټرپسې وتړلو.ترڅوحركت وكړي په دغه صورت كې دموټر سوق اواداره ستا په خپل لاس كې ده كه ته اشترنگ تاووي ا وله گړنگه يې غورزوې مسؤليت ستا خپل دی

بل مثال درواخله: ته دباغ څښتن يې چې سترستردېوالونه لري، پوره حفاظت يې شوی ستاداجازې نه پرته ديځوک نه شي ورننوتلی ته خپل دوست ته اجازه وركوې اوباغ ته يې داخلوې ورته وايې هره مېوه خوړلی شي ؛خودباغ كيڼ لوري ته ونې داسې دي چې رنگ اوخونديې ښه نه برېښي دگټې پرځای تاوان لري كه ته يې وخورې خوراک دې نه كړې تاته به هم ښـه وي اوزه به هم خوشحاله شم ستادوست باغ ته ځي ،دغه چې په باغ كې هرڅه كوي ستاپه اجازه يې كوي تاواک وركړی دخرابې مېوې دخوراک په نتيجه كې مسئوليت دده په راجع دی دباغ څاوندبه ناراضه وي ؛مگركه اطاعت يې وكړښه مېوه يې وخوړه دباغ څښتن به خوشاله شي.

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتیب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ســتادوســت له تانه کيلي واخلي باغ ته ننوزي ؛نورنوســتاله کنترولـه وځي ؛مګرداللـه تعالی معامله دانســان سره داسې نه ده الله جل شانه هره شيبه انسان څاري اوپالنه يې کوي دښو اوبدوداړوتوفيق ورکوي الله تعالی په ښــوکارونوراضي کېږي په بدوچارو ،نه قران عظيم الشــان فرمايي ﴿ إِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ﴿٧﴾ ﴾ الزمر: ژباړه:که تاسې کافرشئ ؛نوالله له تاسې نه بې نيازه دی ،خوهغه دخپلو بندګانولپاره کفرنه خوښوي ،اوکه تاسې شــکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي[۱]

۳-دانسان خپلواکي

په انســان دالله تعالی دوه ډوله قوانين حاکم دی چې يويې تکويني او بل يې تشرــيعي. په تکويني برخه کې انسان نه خپلواکی لري او نه اراده اوا ختيار؛ لکه ژوند او مړ ينه روغتيااورنځ ،دبدن دزړه،کو لمو اودماغ دوينې جريان ،دهاضمې سيستم او داسې نور؛البته دانسان ارادي برخه چې څه وخوري څه وڅښي څه واوري څه ووايي او څه وکړي دادده په واک کې دي په ده کوم جبراوزرنه دی شوی په خپله خوښه ښه او بد انتخابوي ؛مګر انســان دښــو او بدوچارو په پېژندنه کې خطاء کېږي .له همدې امله الله تعالی ښــه اوبد داسما ني وحی په ترڅ کی دپيغمبرانو په وسيله انسان ته ښودلي دي، دښواوبدوپه انتخاب کې يې انسان ته ازادي ورکړې اوددواړوپه انتخاب کې يې پرې زورنه دی کړی. سره له دې يې انســان مکلف اومسؤل هم ګرځولی اوپه ازميښــت کې يې اچولی ؛البته پرده يې زوراو جبر نه دی کړی، که چېرې يې په زور هدايت پرې منلی وای ؛نو بيابه کفر او شرک له سره شتون نه درلودحقيقت دادی چې دالله تعالی تشرــيعي احکام دپيغمبرانو په وسيله انسان ته رسېدلي دي دغه دالله تعالی دتکويني احکامو په شان نه دي تشريعی قوانين الزامي اوجبري بڼه نه لري؛ بلکې انسان په ابتلاء او ازميښت کې قرار لري[۲]

اللـه تعـالی کـاينـات پيداکړي اودکايناتوله پيداينبـــت نه مخکې يې ددوی دتنظيم اوترتيب لپاره يو پلان اوتنظيم جوړکړی. اللـه تعـالی يې په ټولو حوادثو پوه ؤ انســـان هم دکايناتوکوچنی برخه ده چې ازادي او خپلواکي لري الله تعالی پرې عالم ؤ. چې دغه شخص به څه شی انتخابوي پورتنی مطلب موږديو مثال په ترڅ کې روښانه کوو:

کـه چېرې يو ښــوونکی او يـادمـاشـــوم پلارپردې خبره پوه شي ،چې شـــاګرداو يـازوی يې دليـاقـت او استعدادڅښتن دی هغه يې له څا ن سره نوټ کړي چې له ازمويني وروسته به دغه مقام ترلاسه کوي او يا به دومره نمرې ګټي اوبياداټکل سره سم هماغه شان شي ؛نواياد استاد او پلاردغه پوهه دخپل شاګرداواولاد په پوهه اولياقت څه اغېزه پرې باســي؟نه هېڅکله نه! کله چې انســان ســمه لاره انتخابوي ؛نوالهي توفيق ورپه برخه کېږي.

---

۱ - حکمتيار ګلبدين (ب ت) په تقدير ايمان ص ۳۷ ناشر دميثاق ايثار اداره

۲ - سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۰۱ دار الكتاب العربي بيروت لبنان

c) ketabton.com: The Digital Library

۴- دانسان د ارادي کړو وړو حیثیت

دانسان ارادي کړه وړه په ځینو قیوداتو پورې تړلې دي ،چې له هغې نه وتلی نه شي کله چې یوځوک لیکل کوي اویاددښمن په وژلو لاس پورې کوي داټول په داسې لاسونو ترسره کیږي چې نه یې په تخلیق کې دده رول ؤاونه دقتل اولیکلوپه الاتواواسبابوکې ده دغه صفات رامنځته کړي دي دحوادثو اوپېښو په کوچنی حلقه کې چې هغه دده دکسب اواختیارڅخه عبارت دي، له دې نه پرته نورنه دده صنع اونه تخلیق دی له همدې کبله ده ته دکاردکسب نسبت کیږي نه دکارتخلیق.له همدې کبله داخبر ه سمه نه ده چې یوځوک ووایي :انسان دخپلواعمالوخالق دی داځکه چې تخلیق خوله نشت نه دیوشي رامنځته کول دي .حقیقت دادی چې انسان دیو موجودشي رابطه له یو بل موجودسره ټینګوي، چې په هغه کې هم دده دتخلیق څه رول له سره نشته له همدې امله الهي اراده دبنده په ارادې اومشیت باندې احاطه لري .پرهمدې اساس موږوایو چې یومقتول په خپل هغه مرګ مري چې الله تعالی ورته ټاکلی ؛البته دقتل عملیه دقاتل په کسب سره ده او په همدغه کسب سره دغه شخص نیول کیږي هغه څه چې دانسان دکسب اودالهي قضاءاوقدر ترمنځ یې تنسیق رامینځته کړی هغه دالله تعالی پخوانی علم دی موږ به دغه مسئله دیومثال په توګه نوره هم روښانه کړو.

تادخپلې کوټې دبرېښنایي ګروپ سوچ په یو پټ ځای کې ځای پرځای کړی چې ستاکوچنې زوی ته ترې معلومات نشته دغه سوچ په داسې پټ ځای کې قرار لري چې ته کولی شې ،ګروپ پرې رڼا اویا تیاره کړې .تاوغوښتل چې دخپل ماشوم زوی اراده او تصمیم ځان ته معلو م کړې چې ایاستاخبره مني اوکنه ؟تاورته وویل پام کوه چې داګروپ ګل نه کړې چې تیاره به شي که زماخبره دې و منله دومره انعام به درکړم اوکه سرغړونه دې وکړه سزابه درکړم .له دې نه وروسته تادخپل ماشوم څارنه کو له چې په کومه کړنه لاس پورې کوي ؛لېکن دغه ماشوم په خپلې ازادې ارادې سره دنافرمانۍاوسرغړونې لاره انتخاب کړه دګروپ په لوري یې ورمنډه کړه ترڅو یې ګل کړي په دغه مهال تاپه پټه توګه دګروپ په بټن فشار واردکړ او ګروپ ګل شو ماشوم ارومرو احساسوي چې ګروپ یې په خپل پوکي سره په تیاره بدل کړ؛ لېکن دګروپ دتیاره کېدواصلي اوحقیقي سبب خوته پخپله وې دغه تقریبي مثال په ظلم اوتېرې سره دیوانسان دقتل اووژنې له جر یمې سره مشابه دی قاتل خودقتل په عملیه کې هغه شکلي سبب برابر کړ؛لېکن مقتول خو په خپل اجل او ټاکلې نېټې سره دالله تعالی دقضاء اوقدر پراساس په مړینه محکوم شوی دی ؛البته قاتل خودالله تعالی جلت عظمته د هغه امرپه مخالفت لاس پورې کړی چې هغه یې حرام اوناروا ګر ځولی دی[1]

۵- دانسان داختیارساحه

انسان ددوودایروپه ضمن کې قرارلري یوه لو یه دایره چې دده کسب اواختیارته په کې دخل نشته او بله کوچنی دایره چې دده داختیاراوواک ساحه ده. دده مثال هغه قفس ته ورته دی چې دننه په کې مرغان

[1] سید سابق(۱۹۸۷م) العقاید الاسلامیة ص ۱۱۲دار الکتاب العربی بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايسار شوي ،مارغه دننه ازادي لري چې څه وخوري اويا يې وڅښي اوياله خپلې جوړې سره يو ځاى شي البته که مارغه دخوراک اوڅښاک دلو ښو په ماتولولاس پورې کړاويا يې خپلې بنګې ووېستلې اويايې نورو مارغانوته اذيت ورسولواوله هغوی سره په شخړه اومنګولو لګولواخته شو؛نوپه دغه صورت کې دقفس څښتن به دغه مارغه ته سزاورکوي اوله قفس څخه به يې راوباسي ؛البته که ددې پر عکس دقفس څښتن يې يخې هواته کښېږدي اويايې قفس په اوبوکې غوپه کړ،په دغه صورت کې مار غان مسؤليت نه لري ،دقفس خاوند پوهېږي چې مارغان يې ملامت نه دي [1]

٦- دانسان مسؤ ليت

څه وخت چې مؤمن مسلمان دقضاء اوقدرصحيح مفهوم دصالحواونېکوسلفواواهل سنت والجماعت دمسلک په برابر ترلاسه کړي؛ نو دتکويني اوتشريعي قضاء ترمنځ بېلتون پېژني په تکويني قضاء کې ځان غيرمسؤل بولي او دالله تعالى پرېکړې ته ځان سپاري ؛البته تشريعي قضاء چې دانسان ارادي بر خه تنظيموي په دې کې خپل ځان مسؤل ګڼي اوخپل ځان په خپله دبربادی کندې ته نه غورځوي ؛بلکې اسبابو اووسايلوته لاس اچوي اوددښمن مکرونه اودسيسې شنډوي ځکه چې دوسې سره سم دځواک برابرول دمسلمانانودمسؤليتونوپه حدودوکې دي دي.

دالله جل جلا له سپېڅلي پيغمبراوملګروېې کولی شول دپستواوذليلوخلکو په څېر ژوندسرته ورسوي خودخپل مسؤليت پربنسټ يې ځان ذلت ته ونه سپارلو .دالهي تشريعي تقدير له ستر ځواک څخه يې دخپل ماموريت اورسالت په چاروکې مرسته حاصله کړه دفقر مقابله يې په کار، دجهل يې په لوست، درنځ يې په دوا، دکفر او شرک يې په جهاد سره وکړه له غم ،سستی،فقر،ناتوانی اوبخل څخه يې الله تعالى ته پناه وړله په جهادونو اوخونړيوجګړوکې يې ونډه واخيسته اودسترې ارادې او عزم څښتن ؤ

دتقديرپه اړه د بېلابېلو ډلو افکار

دتقدير په اړه داهل سنت والجماعت اونورو بېلاروډلو نظريات په لنډ ډول ذکرکوو

- **قدريه ډله :** دوی دبندګانودکړووړوپه هکله دالله تعالى دازلي تقديرڅخه انکارکوي .
- **جبريه ډله :**البته جبريه ډله هغوی وايي چې انسان هېڅ داختيارڅښتن نه دی په کفراواسلام انسان دالله تعالى له خوامجبوردی چې کوم شی الله تعالى ورته ليکلي دي هماغه کېږي دانسان مثال په فضاء کې دپاڼي دی چې له اختياره پرته يې بادخوځوي .
- **اهل سنت والجماعت:**اهل سنت والجماعت وايي: چې انسان الله تعالى ترمشيت اوارادې لاندې دی.په تکويني اراده کې مجبوراوپه تشريعي اراده کې دخپلواک څښتن اوالله تعالى پرې له پخوانه عالم ؤداهل سنتوله نظره په ايمان اوکفردواړوکې دالله تعالى اراده داخله ده؛ مګرکفرالله تعالى نه خوښوي اونه پرې خوشالېږي قران عظيم الشان فرمايي ﴿وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ﴿٧﴾﴾

[1] - حبنکه عبدالرحمن حسن (ب ت)العقيدة الاسلاميه واسسها ص ۹۴دارالقلم دمشق سورية

الزمر ،زباره:خوهغه دخپلو بندگانولپاره کفرنه خوښـوي،اوکه تاسې شکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي.

دبندگانودافعالواوکړنوپه هکله داهل سـنت والجماعت مسـلک دادی چې دبندگانواعمال اوکړه وړه دالله تعالی مخلوق اودبنده کسب دی ؛البته جبریه گمراه ډله په سرکې ددوی مشرجهم بن صفوان په دې نظردی چې دبنـده دافعـالوخـالق اوکـاسـب اللـه تعـالی دی بنـده هیڅ اختیـارنه لري بل لورته معتزله بې لارې ډله وايي:اختياري افعال دحيواناتوالله تعالی پورې هيڅ تعلق نه لري

دالهي ارادې په هکله داهل سنت والجماعت اودمخالفينونظريات

اهل سـنت والجماعت دالهي ارادې په هکله چې کوم دلايل راغلي هغه يې راټول کړي اوالهي اراده يې په دووبرخووېشلې ده. ۱ ـ تکويني اراده ۲ ـ ديني اوتشريعي اراده

تکويني اراده چې دمشـيت مرادفه ده ټولوطبيعي پېښـوته شامليږي لکه مرگ اوژوند، طوفان ، زلزله ، شپه اوورځ اوداسې نور...په دې کې دانسـان اراده دخل نه لري؛ البته دالله تعالی تشريعي اراده اومشيت په دې کې انسان ازاداوداختيارخښتن دی جنت اودوزخ دهمدغه اختيارله امله دی په دې کې انسان مجبورنه دی په خپله خوښه ښه اوبدانتخابوي ؛البته گمراه معتزله قدريه ډله دالله تعالی له تکويني ارادې څخه انکارکوي يوازې په شرعي ارادې اعتراف کوي اوله سـمې لارې دانحراف لاره غوره کوي ؛مگرجبريه اوجهميه ډله دالله تعالی تکويني اراده ثابتوي اودتشريعي ارادې څخه انکارکوي .

۷-په قضاءاوقدردايمان غوښتنې

- دقضاوقدرپه مفهوم ځان پوه کول که ددغو الفاظو په معنااومفهوم پوه نه شونويوازې په الفاظو دايمان معنی به څه وي؟
- په غمونو اوکړاوونو صبراو دمصيبتونو پرمهال استقامت غوره کول .

۸-دقضاوقدردعقيدې اغېزې

دمسلمان پرژونددقضـااوقدردعقيدې اغېزې په لاندې ټکوکې خلاصـه کوو: ۱-هلې ځلې اوکوښـښ ۲-شجاعت اومېړانه ۳-صـبراوزغم ۴-دالله جل شـانه په هره فيصـله خوښـي ۵-دبندگانوله بنده گۍ ازادي ، سکون اوداډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
دایمان نواقض(له مینځه وړو نکي)اهل قبله اواحکام يې

پیلیزه

الله تعالی اسلام ته دننوتلو لپاره په شهادتینو (لااله الله محمد رسول الله)اقراراوتصدیق ننوت لاره گرزولې ده یوشخص له اسلامه هلته وځي چې له ده څخه داسې وینا،عمل اویا اعتقاد څرگند شي چې تېر اقرار او باور له مینځه یوسي په دې توگه چې یا دالله تعالی په ربوبیت یا په الوهیت یا په اسماؤاو صفاتو اویا په رسالت کې په طعن اوعیب لگولولاس پورې کړي په دغه صورت کې ددغه شخص اقرارمات او دالله تعالی له دین څخه وؤت له اسلامه دیو شخص وتل له دلیل اوثبوت څخه پرته صحت نه لري دغه ډېره خطرناکه مسئله ده بې ځایه او له دلیله پرته په خلکو دکفر فتوی صادرول هېڅکله جواز نه لري په دغه برخه کې به درانه لوستونکي په لاندې مطالبو پوهه حاصله کړي.

لومړی بحث

د نواقضو معنی

نقض په لغت کې ماتولوته وايي اوپه اصطلاح کې خینو اعتقاداتو،ویناءواوافعالوته ویل کېږي چې ایمان له مینځه وړي دېته نواقض ځکه وايي چې کله یې انسان مرتکب وگرزي له اسلامه خارجېږي او په کفر کې داخلېږي دایمان نواقض ډېر زیات دي موږيې په درې ډولونوکې خلاصه کوو

دایمان دنواقضو ډولونه

دایمان له منځه وړونکي شیان په درې برخو وېشل کېږ ی لکه اعتقاد ي ، فعلي اوقولي

لومړی:دایمان اعتقادي نواقض

دایمان اعتقادي نواقض لاندې شیانوته شاملېږي

الف:په ذات اوصفاتوکې

- دالله تعالی دسپېڅلي ذات څخه انکار
- دالله تعالی دصفاتوله جملې له یوه څخه انکار لکه علم ، سمع ، قدرت اوبصر قدرت ، قیومیت ، کلام اواراده
- دالله تعالی صفات دمخلوق دصفاتو سره مشابه گرزول په دې توگه چې ووايي الله تعالی هم دانسان په بڼه سترگې ، غوږ ونه ، لاسونه اوپښې لري اوربدل يې دمخلوق داوربدلو اوقوت یې دمخلوق دقوت په شان دی
- الله تعالی ته مور ، پلار ،زوی ، لوراومېرمن ثابتو ل
- په تثلیث باوردرلودل په دی توگه چې الله تعالی ، عیسی علیه السلام اوموریې مریم په الوهیت کې شریک وگڼي

...bton.com: The Digital Library

ب : په ربوبيت کې

دالله تعالی دربوبيت دانکارشکلونه په لاندې توګه دي:

- له الله تعالی څخه انکار
- تخليق، ژوند، روزي ، مړينه ګټه اوتاوان له مخلوق څخه ګڼل اوبل چاته دکمال صفت ثابتول
- دمادې په ازليت باور
- په تصادف اوطبيعت يقين اوباور
- له الله تعالی سره په ملکيت کې بل څوک شريکان بلل اوستوروته دبارانونو نسبت کول
- دغه باورچې الله تعالی دکايناتو خالق دی ،مګرپه کايناتوکې دتصرف اوتدبيرحق نه لري
- خپل ځان اوياېل چاته دمطلق واکمن ، متصرف اوحاکم په توګه کتل
- الله تعالی ته دخوب اوغفلت نسبت کول
- خپل ځان اوياېل چاته دالله تعالی دعلم اوحکمت په اندازه علم اوپوهه ثابتول

ج-په الوهيت کې

دالله تعالی په الوهيت کې دايمان له منځه وړونکي شيان لاندې شکلونه غوره کوي

- دالله تعالی منل ،مګر له عبادت اوحاکميت څخه يې سرغړول
- دالله تعالی له بندګانوڅخه يوچاته په بندګۍ اوواکمنۍ قايلېدل لکه پيغمبرانو ،اولياؤ،ستوروته
- له اسلامي شريعته پرته بل قانون اونظام ته دزړه په خوښه سرتيټول.
- دغيرشرعي قوانينو وضعه کول لکه دزنا ، سود،قمار،لاټري اوبربنډ توب دجواز امرصادرول
- دجرايمو سزاګانې چې په قرانکريم اونبوي سنتوکې ذکر شوي لغوه ګرزول.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته دعبادت استحقاق ثابتول
- پردې خبره خوشالي چې بل څوک ورته سجده اويا په رکوع لاس پورې کړي.
- له قبرونو طواف اوتاوېدل ، قبر ته سجده ،نذر اونياز ،فرياد اوژړااو ورڅخه مرسته غوښتل
- په غايبانه توګه مافوق الا سباب دنفعې اوزيان رسولو ځواک يوچا ته ثابتول لکه داولاداوصحت غوښتنه. البته ماتحت الا سباب مرسته له يوچا څخه غوښتل جوازلري دمثال په توګه له يوتن څخه دپيسوغوښتالېه.

د - په نبوت اورسالت کې

په نبوت اورسالت کې دايمان نواقض لاندې صورتونه غوره کوي :

- دهغو پيغمبرانوڅخه انکارچې په قاطع اوغوڅ دليل سره يې دنوم په يادولو سره نبوت ثابت وي
- دختمو پيغمبرانو منل اودختمو نه منل
- درسول الله صلی الله عليه وسلم درسالت دعموم څخه منکرېدل

...om.com: The Digital Library

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمة الله عليه په دغه مبارک حديث دتعليق په سلسله کې داسې ويلي دي دغه پورته داميرالمؤمنين حضرت علي کرم الله وجهه دتعامل بيان ؤ هريوزنديق چې خپل زنديقيت يې پټ کړاوگواهان پرې تېرشول ودې وژل شي اودتوبې غوښتنه دې ورځخه نه کېږي؛ نودزنديق حکم دکفردى دوه حالتونه دي

دزنديق دتوبې قبولتيا: دزنديق دتوبې دوه حالتونه دي

۱ـ چې له توبې نه دمخه يې اسلامي حکومت په حبس محکوم کړي په دې هکله دعلماءدوه ډوله رايه ده

- قتل اووژل .
- دتوبې داظهارپه صورت کې يې عفوه .

۲ ـ داسلامي حکومت دنيولواوحبس نه دمخه يې په اتفاق سره توبه دقبول وړده .

تکفير

پېژندنه : تکفيردلغت په اعتبارپه يوچادکفرفتوى ورکول اوپه اصطلاح کې په يوشخص دکفرحکم کول په دې توگه چې له اسلامه خارج شوى اوپه شرعي اوقانوني ډول يې کافرگڼل دي .تکفيرخطرناکه عواقب لري له دليله پرته په يوچادکفرتاپه لگول لوى جرم دى په يومعين شخص دکفرفتوى سترخطرناکه کارگڼل کېږي په دغه کارسره په دنيااواخرت دواړوکې ځينې امورمرتب کېږي اوهغه داچې:

- په دنياکې يې ددينې وروروگلوى پاى
- دمېرمن سره يې دنکاح له منځه تلل
- له موراوپلاره ميراث نه وړل
- دمرتدکېدلوله امله يې قتل اووژنه
- په اخرت کې دالله تعالى درحمت څخه محرومېدل
- په دوزخ کې همېشه اوسېدل
- درسول الله مبارک دشفاعت څخه بې برخې کېدل په کې شامل دي

دتکفيرپه هکله دپخوانيوعلماؤويناوې

امام احمدبن حنبل رحمة الله عليه فرمايي :ديوکاروجوب ،حراموالى ، ثواب اوعذاب اوپه يوچادکفراوفسق حکم کول دالله تعالى اورسول الله مبارک صلاحيت دى هېڅوک په دې اړه دواک ښتنان نه دي . تکفيردشرعي اوقانوني احکاموجملې څخه دى قران عظيم الشان اونبوي احاديثوته يې وړاندې کېږي . دغه نه اجتهادي قضيه ده اونه دعقل صلاحيت دى .

دتکفيرډولونه

اهل سنت والجماعت تکفيرپه دووډولونووېشي

۱- **تکفير معين :** په دې توگه چې يوشخص ته ديوکار، ويينااواعتقادله امله دکفرنسبت وشي دغه خپل شرايط اوقواعدلري .

(c) ketabton.com

۲- تکفیرمطلق : دغه په یوفعل ، ویناواعتقاددکفرفتوی لګول دي لکه چې یوڅوک ، کمونستان ، لیننستان ،لبرالان ، سیکولران ،نشنلستان ،سودخواره اومحتکرین ملعون وګڼي اوداسې نور...[۱]

کفراویه یوچادکفرحکم کول دایمان اواسلام په شان یوشرعي اوقانوني اصل دی هغه څوک به مؤمن مسلمان اویاکافروي چې شریعت مستحق ګرځولی وي څوک چې له الله تعالی اودمحمدرسول الله درسالت څخه منکروي هغه کافردی ؛مګرهغه څوک چې الله تعالی اورسول الله مبارک (قران اونبوي سنتو) کافرنه وي ګرزولی ؛نوهغه کافرنه ګرځي .

دیوچادکافرګرځولوشرطونه

اسلامي علماؤ دشرعي نصوصوڅخه دتکفیرشرطونه راوېستلي دي ،څنې وخت یومسلمان په یوکفري فعل ،وینا ،اویااعتقادکې پرېوځي دلاندې شرایطوپه نظرکې نیولوسره موږپرې دکفرحکم کوو.

- چې په ویناا‌وعمل سره ورڅخه کفرڅرګندشي
- چې حجت اودلیل پرې قایم چې شک اوشبهه په کې له منځه لاړه شي .
- چې دغه شخص عاقل اوبالغ وي.
- داچې معذوراواسلام راوړل یې دېرنېژدې نه وي.
- چې کفریې دزوراواکراه په حالت کې ونه ا وسي.
- چې جاهل نه؛ بلکې پوه وي .

دتکفیرموانع اوخنډونه

- داچې حجت اودلیل پرې قایم شوی نه وي په زړه کې شبهه اوشک ولري اویاورته دلیل څرګندنه وي
- ناپوهي اودده پروړاندې ددلیل نه ثبوت
- ماشوم توب ، لېونتوب اوبېړاتوب
- دمسلمانانوله هېواده یې لېرې والی اوورته داسلامي دعوت نه رسېدل
- ددلیل په اړه ناپوهي اوجهالت اوپه بېدیاکې اوسېدل
- زوراواکراه

دویم بحث

اهل قبله او احکام یې

چې څوک کلیمه طیبه ووایې قبلې ته لمونځ وکړي اوپه هغه څه اقرار وکړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له خان سره راوړی اګرکه څنې لوی ګناهونه له شرک نه پرته ورڅخه صـادرشي په دې شرط چې

---

[۱] دوکتور خمیس محمدبن عبدالرحمن ـ التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة دویم ټوک ۷۵۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دگناه په حرمت قایل وي موږیږ له اسلامه بېرون نه بولواگرکه دغه شخص یوکمزوری اونیمگړی مسلمان گڼل کیږي موږپرې دکفرحکم نه کوو؛البته فاسق یې گڼواوله اسلامي ملت څخه یې بېرون نه گرځوو

دمسلکونواومذهبونوترمنځ فرق

داسلامي څلورومذهبونوپیروان اوغیرمقلدین سلفي حضرات په اهل سنت والجماعت کې شامل دي .کوم مهال چې اسلام دعربودجزیرې نه بېرون دعجموهېوادونوته خپورشوپه عجموکې خنې لوی علمي شخصیتونه راپیداشوه مغوی په جزیي اوفرعي مسایلوکې اجتهادکړی اوامت ته یې دین اسانه گرزولی دی دهریومذهب امام پسې چې چااقتداء وکړه صحت لري ؛البته اوس مهال چې نړی دیوکلي بڼه غوره کړې ده اودنبوي احادیثومجموعې په تدوین شوې بڼه شتون لري دعلماؤترا اجتهادڅای پرڅای ؛مگردنویوقضایاؤدپیښېدوپه صورت کې بایدحقیقي اومجازي (انلاین) جلسات صورت ونیسي دمجتهدینواجتهاداتوته بایدبیاځلي کتنه وشي چې دکومومسایلودلایل ضعیف دي دقوي دلایلوپلټنه دې ترسره شي هریوهملکت پوه شه اوخپل یې مذهب دمذهبي اختلافاتوپرځای بایددعلماؤترمنځ داتحاداواتفاق هڅه صورت ونیسي ــ ددیني اوعصري مدارسواومکاتبوپه نصاب دې تجدیدنظرصورت ونیسي اودغه واټن ته دې دپای ټکی کېښودل شي.

دلویوگناهونودڅښتنانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروگمراه ډلوباورونه

خوارج گناه کفراومعتزله یې نه کفرنه اسلام گڼي دواړه یې په اتفاق همېشه دوزخي گڼي دمعتزله ؤ په نېزدخلک په دنیاکې په درې ډوله دي مسلمان ، کافراو فاسق خوارج یې په مسلمان اوپه کافرویشي

دتکفیر په قضیه کې داهل سنت تگلاره

اهل سنت والجماعت هغه چاته دکفرنسبت نه کوي چې دوی ته کافروایي داځکه چې دکفرفتوی ورکول یوشرعي حکم دی .دورنبوت ته نېژدې اصحابوکرامودرسول الله مبارک په لاس روزل شوي نسل هم خوارجواوروافضو(شیعه گانو) ته دکفرنسبت نه دی کړی سره له دې چې دخوارجوگمراه ډلې اصحابوکراماوڅلورم راشدخلیفه حضرت علی رضی الله عنه ته دکفرنسبت کاوه اودهغه مبارک دوژلواقدام یې وکړ.

داهل سنت والجماعت دمخالفینوتگلاره

دخوارجو، معتزله ؤ اومرجئه ؤگمراه ډلې دتکفیریه مسئله کې ډېرگړندي دي دخوارجوگمراه ډله دلویوگناهونومرتکبین له اسلامه بېرون اوپه دوزخ کې یې تل ترتله اوسېدونکي بولي . [۱]
البته معتزله گمراه ډله یې چې دیوې گناه څخه یې توبه نه وي وېستلي نه کافراونه مسلمان اوتل ترتله یې په دوزخ کې بندیوان گڼي . مرجئه گمراه ډله :لکه چې له کفرسره طاعت بې فایدې شي دی دوی وایي : ایمان ته گناه زیات نه رسوي [۲]

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات وصلى الله على نبيه
محمد صلى الله عليه وعلى اله وصحبه وسلم

---

۱ - تیرشوی ماخذ ۷۵۲ مخ
۲ - باقلاني ، تمهید ۳۹۴ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library